
UTL AT DOWNSVIEW

فترت

برنجی کتاب

مؤلفی

علی کمال

[اقدامك] سابق سرمحرری

غریب برکنج - بابا، اوغل - روم‌ایلی حصارنده برمسامره - برعربجه درس - ایکی مکتب ارقاداشی - دارالفنون عثمانیه‌ده - مطبوعات عثمانیه‌ده برمباحثه - برقیر عالمی

طابع وناشری

مختار خالد کتابخانه‌سی

درسعادت : باب عالی قارشوسنده — نومرو ١٧

١٣٢٩

مختار خالد کتبخانه‌سی
باب عالی قارشوسنده : نومرو ۱۷

مطبعهٔ خیریه و شرکاسی

مقدمه

(فترت) بر حكايه دكل ، بر تاريخدر ، يوق ، بر تاريخچه‌در ، بر تاريخچه‌كه حيات اجتماعيه‌مزدن بر دورى عرض ايلر ، فقط حقيقى بر طرزده عرض ايلر . خيال ايچنده بيله حقيقتى كوستریر . چونكه (فترت) ك بعض طورلرى ، حركتلرى ، تمايللرى بوكون برنده خيالى آنديريورسه يارينى بسبتون حقيقتدر .

بر هيئت اجتماعيه‌نك شاعرلرى ، متفكرلريدركه حالنى تصوير ، لكن استقبالنى انشاد ايدرلر ، فكرمجه ، (فترت) حالمزدن برلوحه ، استقبالمزدن بر نشيده‌در . اويله دكاسه بيله اويوكسك امل ايله يازلدى .

لطفاً اوقويانلريمز ، بوكتابده ، بلكه ، آز ، چوق حقائق تاريخيه و ادبيه بولورلر . مثلا بر فصلده فرانسه اختلال كبيرينه دائر تدقيق وتتبع محصولى بعض فكرلره تصادف ايدرلر ، ديكر فصللرده ايسه تكامل ادبيمزك اولدقجه حقيقته ياقلاشير بر تعريفنى كوريرلر . بومطالعه‌لرك ، طبيعيدر سويله‌مكه حاجت يوق ، نقصانى چوقدر ، لكن بر مزيتى واردركه اوده صميميتى ، جسورانه بر صميميتيدر . اعتقادمجه ، بوفضلك خدمتى قدر قيمتى‌ده بيوكدر .

بوملاحظه‌لره مبنى ، ظن ايتمكه ، صرف اكلنمك ، حتى اكلنه‌رك مستفيد اولمق ايچون حكايه اوقويانلر بواثردن محظوظ اولسونلر ؛ فقط ينه ظن ايتمكه هردرلو نشاط فكرى دوشونمكده آرايانلر بوتأليفدن خشنود قالماسونلر . نجه مقصود ايسه ، اساساً بوايكنجى صنف خلقمزه خدمتدر . بتون بوانديشه سائقه‌سيله‌دركه (فترت) ك حكايه‌يه تماس ايدن جهتلرينى ، وقعه‌لرينى ، فجيعه‌لرينى دها زياده

چوغالتمق ، مندرجاتنی جاذبه‌دار ، متهیج قیلمق خوشمه گیتمه‌دی . حقیقته ، فنه
یاقلاشان فصللرینی ایسه آزالتمق المدن گلمه‌دی . حال بوکه اوچوغالتمق ، بو آزالتمق بو
محصول ناچیزی خفیفلشدیره‌رك دها قولای ، حتی اکلنه اکلنه اوقوتمغه بادی
اولوردی . دیدیکم کبی ، قارئلریمی اکلندیرمکدن زیاده دوشوندیرمك اندیشه‌لری
بنی اویله شائبه‌لردن صیانت ایله‌دی .

دییه‌بیلیرم که بتون او سطرلری فصل فصل یازارکن قریحه‌مه ، قوهٔ مخیله‌مه
استنادم نسبةً آز اولدی ، لکن تاریخدن ، ادبیاتدن اینجه مأخذلره مراجعتم دها
چوق ایدی . بعض معارضلریمك اوته‌دن بری ادعا ایتدکلری وجه ایله بو انتحاللر ،
اقتباسلر بکا اوبر ایجادلردن دها موافق ، دها مفید کوروندی . بلکه بو اعتیادیمك
سائقی عرفان ناچیزمدن زیاده قریحه‌مك قیصیرلغی ، قدرت تخیلیه‌مك کوشکلکیدر .
اویله اولسه بیله ، زمانمزده کمالات حقیقیه ، بالخاصه بو وادیلرده ، او قوری اخترا-
علردن زیاده ، بیلمم نه‌ادراك ایله شعر قدیممزك انتحالرینه بکزتدیکمز بو تتبعلرده ،
اقتباسلرده اولدیغی ایچون بو نقیصه‌لریمی دائما برمزیت کبی تلقی ایتمه‌مك المدن گلمز .
کرك تاریخ ، کرك بویله تاریخمسی براثر یازارکن هر وقعه‌یی ، هر فکری بر مأخذدن ،
مرجعدن ، وثیقه‌دن استخراج ایتمه‌مك عجمیلکه ، فقدان تتبعه دلالت ایلر .
مهارت او مقتبساتی بر اندیشه‌یه ، بر امله کوره مزج ایده‌رك برطرز مستحسنده عرض
ایده‌بیلمکدر . . حتی ، ظنمجه ، ساده مورخلك دکل ، علی الاطلاق محررلك
بیله موفقیته منجر اولمق ایچون بو دستوره اقتفا ایتمك ضرورتنده‌دز . . بوکون یازی
یازانلریمزه دقت بیورلسون ، اوقومادن ، تتبع ایتمه‌دن ، حتی مسائل حاضره‌یه دائر
اجالهٔ خامه ایله‌ینلریمز نه سونوك ، نه ابتدائی ، نه فائده‌سزدرلر . حال بوکه عکسی
مسلکی التزام ایدنلریمز ، دائما اوقودقدن صوکره ، هپ او مطالعه‌لرك سوقیله النه
قلم آلانلریمز نه ایچون اولورسه اولسون یازدقلرینی اوقوتیورلر ، خلقی اولدقجه
محظوظ ، مستفید ایدییورلر .

کوچك ، بیوك تألیف آثارده قریحه‌دن اختراع ایله تتبعدن استخراجك
فرقنی بو ایضاحات صراحةً کوستریر ، صانیرم .

دور اخیرده ، مثلا فرانسه‌ده ، طرز تحریر حکایه مؤثر بر تکامله اوغرادی ، او درجه‌ده‌که بعضاً حکایه‌لکدن همان همان چیقدی ؛ بر اثر تفکر ، تاریخمسی بر محصول تدقیق وتتبع اولدی . مثلا انکلترده وفات ایدن (ووکوئه) : « اموات کویا » دیه بر حکایه یازدی ، فقط بر حکایه‌که فرانسه‌نك تاریخ لاحقندن بر صحیفه‌در . حیات سیاسیه‌سندن پك حقیقی بر لوحه‌در ، اشخاص ، حتی وقایع اعتباریله حقائق دائمه‌یه حرفیاً تطبیق اولونه‌بیلیر .. محرر متفکر قلمی النه آلمش ، بعضاً کتابلره ، غزته‌لره مراجعت ایدرکن ، بعضاً کوردکلرینی دوشـونه‌رکدن اوتألیفی وجوده کتیرمش ، انسان بر دورك تاریخنی اوقویور کبی بواثری اوقور ، او مرتبه جدی ، خیالدن ، مبالغه‌دن عاری بولور .

بو مسلك تفکرده ، تفکر عمیقده فرانسزلرك بر دیکر بیوك ، پك بیوك محرر متفکری (آناطول فرانس) دها ایلری کیتدی ، الکصوك آثارنده صرف فلسفه‌سنی ، افکار فیلسوفانه‌سنی بسیط بر حکایه طرزنده اوزون اوزادی‌یه جلد جلد تمهید ایله‌دی . بو اثرلرك کوزللکی وقعه‌ده دکل ؛ هیچ دکل ، چونکه وقایع پك ساده‌در ، پك محدوددر . فقط او کوزللك اولا معنی اعتباریله فکرده‌در ، او یوکسك ، او مؤثر فکرلرده‌در . لفظجه ایسه ، بر بلوری آندیریر درجه‌ده پاك ، لکن بر پرلانطه قدر لطیف ، اویله تراشیده بر اسلوبده‌در . انسان فکراً مهذب ایسه او بدیع صحیفه‌لری بر ذوق بی انتها ایله اوقور ، فقط اوقودقجه مستفید اولور .

بو انظاره یکزه‌مك ، او قیراطده یازی یازه‌بیلمك ادعاسنده دکلم . شرق ایله غربك آرالرنده‌کی فرق عظیمی ادراك ایدنلردنم ، فقط ینه او ادراك سائقه‌سیله‌درکه هر درلو ناچیزلکیله برابر بو تألیفمی قارئلریمزك نظرهٔ تمیز وتنقیدینه عرض ایده بیلمك اوته‌دن بری الك خوش آماللمدن بری ایدی .

تصویر ایتدیکم اشخاص وقعه‌دن چوغنی ساحهٔ مطبوعات وسیاسیاتمزده طانیدقلریمزدن بعضیلرینه بکزتمك بردرجه‌یه قدر ممکندر . ذاتاً اویله اولماسه‌یدی ، اثر مزیت حقیقتدن دوشکون قالیردی . فقط ، بحق تدقیق بیوریلیرسه بو اشخاصدن هیچ برینی فلاندر دیه تعیین ایتمك محالدر . چونکه ، تصویر وتصور حقائقده اودرجه ایلری کیتمك قواعد مرعیه‌یه مخالفدر . (ووکوئه) یوقاریده ذکر ایتدیکم

اثر معروفنده صحیفه صحیفه عادتا آلمانلرك مشهور (لاسـال) نی تعریف ایله‌یور ، او آدمك ترجمهٔ حالنی یازییور ، ظن اولونور . بعض تفرعاته کوره بویله‌در ، فقط عمومیت اعتباریله او ایکی شخص بر برندن بسبتون آیریلیر . بو تفصیلاتدن صوکره ظن ایتم که بوچشید مشابهتلردن طولایی بنی مؤاخذه ایده‌بیلنلر اولسون .

معناجه طرز اجتهادیمی یوقاریدن بری سویله‌دم . تصویرده ، بلکه تصورده قصورلرم چوق اولدی . اساساً حکایه‌نویس دکلم . بالفرض بر فردك وجوهنی ، اشکالنی ، اندامنی بحق تعریف ایتمك المدن کلمه‌دی ، کلمه‌دی ؛ حتی بر اوطه‌یی ، بر موقعی ، حاصلی بر منظره‌یی نظرده تجسم ایتدیره‌بیلمكده بنجه پك ممکن اولمادی . فقط ایسته‌دیکم بر فرده دیله‌دیکم افکاری املمجه تمهید ایله‌تمك موفقیتنه ایردم ، هیچ دکلسه اویله صانیرم ؛ ذاتاً شیمدیلك صرف بو نتیجه‌یه دسترس اولمق مقصودمدی . تا لسانمزدن بر چوق عوائدیمزه قدر دوشوندکلریمی سویله‌یه‌بیلدم ، یعنی سویله‌ته‌بیلدم . بر لحظه تأمل بیوریلیرسه بویله بر اندیشه‌نك اهمیتی البته تقدیر اولونور .

بو مقصدی تعقیبده بکا اك چوق یاردیم ایدنلردن بری‌ده اسلوبم اولدی . وار قدرت بیانمه صاریله‌رق او لا طوغری ، دوزکون بر افاده ایله تبلیغ مرامه چالیشدم . چونکه صرفاً ، هله نحواً مطبوعاتمزده طوغری یازی یازانلریمز اعتقادمجه ، پك آزدر . صوکره ایسه ، طرز تحریریمه اوته‌دن بری بسط ایتدیکم ، بو اثرده بیله مناسبت دوشدکجه مدافعه ایله‌دیکم ، رنك تجددی ویرمکه چالیشدم . بو سطرلری اوقویانلر ، امضایی کورمسه‌لر بیله محرری کشف ایدرلر .

« طرز سلفه تقدم ایتدم » دیمکه دیلم وارماز ، اویله کستاخلق ایتم ، لکن : « بر باشقه لغت تکلم ایتدم » دییه بیلیرم . بویله یاپمقله قازاندممی ، قازانمادممی ؟. او مسئله‌یی استقبال حل ایدر ، بنی متسلی ایدن اودر که صرف کوردیکم کبی دکل ، بر پارچه‌ده دوشوندیکم کبی یازمق ایسته‌دم ، ذاتاً بو سوزی عبدالحق حامد بك سویله‌مشدی ، بو چیغری‌ده بلکه او آچمشدی ، لکن مع الاسف کنیشله‌تمه‌دی .

بو طرز افاده‌نك بنجه اك بیوك مزیتی تبلیغ افکاره اك جدی ، اك صمیمی صورتده خدمتیدر . اك درین ، اك مشکل فکرلری ، مسئله‌لری تصویر ، تشریح

ایده‌بیلمك، فقط علی الاطلاق اوقومق ویازمق بیلنلریمزجه قولای آکلاشلمق، لسـان ادبمزی یالکز خواصه دکل، عوامه‌ده آشـنا قیلمق بزه کوره اك موافق بر اسـلوبدر . شمدی معارضلرمك بکا غربتده یاشایه یاشایه چیلدیرمش ، غرور کتیرمش دییه‌جکارینی بیلدیکم حالده ، نفسمده تجربه‌مله سویلرم، ادعا ایلرم که ایشته او اسلوب ، ولو هنوز باشلانغیجده ، هنوز کمالنی بولامش اولسون ، بو اسلوبدر، اسلوب ناچزمدر . تاریخدن ، سیاسیاتدن ، هر نه‌دن اولورسه اولسون ، اك دقیق، حتی اك کوچ مسئله‌لری بتون بولسانی بیانلره آکلاتمق، حتی صیقمادن اوقوتمق، هله سلاست وسلامتله افادهٔ مرام ایله‌یه‌بیلمك ایچون بکا دائما او درکه یار اولدی، یاور اولدی . بو سفرده اویله اولورسه آرتق بسبتون ظفردر !.

علی کمال　　　　　　انکلتره — ٩١١

فترت

برنجی کتاب

غریب بر کنج

بر کنج، غریب بر کنج بر یاز کونی اوکله‌دن صوکره روم‌ایلی حصارندن واپوره بیندی . اوست قاته چیقدی، پارماقلغه طایاندی، بشوش، لطیف بر سیما ایله اطرافه باقینیوردی ؛ دوستلرندن تصادف ایتدیکی بر انکلیز ایله فصیح انکلیزجه، بر دیکری ایله‌ده ینه اویله‌جه فرانسزجه کوروشیوردی ؛ ترکجه‌یی پك خوش بر طرز غریبده، لکن کمال سلاستله قونوشیوردی ؛ بتون اوخلق ایچنده اطواریله، قیافتیله، اوصافیله بر استثنا تشکیل ایدییوردی ؛ کیینیشندن سویله‌یشنه قدر اویله ایدی.

هنوز یکرمی یاشنه یا واران، یا وارمایان بو کنجك کوزلری خفیفجه ماوی، صاچلری صاری، کمراه ، وجهی ایسه پنبه‌مسی بیاض ایدی، فقط بویی اوزون ، نارین اولمقله برابر کمیکلری ایریجه اولدیغی ایچون طوری پك مردانه ، قادینجه بر نحافتدن عاری ایدی . ایلك نظرده کوریلیوردی که عضلاتی منتظم بر تربیه ایله تراشیده اولمشدی . او قدر موزون، متناسب، هله متین ایدی . بویله پارلاق بر محفظه‌نك محفوظاتی‌ده بالطبع اویله اولمق کرکدی. فی الحقیقه روحنك صفوتی ، فکرینك قدرتی، قلبنك نزاهتی عادتا بو شاب شاطرك اوضاعنده کورونیور، ناصیه‌سنده

اوقونیوردی. مع مافیه، بتون اوسیما ینه برغرابت ایچنده نمایان ایدی؛ وهلهٔ اولاده شرقلیلردن زیاده غربلیلره، بالخاصه بر انکلیزه بکزه یوردی. فقط بریاندن ده یاناق کمیکلرینك بر نبذه چیقیقلغیله، بورننك بر پارچه یاتیقلغیله اوزاقدن اوزاغه ترکلری، تاتارلری آندیرییوردی. او کنج ساده بویله بدناً دکل، اخلاقاً ده اویله ایدی. ینه هم شرقلیلره، هم غربلیلره مشابه ایدی، حاصلی، پك مبهم، پك آکلاشلماز بر فطرت ایدی؛ چونکه آننه جه، باباجه بربرندن ضد، بربرندن اوزاق اقلیملردن یتیشمشدی، ینه اویله بر تربیه کورمش، اویله بر حیات کچیرمشدی؛ (عثمان فترت) نامنی طاشیوردی. (فترت)، بر اسم که اونکچون کویا کوکدن اینمشدی.

(فترت) ك پدری ترك، مادری انکلیز ایدی. بر ترك کنجی ایله بر انکلیز قیزی وقتیله اسویچره ده بر سیاحتده بربرینی طانیشلر، سومشلردی؛ هرمشکله رغماً اوله نمشلر، مسعود، مفرح بر عائله تشکیل ایتمشلردی. لکن بو سعادت چوق سورمه مشدی، زوجه (فترت)ی طوغوردیرکن هنوز یکرمی بش یاشنده، حسننك، صباحتنك اوج اقبالنده سونمشدی؛ نور طوپی کبی ایکی چوجغنی طویا طویا اولسون سومه دن، دیدکلری کبی، دنیاسنه طویمادن وداع ایتمشدی. بو فلاکتدن صوکره زواللی زوج قلباً پریشان اولمشدی، اك جان آله جق یرندن اورولمشدی، چونکه رفیقه سنی وار قدرت قلبیله سویوردی؛ او ماتمه قارشی یانیق یانیق، ایچین ایچین:

همراهم ایدك بو یولده، ای ماه!.
همراهنی ترك ایدرمی همراه؟

دییه فغان ایدییوردی. چونکه بویله بر سودا اویله بر سکته یه اوغرارسه سودازده یی مادام الحیاة زده لر، صارصار. فقط (فترت) ك پدری (سلمان) بك فطرةً ده، فکراً ده فیلسوف ایدی. او آجیلره تحمل ایتمکی بیلیوردی وهر تسلی یی بری تیز، بری ارکك ایکی محصول حیاتنه وقف امل ایله مکده بولیوردی. (سلمان) بکك (سامی) نامنده (فترت) دن اوچ یاش دها بیوك بر قیزی ده واردی.

والده‌لرینك وفاتندن صوکره بو چوجقلری آننه جهتندن بیوك والده‌لری انکلتره‌نك اومعمور ، اوآسوده ، اوجید کویلرندن برنده ، (لوندره) جوارنده بیوتمشدی، فقط نه خارق العاده ، نه مکمل بیوتمشدی ، تربیه ایتمشدی. چوجقلر، هله (فترت) بدناً برر خارقه ایدیلر؛ اوغلان هنوز ایکی یاشنده ایدی، درت یاشنده کبی کورونیوردی ، اویله کوربوز ، اویله متین البنیه ایدی . قیز ایسه ، رقت اعضاسیله ، نحافت جسمیه‌سیله برابر بش یاشنده‌ایکن بویجه ، بوصجه یدی، سکز یاشنده ظن اولونیوردی . انکلیزلرده ، انکلتره‌ده ، اومسعود خلقده ، او مبارك اقلیمده چوجقلر باشقه برفیض ، برانشراح ایله‌بیویورلر . (فترت) طوغه‌لی‌دها اون بش کون اولمامشدی ، هم ده موسم صوك بهار ایدی ، بر اوکله وقتی بیوك والده‌سنك قوجاغنده ، باغچه‌ده کزییوردی . اویله قونداق ایمش ، باصقی ایمش کورمه‌مشدی ، تابشیکدن آزاده‌لکه آلیشمشدی ، هر کون تمیزجه ییقانیلیردی ، تمیزله‌نیلیردی، دائما پاك، دائما لطیف طوتولوردی. معین وقتلرده یردی، یاتاردی، قالقاردی . بو انتظامك صحت حیاته خدمتی بیوکدر . قیش اولسون ، یازاولسون هوا کوزل اولدقجه چوجق هر کون دادیسیله هم صباحلری ، هم اوکله‌دن صوکره قیرم ، کزمکه چیقاردی ، مطلق اویله برنسیم صاف تنفس ایلردی . اوده ایکن (نور سری) دیدکاری چوجقلر ایچون اویون، اکلنجه اوطه‌سنده قاردشیله برابر اویونجاقلریله اوینار ، دوشر ، قالقارلردی .

(فترت) چوجقلغنی بویله مسعود ، مفرح کچیردی . هنوز یدی ، سکز یاشنده ایدی ، انکلیزجه‌دن باشقه برلسان بیلمه‌یوردی ، حتی آز اوقویور ، آز یازییوردی . لکن دها اوزماندن همان هر اویونده ماهر ایدی . آرا صیره بعض مکتب آرقاداشلریله (بوقس) دیدکاری یومروق غوغاسنه بیله حین حاجتده کیریشیوردی . او اثنالرده (پارس) ده بولنان باباسنك یاننه کلدی . (سن ژرمن) ده مکتب اعدادی‌یه کیردی . بومدرسه‌ده فرانسزجه‌یی مکملاً اوکرندی . هر سنه تعطیل ایامنی بیوك والده‌سیله ، همشیره‌سیله انکلتره‌ده کچیردیکی ایچون، انکلیزجه‌سنی‌ده اونوتمادی، بالعکس ایلریله‌تدی. علوم ابتدائیه واعدادیه‌یی کوزلجه تحصیل ایتدی ، امتحانلرینی دائما صف اقبالده کچدی . بتون بو تحصیل اثناسنده اکثریا

کیجه‌لری باباسیله برابرچالیشدی . ترکجه‌یی لساندن ادبیاتنه قدر ایچه اوکرندی . دها اون سکز یاشنه کله‌مشدی ، پدریله برلکده مملکتنی کورمك، تحصیل شرقیسنی اکمال ایله‌مك ایچون استانبوله کیدرکن (فترت) لساناً‌ده، عرفاناً‌ده اوفاق، تفك ادیب کچینلریمزدن چوغنه غبطه‌بخش اوله‌بیلیردی . قدرت معلوماتیله ، تتبعاتیله اویله مونس ، مؤثر یازه‌بیلیوردی . فکراً وسعته ، متانته مالك ایدی . بوسایه‌ده قلماً‌ده فیض، انشراح بولیوردی ؛ غریبدرکه اعلا انکلیزجه ، اعلا فرانسزجه بیلدیکی حالده ، تأثیرات ارث ایله اولسه کرك، ترکجه‌یازمغی اوبرلرینه ترجیح ایله‌یوردی. انکلیزجه، فرانسزجه چوق اوقویور ، حتی سوق اعتیاد ایله ، اکثریا بولسانلرده دوشونیور، لکن ترکجه یازمغی سوییوردی . غالبا، بوابتلاده مشاهیردن برینك معروف سوزینی نظر امعانه آلیوردی: « برشهرده ایکنجی، اوچنجی اولمقدن ایسه برکویده برنجی اولمق اولادر» فی الحقیقه انکلتره‌نك ، فرانسه‌نك اورتا حالده برمحرری ، برادیبی بزده اوج اقبالی قولای قولای احراز ایده‌مزمی ؟

(فترت) باباسیله برابر (استانبول) ده ایکی سنه‌دن زیاده قالدی . پك چوق کنجلرله عقد الفت ایله‌دی . حتی شباب ایچنده بیوکجه برشهرت بیله قازاندی . باب عالی جوارنده‌کی کتابجی دکانلرینه صیق صیق کیتدی . مطبعه‌لری طولاشدی ، ادبای عظامه تقدیم اولوندی . فقط بوجهان ادب وتحریر او متین کنجی اصلا وجده کتیرمه‌دی ، انجق تعجبه دوشوردی :

برکره بیوك برجریده ، دها بیوك برمجموعهٔ ادبیه صاحبی، هم ادیب ، هم مورخ برذات ایله کوروشمکه کیتمشدی . بومحرر شهیر محتشم برماصه‌نك باشنه کچمشدی ، برمقالهٔ تاریخیه‌نك مسوده‌لرینی تصحیح ایله اوغراشیوردی . دیرکن ، اومحررك ینه او درجه معروف ، دبدبهٔ انشاسیله مشتهر بررفیق تحریری ایچری کیردی . اومسوده‌لردن برینی اله آلدی ، مطالعه‌یه قویولدی ، بردن بره :

« وقتاکه جنرال (سوواروف) او جهانکیر واهمه فروزك اوزمانه قدر آفات قدرت فاطره‌یه بیله مقاومت ایله‌ین عزم خوارق انکیزینه کویا فوران ایچنده بر سلسلهٔ براکیندن اذعانربا اولدیغی مرتبه‌ده آتشین برحائل چکدی .. »

عباره‌سنی جهراً اوقودی ، اوقودقدن صوکرده اطرافه شویله بر کوز کزدیره‌رك :

— استاد ، بوسفر وار اول ، ساده تاریخك دکل ، ادبیاتك ، بلاغتك‌ده اوج والاسنه ایردك . اوت ، او نه‌حقیقتدر ، نه مؤددر ، فقط نه مضموندر ، نه ادادر ، نه افاده‌در !

دیدی ، او ادیب معظم‌ده بو مدائحه :

— اولاد ، مجمانه مبالغه‌یه حاجت یوق ، اوناچیز سوزلر ناچیز بر قلمك محصولیدر .. دییه برابتسام مغروراً ایله مقابله ایتدی .

(فترت) بوحاله قارشی حیرتلره دوشدی ، بو آدملره ملول ملول باقیوردی : امان یاربی . بوقوجه مشاهیرادبمز حقیقتده بودرجه بوشمیدرلرکه... اولا (ناپولیون) ایله (موسقووا) حوالیسنده اویله حیله‌کارانه چارپیشان جنرال (سوواروف) دکل ، فقط (قوتوزوف) در . (سوواروف) نه‌زمان یاشادی ؟ نه‌یاپدی ؟ نه‌وقت اولدی ؟ بیلمه‌مك ؟ (اسماعیل) ده بیکلرجه دینداشلریمزی ، وطنداشلریمزی الی ، ایاغی باغلی معصوملرله ، چوجقلرله ، قادینلرله برابر غدارانه ، وحشیانه قلیجدن کچیرن اوسردار مجذوبی حقیله طانیامق ، اخلافیله قاریشدیرمق بر ترك ادیبنه ، هله بر ترك مورخنه یاقیشیرمی ؟ اوندن باشقه‌ده ، غلط ، غلط ایچنده ، (موسقووا) شهرینه اویله کوشه کوشه طوپدن آتش ویرن جنرال (قوتوزوف) بیله دکلدی . لکن شهرك والیسی (روستوپکین) ایدی ، (روستوپکین) که حب وطن حرصیله ایقاع ایله‌دیکی بو مدهش حرکتی ابتدالری انکار ایله‌دی اما صوکره اعترافه مجبور اولدی . . . .

هله حقائق معنایی برسوری لزومسز ، مناسبتسز استعاره‌لره بوغان او طرز غریب تحریرك بلاغتی ، لطافتی نره‌ده‌در ؟ .

هر ناصلسه ، اومحیطك تأثیریله اولسه کرك ، ذهنندن کچن بومصیب مطالعه‌لری خلاف معتاد ، او بی‌پروا کنج بر درلو بو استادلره قارشی بسط ایتمکه جسارت ایده‌مدی اما آرتق او آدملری‌ده بالضروره برنظر استخفاف ایله کورمکه باشلادی .

ایشته بوکونده (فترت) ترکلرك (سوللی پرودوم) ی دیدکاری (حیرت)

بك اسمنده برشاعر معروفه ، برآرقاداشنك وساطتی ایله تقدیم اولونه‌جقدی .
شهره بوایش ایچون اینیوردی . بوشاعرك (خیال خرامان) عنوانیله برمجموعه‌سنی
کورمشدی ، دها ایلك سطرلرده پك ابتدائی ، پك خفیف بولمشدی ، بردرلو
نهایته قدر اوقویامامشدی ؛ مع‌مافیه ، بعض کنجلریمزك پك مرغوبی اولدیغی
ایچون بوذاتی برکره‌جك اوسون ، کورمك ایسته‌یوردی .

(حیرت) بك‌ده بالخاصه بوملاقات ایچون (ثروت فنون) مطبعه‌سنه کلمشدی ،
یانته الك صمیمی ستایشکارلرندن بر قاچنی آلمق ، بو صورتله شباب عثمانی‌یه نفوذ
کلیء ادبیسنی ، هراحتماله قارشی ، اوتلمیذ جدید ادبه کوسترمك احتیاطنی‌ده الدن
براقامشدی . سناً آلتمشه یاقلاشمش اولمقله برابر او ابتلای تجدد حسبیله اولسه
کرك ، حالا زمرهٔ شبابه نسبت ایدیلان بو شاعر شهیر اوج عظمتدن (فترت) ی
هرحالنده وقورانه بر تواضع ، نیم بر التفات ایله استقبال ایله‌دکدن صوکره فضلنه ،
عرفاننه مبهوت قیلمق ایستر ، وقتیله طول مدت فرانسه‌ده ، انکلتره‌ده یاشادیغندن
بحث آچار ، صرف اسملرینی تلفظ ایتمك شرطیله (بایرون) ی ، (هوغو) یی
ذکرایله ، نهایت شو ملاحظه‌یی بسط ایدر :

— بز بو مملکتلره قیاس ایدیله‌مه‌یز ، اونلر دوشرلر ، قالقارلر ، ینه یاشارلر .
مثلا فرانسه‌ده بر اختلال کبیر اولور ، بر (ناپولئون) ظهور ایدر ، اورتالق هرج
مرجه اوغرار . دیرکن ، اوهرج‌مرجدن صوکره بر اون دردنجی (لوئی) کلیر ،
ایشلرینه دوزه‌لیر .

(فترت) ضبط نفس ایده‌مز :

— (ناپولئون) دن صوکره اون دردنجی (لوئی) دکل ، اون سکزنجی
(لوئی) کلدی . آراده پك بیوك برفرق وار ...

دیر ، (حیرت) بك بوتصحیحه قیزمقله‌برابر طورینی اصلابوزمایه‌رق بوسفر
حقیقی بر مهارت ایله :

— اون دردنجی (لوئی) اولمامش‌ده اون سکزنجی (لوئی) اولمش ، مقصد
اودکل ، مقصد ....

دیه بحثی قاریشیق بر سفسطه‌یه بوغار ، باشقه بر موضوعه‌کچر ، دره‌دن ، تپه‌دن

دم اوریر . (اکرم) دن (حامد) لره، (فکرت) لره قدر وقتیله اك بیوك شاعرلریمزدن کوردیکی تقدیرلری اوزاق، یقین بر مناسبتله ذکر ایلر .

لکن (فترت) آرتق آکلایه‌جغنی آکلامش، بوشاعر مشهور ایچون حکمنی ویرمشدی . مجلس طاغلدقدن صوکره او کنجلردن ایکی، اوچیله برابر کوپری‌یه طوغری کلیرکن حیرت بکه هرحاله رغماً حالا پرستش، ذاتاً بوملاقاته دلالت ایدن اومکتب سلطانی طلبه‌سندن آرقاداشنه دیدی‌که :

— آیول، بوآدمجغز ناصل بیوك بر شاعر، بیوك بر ادیب اوله‌بیلیر ؟ بتون اوروحسز، اساسسز مطالعه‌لر برطرفه طورسون، ایشته کوردیکز، تاریخك اك بسیط صفحه‌لرینی بیله بیلمیور، انسانلردن ماعدا عصرلری آلت اوست ایله‌یور .

او برلری بو مؤاخذه‌یی محق بولدیلر، تصویب‌ایتدیلر، (حیرت) بکك اوصاف پرستشکاری بو سوزلره‌جواباً :

— یوق، عزیزم، اویله بر شاعر نزیهمزی یانمده تحقیر ایده‌مزسکز ، او بر شاعردر ، تاریخ معلمی دکل ، اوله‌بیلیرکه، اون دردنجی (لوئی) ایله اون‌سکزنجی (لوئی)یی بربرینه قاریشدیریر،اویله معلومات ابتدائیه ایله اوغراشمغه وقت بوله‌ماز، فقط سز ، لطفاً ، (خیال‌خرامان)ی اوقودیکزمی؟ اوقودیکزسه، بتون اولغتاً ، معناً نظر ربا نشیده‌لرك (ورله‌ن) لره ، (فرنان غره‌ق) لره ، پك یاقلاشدیغنی اولسون، تسلیم ایدرسکزیا . (ورله‌ن)ك (فلوردومال)ی عجبا (خیال خرامان) دن پك چوق پارلاقمیدر ؟ (مالارمه) نك او پك معروف (آلباتروس) منظومه‌سنی آندیریر پارچه‌لری (حیرت) بکك اثرنده صحیفه صحیفه بولامازمیسکز ؟.

دیمسونمی ، آرتق اوزمان (فترت) طایانامادی:

— میرم ، طارلماییکز ، اما سز نه‌سویله‌دیککزی بیلمه‌یورسکز . (حیرت) بککزك فکراً ، قلماً ، عرفاناً درکه‌سنده بر فرد آوروپاده یازی یازمغه، اثر نشر ایتمکه جسارت ایله‌یمز . بوآدمی او کلیشی کوزل ذکر ایتدیککز فرانسز شاعرلریله مقایسه‌یه قالقیشما کز بیلمم نه‌یه دلالت ایدر ؟ کلیشی کوزل ، دییوره؛ چونکه(ورله‌ن) ایله (فرنان غره‌ق) ی بر آرایه کتیرمك، صوکره‌ده(مالارمه)یی

اورتایه‌صوقمق بوشاعرلردن هیچ برینی اوقومادیغکزه ، اوقودیکزسه آکلامادیغکزه دالدر .

هله (فلوردومال) دیدیککز (الم‌چیچکلری) نی اله بیله آلامشسکز ، چونکه اوپك معروف مجموعهٔ اشعار (ورله‌ن) ك دکل ، (بودله‌ر) کدر . وقتیله ، ایکنجی ایمپراطورلق زماننده انتشار ایتدی . هر جهتجه کلی دغدغه‌یه بادی اولدی . ادبیاتده ، شعرده لفظ ، هله معنی اعتباریله بر فصل اختلال آچدی . مندرجاتجه قواعد موضوعهٔ اخلاقیه‌یه بیله منافی کوریله‌رك تعقیبات عدلیه‌یه‌ده اوغرادلدی . بو ابتدائی معلومات ادبیه‌دن بیله محرومسکز . ذاتاً (آلباتروس) ی (مالارمه) یه مال ایدیشکزده فرانسه ادبیاتنه فقدان وقوفکزی کوستریر . بویله محاکمه‌لره ، مقایسه‌لره قالقیشمادن اول اوقوییکز ، پك چوق اوقوییکز . اول امرده ، هیچ اولمازسه (بروتی‌یر) ك ، (فاکه) نك بو ادبیاته دائر یازدقلرینی اولسون تتبع بیوریکز .

دییه ایچنی دوکدی . شرقلیلغی ، خاطرنوازلغی بر طرفه براقه‌رق انکیزلکی اله آلدی . بوجدل ادبی بویله‌جه برجدال حقیقی شکلنی آلمق اوزره ایکن برکت ویرسونکه (فترت) اوزاقدن آرابه ایله باباسنك کلدیکنی کوردی . آرقاداشنه ینه نازکانه برو داعدن صوکره آیرلدی . (سلمان) بکك یاننه کیتدی .

بابا — اوغل

بو بابا ایله اوغل عادتا ایکی آرقاداش کبی ایدیلر؛ بربرینه قارشی اویله سربست حرکت ایدییورلردی. (فترت) پدرینی جاندن سوییوردی، سومکله برابر بر استاد حیات بیلیور، پك تقدیر ایدییور، بیوك کورییوردی، معمافیه او اب معززینك یاننده اوضاع معتادهسنی اصلا دکیشدیرمهیور، حرمتی اویله ظواهرده دکل، فقط حقائقده کوستریوردی.

(سلمان) بك ایسه اوغلنی بتون عمرینك بر مقصودی عد ایلهیور، بر نخبهٔ غرام کبی حرز جان ایدییوردی؛ چونکه رفیقهٔ مرحومهسنه محبتنی، حرمتنی، ابتلاسنی آرتق چوجقلرینه نقل ایتمشدی. برده فطرتك بالذات اوکا میسر ایتمهدیکی مادی، معنوی کمالاتی (فترت) ده، او ثمرهٔ حیاتنده مجتمع کورییوردی، کوردکجهده دها زیاده سویینیوردی.

بویله اولمقله برابر، بلکهده بالخاصه بویله اولدیغی ایچون سلمان بك ایله فترت پدر ایله اولاد دکل، دیدیکمز کبی، عادتا ایکی آرقاداش؛ بیوك بر املاك، بر طول املاك بری یورغون، اوبری دینج، بری دها چوق تجربه، لکن دیکری دها زیاده قدرت، استقبال صاحبی ایکی معقبی ایدیلر. سلمان بك اللی طقوز یاشنده بر آدمدی، فقط نهلر کورمشدی، نه مهیج یاشامشدی.

(فترت) اوکون کچیردیکی وقایعی، آرقاداشیله مباحثهسنی، دها طوغریسی، مجادلهسنی باباسنه آکلاتدی. او بحثی دیکلهدکدن صوکره سلمان بك اوغلنه دیدی که:

— اوغلم ایشك یوقسه، بو اقشام بنمله برابر کلیرمیسك؟ تپه باشنده باش باشه ویریر، یمك یرز، بو مباحثی اکمال ایدرز. صوکره بوغاز ایچنه برابر دونرز.

بو تكليف (فترت) ك خوشنه هم كيتدى ، هم كيتمه‌دى . كيتدى ، چونكه اوكزيده كنج پدريله بويله باش باشه ادبى، سياسى مباحثه‌لره كيريشمكى، آرقاداشجه دوشمكى، قالقمنى سوييوردى ؛ كيتمه‌دى، ينه چونكه (فترت) كيجه‌لرى روم‌ايلى حصارنده قومشولرندن برعائله‌نك اوينه مسامره‌يه كيديوردى ، او اوده اقرانندن بر قاچ مستعد كنج ، برده اونلرك ينه او ياشلرده (سحر) اسمنده فطرةً ذكى، فكراً مترقى، پك كوزل دكل، فقط شيرين برهمشيره‌لرى واردى. اوقاق برقرابت حسبيله (فترت) دن قاچميوردى .

بربريله‌هنوزرسمى كوريشيورلردى. دائمايالكز بويله اجتماعلرده‌بولوشيورلردى. اويله ايكن (فترت) ك (سحر) ه (سحر) ك (فترت) ه ميلى پك ظاهرى ، پك قوى ايدى. اقشاملرى يمكدن‌صوكره، (فترت) اومسامره‌لره جان آتيوردى. (سحر) ه تصادف ايتمزسه محزون اوليور ، صاراريوردى . سحرده عين تهيجاتى بسله‌ديكى ايچون تااولدن اوجميته‌كليور، (فترت) ى بكله‌يوردى . برقاچ ساعت زمان زمان بربرينه كيزلى ، عيان باقمق ، كولمك ، برينك مطالعه‌لرينى، فكرلرينى اوبرى ديكله‌مك ، خنده‌لرينى طوپلامق بوايكى كنجك نشاطنه ، صوك درجه نشاطنه بادى اوليوردى ، اومعصوم قلبلرينه برغداى كافى ايدى. هنوز نه برينك، نه‌ده ديكرينك خاطرينه سوديكيله باش باشه قالمق ، حسبحالله طالمق امللرى كلميوردى . بوعمومى صحبت ، اوصاف انسيت هرايكيسنى‌ده مفرح برغرامه غرق ايله‌يوردى . اوسودا دها پك معصوم ايدى .

ايشته بوانديشه ، بوعلاقه ايدى‌كه (فترت) ايچون اوكيجه‌يى باباسيله برابر كچيرمك ذوقنى تلخ ايله‌يوردى ، معمافيه اوتكليف پدرانه‌يى رد ايده‌مدى ؛ بابا ، اوغل تپه باشنده باغچه‌ده يمك يديلر،صوكره بركوشه‌يه چكيله‌رك‌اوزون‌اوزادى‌يه، رنك رنك مباحثه‌لره طالديلر .

سلمان بك ديوردى‌كه :

— اوغلم ، بوممكلتى ، يعنى وطنكى ، وطنداشلريكى نظر تدقيقدن كچيريركن برحقيقتى پيش عبرتدن اوزاق طوتما : بو ملك اوروپا ممالكى ايله ، داها واسع بر نقطهٔ نظردن شرق غرب ايله قياس ايديله‌مز . ادبياتده اولسون ، سياساتده

اولسون ، صنایعده ، فنونده ، علومده ، نه‌ده اولورسه اولسون ، بز شرقلیلر ، غربلیلره نسبةً حقیقتده چوق ، پك چوق گری یز ، ابتدائی یز . غرور ملی ، اختلاف دین ، حتی صلابت دینیه چوغمزه بوحقیقتی واضحاً گوستره‌مز . لکن اوعلائقدن برلحظه تجرد ایدنلریمز عیاناً گورمه‌یورلرمی که بوگون شرقك الك بیوك علامه‌لری شاید کمالات غربیه‌یه میل ایتمزلر ، السنهٔ غربی اوکرنمزلر ، صرف معلومات شرقیه ایله اکتفا ایدرلرسه علومده ، فنونده غربك عادتا مکاتب‌اعدادیه مأذونلریله رقابته‌چیقامازلر . بوبداهتك الك بیوك دلیلی شودرکه بتون جهان شرق مدنیتجه ، رفاهیتجه نسبةً نه‌قدر فقیردر ، اویله اولمقله برابر غربك خرجکذا-ریدر ، اسیریدر . مدنیتده معرفتده اومرتبه‌یی بولمادقجه اصلا بوفقردن ، بو اسارتدن قورتوله‌ماز .

بوحقی تسلیم ایله‌دکدن صوکره هرحقیقتی ، هرحقیقتمزی قولایجه ادراك ایلرسك. مثلا ، کچن کون یانه‌یاقیله حکایه ایدییوردك : مورخ کچینن‌برادیبمزك ، بیوك برمنشی عد اولنان برمحرریمزك (سوواروف) ایله (قوتوزوف) ی بربرینه قاریشـدیرملرینی ، (موسقوا) یی یاقانك کیم اولدیغنی بیلمه‌ملرینی پك غریب گوریوردك ؛ عجبـا اویله‌میدر ؟ چونکه ملکمزده او شهرت کلیه‌لریله برابر او ایکی ذاتك مطالعهٔ غربیه‌لری پك ناقصدر . بر لسـان غربی وقوفلری آزدر . او مطالعه ، بو وقوف اولمانجه تاریخك بتون او صفحاتنی اوکرنمك قولایمیدر ؟ ینه صرف بوسائقه ایله‌درکه او ذاتلر بلاغتی ، فصاحتی ، حاصلی ادبیاتی اومطنطن انشـاده آرارلر ، سنك ، بنم یازدیغمز ساده ، کسـیك ، طبیعی ترکجه‌یی یابانجی بولورلر ، عجزه ، عجمیلکه عطف ایدرلر ، چونکه غربدن دکل ، اسـاساً شرقدن اورنك آلیرلر .

نسلدن نسله فرق یوقمیدر ؟ سن نسل جدیددنسـك ، سکا نسبةً اونلر نسل قدیمدندرلر . سندن اونلره آرا کزده نه قدر اختلاف ، نه درین تکامل اولورسه آتیمز ایچون اودرجه اقبال ملحوظدر . یالکز ادبیاتده دکل ، سیاسیاتده‌وسائره‌ده هپ بویله‌در .

مع مافیه بتون ادبامزی ، مورخلریمزی ده هرحالده برچوق مزایادن ینه‌محروم

اوملايان بوايكی نمونه‌يه كوره محاكمه ايتمك ينه حقسزلق اولور. چونكه آرقاداشلرمدن اويله محررلريمزی طانيرم كه بالفرض (ناپولئون) دورينی فكراً اك مترقی بر فرانسز قدر كافۀ دقائقيله بيليرلر، حتی حين حاجتده او سردار معروفك هر هانكی بر سفرينه دائر اولورسه اولسون اك پارلاق بندلری يازارلر، بالطبع اوصفحۀ تاريخی بر (واندال)، بر (فره‌دريق ماصون)، هله بر (هانری هوسه‌ی)، حتی (اوز به‌ری) كبی تدقيق ايده‌مزلر، اوقدرتی كوستره‌مزلر، فقط بر ترك محرری ايچون شايان تقدير بر طرزده تتبع، تمهيد ايده‌بيليرلر.

كله، كله ينه او نتيجه‌يه كليورز. بتون بومحاكمه‌لری يوروتيركن غربك شرقه تمدنجه، تعاليجه عصر عصر تقدمی اولديغنی نظر امعاندن اوزاق طوتما ...

شمدی بالفرض حيرت بكی، (خيال خرامان) ی تنقيد ايدركن غربی، ادبيات غربيه‌يی بر طرفه براقه‌رق صرف بو مملكتی نظر اعتباره آلمليسك. بواقليمده عصرلردن بری:

« همان بر اول قدر واردر كه موزون ومقفادر »

فحواسنجه علی الاطلاق شعر سويله‌ينلر ادبادن عد ايديليورلردی. هم ده بو اديبلرك چوغی اويله حيرت بك كبی اون دردنجی (لوئی) يی اون سكزنجی (لوئی) ايله خلط ايتمك شويله طورسون احتمال، فرانسه‌نك موجوديتنه بيله واقف دكلديلر، حتی، حتی بلكه‌ده:

اويله قليج اوردير كه فرضی
ايلر ايكی پاره كاو ارضی

مدح مزاحنده تلميح ايدلديكی اوزره بو چشيد خرافاتك بيله زبونی ايديلر. اوت، حيرت بكی تاكنجلكمدن بری طانيرم، فكراً، علماً محدود برذاتدر، صانيرم؛ فقط بزده‌كی شعره، ترقيات ادبيه‌يه نظراً اوده برشاعر عد اولنه‌بيلير. اوبكنمه‌ديكك (خيال خرامان) ده بر چوق امثالندن ايلری دكلسه، تسليم ايدرسك، پك‌ده كری قالماز. بتون، بوشعرلری، بواثرلری غربك اشعاريله،

آثاریله مقایسه‌یه قالقیشیرسه‌ك الڭ مشهورلری‌ده داخل اولمق اوزره دیکر شاعرلر-
یمزی ، ادیبلریمزی حیرت بکدن بك ، پك یوکسك بولامازسك .

مع مافیه ، عمومیت اعتباریله کنجلریمزی ، هرحاله رغماً ، شایان تقدیر
کورمه‌مك ممکنمیدر ! بو مکتبسزلك ، بوعرفانسزلق ایچنده اوذکالرناصل پرورده
اولیور ، یتشیور ! حیرت ! اوت ، دیدیکك کبی ، مثلا (قلاسیك)لری بیلمه‌دن،
اوقومادن ، (مالارمه) لرله، اوتملی قورمادن بوفرعلرله اوغراشیورلر.(وولته‌ر)ی،
هله (روصو) یی ذره‌جه تتبع ایتمه‌دن لاینقطع (ته‌ن) لرله دوشیور، قالقیورلر ؛
سیاسیاتده اولدیغی کبی ادبیاتده بیله باشی بوزوقلق ایدییورلر ، اویله امایته فکراً
بیوك برمزیت ، برترقی کوستریورلر .

مطبوعاتمزده جرائد غربیه‌جه بیله قبوله شایسته عمومی مقاله‌لر کوروندی .
محررلریمزدن اوروپاده بیله بویولده نشر آثار ایدنلر اولدی . مملکتمز ایچون
بو اوفاق ترقی‌یی اقبال آتی‌یه برفال خیرعد ایتمك کرکدر . ترکلر : قطره قطره
کول اولور ، دیرلر ، عربلر دها بلاغتلی :

ان قطر الندی یعود غدیرا

مثلنی ایراد ایدرلر . برکون کلیر، بونبذه‌ده کل‌اولور ، بزدنده (تولستوئی)،
(سینکیه‌ویچ) (ایبسه‌ن) کبی جهانپسند مؤلفلر یتیشیر . ترکجه یازلمش بر اثر ،
بالفرض برحکایه السنۀ عمومیه‌یه ترجمه ایدیله‌بیلمك شرف عال‌العالی احراز ایلر.
بو قوم بو نعمته ایرمك ایچون انجق بر نخبۀ اصلاحه محتاجدر ، اوده شرقدن
صییریله‌رق بسبتون غربه‌طالمق ، هرخصوصجه اصول‌عرفان‌غربی‌مشق ایدیمك‌دن،
یوقسه فطرةً اقوام سائرۀ شرقیه‌یه‌بکزه‌مز ، اواستعداد تعالی‌یه مظهردر، چونکه
اول امرده وقتیله مدنیتلرك مهدی ، لحدی اولمش براقلیمك پرورده‌سیدر، ثانیاً
عروق مختلفه‌نك محصولیدر . بویله یرلرده ، بویله یتیشن اقوامك استعداد فطری
وکسبیسی دائما خارق العاده‌در .

حاصلی ، اعتقادمجه ، تکرار ایدرم ، بز عثمانلیلرك الڭ زیاده محتاج
اولدیغمز کریوۀ شرقدن، اوانکلدن، اوتعصبدن قورتوله‌رق برتربیۀ غربیه‌یه مظهر

اوله‌بیلمکدر. شمدی یه‌قدر هر جهتجه فیضمزده، اقبالمزده حائل کسیلن بو نقیصه‌مزدر؛ بو نقیصه‌مز که ایچمزده نه‌قدر کوکلشمشدر . بو کون بیله بو مطالعه‌لریمزی دیکله‌ینلریمزده یوزده لااقل یتمشی بنی، احتمال، محکوم ایدرلر ، هیچ اولمازسه ، خفته‌، حوپپالقله محکوم ایدرلر ، ایدرلرده ، فـالق اوکه ، بتون طوتدقلرنی اومدخول یولدن اصلا شاشمازلر ، اویولك مدخول اولدیغنه ایسه ، اك صریح برهان حالمز ، حال حاضر پریشانمز اولدیغی بیله کورمزلر ، تسلیم ایتمزلر :

شکایت جهلدن فریاد بی ادراکلکلردن

اوغلم، بو ملکك اولادندنسك، ایر، کیچ بو طوپراقده یاشایه‌جقسك، اوله‌جکسك، اولدکدن صوکره‌ده یاد ایدلملك ، ینه بر نوع یاشامق ایسته‌یه‌جکسك؛ دیمك بو وطنك اقبال وادباریله کوله‌جك ، آغلایه‌جقسك ، یوقاریدن بری بسط ایلدیکم حقائق ملیه‌مزه نه‌درجه آکاه اولورسه‌ك بو مملکته او قدر خدمت ایده‌بیلیرسك، چونکه اونسبتده افراطدن، تفریطدن توقی ایدرك حین حاجتده آز، چوق برایش کوره‌بیلیر، مشکلاتی اقتحام ایله‌یه‌بیلیرسك .

ایشته کنجلریمز اکثریتله بویله بر مسلك طوتارلر ، بوکمال خاصه ایررلرسه ، عثمانلیلرده، عثمانلیقده شائبهٔ اضمحلالدن قورتولور ، نجات بولور ، بولور ، فقط بزده اوزمان جهان مدنیتك بللی ، باشلی بر قومی اولورز .

برده تجربه‌مه اینان، تتبعمه اعتماد ایت، سنك‌ده ، آرقاداشلریکك‌ده تکملمز، تعالیمز ایچون او فضولی یاسکزه اشتراك ایدنلردن دکلم . انکلترده‌ده بیودك ، فرانسه‌ده تحصیل کوردك، کوزك، کوکلك ، فکرك دائما عمرانه ، کمالاته آلیشدی. آننه‌ك تمدنك اك نزیه بر محصولی ایدی ، عرفاناً خارق‌العاده ایدی . موسیقی‌یه ، ادبیاته، فنونه ، هپ نافع بر درجه‌ده واقفدی . بابا‌ك ایسه هر تجزیله برابر شرقلك الك مترقیلرندن عداولونه‌بیلیر. بتون بو تأثیرات ارثیه‌یه مظهرسك . آرقاداشلرك‌ده قسماً اویله‌در .

طبیعی ، سز بو مرتبه‌دن تماشا ایدنجه شرقمزی، مملکتمزی پك دون، چوق کری کوریپور، مأیوس اولیورسکز ؛ نقطه‌دها اوتوز، قرق سنه‌اول بو مملکتك نه‌اولدیغنی بیلیورمیسکز ؟ اویله سنك کبی انکلترده‌ده ، فرانسه‌ده یتیشنلریمز ، انکلیزجه‌یی ،

فرانسزجه‌یی لسان‌مادرزادی کبی بیلنلریمز بویله یوزلرجه دکل، بلکه ده هیچ یوقدی، حتی اوروپایه سیاحت ، هله هجرت ایدنلریمز میلیونده بر ، ایکی ، یا بش ایدی . یاریم عصره وارمایان بویله بر مدت ایچنده بو ترقی خارق‌العاده دکلیدر ؟

جهان لسانله دونر ، دیرلر ، اویله‌در .....

بر کره لسانمزی ، ترکجه‌یی حادهٔ امعاندن کچیرسه‌کزا .. اجدادیمز یاریم ، یا کلیش ایکی ، اوچ سطر یازی یازابیلنلریمزی کاتب عد ایدییور ، مصنع ، لکن مزیت طبیعه‌دن معری ، مغلق ، فکراً ایسه هیچ اندر هیچ بر اثرجکزوجوده کتیره‌بیلنلریمزی برر صاحب دها صانیورلردی .

پدرلریمز ، بز دها ایلری کیتدك ، آز زمان ایچنده اوشائبه‌لردن صییرلدق ، دوشوندیکمزی یازمغه‌باشلادق؛ لکن ینه شرقدن ، شرقلیلقدن قورتولمایه‌رق لسانمزه غرب خصلتنی ، اوطبیعیلکی، اوتکملی ویره‌مدك.. فقط بووادیده ، وادیٔ تجددده سز بزی چوق کچدیکز . بوکون ترکجه‌یی همان بر غرب لسانی مرتبه‌سنه رفع ایله‌دیکز. نه دوشونیرسه‌کز ، نه ایسترسه‌کز بو لسانده بر سهولت خارق‌العاده‌ایله، سلاستله ، سلامتله اناده‌ایدییورسکز . هیچ بر فکریکزی اویله طمطراق الفاظه، حتی مشکلات بیانه قربان ایتمیورسکز ؛ هله لطافت ادایی دها صاف بر صورتده محافظه ایله‌مکله برابر معنایی، مضمونی ، مؤدایی دها قدرتله کوستریورسکز .

کچنلرده رفقاکزدن بری (لاویس) ك برمکتبده ، توزیع مکافاتده طلبه‌یه لطیف ، لکن متین ؛ اسلوب اعتباریله لطیف ، معناجه متین بر نطقنی ترجمه ایله‌مشدی، نه قدرتله، نه مزیتله ترجمه ایله‌مشدی . ترجمه همان حرفیاً ایدی . جمله‌لرك شکلی ، عباره‌لرك صورت تشکلی بیله دکیشمه‌مشدی. استفهاملر،تعجبلر، انکارلر ، تصدیقلر، تکریرلر ، تأییدلر، هپ عین وجه اوزره محافظه ایدلمشدی . مع‌مافیه، اوترجمه نه‌قدر ترکجه‌ایدی، اوترکجه نه‌درجه سلیس، فصیح ، بلیغ‌ایدی . حقیقت علمیه وادبیه اعتباریله اسلافك یازدقلرینی نه‌مرتبه کولکه‌ده براقیوردی . یوق ، ترکجه‌مزی بوترقی‌یه مظهر قیلمق ، شرقدن بی‌پروا سوکه‌رك ، چیقارارق بویله برغرب لسانی وضعنه ، وضعیتنه صوقمق برخارقه‌در . بوخارقه‌یی کوسترن برقومك آتیسندن مأیوس‌اولمق، هیچ دکاسه‌،انصافسزلقدر، خفتدر، صبرسزلقدر.

اوغلمسك، دیه سویله‌مك ایسته‌مم ، فقط انكلیز شاعر مشهوری (نه‌نیسون) ك
او آتهیسی كه والده‌ك جنازه‌سنده رقیق سسلرله اوقوندیغی ایچون، ذاتاً معناجه‌ده
پك بلنددر ، بلند برحكمتدر ، فلسفه‌در ، حاصلی ، غایت هیجانه بادیدر ؛ لكن
اونسخهٔ نادرهٔ ادبیه‌یی لسانمزه نه‌قدر سلامتله ، فصاحتله نقل ایتدك . اوترجمه
بكا همان اصلی قدر نشئه ویرییور . ترجمه‌مز ، ایشته شمدی بوشهراه
ترقی‌یه كیردی .

مع‌مافیه بو مظهریتك سائقلری یالكز سز دكلسكز ، سزدن اولی بز كه‌یه‌یدك
بزدن اول‌ده اسلاف درعقبمز یتیشمه‌یه‌یدیلر ، بولسان بوتعالی‌یه ایرمزدی .
بومفخرتده هپمز درجه درجه حصه مندز . بلكه اونعمتدن سز، شبانمز ، بزدن
زیاده متنعمسكز ، وارسون ، اویله اولسون . بوحقیقت فلسفیه‌یه بر فرنك ادیبی
« سیرمشكات » وصفنی ویردی . آتی ماضی‌یی دائما اونوتدیریر ، دائما سونوك
براقیر . حال ایسه ، آتی‌یه هرلحظه ساده ماضی‌یی دكل ، بالذات بتون موجودیتنی
فدا ایلر .

مدنیت جهانك بر مهدی ، مأدری عد اولنان اوقدیم یونانستانده براعتیاد
معروف، برنوع آلای، بردرنك واردی: (آتنه) ده خلق بریره طوپلانیورلر،
آراده اوفاق اوفاق مسافه‌لرله برحلقه ، برزنجیر تشكیل ایله‌یورلردی . زنجیرك
باشندن بری ، برمشكاتی ، مشعله‌یی برمعبدك محرابندن یاقیور ، یاقدقدن صوكره
همان كیدییوردی ، بر ایكنجی‌یه ، اوده اویله‌جه بر اوچنجی‌یه ویرییورلردی .
مشعله بو طرز ایله الدن اله كچیوردی ، سیرتیوردی . مسابقلرك هر بری آرقه‌یه
بر نظر بیله عطف ایتمكسزین قوشیوردی ، بر دیكرینه نقل ایله‌مك اوزره اولدیغی
او مشعله‌یی سوندیرمه‌مكدن باشقه بر اندیشه كوزتمه‌یوردی ، مقصده ایردكدن
صوكره‌ده تهی دست ، مبهوت قالیور ، اومشكات مقدسك كیتدكجه اوزاقلاشان سیرانی
بتون اوتلاش بی‌تابی ایله ، او تمنیات بی‌سودی ایله تا اوزاقلردن ، فقط ینه مفتونانه
باقه ، باقه تعقیب ایله‌یوردی . ایشته ، دیرلركه بو سیر مشكات انسال حیاتك بر تمثالیدر .

چوجغی وجوده كتیرمك ایچون والده اتی ، صباحتی ، صحتنی ، حین حاجتده
حیاتنی ویریر . دیمك ، فطرت ذریت جدیده‌نك منفعتنه ذریت قدیمه‌یی فدا ایله‌یور ،

وادئ استقباله طوغری ایتلری، یعنی اخلاف تجهیز، توشیح، تسلیم ایتمك ایچون اسلافی بلا فاصله چالیشمغه، چابالامغه، قازانمغه، حتی بعضاً افنای نفس ایله مکلف ایله دعوت ایدییور، ساده دعوت دکل، محکوم‌ده براقیور ...

اسلافمز، بز سزك ایچون چالیشدق. حالاده چالیشیورز. سزده بزی هیچ حکمنده طوته‌رق اخلافکزه وقف مساعی، وقف آمال ایده‌جکسکز.

آتنه‌لیلر اعتقادینه امتثالاً او مصباح قدسی‌یی ناصل آلدیکزسه اویله‌جه سوندیرمه‌دن ویره‌جکسکز، ویرمکه شتابان اوله‌جقسکز.

حیات اقوامك برچوق صفحاتنده تکامله اعتقاد ایدنلردنم. جدی برطرزده تدقیق اولونورسه، ادبیاتمزك، لسانمزك تکاملی صراحةً تعقیب ایدیله‌بیلیر. اساتذهٔ ادبمزدن هر برینك بو تکامله آیری آیری خدمتی اولدی.

ا-لافده احمدونجاتی،
آوارهٔ دلشکسته ذاتی
ترکی سخنه تمل قومشلر،
اما نه‌گوزل قومشلر.

فی‌الحقیقه اویله‌در، فقط کچن عصرك ابتدالرینه کلنجه‌یه قدر بو لسان نه‌درجه محدود، نه‌قدر خواصه منحصر، مغلق، مبهم، حتی، دیه‌بیلیرز، ابتدائی ایدی؛ صرف عربجه‌نك، فارسینك قربانی، محکومی ایدی.

اودور ایچنده ترکلر سیاسةً، فکراً غرب ایله اختلاطه کیردیلر، کمالات غربی هر نقطهٔ نظردن آز، چوق ادراك ایتدیلر، غربلیلر ناصل دوشونیورلر، دوشوندکلرینی ناصل افاده ایدییورلر؛ بودقائقی کوردیلر، آکلادیلر. بو کوروش، بو آکلاییش درکه اوزمان یازی یازانلریمزك فکرینی، کوزینی آچدی. عاکف پاشا کبی، ادهم پرتو پاشا کبی منشیلریمز طرز تحریریمزی بردرجه تجدید ایله‌دیلر، بر درجه ترکجه‌لشدیردیلر، ساده‌لشدیردیلر، قولایلاشدیردیلر. فقط شناسیلر، ضیاپاشالر، کمالردرکه بو تجدده قدرت ویردیلر، ادبیات جدیده‌مزی وجوده کتیردیلر. نثریمز، شعریمز یکیلشدی، هرایکی وادیده آرتق فکریمزی، املمزی اولدقجه حر، مبتهج، اولدقجه فریح، فخور افاده ایده‌بیلدك.

ترکیبدن ، ویبدن تصویر افکاره ، عبرته فیرلامق بیوك بر انقلابدر . فقط بو انقلاب مسعود ایله برابر لسانمز ینه قابلیت تامه‌سنی بوله‌مادی ، ینه طبیعتله شه‌مدی‌یه صافلاشه‌مادی ، حاصلی ، تمامیله برغرب لسانی کبی اوله‌مادی . شناسیلر ، ضیالر ، کماللر صرف سویله‌دکلری کبی یازه‌مایورلر ، اوسهل ممتنعی کوستره‌مه‌یورلردی .

بلیغ ایدیلر ، یوق ، پك‌ده بلیغ دیه‌مه‌یز ، بلاغت باشقه‌در ، مطنطن ایدیلر ، مهیج ایدیلر ، لکن اوقدر طبیعی ، اویله ساده ، صمیمی دکل ایدیلر . حال بوکه حقیقتده ترقی ، تعالی هرکیمك ایچون اولورسه اولسون ، هله بر قوم ایچون اول امرده طبیعیلکده‌در ، طبیعتدن بول ، ساده برصورتده استفاضه‌ده‌در . مثلا برمقاله ادبیه‌ده : « تختگاه سلطنتك ... » دیه شهریمزی توصیفاته کیریشمکدن ایسه ساده‌جه « استانبولك ... » دیمك دها طبیعی ، دها بلیغدر . تختگاه سلطنت نه‌در ؟ هیچ ! لفظاً بوکسك اولسه‌ده معنیً هیچدر .. جهانده بیکلرجه تختگاه سلطنت وار . آفریقا چوللرنده بتون اومهدیلرك ، امامرلك ، اوفاق ، تفك سلطانلرك بیله تختگاه سلطنتلری یوقمی ؟ فقط « استانبول .. » لفظاً اوقدر بسیط اولسه‌ده معنیً نه درجه محتشمدر ، نه محیطدر ، نه فسحت آباددر . استانبول باشلی باشنه برجهاندر ، برلجه‌در ، برتاریخدرکه ازمنهٔ قدیمه‌دن ، متوسطه‌دن ، متأخره‌دن الك مهیج صحیفه‌لرله مستولیدر . کائناتده انجق براستانبول واردر .

بو ادبیاتك ، بو لسانك ، بو طرز تحریرك ایکنجی برقصوری‌ده یکنسق اولمسیدر . او درد احتشام ایله ، او اندیشهٔ طنطنه ایله برابر اویله اولمسیدر .

« اسلوب عینیله انساندر » دیرلر ، فقط بو اسلوب ایچون دکل ..

برانسان لاقیردی سویلرکن حتی برنطق ایراد ایدرکن چشید ، چشید اوضاع آلیر ، بعضاً بردن بره طورور ، بعضاً بالالتزام برسوزی برقاچ کره تکرار ایدر ، جمله‌لرینی کسر ، اوزاتیر . حاصلی طبیعته ، طبیعته اتباع ایلر . ایشته او لسان جدیدیمزده بو نکته‌لر ، بو وضعیتلر ، بو طبیعیلکلر یوقدی .

مع مافیه بو انتقادلرله برابر زنهار ، ظن ایتمه‌که او استادلرك ، او مجددلرك فضل وفضیلتلرینی ، ادبیاتمزه ، لسانمزه او بلند مرتبه خدمتلرینی انکار ایدنلردنم . حاشا !. اعتقادمجه ، بوکون کوچك ، بیوك یازی یازانلریمز اودهات قلمك مجبوری ،

متداری یز . . . ترکجه‌یی اونلر او قدر یاپدیلر ، حق‌الانصاف بیوك ، پك بیوك بر ایش کوردیلر . دها زیاده یاپمق ، بو وادیده دها بیوك ایش کورمك اخلافه دوشر .

ضیا پاشا بر لمعهٔ عرفان ایله بو حقیقتی ابتدادن کشف ایدرك :

آیرلدی بزمله چونکه اسلاف ،
وار-ون بزیده آییر-ون اخلاف ..

دییور . فقط عجبا اخلاف او مجددین ادبمزدن پك آیریله بیلدیمی ؟ لسانجه تکاملمزی مسعود بر صورتده یوروتدیمی ؟ بو سؤالك جوابی مشکلدر . پك مشکل‌ده دکل ، فقط مزعجدر . چونکه عزت نفسمزه کران کلیر .

او مجددلردن صوکره کلن نسل ادب لسانمزده پك ییکی بر چیغیر آچه‌مادی . هپ عین تجددی ایدی‌که دوام ایتدیرییوردی . بو سائقه ایله ترکجه رنك رنك شکللره کیردی ، حتی بعضاً مبهمله‌شدی . تحف تحف طورلر آلدی . کلیشی‌کوزل لغتلره بوغولدی ، بعضاً ده شیوه‌سنی بوزدی ، افرنجله‌شدی . طبیعتندن چیقدی :

چیقدقچه لسان طبیعتندن ،
البته دوشر فصاحتندن

برحزب قلیلدن‌ماعدا خلقمز ایچون آکلاشلماز اولدی . فی‌الحقیقه‌شناسیلرك ، کمالرك پك عجمی مقلدلری‌ده توره‌دی ، لکن اونلرده دیکیش طوتدیره‌مادیلر ، آرتق ، او طرز خاص‌تحریر ویره‌جکنی ویرمشدی ، اوج تکامله ایرمشدی .

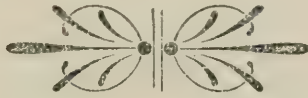
بو دور فترت بزده سیاسةً اولدیغندن زیاده ادباً سوردی ، خیلی سوردی ، بلکه حالا سوره‌جکدی .. فقط نسل جدیدیمز ، سز یتشدیکز . سزکه ، هیچ‌شبهه یوق ، بوزمینده بریکی یولك سالکیسکز .. فقط اوفترتك تأثیر مدیدندن بسبتون قورتوله‌مادیکز . سکاطوغدیغك‌زمان (فترت) مخلصنی‌اویله کیف مااتفق‌ویرمدمدی . برعهد غریبده دنیایه کلدك ، وطنك هرجهتجه ، لسانجه ، ادبیاتجه ، سیاسیاتجه ، هپ فترت ایچنده ایدی .

سنكچونده کوکدن اینسه ، اینسه بویله براسم اینه‌بیلیردی ، براسم که زمین وزمانه اودرجه موافق ایدی .

دیرکن ، سلمان بك بردن بره طوردی ، جیبندن تلاش ایله چیقاردیغی ساعتنه باقدی .

— امان ، آزیجق دها گجیکیرسه‌ك کیجه یاریسی واپورینی قاچیره‌جغز ! . حال بوکه اومدن ، اوطه‌مدن باشقه یرده یاتمق بنی بیزار ایدییور . علی الخصوص یارین صباح برچوق یازیلرم وار . کتبخانه‌مده بولونمغه مجبورم . اوبیتمز ، توکنمز مباحث ادبیه‌مزی بوسفرلك بونقطه‌ده براقه‌رق واپوریمزه یتیشسه‌ك هیچ فنا اولماز .

دیدی . بابا ، اوغل درحال برآرابه‌یه صیچرادیلر ، کوپری‌یه کلدیلر ، کوپریدن‌ده واپوره طاره‌طار آتلایه‌رق ، آز برمدت ایچنده ، صاف برهوا تنفس ایده‌ایده ، بوسفرآرتق هوائیاتدن دم اوره اوره ، حاصلی ، کوله ، اکله‌نه روم ایلی حصارینه واصل اولدیلر .

روم ایلی حصارنده برمسامره

روم ایلی حصارنده بیوكجه بر یالینك آلت قاتنده، دكزه ناظر بیوك، مفرح براوطه‌ده اقشام يمكندن صوكره اوك بش كنجی ، اوچی اركك ، ايكيسی قيز طوپلانمشلردی ، اوینایورلر ، اكلەنیورلر ، قونوشیورلردی . قیزلردن بری زمان زمان پیانونك باشنه‌كچه‌رك لطيف برهوا چالیوردی، اوبرلری شوق ايله ديكله‌يورلردی.

بوكنجلر هپ برعائله‌دن ، استانبولجه معروف ، كزيده برعائله‌دن ايديلر . اركككلرك بيوكی يكرمی بش ياشنده برسواری ضابطی ايدی ، ايكنجيسی برياش دها كنج برطبيب ايدی ، اك كنجی ايسه هنوز يكرمی ياشنده ايدی ، مكتب ملكيه‌دن اوسنه شهادتنامه آلمشدی . قيزلرك بری ، (كزيده) سنجه اوتوزه ياقلاشمشدی، عائله‌نك اك بيوك چوجغی ايدی ، ديكری (سحر) دها اون يدی ياشنده ، بش قاردشك اك كنجی ايدی . بودرجه مسعود برعائله‌يه نادراً تصادف اولونوردی . بابا ، آننه صاغ ايديلر . چوجقلر سيماجه ، ذكاجه ، تربيه‌جه فوق العاده ايديلر. يدقدرت فيضی، نشاطی برخانه‌يه انجق بومرتبه صاچه‌بيليردی.

(كزيده) خانم پيانوده اوپك معروف (سيبۀ نشاط انكيز)دن برفصلی بيتيرمشدی ، حاضرون پرنشئه ايديلر . ضابط (سداد) بك بردن بره يرندن فيرلادی :

— (فترت) خلط ايدر . دون كيجه كلمه‌دی . بوكيجه‌ده كلمزسه قيزارز . اوشاغی كوندره‌لمی ؟

ديدی . هپ كوندرمكه قرار ويرديلر .

دها (فترت) ك لافی اورتايه قونور قونماز اوكوچيجك سحر قيزارمشدی ، بوزارمشدی ، فقط بر پارچه كولكه‌ده اولديغی ايچون بوعلائم هيجانی كيزله‌يه

بیلیوردی . بش ، اون دقیقه صوکره (فترت) قاپودن کیرنجـه بتون اوجمعیت شبابدن برخندهٔ نشاطدر ، قوپدی . ینه (سداد) بك :

— میرم ، دون اقشـام کلمه‌دك ، بزی محزون براقدك . یقینـده (پارس) ه کیده‌جکسك ، بسبتون آیریله‌جغز . شمدی باری صیق صیق کوروشملی دکلمی‌یز؟ هپمز سنی ناصل قاردش کبی سودیکمزی بیلمه‌یورمیسك ؟

دیدی . (فترت) :

— دون کیجه‌پدرم بنی آلدی ، تپه باشنه‌کوتوردی ، یمکه آلیقویدی . کیجه یاریسندن صوکره اوه کلدك . معمافیه ، مجلسکزدن محروم قالدیغمه نه‌قدر محزون ایدم . بیلسه‌کز ، کوکلم ، فکرم ، روحم سزه نه‌قدر آلیشدی . یقینده‌بربریمزدن آیریله‌جغمزه جاندن متأسفم ، دلخونم ..

جوابنی کمال صفوتله ویردی ، فقط صوك سـوزلری سـویلرکن بلا اختیار (سحر) ه عطف نکاهدن کندینی آله‌مادی . ذاتاً اوقیزجغزك کوزلری چوقدن بری (فترت) ه کیزلی کیزلی معطوف ایدی . بر لحظه ایکی نظر وهلةً بربرینـه چارپدی ، چارپنجه اوایکی معصوم ، متهیج ، مهتز قلبده تأثیراتنی کوستردی، سحر آیاقده ایدی . اوتأثر ایله صاندالیه‌یه اوطورمغه مجبور اولدی ، (فترت) ایسـه متانت ظاهریه‌سنی محافظه ایچون قاناپه‌یه طایاندی .

بوایکی کنجك شولسـان حالی اومجلسـده‌کی ارککلره مجهول قالدی ، فقط (کزیده) خانمك درحال نظر دقتنه چارپدی ، قادین قلبی ، هم انبساطنه ، هم‌ده برنبذه اغبرارینه بادی اولدی .

(کزیده) حقیقةً برنادرهٔ فطرت ایدی . کوزل، فقط شرقك دکل، غربك خوشنه کیدر برکوزل ایدی . لطیف، نارین براندامه ، اوزونجه بربویه مالکدی. سیماجه خوش ، لطیف ایدی ، لکن برخارقه دکلدی. پك مینی مینی ایدی. بتون بواوصاف غربده محاسندندر ، شرقده اودرجه تقدیر اولونماز . هر اقلیمك ذوق ایچونده ، حسن ایچونده باشقه بردستوری ، برقیاسی وار .

مادةً بومزایا ایله برابر، معنیً (کزیده) ، امثالنه نسبت اولونجه‌خارق‌العاده ایدی . فطرةً پك ذکی ایدی ، پك مکمل بر تربیـه‌ده کورمشدی . ترجمه ،

فرانسزجه اعلا اوقویوردی ، حتی یازییوردی . هله موسیقیده ، پیانوده مهارت مخصوصه‌یه مالك ایدی ، (شوپن) دن اك كوچ پارچه‌لری اك اك بیوك موفقیتله ، سهولتله ، انشراح ایله چالیوردی . علی الخصوص او چالیشده ساده مهارت دكل، صمیمیت ، سودا واردی.

غریبدر، ممالك مترقیه‌ده بیله تقدیرایدیلن بویله بر كنج قیز ایشته اوتوز یاشنه كلشدی، صارارمغه ، صولمغه باشلامشدی ، حالا املنه موافق بر قوجه، بر رفیق حیات بوله‌مامشدی. بوحاله جهان متعجب ایدی. لكن حقیقت حالده تعجبه هیچ محل یوقدی.

(كزیده) بر یاندن او مزایای كزیده‌سنك، بریاندن ایسه شرائط اجتماعیه‌مزك قربانی ایدی. اول امرده اویله كوریجی‌یه چیقارق قوجه بولمق ذلتنی هیچ برزمان نفسنه یدیره‌مه‌مشدی. ثانیاً اخلاقاً، عرفاً بحق طانیمادیغی برارككله تشریك حیاته بردرلو جسارت ایده‌میوردی ، ذاتاً اطرافده بر مدتدر انعقادینی كوره كلدیكی ازدواجلرك همان هیچ بری خوشنه كیتمه‌یوردی ؛ فنا بر تأهلدن ایسه، هیچ تأهل ایتمه‌مك خیرلیدر ، دییور ، حیاتنه باشقه وادیده ، ادبیاتده ، موسیقیده غدا آرایوردی؛ بر آرالق محررلكه اوزنمش ، بعض غزته‌لره، مجموعه‌لره یازی یازمق ایسته‌مشدی. فقط اوغزته‌لری، مجموعه‌لری نشرایدنلرك، اكثری كنج ادیبلریمزك بر قیزه، بر قادینه قارشی ، ولو مخابره ایله اولسون ، اوپرده بیرونانه معامله‌لری كزیده‌یی بیزارایتمشدی، او مسلكدن صوغوتمشدی. تیزجغز نه‌یه براثر كوندردیسه درحال اورادن بر نامهٔ محبت آلیوردی ، اثر درحال تقدیرلرله ، تشویقلرله طبع اولونیوردی ؛ لكن خصوصی برمكتوب، او مكتوبدن صوكره آتشین بر اعلان عشق او معارفهٔ جزئیه‌یی تعقیب ایله‌یوردی.

بوحوپپالق ، بوهوا پرستلك (كزیده) یه پك چیركین بر اخلاقسزلق كبی كورونیوردی . ذاتاده اویله ایدی . بر ایكی دفعه دها بومعامله‌یه هدف اولدقدن صوكره او كنج قیز آرتق بو هوسدن واز كچدی ، مطبوعاتمزه بوچیغیرده رغبت كوسترمه‌دی. اوقویوردی، تركجه‌دن زیاده فرانسزجه اوقویوردی. اك زیاده موسیقی ایله مشغول اولیوردی؛ بركره اوزانجه اقرباسندن برضابطایله اولنمك اوزره ایدی ،

دها ازدواجه قرار ویرمه‌دن زوج مستقبلنی یقیندن طانیمق ایسته‌دی، قرابت مناسبتیله ایکی گنج بربرینی کورویورلردی، برابر یمکلرده بولونیورلردی، کوروشیورلردی.

سیما اعتباریله خوشنه کیتمش ایکن معنویاتنی یقیندن تدقیق ایدنجه اویله بر قوجه کزیده‌نك اصلا ذوقنه توافق ایتمه‌دی . آدمجغزك هر حالی ، هر تفکری ، هر حرکتی هنوز ناتراشیده ایدی، حتی یمك ییشی بیله اویله ایدی. قیزجغز بو حالی کورنجه مادام‌الحیاة بویله بر عذاب آلتنه کیرمکدن ایسه ، ینه قوجه‌سز قالمغی ترجیح ایله‌دی.

ایشته بووضعیتده، باخصوص بوحسیاتده اولدیغی ایچون (فترت) ایله (سحر)ك بربرینه تمایلنی کشف ایدنجه هم ممنون ، هم‌ده برپارچه محزون اولمشدی . (فترت) ی یقیندن طانیوردی ، هرخصوصنجه تقدیر ایدیور ، مکمل بولیوردی. (سحر)ی ایسه روحی کبی سوییور ، سوه‌سوه تربیه‌ایدییور ، بر قاردش کبی ، بر آننه کبی ، پك صمیمی بر آرقاداش کبی ، حاصلی جاندن ، کوکلدن پرورده ایله‌یوردی ؛ دها ابتدای شبابنده سحرك فترت کبی برکنجه ربط قلب ، بنده امل ایتمسنی ده لطیف بولیوردی ، حتی شایان غبطه کوریوردی . بویله برامیدسعادت اوکا میسر ارلمامشدی ، ایشته بوجهتجه محزون ایدی . لکن هیچ اولمازسه او امیدی کبی بسله‌دیکی ، املی کبی سودیکی همشیره‌سنی بوبختیارلغه مظهر کورمك کزیده‌نك اوحزنی تعدیل ایله‌یوردی . آرتق آلتدن آلته دوشوندیکی ایسه ، بوتصور لطیفك برکون قوه‌دن فعله چیقدیغنی ، (فترت) ك (سحر) ه برهمراه ابدیٔ حیات اولدیغنی کورمك ایدی، بواندیشه ایچون ایسه وارشطارتیله، مهارتیله چالیشمغه باشلامشدی ، ذاتاً بو مسامره‌لری اساساً ترتیب ایدن، او ایکی کنجی اکثریتله بربرینه یاقلاشدیران اوایدی .

(فترت) آرقاداشلرینه ، اومجادلات ادبیه‌سندن، باباسیله مباحثهٔ معروفه‌سندن بحث ایتدی ، سلمان بکك ادبیاتمزه دائر سویله‌دکلرینی مجملاً ، لکن متین بر صورتده ذکر ایله‌دی . اواوچ برادرك الك کنجی ، مکتب ملکیه مأذونی (صمد) ذاتاً سلمان بکك شاکردانندن ایدی ، خواجه‌سنك بو مطالعه‌لرینه قسماً واقف ایدی ، لکن (فترت) ك بسط ایتدیکی درجه‌ده دکلدی ، چونکه سلمان بك

معالاسف برنوع اصول نزاکته رعایت ایدرك مکتبده‌کی تدریساتنده افکارینی ایسته‌دیکی کبی صمیمیتله ، حریتله تمهیدایله‌یه‌میوردی. (صمد) آتشین مشرب بر کنج ایدی ، بتون بومباحثه‌لرله بردن بره هیجانه کله‌رك آیاغه قالقدی ، اوطور تیجی ایله مجلسی برلحظه حیرته اوغراتدقدن صوکره :

— اوت ، سلمان‌بکك بردن کوکه حقی‌واردر. بولسان، بوسودیکمز ترکجه هنوز طرز کمال طبیعیسنی بوله‌مادی، هنوز اوکران قیدلرندن، بتون‌اوشائبه‌لرندن قورتولمادی ! اوزاق ویقین اسلافمز ، اسلاف ادبمز واراولسونلر ، چالیشدیلر ، لکن مرامه ایره‌مدیلر ، بووظیفه بزه قالدی. بویوکك آلتندن قالقه‌بیله‌جکمی‌یز؟ اونلرك یاپامادقلرینی یاپاجقمی‌یز ؟ ترکجه‌مزی متمدن برخلقك ایشنه یارار ، مکمل برلسان مرتبه‌سنه چیقاره‌جقمی‌یز ؟ بویله اولورسه قوممزه، قومیتمزه جداً خدمت ایدرز ، یوقسه یازیق بزه ، بیك کره یازیق ! . .

دیدی ، فقط بوسوزلری اویله‌هیجان ایله ، برقدرت خطابت ایله سویله‌دی‌که ـ ذاتاً فطرةً‌ده نطوق ایدی ـ دیکله‌ینلری هم محظوظ ایتدی ، هم دوشوندیردی. (فترت) طایانامادی ، اوبحثی تعقیب ایله‌دی :

— (صمد) ك شومتین مطالعه‌لرینی تصدیق ایتمه‌مك ممکنمیدر! برملتك ترقیسی اویله کلیشی کوزل قانونلر وضع ایتمك، وضع ایتدکدن صوکره‌ده‌اونلرك احکامنی یا اجرا ایتمه‌مك ، یاایتدیره‌مه‌مکله اولماز. حتی ، اکثریا یاپدیغمز کبی قوری‌قوری‌یه آلایلرله ، نمایشلرله‌ده اولماز . هله جهاد ، فتوحات ، حرب ، ضرب ، صرف اردو ، صرف دونانما دوشونمکله هیچ اولماز . معالاسف ، هنوز انسانیت کمالنی بولمادیغی ایچون هرملته بونوع اندیشه‌لر بر ضرورتدر ، مبرم اولدیغی قدر مزعج برضرورتدر . لکن برقوم ایچون تعالیٔ حقیقی ترقیات معنویه ایله‌در . عجبا هر حرکتمزده بودستوره آکاه کورونیورمی‌یز ؟ . مشکوك .. نه‌ایسه ، اوترقیاتك بزه کوره‌الکجدی برراهبری لسانمزدر، لسانمزکه نه‌قدر ارتقا ایدرسه بزی‌اومرتبه احیا ایلر . کیم بیلیر ؟ عصرلرجه اویله محکوم تدنی قالدیغمزه بیوك برسبب‌ده لسانجه نقصانمز ، ضعفمز دکلمی ایدی ؟ صاف ، کمراه ، متین برترکجه‌مز اولمازسه ترقیات علمیه وفنیه‌یه مظهر اوله بیلیرمی‌یز ؟ اوعلومی ، اوفنونی اطفالمزه،شبابمزه

نەواسطه ایله تلقین ایده بیلیرز . صمد ! صمد ! واراول، پارلاق دوشونیورسك . نەدیرلرسه دیسونلر ، برملتك بویله یوکسك ، بویله بیوك دوشونن کنجلری اولورسه آتیسی البته امیندر .

ملاحظەلرینی تهیج ایله بسط ایتدی ، صوکره کیتدی ، شوق ایله صمدك ایکی النی اللرینه آلدی ، صاف ، صمیمی چیقدی .

بومنظره حقیقةً رقت انکیز ایدی . اوایکی دلاور فضل وادبك بلند براملی ایچون بومصافحەلری، میثاقلری کوزه، کوکله باشقەبرفر، برانشراح ویریبوردی.

تماماً بوصرەلردە سلمان بکله اوکنجلرك پدری ، کریم پاشا قاپودن ایچری کیردیلر. ذاتاً بر مدتدر صفەدە ایدیلر، بتون اومباحثەیی ایشیدییور، فخرومسرتله دیکلەیورلردی. اووقت آور مصافحەیی شوق ایله آلقیشلادیلر .

نه (فترت) ، نەدە (صمد) باباَلرینك کلمرندن ، حتی آلقیشلرندن محجوب اولدیلر ، بالعکس اووضعیتلرینی غایت طبیعی بر صورتده محافظه ایلەدیلر . آرتق کریم پاشا ، سلمان بك‌دە لطیف برغرور پدرانه ایله اومجلس شبابه قاریشدیلر ، اوشاق چای طاقمی ، تپسیسنی کتیردی. کزیده ایلەسحر همان ماصەنك‌باشنه‌کچدیلر. چایی حاضرلادیلر ، تفرعات ایله برابر برر برر حضاره طاغتدیلر .

اوبرنوع استراحتدن‌صوکره اوآتشین‌کنجلر ینه برمناقشهٔ‌تاریخیه‌یه‌طوتولدیلر. اوکون یومی غزتەلردن بری بربند مهیج سیاسی نشر ایتمشدی . اوبندك محرری انقلاب عثمانی‌یی لاینقطع فرانسه اختلالنه بکزتمکه یلتەنەرك :

— (باستیل)ده تموزده آلندی ، بزده قانون اساسیمزی تموزده آلدق . . کبی مقایسەلردن صوکره :

— ناصل (مارا) لر ، (روبسپیر)لر ، (دانتون)لر ال اله ویرەرك اوبدیعهٔ اختلال کبیری ابداع ایلەدیلرسه مجاهدین حریتمزده . . . اویلەجه متفقاً انقلاب عثمانی‌یی اومرتبهٔ بلنده رفع ایلەملیدرلر . یاشاسون حریت ، یاشاسون مشروطیت ! دیه ختم مقال ایلەیوردی .

صمد ، فترت اوقدر کنج اولمغله برابر فرانسه تاریخنی ، علی‌الخصوص اختلال

کیرینی جدآتتبع ایتدکلری ایچون بومقایسه‌لره حیرت ایدییورلر، علی الخصوص بویله سوزلرك جدی برغزته‌یه کیره‌بیلمسنه بردرلو عقل ایردیره‌مه‌یورلردی .

سلمان بك بحثه قاریشدی :

— اوت ، حقکز وار . محرر مقاله تاریخ اختلال کبیرك حقائقنه اصلاواقف دکل، چونکه اول امرده بتون رجال اختلالدن یالکز شواوچ شخصی ذکر ایله‌مك، صوکردده فکراً ، روحاً ، املاً بر برینه اودرجه ضد مخلوقاتی صوك درجه متحد کوسترمك ، هله (روبه‌سپی‌یر)ك (دانتون)ی سائقهٔ حقدوحسدله‌میدان سیاسته کوندردیکنی بیله بیلمه‌مك، نهایت اوبلای مدهشك‌ده ناصل هلاك اولدیغنی اطرافیله ادراك ایتمه‌دکدن باشقه بدیعهٔ اختلال کبیر دییه تعریف اولنان برنتیجهٔ مبهمه‌یی او آدملرك وجوده کتیردیکنه حکم ایله‌مك هپ فقدان تتبع، حتی پك درین برفقدان تتبع اثریدر . فقط عجبا هنوز یوزده قاچمز بویله شائبه‌لردن مصونز ؟

چوغمز فرانسه اختلال کبیرینه دائر مکاتب اعدادیه ، تاریخ عمومی مطالعاتیله مکتفی‌یز . لکن، فلاکت اوکه صوکره بواختلالی افعال سیاسیه‌مزه دستور ، مشق اتخاذ ایتمکه قالقیشیورز . هیچ دوشونیورمی‌یزکه اوانقلاب عظیم برلجه‌در؛ حسناتك ، سیئاتك ، عدلك ، ظلمك ، جهلك ، علمك مزعج ، مغلق ، مهیج ، محتشم بر تجلیکاهیدر ؛ مقصد ، اساس ، حتی نتیجه اعتباریله‌ده ، بیوکدر ، چونکه ساده فرانسه‌ده دکل ، کیت کیده بتون اوروپاده حاکمیت ملکك ، اویله لایسئل عمایفعل برشخص واحددن ، برحکمدار مطلقدن آلنه‌رق، اکثریته عامه‌یه، جماعته‌ویرلمسنه بادی اولدی ، هله فرانسزلری سیاسةً ، حتی اجتماعاً ، حتی اقتصاداً آلتی سنه ایچنده آلتی عصرلق برترقی‌یه مظهر قیلدی .

اختلال کبیردن اول فرانسز کویلیلری عادتا اسیرایدیلر ، برنوع‌دره بکلرینك اسیری ، فرمانبری ایدیلر . حقوق سیاسیه برطرفه طورسون ، تملك ، تصرف کبی حقوق عادیه‌دن بیله محروم ایدیلر . اختلال کبیر برکون ، برکیجه ایچنده برقرار ایله اوملیونلرجه خلقه بتون اوحقوقی بخش ایله‌دی ، هم‌ده بردها اصلا استرداد اولونه‌مامق اوزره بخش ایله‌دی . فی الحقیقه برمدت صوکره ایمپراطورلغك تأسسیله، هله قرالغك عودتیله فرانسزلر ینه حقوق سیاسیه‌دن اکثریتله مهجور دوشدیلر ،

مثلا (ناپولئون)ك زمان سلطنتنده ، اون سکزنجی (لوئی) ایله اونجی (شارل)ك مدت حکومتنده ، حاصلی (١٨٠٤)دن (١٨٣٠)ه قدر مشروطیتی پك مشکوك، عادتا یاری یاری یه مطلق برادارەیه تابع قالدیلر ، فقط عمومیتله آرتق هیچ برزمان اوحقوق مکتسبهٔ اجتماعیه واقتصادیەدن، مثلا هیچ برصورتله حق تصرف وتملکدن محروم ایدیله‌مدیلر . اویله یکیدن درەبکلرینك ، برنوع متغلبەنك منقادی اولمادیلر. ایشته انقلاب کبیرك الك صریح مکتسباتی بوتقلبات اساسیەده مندمجدر .

ادارهٔ جدیدهٔ اختلال بتون درەبکلرینك ، رهبانك تصرف ایتدکاری اراضی‌یی، املاکی مصادره ایتدی ، ملته مال ایله‌دی ، اوندن صوکرەده عمومیتله اهالی‌یه اوجوزجه ، همان بادهوا کبی ویردی . او اختلال کبیری تعقیب ایدن حکومتلردن هیچ بری ایسه ، نەقدر استبداده ، ارتجاعه مائل اولورسەاولسون ، بو اجرا آته حتی طوقونمغه جسارت ایده‌مدی .

بدیعهٔ اختلال دیدکاری اساساً شوایکی تجدد فکریەده مکنوزدر : مساوات وحاکمیت عامه .. خصوصات سائره هپ تفرعاتدن عبارتدر .

اختلال کبیر مساواتی وحاکمیت عامەیی کافهٔ فعالیت حکومتك بنیانی، حتی شرائط اجتماعیەنك بیله روحی قیلمق ایسته‌دی . اساساً (ژان ژاق روصو)دن، اومؤثر ، مهیج فیلسوفدن فیض وفکر آلمشدی ، آمانه قسماً ایردی ، قسماً ایره‌مەدی ، هله بعضاً پك ایرمکی اوقدر مناسب کورمدی . مثلا، اوبیلدیکمز « بیاننامهٔ حقوق بشر »ك برنجی ماده‌سنده : « انسانلر مساوی طوغارلر . . » دیدی ، فقط هیچ برزمان بوفکری حق تصرفەده تشمیل ایدرك ، بالفرض زمانمزده کیتدکه انتشار ایدن مسلك اشتراکیونی ترویج ایله‌مکه قدر کیتمه‌دی .

مع‌مافیه رجال اختلال مساواتك وحاکمیت عامەنك بالخاصه ادارهٔ حکومتده اجرای احکامی ایچون چاباله‌دیلر ، فقط اونلرده انسان ایدیلر ، طبقی دیکر انسانلر کبی هوای نفسانیلرینه مغلوب ایدیلر ، بویله بیوك امللرك فکراً معقبی اولمقله برابر فعلاً پك چوق کوچکلکلردن ، حتی رذائتدن ، ظلمدن منزه قالمادیلر ، قاله‌مادیلر .

ذاتاً فرانسه سائقهٔ اختلال ایله، بتون اوروپایه، اوجهان ارتجاعه اعلان حرب

ایله‌مشدی . بوضرورتله احتراصات کوناکون یوز کوستردی . اختلال کبیرکده تاریخده الک وحشی برادارهٔ مستبده قدر اعتسافی اولدی . هایدی بتون او اکابر مظنونهٔ ارتجاعك ، اوصافدل اون آلتنجی (لوئی) نك ، اوسـوزشناك (ماری آنتوانت) لك ، حیات وطن تهلکه‌ده ایکن اعدای خارجیه ایله اتفاقلری ، اویله مدهش براهانتلری مثبت اولسون ، بوسائقه ایله‌ده اوصورت فجیعه‌ده‌اعداملری معذور کورلسون ، ماضیدن آتی‌یه برمثال عبرت عد ایدلسون ؛ لکن تصـوری بیله تویلری اورپرتن اومعروف ایلول قتالی کبی فاجعه‌لرك ، صوکره‌ده‌علی‌التوالی اوبیتمز ، توکنمز ، اوکلیشی کوزل ، اوطوپدن اعـداملرك ، قادین ، ارکك ، هنوز بلوغه ایرمه‌مش معصـوملره وارنجه‌یه‌قدر فوج فوج بیچاره‌لری صوری بر محـکمه ایله ، اکثریا سببسز میدان سیاسته کومه کومه سوق ایله‌مك کبی‌جنایتلرك عفوی ممکنمیدر ؟ ساده بوقدرمی ؟

ماند دیو بچه‌لرین التقام ایدر .

شورای امتده (مونتانیار) لر ، طاغلیلر دیدکلری فرقهٔ مفرطه نفوذحکومتی اله آلنجه بتون (ژیروندن) لری، فضل وعرفان اعتباریله اومفاخراختلال کبیری، مثلا خطابتدن سیاسـته کالاتجه (مارا) لری پك زیاده کولکه‌ده براقان مشهور (بریسو) لری ، (ورنیو) لری قره‌قوش واری حکملرله حقسز ، اساسسز یره اعدام ایتدیرییوردی . نهایت ، (روبه‌سپیر) اومحیطده برقطب ، اوقویو جمهو- ریتده برنوع رئیس مطلق اولونجه ، جهانه بوتضادی بیله کوسترنجه ینه بیکلرجه (مارا) دکن (قامیل‌دەمولن) کبی ، هله (دانتون) کبی او دور مهیجك الك محتشم ارکاننه انصافسزجه‌سنه قییدی .

(دانتون) بتون اورجال اختلالك الك‌دور اندیشی ، الك مدبری ، الك عارفی ، بویله اولدیغی ایچون‌ده فرانسه‌نك پك بلند برخادمی ایدی.مدت جزئیهٔ‌حکومتنده اوقدر اغتشاش ایچنده بیله خارجاً وداخلاً جدی،مؤثر برسیاسته خدمت‌ایتدی. اوروپایه قارشی اختلال کبیرك اشاعه ایله‌دیکی افکاره ، افکار مفرطه‌یه اطراد ، اعتدال ویره‌رك بیوك برمهارت سیاسیه کوستردی ، بوسایه‌ده ایسه، وطنی تسلط

اعدادن قورتارمغه بلکه باشلیجه برواسطه‌اولدی ، ساده یوقارینك دکل، اشاغینك استبدادندن،ایشته اواك برباد استبداددن بیله قورقمادی،افترالره اهمیت‌ویرمه‌دی ، تهدیدلری هیچه صایدی ، حتی مقابله‌یه ، حتی مدافعهٔ شخصیه‌یه‌ده تنزل ایتمه‌دی. نجات‌وطن ایچون طوتدیغی یولی بلاافتور تعقیب ایله‌دی ، یوریدی ، نه صاغه ، نه صـوله ، نه افراطه ، نه‌ده تفریطه حق ، حقیقتی آکلاته‌مادیغی ایچون اکثریا

آتلشم ایکی لا یفهمك میانه‌ـسنه
زمینه آکلاته‌مام . آسمانه آکلاته‌م

مدلولنه ماصدق اولدی. فی‌الحقیقه مثلا (ژیروندن) لر (دانتون) ی دیکله‌یمیدیلر، اویله طاغلیلرك طعمهٔ حرص وغرضی اولمازلردی ، نافله یره قربان کیتمزلردی ؛ طاغلیلر ایسه ینه (دانتون) ی آکلایه‌یدیلر او معارض محتشـملرینك ناحق یره آقتدقلری قانلریله لکه‌له‌نمزلردی . حاصلی ، او محیط بویله پسته‌شنجه، کوتوله‌نجه او مرد بلند مرتبه‌ده محافظهٔ موقع ، حتی محافظهٔ حیـات ایده‌مدی . خیاله بیله صیغماز اتهامات ایله کیفی محکوم ایدلدی ، بر یوك آرابه‌سیله میدان سیاسته سـوق اولوندی ، بوینی جلاده اوزانیرکن : « آرقاداش ، کله‌می بوخلقه کوستر ، چونکه تماشا ایدلمکه دکر » دیمشـدی . فی‌الحقیقه تاریخ عادلدر ، حکم عدلنی دائما امهال ایلر ، لکن اصلا اهمال ایتمز . بوکون (پارس) ك اك کمراه بر کوشـه‌سنده جهان (دانتون) ك ساده کله‌سنی دکل ، قوص قوجه بر هیکل مرکوزینی حرمتله تماشـا ایله‌یور ، یادینی شوقایله تبجیل‌ایدییور. (میرابو) یه ، (میشله) یه ، فرانسه‌تاریخنده اك مبجل ایز براقانلره یاپلدیغی کبی اك محتشم برفرانسز سفینهٔ حربنه (دانتون)نامی ویریلیور .. نه موطلی !

ایشته‌بویله براقبال‌ابدی (روبه‌سپ‌یر) ه میسر اولمادی، حتی‌الی‌الابد اولمازده . (روبه‌سپ‌یر) که آچدیغی‌یولك قربانی‌اولدی، الجزاءمن‌جنس‌العمل ، (٩ ترمیدور) هائلهٔ معروفه‌سنده ، عینی منوالده (سن ژوست) کبی عونه‌سیله برابر یکرمی درت ساعت ایچنده ید جلاده تسلیم‌اولوندی .

اعتقادمجه اویله‌کیف ماتفق‌اختلال کبیر ، اختلال کبیر دیه‌جکمزه ، یابردوزی‌یه

(روبه‌سپیه‌ر) لری ، (مارا) لری بیلیر، بیلمز ذکر ایده‌طوره‌جغمزداواختلالك غوامضنی، سائقه‌لرینی ، نتیجه‌لرینی واضحاً آکلامغه ، فقط اویله عجمیجه‌تطبیقاتدن زیاده صرف تهذیب فکر ایچون آکلامغه ، او رجال اختلالك ایسه ماهیت فکریه‌لرینی ، حالت روحیه‌لرینی ، اندیشه‌لرینی ، امللرینی ، ینه اویله برمقصدصاف تعقیب ایدرکدن بیلمکه چالیشسه‌ق هرخصوصجه دها زیاده قازانیرز .

مثلا بر (قوندورسه) ، بیوك بر فیلسوف‌كه اختلالك الك فعال رجالندن ، مستحضرلرندن ، مؤثرلرندن بریدر ، ایلك قانون اساسیٔ اختلالك ایسه بیوك بر مقیاسده قسماً مؤلفی اولدی، جریدهٔ مخصوصه‌سیله‌اوكچه‌لری افكار وآثاراختلالك الك پارلاقلرینی سرپدی ، صاچدی ؛ او زمانك مفخری ایدی .

اویله‌ایكن دور دهشت باشلایه‌رق آتش باجه‌ی صارنجه، كوركورینه براعتساف هرطرفه دال بوداق صالنجه او هرج مرجك الك حقسزجه‌سنه ازدكلرندن ، محو ایتدكلرندن بری‌ده بو طالعسز فیلسوف اولدی . اوقدر طالعسزكه بر جانی كبی ایلرجه دلیك دلیك صاقلاندقدن صوكره نهایت نجاتی الیم براتحارده بولدی ، او درجه متاعب فكریه‌نك ، كمالات اجتهادك مكافاتنی بوعاقبت فجیعه‌ده‌كوردی .

بیلنسه درخلقت كیمسه‌ده تقصیر یوقدر یوق

دیرلر. بوآلامك ، بوفجایعك حقیقی مسئوللرینی‌ده بولمق كوچدر . بالفرض او غدار (روبه‌سپیر) بعض اطواریله ، اوعصمت حركاتیله، اویورولمق بیلمز ، او توز بیله قوندیرماز استقامتیله نه‌قدر جاذبه‌داردر . ینه او ظالمك شریك افعالی ، رفیق خاص‌الخاصی ، اوكنج ، اوپارلاق (سن ژوست) ، طبعنك اعتسافه او شدت تمایلیله برابر نه‌درجه كزیده برفطرتدر..

نه‌دندر غدره میلی طبعنك غدار حیرتده !..

اهالیدن، اسافلدن برچوق معصوملری میدان‌سیاسته كوندرنلرك الك یامانلرندن بری، برایكنجی (روبه‌سپیر) اولدی ؛ فقط بالذات ینه عین‌میدان سیاسته نه‌شهامتله كیتدی . نه‌در اوپاشایشلر؟ هله ئولیشلر؟ حیاته اوقیرغین ابتلالر؟ فقط عین زمانده

ئولومدن او چیلغنجه پرواسزلقلر؟ بیوکلك ایچنده بیوکلکلر، کوچکلکلك ایچنده ینه بیوکلکلر نه‌در؟.. بومهیج تماشالرله، بومؤثر تدقیقلرله‌درکه اختلال کیر ....

سلمان بك سامعینك دقت متمادیه‌لری ایله، انجذاب دائمیلریله وجده کله‌رك، اساساً خواجه، واعظ اولدیغی ایچون، بوفصل تاریخی بویله شوق ایله، صلاحیتله بسط ایدر، کیدرکن یالینك اوکنده، سوقاقده بر ولوله‌در قوپدی، هپ دیشاری فیرلادیلر. ریحتیمده برجماعت‌عظمی بریکمشدی. برقاچ کشی دکزدن‌چیقاردقلری کنج بر قادینغزی قوجاقلرینه آلمشلر، براز اوته‌ده‌کی بر یالی‌یه طوغری کوتوریورلردی. بر جم غفیر بالقجی (یورکی) نك اطرافنه طوپلانمشدی، (یورکی) صیر صیقلام ایدی. دکزدن چیقمشدی، وقعه‌یی شویله حکایه ایدییوردی:

— آغ المده، ریحتیم بویی بالق بکله‌یوردم، بر باشدن بر باشه صویه باقه باقه کزینیوردم، بن بوطرفده ایکن اوبر طرفده حسین بکك یالیسندن، آلت قاپودن باش آچیق بر قادین چیقدی. نامحرمدر، بنی کورمسون، دییه کری چکلدم، نه‌اولدیغی بردن بره آکلایه‌مادم. قادینجغز اطرافنه براقدی، ایچه بر تردن صوکره دکزه آتلدی، درحال آقنتی‌یه طوتولدی، کیدییوردی. آرتق طوریرمی‌یم، همان‌برطرفدن آتلادم، ایکی‌قولاجله اوکنی کسدیردم، دییه طوغری کیتمکده ایکن قادینی بلندن قاورادم، قیی‌یه طوغری یوزدم. آرقاداشلره‌ده سسله‌ندم، اوزواللی قادین‌قولمده بایغین‌ایدی، باشنی‌اوموزیمه طایامشدی، ابتدالری: «الله عشقنه، (یورکی) براق‌بنی، چوجقلریکك باشی‌ایچون براق، اوله‌جکم، اولمك ایسترم.» دییه‌بوغوق برسسله برپارچه‌اینله‌دی، چیرپندی، صوکره بایلدی، ریحتیمه چیقارنجه کوردك، مکرحسین بکك حرمی‌ایمش... اوشاقلر کلدیلر، قوجاقلایه‌رق یالی‌یه کوتوردیلر. اما بیچاره قادین حالا آییلمادی.

ایشته بالقجی (یورکی) بو قهرمانجه حرکتنی بویله پك طبیعی، پك ساده بر صورتده آکلاتیوردی، حتی اوقدر خارق‌العاده بیله کورمه‌یوردی. (یورکی) او مشهور له‌ورك آوینك الك ماهر اوسته‌لرندن ایدی، قاچ دفعه‌لر آقنتی بویی قیيدن کچدیکنی کورونجه همان جبکنی چیقاره‌رق دکزه آتلش اونادر، اوقیمتدار، اوقوجامان‌بالغی قوجاقلایه‌رق آولامشدی. طبقی حسین بکك رفیقه‌سنی قورتارمغی‌ده

اویله بر حرکت عد ایله‌یوردی . او ایصلاق البسه‌سنی دکیشدیرمك اوزره اوینه طوغری کیدییوردی .

(فترت) باباسیله، آرقاداشلریله برابر یورکی‌یی دیکله‌ین جماعتك آراسنده ایدی، بالقجی حکایه‌سنی بیتیر، بیترمز هیجانه کلدی :

— عشق اولسون سکا ، قوجه قهرمان .

دیه او اختیارك بوینه آتلدی . ایکی یاناغندن شوق ایله اوپدی. یورکی بر پارچه شاشیردی اما اوصاف مصافحه‌دن عادتا بیوك بر مکافاته ایرمش کبی خشنود قالدی . آرتق جماعت یاواش یاواش طاغلمه باشلادی، کریم پاشا ، سلمان بك، صمد، فترت، هپ ینه یالی‌یه دوندیلر . کزیده خانمله سحر هرنه‌قدر اوده قالدیلر ایدیسه‌ده وقعه‌یی اوشاقلردن عنعنه‌سیله اوکرندیلردی . صمد فترتك حرکتنی همشیره‌لرینه آکلاتدی، کریم پاشاده دیدی که :

— فترت پك کوزل بر حرکتده بولوندی.(یورکی)نك یاپدیغی اوروپاده‌بری یاپه‌یدی نه‌تقدیرلره ، نه‌مادالیه‌لره مظهر اولمازدی . ایشته بواوفاق مثال نه‌قدر عبرته شایاندر. شرقلیلرك نیجه فضیلتلری بویله نظر دقته بیله چارپماز، اونودیلیر ، کیدر.

« بواختیار (یورکی) نه‌مبارك بر آدمدر ! نه‌صاف ، نه‌پاك بر حیات کچیرمشدر. لااقل سکسان یاشنده‌در ، فقط نه‌قدر دینجدر ، چونکه لطیف بر قلبه ، مستریح بر وجدانه مالکدر ، بتون عمرینی سعادت عائله‌سنه ، اولادینك ، احفادینك حالنجه تأمین اعاشه ورفاهیتنه حصر ایله‌مشدر. بویله کونلرینی، کیجه‌لرینی او ریختم بوینده، قیش ، یاز او لطیف‌هوایی تنفس ایده ایده ، فقط هرحالده مشاق ایله کچیریر، آلننك تریله اکمك پاره‌سنی چیقاریر ، او پاره‌یی چولوغیله ، چوجغیله یر ، اللهنه دعا ایدر ، کیمسه‌یه اصلا فنالق ایتمز ، اما بواقشام اولدیغی کبی بعضاً بیوك خیرلر ایشلر.

(کزیده) خانم بر کوشه‌یه چکلمشدی . حزین بر طور آلمشدی . متصل دوشونیوردی . قیزجغزك بو حالی نظر دقت ورقتنه چارپدیغی ایچون سلمان بك طایانامادی :

— کزیده‌خانم افندی اویله‌حزین حزین نه‌دوشونیورسکز ؟ وقعه‌مراقکزه‌می طوقوندی؟

دیدی. کزیده خانمده بوسوأله شو جوابی ویردی:

– حسین بکك کندینی دکزه آتان او طالعسز رفیقه‌سنی، او زواللی (نسترن) خانمی دوشونیورم . بوقادینجغز اساساً صاپانجه‌دن آلنما بر کورجی قیزیدر . هنوز یکرمی بر ، یکرمی ایکی یاشنده‌در ، کوزیمزك اوکنده بیودی، کوچك ایکن نحیف، حتی جلیز ایدی ، بیودکجه کوزللشدی ، حسین بکك اونده یاشایوردی. او عائله‌نك اولادلغی ایدی .

« نسترن اون سکز یاشنه کیرنجه او کمراه سیاه صاچلریله ، او بم بیاض تنی ایله، او پنبه ، او موزون ، پك موزون ، قاشلرندن ، کیرپیکلرندن چکه‌سنه قدر هپ موزون سیماسیله جداً دلبر اولمشدی. خارجدن کوروجیلر کلمکه باشلادی. بر متصرف معزولی ، حتی بیلمم نره والیسی بیله طالب چیقدی ، فقط او صره‌لرده ایشتدك که حسین بك بوقیزه عاشق دوشدی . بیلیرسکز ، بوکنج کویمزده حسن حال ایله معروفدر ، عشرت بیلمز ، اکلنجه بیلمز ، حتی صوفیدر ، آبدستدن، نمازندن بیله کری قالماز ، بر آرالق بنی آلمق ایسته‌دیدی ، ابویمك اکثر اقربامك اصرارینه رغماً بوطلبه جواب رد ویردم ، چه نکه بر درلو کوکلم ، فکرم او ذاتدن خوشلانمادی .

« نه‌ایسه ، حسین بك او اوکسوز نسترنی آلدی . زواللی قیزجغز اوله‌ندکدن صوکره ضعیفلاندی ، ضعیفلاندقجه ضعیفلاندی ، کوزللکنی محافظه ایتدی اما نحافت ایچنده بر کوزللك ، غرب کوزللکی ، انکلیز کوزللکی . . باشقه بر ارتباطی ، حتی بر غدای قلبی اولمادیغی ایچون هرحاله رغماً او بیکس قادینجغز قوجه‌سنی جاندن سوییوردی . هپ کوریوردق . کافهٔ معصومیتیله ، وار صفوتیله سوییوردی . فقط اوزاقدن اوزاغه‌ده ایشیدیوردق . بك افندی کیتدکجه او نازك خانمدن صوغومشدی، چونکه طبعاً شیشمان سورمش ، نسترن ایسه پك نحیف ایمش، ینه بك افندی باشقه هواوهوس، باشقه اکلنجه بیلمه‌دیکی ایچون عشقه، فقط حیوانجه بر عشقه پك مبتلا ایمش، حالبوکه ینه نسترن اوجهتجه‌ده نزاهت حسیاته میال ایمش، حاصلی افراطه، ایستسه بیله، متحمل دکل ایمش . .

« نهایت، ایشته بتون بواحواله مبنی، حسین بك اناهك رضاسیله بر دها اولنمکه قرار ویریر . چونکه فحشدن، حرامدن متوقی اولدیغی ایچون بو درده باشقه دوا

بوله‌ماز. بوسفر والده‌سنك دلالتیله، شیشمانجه، ایری، یاری کنج بر قیز بولور. بیلیورسکز، کچن هفته نکاحلاندی . بوکیجه‌ده کوکی کیردی .

« بیچاره نسترن خانم برهفته‌در بتون اوحاضرلقلری، عاقبت بوزمانی بیلك درلو آجیلر حس ایدرکدن کوردی، ظاهر اوالملره آرتق طایانامادی، نسنه‌بویله‌جه سؤ قصد ایله‌دی . یوق ، اویله برقیز بودرجه قلبسز بر قوجه‌یه دونمرسه البته یاشامغه ئولمکی ترجیح ایدر . ابویم ، قاردشلرم بنی اوله‌ممك خصوصنده اکثریا مشکل‌پسندلکله اتهام ایدرلر، چوق شکرکه اویله‌یم، شاید نسترن خانمك یرنده بن اوله‌یدم، کیمسه‌نك امدادیمه یتیشه‌مه‌یه‌جکی بر ئولومی بولور، اوبردنیایه چوقدن کیدردم . »

آبلاسنی تهییج ایچنده دیکله‌دکدن صوکره بو صوك سوزلری ایشیدنجه سحر بردن‌بره ایچنی چکدی، قیب قیرمزی اولدی ، نهایت برسوق طبیعی ایله (فترت) ه خلجان ایچنده بر نظر اشتیاق عطف ایله‌دی .

سلمان بك ایسه، یاشنه رغماً فکراً اولدیغی کبی قلباً ده دینج ایدی، کزیده خانمی بر موسیقی دیکلر کبی بعضاً شوق ایله، بعضاً ده حزن ایله، هرحالده جاندن دیکله‌دی ، کوزلرینی او سیمای مستثنادن طول مدت بر درلو آییره‌مادی، کزیده او فطانت رقیقه‌سیله بو انظار مفتونانك درحال فرقنه واردیسه‌ده معناسنی پك آکلایامادی، فقط، ینه هرنه دنسه محظوظ اولدی، دوشوندی، نه‌دوشوندیکنی کندی کندینه اعترافه بیله جسارت ایده‌میوردی .

آرتق وقت کیجه یاریسنی کچمشدی، سلمان‌بك‌ایله فترت اومعزز قومشولرینه وداع ایتدیلر، چیقدیلر، یالیلرینه طوغری یوریدیلر .

بر عربجه درس

سلمان بكك فكرينه كوره تركجه‌يي ساده ، صحيح يازه‌بيلمك ايچون عربجه بيلمك لازمدي . بويله بر مطالعه وهله‌ٔ اولاده غريب كورونيوردي ، لكن دوشونيليرسه پك طوغرى‌ايدى، چونكه عربجه‌بيلمه‌نجه لسانمزده قوللانه‌كلديكمز او سابسز عربى كلمه‌لرك معنالرينى، موقع استعماللرينى بحق تعيين ايتمك مشكلدر. بو تصرفاتده خطادن خطايه اوغرامق ايسه پك‌قولايدر . بويله اولونجه‌ده، طبيعى، براسلوب صحيح اولماز . صحيح اولمايان بر اسلوبك ايسه، هيچ بر مزيتى ، اصلا ساده‌لكى اوله‌ماز ، چونكه ساده‌لك طبيعيلك ايله توأمدر . طبيعتك الك پارلاق مزيتى‌ده صحتدر، سلامتدر .

ايشته، سلمان بك صرف بو نقطهٔ نظردن عربجه‌يي تركجه ايچون طبقى فارسى كبى، حتى فارسيدن زياده لابد كوريوردي ، يوقسه اسلاف ادبمز كبى لسانمزى عربى كلمه‌لره بوغمق‌ايچون دكلدى، چونكه ينه‌سلمان‌بكك‌اعتقادنجه، تركجه‌مقابللرى وارايكن برفائده مأمول اولمادقچه، بر ضرورت كورلمه‌دكچه عربجه الفاظ قوللانمق بر اسلوب تركى‌يي قيمتدن دوشوريردى . حال‌بوكه ادبامزك ، هله كنجلريمزك برچوغى عربينك لسان عثمانى‌يه لزومنى هيچ قبول ايتمه‌يورلر، تحصيلنه اصلا رغبت كوسترمه‌يورلردى، لكن ، ومن الغرائب ، يازيلرينى الفاظ عربيه‌يه بوغيورلردى، هم‌ده يالان ، ياكلش بوغيورلردى . مثلا (قولاى) كبى صاف، لطيف، ساده بر تركجه مقابلى واركن عربك (سهل) كبى تلفظجه مشكل بر كلمه‌سنى ، فقط عربجه بيلمه‌دكلرى ايچون‌طبيعى‌مدهش برغلطه اوغراته‌رق (سهيل، شهرت سهيله) ديه يازييورلردى. بودرجه عادى خطالردن‌بيله‌توقى‌ايده‌مه‌ين براسلوبده نه‌مزيت‌اوله‌بيلير؟

بتون بوملاحظه‌لره مبنی، سلمان بك تا استانبوله‌مواصلتندن بری (فترت)ه عربجه اوکرتدیریبوردی ، فقط بوتحصیل مستثنی برمنوالده جاری ایدی. اوته‌دن بری مدرسه‌لریمزده ، جامعلریمزده ، مکتبلریمزده کوردیکمز عربی تحصیللرینه بکزه‌مه‌یوردی ، بیوك براستاددن باشقه برطرزده ایدی .

سلمان بك تا کنجلکنده اولاد عربدن برخواجه‌ایله ، شیخ نبهان افندی‌ایله دوشمش ، قالقمشدی ، اوقومش ، چالیشمشدی . بوشیخ او زمان هنوز اوتوز یاشنده یوقدی ، لکن اجازتنی آلمش، آلمقله برابر مدرسه‌نك اوفاق بر اوطه‌سنه چکیله‌رك عمرینی علوم عربیه‌یه حصر ایله‌مشدی ، هیچ او عزلتکاهدن دیشاری چیقماز ، هیچ اویله دعوتلری ، ضیافتلری قبول ایتمز ، کیجه کوندوز متصل اوطه‌سنه قاپانیر ، اوقوردی. آراصیره یالکزسلمان بك کبی بعض احباسنی ، برده تلمیذلرینی حجرهٔ تتبعنه آلیردی ، لکن اواجتماعلرده ینه صرف علمدن بحث اولونوردی . شیخ نبهان سویلردی ، عربك ، لسان عربك ، ادبیات عربیه‌نك مناقبنی، غوامضنی، کمالاتنی آکلاتیردی، زیارتجیلر شوق‌ایله، حرمتله دیکلرلرایدی.

قدرت علمیه‌سیله برمهابت قازانمشدی ، اویله شباب حیاتنده بیله نبهان‌افندی براستاد پیر قدر کنج ، اختیار هرکسدن احترام کوریبوردی . بو ذات اولا خارق‌العاده برحافظه‌یه مالك ایدی . بلا مبالغه دینیله‌بیلیرکه تا اصحاب معلقه‌دن متأخرینه وارنجه‌یه قدر عربك اك مشهور شاعرلرینی یالکز اوقومقله اکتفا ایتمه‌مش ، لکن بتون اوشعرانك اك معروف بیتلرینی ، حتی نشیده‌لرینی عادتا ازبرله‌مشدی، ساده بوقدر اولسه، نثرده بیله آیتلردن، حدیثلردن ماعدا برچوق امثال واقوال عربك ، کلام کبارك حافظی ایدی .

ثانیاً اك دقیق، اویله اولدیغی ایچونده اك کوچ قواعد عربیه‌یی قدرت‌احاطه سائقه‌سیله ، برچوق مثاللرله استشهاد ایدرك ، نه بسیط برطرزده شرح ایلردی، نه‌قولای آکلاتیردی ، چونکه منطقده پك مهارت صاحبی ایدی ، دیدکلری کبی، غواص بحار منطق ایدی . عربك منطقی،اویله اوستون کوری دکل . فقط بحق تحصیل اولونورسه فکره بوجیادتی ویریر .

ثالثاً شیخ نبهان افندی اوحیط ایچنده یتیشمش اولمقله‌برابر متعصب دکلدی.

دینی سوردی . حافظ قرآن ایدی، فقط هر برآیت کریمه‌نك معناسنی کافهٔ دقائقیله آکلایه‌رقدن ، بیضاویدن ، هله کشافدن استدلالله ایله تفسیر ایدرکدن حافظ قرآن ایدی . حدیثده ینه اواطلاعی کوستریردی . صوك درجه صلابت اعتقاده مالك ایدی ، مثلا بر کون شویله برفقره نقل ایله‌یوردی :

زمان سعادتده شعرای عربدن بری حضور نبویده برقصیدهٔ معروفه‌سنی اوقور :

ولا خیر فی حلم اذا لم تکن
له بوادر تحمی صفوه ان یتکدرا

حکمتی تقدیر پیغمبری‌یه مظهر اولور . شاعر او زمان وجده کله‌رك :

بلغ السماء مجدنا وثناءنا
فانا لنرجو فوق ذلك مظهرا

دیر ، « بوتعالینك فوقنده نه دیلیورسك ؟ » سؤالنه : « النعیم ! » جوابنی ویرنجه لسان رسول اللهدن : « لافض الله فاك » خطاب تبشیری صدور ایدر . ابن اثیر روایت ایلرکه بوشاعر یوز بر یاشنه قدر یاشادی . فقط اوتوز ایکی دیشندن برینی بیله ضایع ایتمدی .

بوصافیت اعتقاد ایله برابر شیخ نبهان افندی حقیقی برعلامه اولدیغی ایچون حریت فکریه طرفداری ایدی ، مثلا برملحد ایله ادیبانه ، عالمانه برمباحثهٔ دینیه‌یه کیریشیردی . مخاصمنی اویله شتوم ایله دکل ، فقط منطقله ، حکمتله الزام ایله‌مکه چالیشیردی . بالفرض اوصره‌لرده مطبوعات عثمانیه‌ده برمناقشه جریان ایدییوردی : حکمای افرنجدن بری دین اسلامه دائر کلیشی کوزل براثر نشر ایله‌مش، صورةً دکاسه‌ده سیرةً کنج بر ادیبمزده اواثری کیف مااتفق ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدی . بوترجمه علمای اسلامك ، دها طوغریسی علمادن زیاده اویله کچینلرك غیظنه بادی اولدی . کتابی‌ده ، کتابك مؤلفنی‌ده ، مترجمنی‌ده کویا تنقید ایله‌دیلر ، حقیقتده اوزری قوزی‌یه تحقیرلره بوغدیلر . شیخ نبهان افندی بوتجاوزلری خوش کورمدی ، چونکه جداً علامه ایدی . بویله عادیلکلرك خصمی ایدی ، برمخاصمك قناعت

وجدانیه‌سنه ، هر نه اولورسه اولسون ، حرمت ایتمکی بیلیور ، دائمقا انتقادلرینی نزاهتله ، فقط قدرتله تمهید ایله‌یوردی .

(فترت) ه ویردیکی درسلری بویله حادثات روزمره‌یه تماس ایتدیرییوردی. چونکه بوصورتله شاکردینی فکراً دها زیاده تهیجه دوشوره‌رك هرجهتجه دها چوق مستفیض ایده‌جکنه قانع ایدی . مثلا اوکون روم ایلی حصارینه کله‌رك درسنی تقریره باشلادیغی زمان طوغریدن طوغری‌یه شو ذکر ایتدیکمز مناقشهٔ دینیه‌نك صورت جریاننی موضوع بحث ایله‌دی ، ایله‌دی‌ده مطالعات آتیه‌یی بلیغ برادا ایله بسط ایتدی :

« بویله مباحث عالیه‌ده نزهت‌لسانه رعایت‌ایده‌مه‌ین کوچکلکنی کوستریر. بتون اوحقیقتلرك برچوق جهتلری عصرلردن بری مبهم قالدی . ساده حکمای افرنج دکل ، اسلامك برچوق افاضلی بیله بویله درین ترددلره دوشدیلر .

الا کل شیٔ ماخلاالله باطل
و کل نعیم لامحالة زائلٌ

دیین قوجه محی‌الدین عربی ، جداً تتبع اولونسون ، بعضاً عین فلسفه‌نك ، زبونیدر ، دوشکونیدر . سنك لوحهٔ مزارینه :

قدکان صاحب هذا القبر جوهرةً
مکنونة صاغها الرحمن منشرف ،
عزت فلم تعرف الایام قیمتها
فردها غیرةً منه الی الصدف

قطعهٔ غراسنی نقش ایتدیره‌رك مرقدمبارکنی شامده‌حرمتله زیارت‌ایده‌کلدیکمز بومتبحر فاضلی ، بعضاً اویله برفلسفهٔ تردده میل ایتدیکی ایچون ، تذلیله‌می‌جرأت ایده‌جکز ؟ یوق ، عالم حقیقی هیچ برزمان کافهٔ حقائقی نفسنه ارجاع ایله‌یه‌مز ، علی‌الخصوص آخرك فضلنه ، لیاقتنه حرمتی بیلیر .

بر نفس توحیددن آیرلمادم ، الله بر !

دییه ختم عمر ایله‌ین اك ساده برمؤمن متقی بیله بعضاً :

الٰهی! حکمت ایجادی کیم کیمدن سؤال ایتسون ؛
مؤثر پرده پوش کبریا ، آثار حیرتده !

دیمکدن کری قالمادی . شهرستانی کبی اسلامك نیجه افاضلی ایسه :

لقد طفت فی تلك المعاهد کلها
وقلبت طرفی بین تلك المعالم
و الم ار الا واضعاً کف حائر
علی ذقن او قارعاً سن نادم

دییورلر .

نهایة اقدام العقول ، عقال !
وغایة سعی العالمین ، ضلال !

دیین ینه برعلامهٔ دیکردر .

حال، حقیقت بویله ایکن، یوق، تکرار ایدرم، هرنه‌صورتله اولورسه اولسون برصاحب نقل وکمالك ، هله بر دهانك شخصنه حرمتده قصور ایتمه‌ملی‌یز ، بعض افکارینه معارض اولسه‌ق بیله ، ینه ایتمه‌ملی‌یز . عرفان حقیقی بویله ایجاب ایلر .

مثلا نامق کمال بك‌مرحومك، غالبا (تخریب خرابات) ده ابوالعلاء کبی بردهای مجسمه (خبیث) دیمسنی کمالات معروفه‌سنه یاقیشدیرمق ممکن‌میدر؛ فی‌الحقیقه ادیب معرینك برچوق نازك مسئله‌لرده فکراً افراط، بعضاً یولسز طاشقینلقلری واردر. فقط فضلی، عرفانی فوق‌العاده دکلمیدر؟ انسانه وله ویرمزمی؟ اویله‌اولونجه‌ده، بویله بر نادرهٔ فطرته کفر ایتمك ، اك ساده بر محب معرفت ایچون بیله بر ذلدر ، عفو اولونماز بر قباحتدر . نامق کمال ایچون ایسه ،.. عربلر :

لکل جواد کبوه

دیرلر .

لکن اجتماعمزده سزه (متنبی) دن بحث ایتدمدی ، بالخاصه قدرت الفاظجه

بو شاعرك مزاياسنی کوستردمدی ، فقط معنی اعتباریله خفیفلکنی سویله‌دمدی ، حتی بتون :

فربما صحت الاجسام بالعلل

کبی معروف حکمتلری‌ده یونان حکماسندن ، بالخاصه (ارسطالیس) دن اقتباس ایتدیکنی اکلاتدمدی . ها ، خاطرمده ایکن اشارت ایده‌یم :

(عکس صدا) عنوانیله بر غزته نشر اولونمغه باشلادی . بو جریده‌نك صاحبی (متنبی) نك :

فدع کل صوت بعد صوتی فاننی انا الصائح المحکی والآخر الصدی

بیتنه واقف اوله‌یدی ، او خطایه اوغرامازدی . (متنبی) نك ، حتی لقبندن مستبان اولدیغی اوزره ، ساده مداحجه دکل ، تمدیح نفسه‌ده شدت تمایلنی اطرافیله کوردك ، ایشته ، (معری) لفظاً بلکه اومرتبهٔ بلنده وارهماز ، لکن فکراً اوسلف مبجلنك چوق فوقنده‌در . اول امرده اویله تفاخر نه‌در ، بیلمز ، حتی بیوك بر محویتله :

دعیت اباالعلاء وذاك مین
ولکن الصحیح ابو النزول

دیر ، یالکز بر قصیده‌سنده :

وانی وان کنت الاخیر زمانه
لآت بما لم تستطعه الاوائل

دعواسنده بولونور . حقیقته مطابق اولدیغی ایچون بو دعوی نه درجه محقدر . فی الحقیقه (ابوالعلاء) تجددات فکریه اعتباریله عربده بر خارقه‌در ، طقوزنجی عصر میلادیده یاشادی . یدی یاشنده چیچکدن کور اولدی ، اویله ایکن اودرجه کمالاتی ناصل اکتساب ایتدی ؛ بتون او خوارق افکاری نه درلو کشف ایله‌دی ! بو معمایه مبهوت اولمامق ممکن دکل . .

غربده قرون اخیره‌نك یتشدیردیکی فیلسوفلره عطف اولنان بر چوق

فکرلری اونلردن بر قاچ عصر اولی بو شاعر نابینا بلیغ بر لسان ایله جهانه‌عادتا صاووردی .

مثلا، اودورایچنده‌شرقده وغربده حکومت مطلقه کیف مایشاء جاری‌ایدی. حکمدار افعالندن ، آمالندن غیر مسئول بر آمر مطلق ایدی . عمومك متبوع مسجودی ایدی. معری بو حسیات عامه اشتراك ایتمدكدن ماعدا بوحالی شویله‌جه نه یامان وصف ایله‌یوردی :

ماالجهل الامم الذین عرفتهم
ولعل سالفهم اضل و ابتر
یدعون فی جمعاتهم بسفاهة
لامیرهم فیکاد یبکی المنبر

شرقده فکراً بو درجه مترقی بر شاعره حالا زور تصادف اولونور . فرنکلرك (پەسیمیزم) دیدکلری جهانی سیاه، سیم ساه کورمك مسلك فلسفیسی‌که بالخاصه عصر اخیرده (شوپنهاوئر) ایله بیوك بر رواج آلدی . (معری) ده زمین زمین مندمجدر :

فیا موت ، زر ان الحیاة ذمیمة
ویا نفس، جدی ان دهرك هازل

بو قدر کسکین برندای ضجرت او آلمان فیلسوفندن‌ده نادراً صادر اولدی . دیرلرکه روسیه‌ده بر فلسفه نظریاتدن تطبیقا کچدی ، نسل بشری ادامه‌دن منع ایتمك ، تمدید ذریتی بر جنایت عد ایتمك افراطنه قدر واردی . او عرب شاعری :

هذا جناء ابی علی ـ ی وما جنیت علی احد

بیتنی سنك مزارینه یازدیردی ، او مرتبه طاشقینلغه بیله بیکانه اولمادیغنی کوستردی .

ینه عصریمزده ، باشقه بر وادیده بر مسلك جدید ظهور ایله‌دی . بر صنف خلق صرف آ کل النباتدرلر ، هیچ ات یمزلر ، قوجه معری بومسلکك‌ده سالکی

ایدی . حتی بر کره صوك درجه خسته ایدی . طبیب خسته‌یه پلیچ یدیرلمسنی توصیه ایتدی . پلیجی کتیردیلر . فقط ابوالعلاء ینه یمدی :

« زوالی حیوانجغز! زبون اولدیغی ایچون سکا بویله غدر ایله‌دیلر. برارسلان یاوروسی اوله‌یدك البته بر قیلکه ایلیشه‌مزلردی . آه ، انسانلر ! انسانلر ! . . » دیدی .

حاصلی ، بتو او دورده غیرت دینیه نامنه غرب وشرق آتش ایچنده قاورولیرکن معری اعلان الحاده بیله جرأت ایله‌مشدی ، ایله‌مشدی‌ده جهانه‌قارشی علناً

نحوت النصاری والحنیفة ما اهتدت
و مجوس حارت والیهود مضلله
اثنان اهل الارض ذو عقل بلا
دین و آخر دین لا عقل له

دیمکدن چکنمه‌مشدی . بز لله‌الحمد مؤمنز ، متقی‌یز ، بو کفریاتدن بالضروره متأثر اولورز، فقط معرفت اودرکه او تأثیری ضبط ایدرك ، هرنه‌اولورسه‌اولسون، او شاعر دها پروری تحقیر ایله‌مکه قدر وارمامالی‌یز . بو سماحت فکریه‌یی ایسه انسانه انجق درین بر عرفان ویریر . هرحالده بو عرفاندن محروم اولانلردرکه ، بالخاصه مسائل دینیه‌ده ، مناقشه‌یی رفق ایله قبول ایده‌مزلر ؛ حدتلره ، شدتلره ، حتی قانلره بوغارلر . شرقده ، غربده ، هرطرفده بوفلاکت ، بشرك بو فلاکتی بویله‌در .

(فترت) بو محق مطالعه‌لری تقدیر ایله دیکله‌دکدن صوکره جسارته کله‌رك خواجه‌سندن شو مسئله‌یی استیضاح ایله‌دی :

— خواجه افندی، اکثریتله علمای شرق ادعا ایله‌یورلرکه بوکون بیله‌عربك ادبیاتی ، عرفانی ، معرفتی ، حاصلی مدنیت عربیه اساساً اوروپا مدنیتندن کری قالمازمش . بتون او معالیٔ فکریه‌یی محتوی ایمش ، سزده بواعتقادده‌میسکز ؟

شیخ نبهان افندی بو سؤالدن برپارچه اغبرار حس ایتمکله برابر او شاگرد معرفتنه شو جوابی ویردی :

— اولاد ، بکا بویله برادعای خامی اسناد ایتمك شمدی‌یه قدردرسلریمی لایقیله آکلامادیغکزه دلالت ایدرکه ، اوده ، امینم ، حقیقته توافق ایله‌مز ، مرتبهٔ عرفانکز عندمده یوکسکدر ، بلکه مقصدیکزی او بحث دقیقه‌دائر سویله‌تمك اولسه‌کرکدر . اویله‌ایسه ، بأس یوق : ادبیاتیله ، علومیله ، فنونیله مدنیت عربیه‌یی حالاً مدنیت غربیه‌نك فوقنده عد ایتمك بالفرض یدنجی ، سکزنجی ، طوقوزنجی عصر میلادینك عصریمزدن دها مترقی ، دها متمدن ، دها مکمل اولدیغنی ادعا ایله‌مکدرکه عادتا بداهته قارشیدر ، عادتا بلاهتدر . اوت ، مدنیت اسلامیه‌نك ، مدنیت عربیه‌نك جهانه بیوك خدمتی اولدی . آسیانك اوزمانه قدرمنسی ، متروك ، پژمرده برقومی آلتنجی عصر میلادی اوائلنده سایهٔ اسلامده ، فیض محمدی ایله بردنبره پارلادی ، یوکسلدی ، بیودی ؛ غربه ، شرقه ، شماله ، جنوبه طوغری یاییلدی ؛ بر یاندن تاچینه قدر کیتدی ؛ بر یاندن اندلسه قدر کلدی ؛ فقط هپ کچدیکی یرلرده اوزمانه کوره نورایزی ، ترقی ایزی ، تعالی ایزی براقدی ؛ ساده قدرتله ، قلیجله تجلی ایتمه‌دی ؛ فکراً ، علماً ، عرفاناً ده رنك رنك مزایا کوستردی ، فتوحات عربی مدنیت عربیه دائما تعقیب ایله‌دی .

هدایت محمدیه ایله بوخوارقی ابداع ایدن عربدر : اسلامدن اول عرب نه‌ایدی ؟ اسلامدن صوکره عرب نه‌اولدی ؟ دوشونملك ، اوظلمتله بونوری ، اوتدنی ایله بو ترقی‌یی مقایسه ایتمك اك متین ، فقط منصف برفکره بیله وله ویریر .

ایشته صرف بو نقطهٔ نظردن زمین وزمانه کوره مدنیت عربیه بیوکدی ، حالاده بیوکدر ؛ بلکه یونان مدنیتی ، روما مدنیتی قدربیوکدی ، اوقدر بیوکدر . اقلیمدن اقلیمه ، اقوامدن اقوامه ، مدنیتدن مدنیته‌ده فرق واردر . فنون نفیسه‌نك برچوق شعبه‌لری حوصلهٔ عربه کیرمدی ، کیره‌مزدی ، مقایسه‌یی او مرتبه توسیع ایتمه‌ملیدر . مثلا یونانیلرده ، رومالیلرده کوردیکمز هردرلو بدایع نفاستی عربلرده آراماملیدر . فقط عربك اجتهادات فکریه‌سنی ، عربك شعشعهٔ قلمیه‌سنی ، عربك لسانتی ، احاطهٔ لغویه‌سنی ، شعرینی ، فصاحت و بلاغتی تجهیل ایتمه‌مك ممکنمیدر ؟

اوت :

بر قاعده‌در بو جاودانه ؛
البته کیدر کلن جهانه ..

ابن خلدونده ، اوندن اول وصوکره برچوق فضلای غربده بسط ایله‌دیلر:
طبقی انسانلر کبی اقوامده بر تکامل ازلینك منقادی ، زبونیدرلر ، کمال وزواله
تابعدرلر، طوغارلر، بیورلر ، یاشارلر، نهایت فنا بولورلر. سلطنت عربیه، مدنیت
عربیه‌ده بوقانونه فرمانبراولدی ، اوندن اول دیکر سلطنتلر ، دیکر مدنیتلر ناصل
فرمانبر اولدی ایسه اوده اویله اولدی . وارقوهٔ نامیه‌سنی استهلاك ایله‌دکدن ، اوج
تکاملنه یردکدن صوکره سوندی ، بوکون کوردیکمز هنکامهٔ انقراضه دوندی ؛
آرتق بیوملك ، یوکسلملك شویله طورسون ، جوهر اصلیسنی بیله ضایع ایله‌دی ؛
ایشته عصرلردن بری ، امویلرك ، عباسیلرك زوالندن صکره بو اضمحلال ایچنده
سوروکله‌نیر ، کیدر .

فقط شرق ایچون حقیقی فلاکت اوکه بوزمینده مدنیت عربیه‌نك هیچ وارثی
توره‌مدی ، اومدنیته خیرالخلف اولور باشقه برمدنیت یتیشمه‌دی ، اوسلسلهٔ معالی
دوام ایده‌مدی . اساساً شرقك بتون تدنیسی ، بتون دردی بوانقطاع یوزندندر .
شرقلیلر اومیراثدن مستفیض اوله‌مادیلر ، عربلردن صوکره مثلا برترك مدنیتی ،
یابرتاتار مدنیتی ، نه‌مدنیتی اولورسه اولسون ابداع ایدرك یکیدن برسائق اعتلا
ایدینه‌مدیلر ، غربدنده بسبتون آیرلدیلر ، آیری یاشادیلر ، بوضرورتله مدنیتجه
بویله یتیم ، فکراً ، معرفةً بویله کری قالدیلر . بوکون بویوقسزلقله، بوبیچاره‌لکله
نه‌دیرلرسه دیسونلر ، مدنیت عربیه‌نك افولنی ، زوالنی ادراك ایده‌مسونلر، غربی ،
مدنیت غربیه‌یی استخفاف ایله‌سونلر ، معذوردرلر .

لکن شرقك بو نصیبسزلکنه مقابل غرب ، جهان غرب اوزکه تجلیلره مظهر
اولدی . بالخاصه یونان مدنیتنك ، روما مدنیتنك فوج فوج وارثلری توره‌دی .
لاتینلر ، جرمنلر . آنغلوصاقسونلر ، یریر معارف ، معالی ، کمالات ابداع ایتمکه
باشلادیلر ، اوفانی اولسه‌ده محتشم ماضیدن استعانه ایله‌دیلر ، یونانیلری ، رومالیلری
تتبع ایتدیلر ، بالنفسده چالیشدیلر ، عصرلرجه چابالادیلر ، قروندن قرونه کچدیلر.
اقوام شرقیه کبی دکل ، عرقاً ، اساساً قابلیته مظهر ایدیلر . بو سایه‌ده مدنیت
غربیه‌یی ابتدا وجوده کتیردیلر ، صوکره‌ده عصردن عصره ، دوردن دوره، حتی
سنه‌دن سنه‌یه توسیع ایله‌یه‌رك حال حاضر محتشمنه رفع ایتدیلر .

شمدی انسان نه‌درجه فکراً صبی، علماً خفیف اوللی که هر جهتجه کمال غرب ایله زوال شرقی بربرندن تمیز ایده‌مسون، هله بوانحطاطی‌اواعتلادن‌یوکسلک کورمك خفتنه‌قدر وارسون. بوکون‌ایش‌ایشدن‌کچدی، بزشرقلیلرایچون برچارهٔ‌نجات وارسه آرتق اوماضیدن فراغتله آراده‌کی‌حائلی چاك‌چاك ایدرك طوغریدن طوغری‌یه صحنهٔ غربه‌آتلمق، اوبساط مدنیته قونمقدر، اشتراك ایله‌مكدر. علم ایچون، معرفت ایچون، مدنیت ایچون حدود یوق؛ ملیت یوق واوله‌مازده، آثارعرفان کائناتك مالیدر، مالی اوله‌بیلیر. هرمحتاجی، هرمشتاقی مستفید، مسعود ایده‌بیلیر.

بلای تدنیدن یاقه‌مزی انجق بویله قورتاره‌بیلیرز. بویله یاپامازسه‌ق، بر انکلیز فیلسوفنك کشف ایله‌دیکی قانون طبیعی‌یه کوره طبقی حیواناتده اولدیغی کبی ناصل تکمل ایدنلر ایده‌مه‌ینلری بلع ایله‌یورلر، نابود ایدییورلرسه، اقوام متکملهٔ غربیه‌ده بزی، بزشرقلیلری اویله‌جه تسخیر، تمثیل ایدرك جهان تکوندن حذف ایده‌بیلیرلر.

ایشته، اوغلم، فترت بك، آق صقاللو، جبه‌ملو، صاریغمله برابر، للهالحمد پك متقی برمؤمن، برحافظ حقیقیٔ قرآن، حتی‌برمفسرمعروف ایکن‌بیله — چونکه:

یاپمشز حضرت قرآنه مفصل تفسیر.. —

اومسئلهٔ دقیقه‌یه‌دائر بتون بوحقائقی بی‌پروا سکا سویله‌دم، فقط اقتضا ایدنجه مثلا ایاصوفیه جامع‌شریفنك برکرسیٔ وعظندن عامهٔ مسلمینه‌ده سویله‌یه‌بیلیرم. بو طوغری دوشونجه‌لر، بو صحیح سوزلر ایمانه ضرر کتیرمز، بالعکس قوت، سلامت ویریر. «النجاة فی‌الصدق»

شیخ افندی بو موعظهٔ غرادن صوکره اونظر دوربینی پنجره‌دن دکزه، قارشی یاقه‌یه، افقلره طوغری دیکدی، برمدت ملول، متفکر اویله طوردی، دها طوریوردی، طوره‌جقدی، فقط (فترت) او بیانات بلیغه‌نك مدلولنی تعمیق ایله‌دکجه وجده کلدی، بردن‌بره یرندن فیرلادی. النی شوق ایله اوپدکدن‌صوکره خواجه‌سنه دیدی‌که:

— استاد، کمالاتکزك ذاتاً حیرانی ایدم، فقط یالکز شرقی دکل، غربی ده

بودرجه درین. بویله حقیقی ادراك ایتدیككزی بو سفر كورونجه بو حیرتم سزه حرمتم‌قدر آرتدی . وار اولكز، ایشته بو اقلیمی، بو خلقی ، حاصلی بتون شرقی انجق سزك كبی علماء، سزك كبی ورثهٔ انبیا قورتاریر سه قورتاریر .

شیخ افندی آرتق درسنی بیتیرمش، آیاغه قالقمشدی، كیتمكه حاضرلانیوردی، صاغ النی (فترت)ك صول اوموزینه قویدی :

— فترت،جهانده بر كشی‌یه بحق مجبور شكرانم،اوده پدریكزدر، پدریكزكه سنه‌لرجه شاگرد عرفانمدی ، بندن عربجه‌یی ، شرقی اوكرندی ، لكن بكاده غربی مكمل، نه‌حقیقی اوكرتدی ، آكلاتدی ، ایشته صرف او سایه‌ده‌دركه بومسائله دائر دوشوندكلرم بویله صوابدر ، صواب اولدیغی‌قدر مستثنادر. یوقسه، احتمال ، بنی‌ده شمدی علمای سائره كبی بومباحثده مخطی كوریردك .

دیدی ، بیان وداع ایله چیقدی ، كیتدی . (فترت)ده آرتق ماصه‌سنك باشنه كچدی ، بر یاندن خواجه‌سنك او مطالعات جیده‌سنی حالا حادهٔ تفكردن كچیرییوردی ، بر یاندن ده او درسنی ، مقیداتنی ترتیب ایله‌یوردی . لكن :

نهایة اقدام العقول عقال .
وغایة سعی العالمین ضلال

بیتنی ضبط ایدركن بوزدی، چونكه ادا دكل، مؤدا اعتباریله بكنمدی، عادت ایتمشدی ، بكنمه‌دكلرینی دفترینه قید ایتمه‌یوردی.

شیخ افندینك سویله‌دكلرینی دوشوندكجه قانع اولیوردی كه اقدام عقولك نهایتی عقال دكل، بالعكس نجات، سعی عالمینك غایتی‌ده ضلالدن زیاده رشاد ایدی. انجق ، ایشته كورییورز :

رشادی اكلاماز آدم ضلالی اكلامادن

ایکی مکتب آرقاداشی

بر صباح دکز راکد، هوا پك صاف ایدی. سلمان بك ایرکندن، کونش طوغمادن اول قالقشمدی، چالیشمشدی، اوکله‌دن صوکره‌ده ینه چالیشمغه مجبور اولدیغی ایچون، فکراً بر پارچه استراحته، بدناً ده بر نبذه فعالیته احتیاج حس ایله‌یوردی. وقت کلمشدی. قهوه آلتی ایچون یمك اوطه‌سنه ایندی، (فترت)ی سفره باشنده بولدی. بابا، اوغل بریاندن چایلرینی ایچر، یمکلرینی یرکن بریاندن ده لطیف بر مصاحبهٔ ادبیه‌یه کیریشدیلر.

سلمان بك دیدی که:

— غریبدر، تربیهٔ ابتدائیه اعتباریله، حتی صباوتده بیله شرق ایله غرب بربرندن نه درجه آیریلیور! غربك چوجقلری‌ده باشقه دوشونیورلر، باشقه دوشونجه ایله یاشایورلر، باشقه بر امل تعقیب ایدییورلر. اقلیمدن، محیطدن ماعدا، قانون ارثك‌ده جداً تأثیری وار: بو صباح بیوك بر فرانسز مورخنك، (لاویس) ك اخیراً بر مجموعهٔ موقوته‌ده نشر ایله‌مکه باشلادیغی خاطره‌لرینی، بالخاصه چوجقلقده یاپدقلرینی، دوشوندکلرینی اوقودم، اوقودقجه حیرتلره دوشدم. چونکه او چوجق چوجقلریمزه نسبتله عادتا باشقه‌جه انسانیتك محصولنه بکزه‌یور، طبیعتی، آثار طبیعتی چوجقلریمزك کوره‌مه‌یه‌جکی بر نظرله کورییور، اویله کوردیکی ایچون‌ده تدقیق، تتبع ایله‌یور.

سلمان بك جیبندن، جزؤدانندن اوفاق، اوفاق کاغدلر چیقاره‌رق اوکنه قویدقدن صوکره سوزینه دوام ایله‌دی:

— بر مقاله‌مه اساس اتخاذ ایله‌مك ایچون بو اثردن ترجمه ایتدیکم بعضی پارچه‌لری ایشته سکا اوقویه‌یم، دیکله. مع مافیه شرقده طوغمادك، بیومه‌دك، بالخصوص

شرقده تربیه وتعلیم کورمدك ، بو فرقی اوقدر آکلامازسنك ، فقط ینه دیکله ، مثلا صاحب خاطرات دییورکه :

« مکتبده ایکن چکمجه‌لریمزده کیزلیجه ایپك بوجکی یتیشدیریردك . ایلك بهارده قوزه‌لردن بوجکلرك حدوثنی بکلردك ، بو حیوانجغزلرك قرنده‌کی بیاض چیزکیلری صایاردق ، بو چیزکیلرك هر بری بر سنهٔ حیاتیه‌یه معادل ایمش ، صانیرق ایستردك » ... هایدی ینه چوجقلریمزدن طبیعتی بو درجه تجسس ایدنلر اولسون ، فقط ینه او خاطره‌لردن برده شو سطرلره دقت ایت : « بر چوجق زمان زمان سمایه باقار ، دها کوچیجك ایکن برجلری طانیمغه باشلادمدی . ایچه‌ده اوکرندمدی .. »

طبیعت ایچون بویله . تمدن ایچون ، آثار تمدن ایچونده ینه عینی چوجقده ، عین تمایللر کورونیور . (لاویس) فرانسه‌نك اوفاق بر شهرنده ، بر مکتب ابتدائیده ایمش ، بوشهرده بیوك ، معروف ، قدیم بر کلیسا وارمش ، بو کلیسایه دائر اومورخ شو خاطرهٔ لطیفه‌یی بسط ایله‌یور :

«فن معماریدن ، نه‌ده تاریخ بدایع معماریه‌دن اصلا معلوماتم یوقدی . (رومان) (غوتیك) ، یا متوسط دیدکلری اصول معماریه نه‌در ؟ بیلمه‌یوردم ، بتون بوقبه‌لرك نه‌فن ایله ، نه علم ایله یوکسلدیکنی ، بویله کسب توازن ایتدیکنی دوشونمه‌یوردم ، فقط بو فسیح ، بو معلا بنانك آلتنده شخصمی اوقدر کوچك ، اویله کوچیجك حس ایدییوردم‌که !... بتون شهر بیله اومعبد محتشمك یاننده بکا اودرجه‌یابانجی کورونیوردی‌که !... »

قابلمی ؟ حتی استانبولده جوامع شریفه‌مزدن ، بتون او مبانئ معظمه‌دن بری بیکده بر چوجغمزه بو طرزده تفکرلر الهام ایده‌بیلسون ، نجه ممکن دکل ، نیچون ایشته بوسوالك جوابیدرکه شرق ایله غربك ، مدنیت شرقیه ایله مدنیت غربیه‌نك حاصلی شرقلیلر ایله غربلیلرك آرالرنده‌کی فرقی ، دعوانی فصل ایچون انك حقیقی بر معیارك کشفنه خدمت ایلر .

(فترت) بومطالعه‌لری مشتاقانه دیکله‌دکدن صوکره باباسنه دیدی که :

— اوت ، بوسوزلر نجه محض حقدر ، حقیقتدر . معارضلرك ، کوزییورم ،

ایشیدییورم، شرق ایله غربك بو تفاوتلرینی پك زیاده اصرار ایله ایلری سوردیککك،
دائماده ورد زبان ایله‌دیککك ایچون سنی مؤاخذه ایتمك ایسته‌یورلر، فقط آلدانیورلر،
چونکه اساس نقصانمز او مؤثر فرقلری هنوز ادراك ایده‌مه‌دیکمزدندر. بو ادراك
اولمادقجه‌ده، ینه دائما دیدیککك کبی، مرض تدنیمزه دوا بوله‌مایز..

سلمان بك ذاتاً یمکنی بیتیرمشدی، بردن بره آیاغه قالقدی:

— اوغلم، دیدیککك مؤاخذلر:

او ماهیلر که دریا ایچره‌در دریایی بیلمزلر

بحثه بیله آلنمغه دکمز، شمدی وقتك وارسه بنمله کل، هوا پك خوش، هر
جهتجه پك مساعد،.. برصنداله بینرز، استانبوله اویله ایمرز. فی‌الحقیقه ایجه
برزمان غائب ایتمش اولورز اما برطرفدن فکراً تنزه ایلرز، برطرفدن یولده بر
پارچه کورك چکه‌رك بدناً ده فعالیتده بولونورز. بوصورتله فکریمك یورغونلغی،
وجودیمك اویوشقلغی زائل اولور. ناصل، بو تفرجده بکا آرقاداشلق ایده‌بیلیرمیسك؟»
دیدی، (فترت) ایسه باباسنك آرزوسنی یرینه کتیرمکه درحال شتاب ایله‌دی.

برمدتجك صوکره حصاردن حرکت ایدن ایکی چفته تمیز بر صاندالك دومن
یرینه سلمان بك اوطورمشدی، (فترت) ده کورکه کچمشدی، اختیار بر
صاندالجی ایله برابر کورك چکیوردی. بو آدجغز سلمان بکه پك دقتله باقیوردی،
باقدقجه‌ده کولومسه‌یوردی. سلمان بك بو حاله برمعنی ویره‌مدی، نهایت مراقندن:

— صاندالجی باشی، نه‌یه بکا اویله باقیور، کولومسه‌یورسك، یوقسه بنی
برینه‌می بکزه‌تیورسك؟

دیدی، صاندالجی‌ده:

— بکم، طارلمایکز، حقیقتی سویله‌یه‌یم، چوجقلغکزه پك بکزه‌دیکی
ایچون اوغلکزدن، کوچك بکدن سزی طانیدم: حسن احسان‌الله افندی
مرحومك مخدومی سلمان بك دکلمیسکز؟ چوجق ایکن کلخانه رشدی عسکریسنده
سزکله برابر ایدك، سز اوقودیکز، ایشته ماشاالله آدم اولدیکز. بز اوقویامادق،
بویله نهایت قایقجی اولدق، صاچمزی، صقالمزی قاییقجیلقده آغارتدق. سز بکا

نسبتله دها کنج کورونیورسکز ، فقط ایکیمز برباشده‌یز . حتی، کوجنمه‌ییکز، مکتبده ایکن بربریمزله پك قفادار ایدك . اوزمان سزکده اوقومغه پك هوسکز یوقدی . اکثریا برابر مکتبدن قاچاردق . آدم محمددر ، چوجقلقـده لقبم : آبوللابوط ! . ایدی ، قوم قاپولی‌یم . .

جوابنی ویردی . سلمان بك درحال محمدی خاطرلادی ؛ چونکه کاغخانه رشدیهٔ عسکریسنده چوجق ایکن کچیردیکی حیاتی کافهٔ صفحاتیله خاطره سنه‌عادتا نقش ایله‌مشدی .

(فترت) بومکالمهٔ غریبه‌یی مراق ایله دیکله‌یوردی ، بومعارفه‌دن حیرتلره دوشمشدی . سلمان بك صاندالجی‌یه جواباً دیدی که :

— وای ، آرقاداش، آبوللابوط محمد سنمیسك ؟ سنی خاطرلامامق اولورمی ؟ انجق صاچك ، صقالك پك آغارمش ، بندن زیاده اختیارلامشسك ، باخصوص آرادن سنه‌لر ، کچدی ، سیماکی تشخیص ایده‌مدم ، یوقسه ، آزمی آرقاداشلغمز واردی ! اوبر آرقاداشلریمز، بویاجی رضا ، یومورطه‌جی شکری، شکرجی حسین نه اولدیلر؟ـ مکتبده اکثریا چوجقلرك لقبی بابالرینك صنعتی ایدی ـ هی کیدی کاغخانه مکتبی هی!. بزی فی الحقیقه هیچ اوقوتمادی، فقط نه‌قدر اکلندیردی ! . ذاتاً هر کلمی؟ هفته‌ده برمکتبه یاکیدر ،یاکیتمز ایدك، کونلریمزی بتون خارجده اویونله، اکلنجه ایله، یازلری چاتلادی قاپوده، قوم‌قاپوده یوزمکله، چایرلرده قوشمقله، کورشمکله، قیشلری یوقوشلرده‌قیزاق قایمقله نه‌خوش کچیریردك. حالا خاطرمده‌در، محمد افندی سن بالخاصه یوزمکده پك‌مهارت‌صاحبی ایدك. مکمل‌قولاچ آتاردك، همزه یوزمکی، قولاچ آتمنی،صو آلتندن یوزمکی اوکرتدك. برنقطه‌دن دکزه طالاریکی می‌متروا وزاقدن چیقاردك . خاطرلایورمیسـك ؟ سرای بورنندن آقینتی‌یه آتیلیر ، دکزك دیبندن کیدرك طوب طولی کچن قارپوز قاییقلرینی آلتندن صارصاردك ، قارپوزلر دکزه دوکولوردی ، دیرکن همزده یوزه یوزه کیـدر ، اونلری طوپلاردق ، زواللی قارپوزجیلر قیزارلردی اما آقینتی‌یه قاپلامق ایچون یوللرینـه بالضروره دوام ایدرلردی ، پشیمزه دوشـه‌مزلردی . حتی برکره ، غالبا دقت ایده‌مدك ، اویله بر قارپوز قاییغنی آلتدن صارصدقدن ، قارپوزلری دکزه دوکدن صوکره صویك

اوستنه چیقیویردك ، قاییقجی‌ده قفا که بر قانجه اوردی ، سنی یاره‌لادی ، بز بو حالی کورنجه ، قیدن قاییغی طاشه طوتدق . بو طاشلرك درديله قارپوزجیلر پوصله‌یی شاشیردیلر ، موازنه‌یی غائب ایتدیلر . قاییق‌ده آقتی‌یه طوتولدی ، پریشان بر صورتده قوم قاپو آچیقلرینه طوغری دوندی ، آقدی ، کیتدی . آرقاداش ، نیچون هیچ سنی ، کلخانه‌یی ، بو خاطره‌لری اونوتمق ممکنمیدر ؟ قواعد عثمانیه خواجه‌مزك لقبی تیلکی ایدی ، چونکه آدمجغز طوریله ، قیافتیله ، حتی سسیله تیلکی‌یه نه قدر بکزردی ! عربجه خواجه‌مز ، مصنف ، متصل هر بریمزه : « کوفته خور ، تره‌جی‌یه تره صاتیلیرمی ؟ » دیر ، طوزیر ، فقط حلیم بر آدمدی. موالليمزه ینه قاناردی . درسه چالیشمامق ایچون وار ذکامزی ، وارشیطنتمزی استعمال ایدردك . عربجه‌دن اکثریتله اوکرندیکمز صرف بو ترکجه ضرب مثل ایدی . ساده الك چالیشقانلریمز : « قال اصلندن قول ایدی ، واو حرف علت ، متحرك ، ماقبلی مفتوح ، واوی الفه قلب ایتدك ، قال اولدی » اعلالنی یاپمغه قدر واریرلردی ، آفرینلر قازانیرلردی ، فقط بویله موفقیتلر سکا ، بکا هیچ بر زمان میسر اولمادی . دکلی ؟. اصول دفتری ، فارسی وسائره ، بتون اوبر درسلریمزده فائده‌سزلکجه عینی قیراطده ایدیلر ، بویله اولدیغی ایچونده اوقویانلریمزله اوقومایانلریمز ، مکتبدن قاچانلریمزله مکتبه دوام ایدنلریمز هپ عینی نتیجهٔ هیچی‌یه ایررلردی ، بلکه حایلازلریمز دها زیاده قازانیرلردی ، چونکه عمرلرینی اویون ایله ، یوزمك وکورشمك کبی ریاضتلرله کچیرنکلری ایچون بر نوع تربیهٔ بدنیه‌یه مظهر اولورلردی . جیادت فکریه‌لرینی بو سایه‌ده محافظه ایدرلردی . محمد افندی، سنی اوقومقدن محروم براقان ، امین اول ، کلخانه‌مکتبی اولمادی ، فقط او مکتبدن باشقه موافق بر دار تحصیله کیره‌مه‌مك اولدی .

سلیمان بك بو سوزلری بیتیردکدن صوکره اوغلنه توجیه خطاب ایله :

— فترت ، ایشته بو خاطرات صباوتی‌ده دیکله، دیکله‌ده دمیندن اوقودقلریمزله مقایسه ایت . او زمان ایکی جهانك ، ایکی مدنیتك بربرندن فرقنی دها کوزل ادراك ایدرسك . اونلر ناصل یتیشیورلر ، بز ناصل یتیشیورز ، کوریرسك .

صوکره بو جدال ابدئ حیاتده غالب ، الی‌الابد غالب کیمدر ؟ مغلوب ، حشره قدر مغلوب ینه کیمدر؟ هپ آکلارسك .

سلمان‌بك بردن بره صوصیوردی، درین برتفکره طالدی، کوزلرینی‌صویك جریانه دیکدی، بر مدت اویله قالدی، نهایت ایچنی چکه‌رکدن:

ماند کیاهی که ـ از راه بر آید
زیر قدم محنت ایام شکفتیم

بیتی یوکسکجه بر سسله اوقودی.

فقط، هیهات! عجبا یتیشدکمی؟ یتیشه بیلدکمی ؟ بومنشأ ایله ، بوزمین ایله ، بو زمان‌ایله یتیشمك، یتیشه‌بیلمك ممکنمی ایدی!

ملاحظه‌سنی‌ده ینه جهراً بسط ایله‌دی.

صاندالجی اکثریتله نه‌او ملاحظه‌لری، نه‌ده بو بیتی آکلامشدی، فقط سلمان بکه جواب ویرمك ایسته‌دی :

بکم ، اوت ، مکتبك تأثیری بیوکدر اما انسانك‌ده استعدادی مساعد اولملیدر ، چوجقلغکزده بیله ، حایلازلغکزه رغماً کوریلیردی ، سزك اوقومغه استعدادیکز واردی. حافظه‌کز پارلاق ایدی . بز اویله دکلدك . اویله اولمادیغمز ایچونده کاتخانه‌دن صوکره باشقه بر مکتبه کیتمك، کیرمك ایسته‌مدك ، کیممز بویله قاییقجی ، کیممز زنبیلجی ، کیممز شکرجی اولدق. او صنعتلرده صاچیزی ، صقالمزی آغارتدق. ایچمزدن آدم اوله‌بیلنلریمز مکتبدن شهادتنامه آله‌رق اعدادئ عسکری‌یه ، قله‌لی‌یه کچنلریمز اولدی .

فقط سلمان بك آرتق او قدیم یولداشنی دیکله‌مه‌یوردی ، ینه تفکراتنه قویولمشدی ، بوحادثهٔ غریبه ایله تأثره کلمشدی، بتون عمر مهیجنی باشدن باشه یاد ایله‌یوردی ، ناصل طوغمش ، ناصل بیومشدی ؟ علی‌الخصوص نه‌لر کورمش ، نه‌لر کچیرمشدی ؟ دوشونیوردی ، بر پدرینی ، او دفعه‌ت ایله حاج الحرمین حسن احسان‌الله افندی‌یی خیالنه کتیردی، برده اوغلنه ، فترته، یعنی اومرحومك حفیدینه باقدی، قیزی (سامی)ده کوزینك اوکنه‌کلدی. «زهی تکامل! زهی تکامل!

فقط بحیا شادمی؟ ناشادمی؟» دیدی. صوکره دها چوق شبهه‌یه دوشدی: «تکاملمی؟ یوقسه اختلالمی؟ هرج مرجمی؟ شرق ایچون بر نشانهٔ تجددمی؟ یابر نتیجهٔ تمثلمی؟ خلاصه، نجاتمی؟ فنامی؟» دییه دها زیاده هیجانه اوغرادی. کورك چکمك آرزوسندن، فلان واز کچمشدی، فکراً استراحت ایتمك ایسترکن ایشته یکیدن یورغونلغه اوغرامشدی.

(فترت) ده سلمان بکی بویله متفکر کورنجه کورکلری براقمشدی، باباسنك یانه کچمشدی، اوطورمشدی. باشقه دوشونجه‌لر بسله‌دیکی ایچون:

— پدر، اعتقادجه، مکتبدن، صباوتدن اعتباراً ترکلرك حیاتنده الك بیوك نقصان تماوسهٔ فکریه‌در، فکر دائما خام، دائما ناتراشیده قالیور، بحق فعالیت کورمه‌یور، امینم که سزایشته کلخانه‌ده ایکن فکریکزی هیچ یورمادیکز، هیچ معنویات ایله‌اوغراشمادیکز، مثلا (لاویس)‌ك چوجقلقده دوشوندکلرینی اصلا دوشونمه‌دیکز، هیچ شبهه یوق، دیکر آرقاداشلریکز، الك ذکیلریکز بیله بومرتبه‌یه ایره‌مدیلر، ایشته ظنمجه، الك برنجی، الك پایدار نقصانمز بومحرومیتدر، بودردیمزدر که بر چارهٔ تداوی آرامق لازمدر. چونکه فکراً کمالیله ترقی ایده‌مه‌ین بر قومك جهان تمدنده اقبالی، آتیسی اوله‌ماز.

دیدی، نجل معززینك بو مصیب مطالعه‌لری ایله سلمان بك بوسفر لطیف لطیف هیجانه کلدی، دمینکی تأثراتی برپارچه تعدیل ایله‌دی، صوکره اوملاحظه‌لره جواباً دیدی که:

— فترت، برقومده فعالیت فکریه‌یی اویله اساسندن پیدا ایتمك ایچون برچوق شرائط، برچوق اسباب ایسترکه اونلرده قسماً انسال ایله، قسماً ده آثار ایله مقیددر. مثلا (لاویس)‌ك نسلی پدردن اولاده هرنوع تهیجات فکریه ایله آز، چوق مألوف ایدی. بوالفتك، قانون ارثه اتباعاً، اجداددن احفاده تأثیری بدیهیدر. ثانیاً بتون اواجداد، اواحفاد اساساً فعالیت فکریه ایله وجوده کلمش برچوق آثار ومبانیٔ تمدنك عصرلردن بری متنعمی، مستفیضیدرلر. شمدی او محیطده طوغان، اویله یتیشن برچوجغك قابلیت فکریه‌سیله، هیجان فکریسیله بتون او وسائطدن محروماً، مهجوراً یاشایان برچوجغك استعداد معنویسی براولورمی؟ البته اوله‌ماز.

(لاویس) هم بویله پایتختده برمدرسه‌ده دکل ، فقط برکویده ، برقصبه‌ده ، اوفاق بر مکتبده ، کوچیجك برچوجق ایکن ناصل بیویور ، ناصل دوشونیور ، ناصل تحصیل ایدییورمش! کوریبورز . ینه اوخاطرات صباوتدن شوصحیفه‌لری‌ده دیکله :

سلمان بك‌جیبندن چیقاردیغی اوفاق‌اوفاق کاغدلری شویله‌جه‌اوقومغه‌باشلادی:

« بزاویله یاراماز چوجقلردن دکلدك . بربریمزله خوش کچینیوردق، صمیمی دوستلرم واردی ، حالا خاطرلارم . یکدیکریمزه اوفاق ، تفك ایشلریمزی آکلاتیوردق ، طفلانه سرلریمزی تودیع ایله‌یوردق . اوزمان نیتم مکتب حربیه‌یه حاضرلانمقدی . الهه کچن ایلك پاره ایله اشترا ایتدیکم برنجی اثر مطبوع مکتب حربیه‌نك درس جدولی ایدی . الك سودیکم آرقاداشلرمدن بری‌ده مهندس اولمق ایسته‌یوردی. قرار ویردك، ایلریده اوباش‌مهندس، بن‌ایسه بر... دار اولدیغمز زمان کیده‌جکدك.(لوندره)یی محاصره‌ایده‌جکدك، چونکه (ژان‌دارق) ایله (ناپولون)ك انتقامنی آلمق املنده ایدك . خاطرمده‌در . بربریمزه قارشی‌وفا کارلغمزده واردی. عائله‌جه شرائط اجتماعیه‌مزك اختلافی مناسبات متقابله‌مزه اصلا تأثیر ایتمه‌یوردی . یالکز برکره زنکین ، احمق برقاباکویلی مکتبه مجاناً قبول ایدیلنلردن اولدیغمی برقباحت کبی یوزیمه اورمشدی . چوجقلرك برچوغی شهرك الك‌معروف عائله‌لرینه منسوب ایدیلر . . . »

« تعلیم حد ذاتنده تربیه‌یی حائزدر . حقیقتده بویله‌در ، مؤلفلرده مصادف اولدیغمز امثال‌اخلاقیه بزه لطیف کورونیوردی ، افعال نجیبه ایسه ، دقتمزه‌بادی اولیوردی. ازمنهٔ قدیمه‌نك‌وطنه‌وقف‌حیات ایدن اوقهرمانلری‌نی‌مفتون‌ایله‌یوردی. مثلا (هوراچیئوس قوقله‌س) کبی‌که برآرالق برحادثهٔ ادبیه مناسبتیله بکا برمدت (قوقله‌س) لقبنی بیله ویردیلردی .. »

فترت، کوریبورسك‌یا ، بلکه (سن‌ژرمن)ده، مکتبده ایکن نفسکده‌تجربه‌ده ایتمشسکدر . بوحیات یکرمی ، اوتوز سنه اول کذران ایتمش اولمقله برابر کلخانه مکتب رشدیسنده کچن حیاتدن نه‌درجه باشقه ، ترقی ، تمدن، معالئ فکریه اعتباریله نه‌درجه باشقه‌در !

تفسیرینی‌ده علاوه ایتدی ، فقط بومطالعه‌لر فترته مبهم بر اضطراب ویردی.

اوغریب کنج حزین حزین دوشونمکه باشلادی . نەدوشونیوردی ! والده جهتیله منسوب اولدیغی ، تربیەسنی ، تعلیمنی اول‌حیاتندن بری کوردیکی، ایدیندیکی اویله برجهاندن قطع رابطه ایله باباسنك بوابتدائی، بویانیق وطنه آتیلدیغنی، صارلدیغنی‌ می دوشونیوردی ؟ یوق ، بودوشونجەده اوقدر ایلری کیتمکی روا کورمه‌یوردی ، خیانت عدایدییوردی ، چونکه‌هرحاله رغماً ینه او،مملکتی، مملکتنی سوییوردی .

سلمان بك اوغلنك ماهیت اضطرابنی، دوشونجەلرینی درحال کشف ایلەدی . ایله‌نجەده شومحاکمه‌یی بسط ایتدی :

— فقط بویله اولمقله برابر سن‌ده ، بن‌ده بووطنك اولادندز ، بوجدالده ، بوحیاتده عهده‌مزه دوشن وظیفه‌اومادر مشفقمزی وارقوتمزله مدافعەدر،تدنیدن قورتارمق ، ترقی‌یه ایردیرمکدر . بویله مساعیٔ نجیبەدن زیاده انسانلق ایچون نه‌ذوق اوله بیلیر ؟

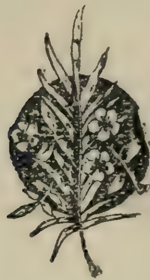
ذاتاً ذهنی بومسئله ایله مشغول اولمغه باشلار ، باشلاماز . (فترت) ك اوکنج قلبی خلجان ایچنده ایدی . معاملهٔ قلبیه محاکمه کوتوریرمی ؟ انکلترەده طوغان ، فرانسەده بیوین بوترك چوجغی هرچشید نقائصیله برابرمملکتنی جهانك اك معمور ممالکندن زیاده سوییوردی . تأثیر ماضی ، امید آتی ایله ، نەایله اولورسەاولسون سوییوردی .

(فترت) بوتهیجات ایچنده ایکن صاندال‌ده سرای‌بورنی کچمشدی.سرکه‌جی اسکله‌سنه طوغری یاقلاشمشدی . اوصرەده بوغاز ایچندن کلن بر واپورك یان قمارەسندن سلمان بکله فترته ایکی خانم مندیل صاللایورلردی . دها ایلك نظرده (فترت) ، اوقدر اوزاقدن اولسەده سحری طانیدی ، قلباً ، فکراً نشئەلره مستغرق اولدی . چونکه اومشوقهٔ روحنی سادەقلبیله‌دکل، فکریله‌ده سوییوردی، بوسائقه ایله‌ده بومملکته اوارتباط عمیق مهیجنی بردرجه دها آکلایوردی .

سلمان بك‌ده کزیدەنك تمثالنی‌اومحیط‌بی‌اومنظره ایچنده باخصوص‌اوتحسساتدن صوکره کوروّنجه غریب برتهیجه طوتولدی ، ایام خزانده برجلوهٔ طبیعتله مستثنی اولەرق بعض موجودات فنا رسیدەنك بر لحظه تجددی نەایسه صاف ، لطیف بر

عشقك هرمزده برقلبه انعطافىده اويله در، اويله مؤثردر، منعمدر، فقط من كل الوجوه يئه حزيندر .

ياريم ساعت صوكره دارالفنونده برجم غفير طلابه قارشى كرسىٔ تدريسه كچه رك تاريخدن برفصل مؤثرى تصويره، تقريره باشلاديغى وقت سلمان بك اومستتر غرامك زير تأثيرنده ايدى ، اويله اولديغى ايچونده درسنه باشقه بر فر، بر فيض ويرييور، طلبه يى اوكون مستثنى برطرزده مستفيض ايله يور، انجذابه كتيرييوردى . ايشته عشقك هردرلو خطرلرينه قارشى بو انعامى انكار اولونه ماز . . پاك ، حقيق برسودا انسانك قلبنه ، فكرينه، حتى بعضاً قولنه بيله خارق العاده برقدرت ويرير .

دارالفنون عثمانیده

بر پازار کونی اوکله‌دن صوکره ساعت ایکیده اکثریتله طلبه‌دن ، طالباتدن مرکب برجم غفیر خلق دارالفنون عثمانینك مراسمه تخصیص ایدیلن درسخانه‌سنده طوپلانمشلردی . تاریخ معلملکنه معاون صفتیله اخیراً تعیین اولنان بایدور بك اسمنده برکنجك برموضوع تاریخی‌یه دائر برتقریرینی دیکله‌یه‌جکلردی.

دارالفنون عثمانی صوك دورده انشا ایدلمش اولمقله‌برابر پك محتشم، پك مکمل بربنا ایدی، غربك صنعت جدیدهٔ معماریه‌سندن برنمونه ایدی ، حکومتك غیرتیله دکل، رجال سابقهٔ حکومتدن برفردك همتیله ، اعانه‌سیله ، پاره‌سیله وجوده کلمشدی .

بوذات وقتیله ، دور قدیمده وکلادن ، اك متنفذ وکلادن ایدی ، اون آلتی ، اون یدی سنه ناظرلقده قالمشدی ، ناظر اولمادن اول یمنده ، حلبده ، بغدادده والیلکلرده بولونمشدی ، احوال خصوصیه‌جه اخلاق حمیده صاحبی بر آدمدی ، افراد عائله‌سنه مشفق ؛ معیتنه ، اوشاقلرینه ، هرکسه قارشی منصف ، محق، نازك ایدی ، خصوصی معاملاتنده استقامتدن اصلا آیرلمازدی ، هیچ برفردك حقنی هیچ برزمان یمزدی ، لکن مأموریت حکومته ، خدمت عمومیه‌یه کلنجه ، بویله دکلدی ، مع‌الاسف مرتکب ، مرتشی ایدی . تایمنده اعتباراً والیلکلرنده کلی ارتکاباتده بولونمشدی ، مثلا ایلك صنعا عصیاننده مشایخی تأدیبه مأمور اولدیغی زمان انصافسزجه‌سنه صویمشدی ، خزینه خزینه ریاللر غصب ایتمشدی ؛ حلب ولایتنده ایسه ، ینه ارتشا ایله ، متعدد چفتلکلره، واسع اراضی‌یه، برچوق بنالره صاحب اولمشدی ؛ انشاآتدن ، مبایعاتدن ، التزاملردن، اغنامدن ، اعشاردن، نه‌دن اولسه چالمشدی .

پروسیا قرالی بیوك (فره‌دریق) ك دستور اخلاقی مضاعف ایدی، مناسبات بین‌الدولده باشقه ایدی ، معاملات خصوصیه وداخلیه‌ده ینه باشقه ایدی . دستور اوله کوره عهده وفاسزلق ، یالانجیلق ، مزورلك هپ مباح ایدی، حتی اوقوص قوجه قرال : « دولتنك کوچك بر منفعتی ایچون بیوك برسوزینی آیاق آلتنه آلمایان حکمدار اوکوزدر . » دیمکه قدر وارمشدی ؛ لهستان امورنده، اوتوز سنه محاربه‌سنده، فرانسه ایله، اوستریا ایله، روسیه ایله مناسباتنده فعلی‌ده بوقوله توفیق ایله‌مشدی ؛ (بیسمارق) ه وارنجه‌یه قدر بتون پروسیا رجالی بومسلکدن اصلا آیرلمادیلر. فقط معاملات خصوصیه‌ده، احوال داخلیه‌ده هیچ بویله حرکت ایتمه‌دیلر، دستور عمومی اخلاقه اتباع ایله‌دیلر ، هیچ برزمان یالانی ، استقامتسزلکی، عهد شکنلکی تجویز ایله‌مدیلر ؛ دیمك ، اواخلاقسزلقلری محضامنافع عمومیه‌یه مفرطانه خدمت ایده‌بیلمك اندیشه‌سیله ارتکاب ایله‌یورلردی ، معذور ایدیلر .

حال بوکه بزده، شرقده بالعکس منفعت عمومیهٔ دولت منافع خصوصیه ایچون دائما فدا ایدیله کلمشدر، سرقت مال میری عادتا مباحدر، حکمت عوام : « دولتك مالی دکز ، یمه‌ین طوموز » دیمکه بیله جرأت ایدر. غالب دده کبی صوفی خصلت برشاعریمز (حسن وعشق) ده :

اسرارینی مثنویدن آلدم ،
چالدمسه‌ده میری مالی چالدم .

دیبورکه عادتا بوچشید سرقتك برجرم ، بر جنایت اولمادیغنی ادعا ایله‌یور. جهان شرقده هیئات اجتماعیه‌نك چوروکلکنه، دولتلرك چوق سورمه‌دن انقراضه اوغرامسنه ، اقوامك هیچ برزمان فلاح بولمامسنه یوقاریدن بری تعریف ایتدیکمز بوخصلتك ، بواعتیادك‌ده دائما بیوك تأثیری اولدی .

ایشته مداربحث ایله‌دیکمز نریمان پاشا بویله والیلکلرده برثروت کلیه ایدندکدن صوکره ناظرلغه کچنجه بالطبع دها زیاده چالمشدی ، چرپمشدی ، ذاتاً سنه‌لرجه پادشاهدن‌ده کلی احسانلر آلمشدی ، میلیونلر ایدینمشدی .

وقتاکه انقلاب عثمانی وقوعه کلدی ، دیدیکمز کبی اساساً اخلاق حسنه‌سنه ،

خصوصیاتده حسن حالنه، حلمنه، سخاوتنه مبنی نریمان پاشانك بتون اوخرسزلقلری سکوت ایله کچشدیرلدی، مبنی ماضی حکمنه توفیقاً اونودلدی، مالنه طوقونلمادی، حتی شخصنه برمرتبه حرمت بیله کوسترلدی.

فقط احوال بسبتون تبدل ایدرك حکومتك دستور اخلاقی ترقیات غربیه یه کوره تعین ایدنجه نریمان پاشافطرةً صلاحه میال اولدیغی ایچون، ماضیسندن صرف وجدانه قارشی اوطانمغه، حتی اوطانمقلەده قالمایەرق:

وجدانیدر اسائت فعلنده آدمك
دعواجیسی، شهودی، قوانینی، حاکمی

معنیٔ المنه حس ایتمکه باشلادی. آرتق کیجه و کوندوز اواضطرابدن نه یاپه جغنی بیلمه یوردی، اوتەدن بری (دوران) اسمنده برفرانسز صرافی ایله دوست ایدی، کلی ایش کورمشدی، حالاده کوریپوردی.

پاشانك نقود موجودەسندن برقسم وفیری بوصراف محافظه ایلەیوردی، فقط پك مستقیمانه، پك وفاکارانه برطرزده محافظه، هردرلو ضیاعدن، تهلکەدن صیانت ایلەیوردی، برمعاملەدن نەزمان یوزده یوز امین اولورسه انجق اومعاملەیی پاشایه توصیه ایدییوردی.

مثلا وقتیله، (بالیا-قره آیدین) معدنلرینك تحویللری چیقدیغی زمان (دوران) ك الحاحیله نریمان پاشا بوکاغدلردن یکرمی بیك لیرالق قدر آلمشدی. چوق کچمەدی، اومعدنلر منتظماً، مکملاً، اومولدیغندن زیاده ایشلەمکه باشلادی، تحویللرك فیئاتی آرتدی، اویکرمی بیك لیرا قرق بیك اولدی، صوکره یوزبیك اولدی، ایکی یوز بیك اولدی، نهایت دور حریتده درت یوز بیك، بش یوز بیك لیرایه قدرچیقدی.

برکون (نریمان) پاشا (دوران) ی چاغیردی، آرتق بو (بالیا - قره آیدین) تحویللرنی صاتمق، بومبلغ عظیمی ایسه دوناتما جمعیته بخش ایتمك ایستەدیکنی او صرافه سویلەدی. ذکی فرنك بوایکی تصوردن برنجی یی درحال تصویب ایلەدی، چونکه اوتحویللر حد معقولدن زیاده فیئاتجه فیرلامشدی، لکن ایکنجی تصوری خوش کورمدی، کورمەیجەده (نریمان) پاشایه دیدی که:

— دونانما جمعیتنه نه‌ایچون درت، بش یوز بیك لیرا ویره‌جکسکز ؟ زرهلیلر آلمق ، محتشم بردونانما وجوده کتیرمك ایچون دکلی ؟ بش یوز بیك لیرایه بردکل، یاریم زرهلی بیله زور آلینیر ، حال‌بوکه بللی ، باشلی ایشه یارار بر دونانما بویله اون بش ، یکرمی زرهلی ایله انجق حصوله کله‌بیلیر . بومصرفیاته ، اویله تجهیزاته ایسه ، بودولتك ، بوخلقك شمدیلك قدرتی هرجهتجه اصلا مساعد اولماز . او اولمادقجه سزك درت ، بش یوز بیك لیرا کز کبی مصارف بوش یره ، فائده‌سز یره دکزه آتیلیر ، کیدر . فقط ، لله‌الحمد ، ثروتکز کفایت ایلر : بوپاره‌یی برپارچه دها چوغالتسه‌کزده مثلا استانبولك کوبکنده طبقی(پارس) ك اومشهور (صوربون) ی کبی بردارالفنون یاپدیرسه‌کز صوکره اوبنای محتشمی‌ده بوممکته هدیه ایتسه‌کز تاریخده نه‌قدر پارلاق برنام براقمش اولورسکز . اومنبع معارفدن بواقلیمه فیوض عرفان جوش خروش ایله آقدقجه باشـده شبان وطن اولدقلری حالده علی‌الاطلاق بتون عثمانلیلر سزی خاطرلار ، یادیکزی تبجیل ایدرلر . مروتکز هم سزه ، هم‌ده مملکتکزه یارامش اولور .

(نریمان) پاشا طبیعتجه حقیقی برترك ، براناطولی ترکی ایدی ، اویله اولدیغی ایچون‌ده محدودیت معلوماتیله برابر برفکر سـلیمه مالك ایدی ، (دوران) ك نصیحتنی درحال تقدیر ایله‌دی ، تقدیر ایدر ، ایتمزده قبول ایتدی ، موقع‌اجرایه قویدی . عزم و امعـان صاحبی ایدی ، تصورینی آز وقت ایچنـده قوه‌دن فعله چیقاردی .

فی‌الواقع پاشانك دلالتیله ارباب لیاقتدن برانجمن مخصوص تشـکیل ایدلدی . فرانسه‌دن معمارلر ، اوسته‌لر کتیرلدی . رسـملری ، ترتیبلری حاضرلاندی ، کشـفلری یاپلدی . آلتی ، یدی یوز بیك لیرا صرف اولنه‌رق چنبرلی طاش ایله نور عثمانیه‌نك آراسنده‌کی اراضیٔ واسعهٔ خالیه‌ده (دوران)ك اخطاری وجه ایله طبقی (پارس)ك(صوربون)ی کوچك برمقیاسده تقلید ایدلدی، فقط مملکتمزه کوره پك معظم ، پك مکمل ، پك منتظم بردارالفنون انشا اولوندی .

جبههٔ بنا چنبرلی طاش میدانه ناظر ، هم مهیب ، هم حزین ایدی ، اورتاده بیوك بردمیر قاپودن، ایکی طرفده ینه بیوکجه، ینه دمیر ایکی دیکر قاپودن ایچری،

مستطيل الشكل برمنتظم حولی‌یه کیریلیوردی . حولینك آرقه جهتنده ، وسطده طبق برمعبد شکلنده فسیح بردرسخانه‌یه یوقاریدن ، آشاغیدن ، صاغدن صولدن دخول ایدیلیوردی. بو درسخانه‌ده کرسیٔ خطابت اوصورتله ترتیب اولونمش، قبه اویله قونولمشدی که خطیبك، خواجه‌نك سوزلرینی هریردن ایشیتمك ممکن ایدی، حال بوکه بومطنطن دائره تقریباً بیك کشی استیعاب ایده‌بیله‌جك قدر واسع ایدی ، صره صره مقعدلره مالك ایدی ؛ دیوارلرده اویله معنیدار ، فقط نفیس نقشلر واردی که مثلا یا هارون الرشید زماننده بغدادی مدرسه‌لریله ، مبانیسیله، جوامعیله، اندلسدن قرطبه‌یی ، غرناطه‌یی ینه اویله‌جه مکارمیله ، بدایعیله، الحمرالریله، یاخود پارس ، لونده ، برلین ، واشینغتون کبی بلاد متمدنه‌یی بلند مدارس معظمهٔ عرفانیله عرض ایله‌یوردی .

فکره ، نظره وسعت ، انشراح ویرن بونقوش مشعشعه قسماً بر فرانسز ، فقط قسماً ده پك معروف برارمنی ، برعثمانلی رسامنك محصول مهارتی ایدی . اوروپاجه بیله مظهر تقدیر اولمشدی .

ینه بوبناده اوبیوك حولینك ایکی طرفندن اوزونجه ، کنیش ایکی دیوانخانه ایله اوبر درسخانه‌لره ، علوم شعبه‌سنه ، ادبیات شعبه‌سنه، حقوق شعبه‌سنه، شعبات سائره‌یه کیدیلیوردی . ایکنجی قات ایسه ، کیمیا ، حکمت ، الکتریق تطبیقاتی ایچون عملیاتخانه‌لره ، برده مذاکره اوطه‌لرینه مخصص ایدی . بنانك تسخینی ، تنویری، تطهیری ، بتون اوخصوصات اڭ صوڭ ترقیاته کوره ترتیب ایدلمشدی .

معلم معاونی (بایدور) بکك تقریر تاریخیسی ذکر ایتدیکمز بیوك درسخانه‌ده ویریله‌جکدی . بودائره‌ده قادینلر ایچون ، طالبات ایچونده آیریجه بریر، برنوع محفل یاپلمشدی . اومسئله‌یه دائر اوزمان ایچه کورولتی چیقمشدی . بعض محدود الافکار آدملر قادینلرك ، قیزلرك بویله دارالفنونه دخولنی کویا شعائر اسلامیه‌یه مخالف کوره‌رك منع ایتمکه قالقیشمشلردی. فقط باشده شیخ نبهان کامل افندی اولدیغی حالده بر حزب فطین علما بویله بر ادعانك ، ادعای خامك کنه منیف اسلامه مغایرتنی ساده اوامر نبویه ایله دکل ، وقتیله (اندلس) ده‌کی دارالفنون حیاتیله، اوحیاته مخدرات اسلامیه‌نك اشتراکیله ، حاصلی امثال تاریخیه ایله اثبات ایله‌مشلردی ، بوسایه‌ده اودغدغهٔ جهلك اوکنی پك پارلاق برصورتده آلمشلردی .

ایشته بویله مراسم مخصوصهٔ علمیه‌ده قادینلر ایچون دارالفنونده برمحل خصوصیٔ استماع موجود ایدی، بویله یاپلمایه‌یدی، فی الحقیقه هم کولونج، هم یازیق اوله‌جقدی. چونکه مخدراتمزه ظهوری قولنی آندیریر، قره کوزه بکزر منظره‌لره، پك بایاغی تیاترولره کیتمك ایچون مساعده ایدییورز. فقط بویله برمأمن ادب وعرفانی آز قالدی، سد ایله‌یه‌جکدك :

آه من الجهل وحالاته

(بایدور) بك نسلاً استانبول خلقندن، سناً یکرمی یدی، یکرمی سکز یاشنده، پك ذکی برکنج ایدی. اولا مملکتنده تحصیلنی کوزلجه بیتیردکدن صوکره برای تکمل فرانسه‌یه کیتمشدی. (پارس) ده اوچ سنه متمادیاً (صوربون) ه دوام ایدرك تاریخ وجغرافیا شعبه‌سندن مأذونیت رؤسی آلمشدی، بالخاصه تاریخ قرون متأخره‌ده پك زیاده اختصاص کسب ایله‌مشدی. (پارس) ده الك صوك امتحانلرینی ویرمك ایچون حاضرلامغه مجبوراولدیغی تألیف، که ایکنجی ایمپراطورلق زماننده فرانسه‌نك شرقده‌کی سیاستندن باحث ایدی، خواجه‌لرینك تقدیرینی جلب ایتمشدی، حتی رغبت عمومیه‌یه بیله مظهر اولمشدی. طبیعی بتون بو موفقیتلر (بایدور) بکه مملکتنجه پارلاق برشهرت قازاندیردی. فقط بعض اقراننك عداوت حسودانه‌لرینی ده جلب ایله‌دی. (بایدور) استانبوله عودت ایدرك دارالفنونه خواجه‌لقله کیرنجه، فقط بویله شعشعه ایله، اقبال ایله کیرنجه بالضروره اوعداوت آرتدی، آرتدی، آثار سمنا کنی کوسترمك ایچون وسیله آرایوردی. فرصت بکله‌یوردی.

کزیده، سحر، صمد، هپ بواجتماعده موجود ایدیلر، چونکه (بایدور) ایله اوزاقدن اوزاغه اوفاق برقرابته مالك ایدیلر، سلمان بك، فترت ده اوراده ایدیلر. (بایدور) ذاتاً سلمان بکك برتلمیذ قدیمی ایدی. اواستادمشفق بوشاکرد معرفتنك شورسم فاتحهٔ تدریسنده حاضر بولونمغی جاندن، کوکلدن اوزله‌یوردی.

او قوس قوجه درسخانه همان همان طولمشدی. کرسیٔ وسیع خطابتده دارالفنون معلملری، دارالفنون مدیری هپ حاضر ایدیلر. اولا مدیر آیاغه‌قالقدی، استاد جدیدی حضاره تقدیرکارانه تقدیم ایله‌دی. بو مؤسسه‌نك عنعاتندن اولمق

اوزره بوکنجك او کون او اجتماعده تاریخدن برفصل منتخبی مدار بحث ایده‌جکنی سویله‌دی ، صوکره سوزی بایذوره ویردی ، اوده بشوش بر سیما ، سربست برطور ایله شویله‌جه تقریره کیریشدی :

خانملر ! افندیلر !

بویله برجمعیتده ولو مصاحبه طرزنده ، ولو برنبذه اولسون تاریخدن برفصلی تمهید ایتمك بنم ایچون ، بنم کبی برمدرس مبتدی ایچون بیوك برشرفدر. بوشرفه قارشی عرض شکران ایچون موضوعمی برنجی (ناپولئون) ه حصر ایده‌جکم ، چونکه آرادن بربچق عصره یقین بردور ، انقلاباتیله مهیب ، ترقیاتیله محتشم ، بر دوز مهیب و محتشم کچدیکی حالده اوخارقهٔ فطرت ینه شعشعهٔ داستانیله اذعانی قاماشدیرییور، مفکره‌یه جهان ایچنده برجهان دیکرخوارق کوستریبور.

فقط ابتدادن عرض ایده‌یم که بتون بومباحثده اوصاحب دهانك اویله‌صاندقلری کبی دولتمزایچون خیرخواهلغی ، ینه دیدکلری کبی سلیم ثالثه مخادنتنی اساس اتخاذ ایتمه‌یه‌جکم ، چونکه بونوع مدعالر هپ عندیاتدن عبارتدر. (ناپولئون) ك دولت عثمانیه‌یه هیچ برزمان خیرخواهلغی یوقدی ، اولمادی . اوله‌مازدی : مصرسفرنده موفق اوله‌یدی، اهلی بتون نیل وادیسنی، عراقی، سوریه‌یی اله‌کچیردکدن، هندستانی‌ده ضبط ایله‌دکدن صوکره استانبول طریقیله اوروپایه دونه‌رك بلکه سلطنتمزه خاتمه چکمکدی ؛ ایشی ، کوجی ایسه بزی دائما مقاصد سیاسیه‌سنه آلت ایتمك ، بعضاً انکلتره‌یه ، بعضاًده روسیه‌یه ، آوستریایه قارشی قوللانمق ایدی . سلیم ثالثه برزمان او صوری نوازشلری بو سائقه‌دن منبعثدی ، ذاتاً جهانده نفسندن ، اقرباسندن ، طولایسیله‌ده فرانسه‌دن باشقه نه‌یه مخادنتی اولدی که ...

مع‌مافیه ، مورخلکك اساسی بی‌طرفلقدر، تاریخدن الك حقیقی استفاده بیطرفانه منصفانه حقیقتی سویله‌مکله‌در. فرنکلرك دیدکلری کبی قیصرك حقنی قیصره ویرمکله‌در.

ایشته بو دستوره اتباعاً احتساسات ملیه‌می بر طرفه براقه‌رق (ناپولئون) ك مناقبنی ابتدادن انتهایه صحتله، سلامتله بسط ایده‌جکم ، تمثال تاریخیسنی پیش نظر امعانکزده حقیقتیله تجسم ایتدیره‌جکم ، یوق ، اویله دکل ایتدیرمکه جهد ایله‌یه‌جکم :

(١٥) اغستوس (١٧٦٩) ده قورسيقه آطه‌سنك پك آسوده دكلسه‌ده اوجرا
بركوشه‌سنده ، اورتا حالده بر عائله‌دن ، نحيف برچوجق، (ناپولئون) طوغدی،
بيودی ، هنوز اون ياشنه باصنجه فرانسه‌يه كچدی ، برمدت قارداشی (ژوزف) ايله
برابر (اوتون) ده مكتب اعداديده قالدقدن ، فرانسزجه‌يی اوكرندكدن صوكره
(بريه‌ن) مدرسه‌سنه، فقيراولديغی‌ايچون ، قرالك بر لطف مخصوصی ايله مجاناً
كيردی . جلوهٔ تقديری كوريكز : اوتاريخدن اوتوزسنه صوكره (ناپولئون) بر
حكمدار معظم ايدی ، نديم‌خاصی (قوله‌نقور) ه ديیوردی‌كه :

« (بريه‌ن) ده ايكن آرقداشلريمك اك فقيری بن ايدم ، اونلرك هپ جيب
پاره‌لری واردی ، بنم هيچ بروقت بش پاره‌م يوقدی . متكبرايدم ، وار دقتمی بو
حقيقتی ستر ايتمكه حصرايلردم ، باشقه‌لری كبی كولمك، اكلنمك نه‌در بيلمزدم. »

او كنج (بوناپارت) ، (بريه‌ن) دن مكتب حربيه‌يه كچدی ، آز صوكره
ضابط اولدی ، چاليشقان ، جدی ، حتی سنه نسبةً پك جدی ايدی ، ذوقه ،
سفاهته هيچ ميل ايتمه‌يوردی. سكزچوجقله طول قالديغی‌ايچون بيچاره والده‌سنه
كوجی يتديكی قدر ياردیم ايدييوردی . اك كوچك قارداشی (لوئی) يی-كه بالآخره
(هولاندا) قرالی اولدی ، اوچنجی (ناپولئون) ك پدريدر - يانه آلمشدی ،
سوييوردی . تربيه ايدييوردی ، اولاد كبی بيوتيوردی .

اوزمان انقلاب كبير ايكی سنه‌دن بری پارلامشدی . فرانسه آتش ايچنده ،
هرج مرج ايچنده ايدی . كنج (بوناپارت) ايچه صاغی ، صولی طولاشدی. بر
مدت آچيقده ، ضرورتده قالدی ، نهايت طوپجی‌ضابطلكيله (طولون) ه كيتدی.
بوشهری اوصره‌لرده دكزدن انكليز دونانمالری صارمشدی . بومحاصره‌اثناسنده،
اودم مهيجده اوكوچك (بوناپارت) ك بيوك برخدمتی اولدی، برخدمت‌كه دشمن
كميلرينی پوسكورتدی ، محاصره‌يه خاتمه چكدی، اوكنج ضابط ايچون‌ده اكتساب
شهرته ، پارلاق برترقی‌يه بادی اولدی . چوق كچمه‌دی ، دها ابتدای شبابنده ،
هنوز يكرمی بش ياشنده ايكن (بوناپارت) لوا ، جنرال ايدی . اووقت مشفق
بر پدر كبی بتون عائله‌سنه ، قيز قارداشلرينه ، قارداشلرينه جاندن باقدی ، فقط ينه
او اثنالرده بر مصيبته اوغرادی ، بر افترايه هدف اولدی ، حكومت جمهوريه‌يه

اهانتله اتهام اولنه‌رق تحت توقیفه آلندی ، معصوم ایدی ، جزئی بر موقوفیتدن صوکره یاقه‌یی قورتاره‌بیلدی ، قورتاره‌بیلدی اما اوزون مدت آچیقده قالدی . برکون او دورك حربیه ناظرینی کورمکه کیتدی . بر خدمت ، بر مأموریت ایسته‌مك ایچون کورمکه کیتدی ، ناظر قابا بر حریف ایدی ، نه حربدن ، نه‌ده رجال حربدن آکلایوردی ، (بوناپارت) ه :

— سز هنوز کنجسکز ، اولا دها قدملیلر قایرلسون‌ده صوکره سزه نوبت کلسون ...

دیدی ، (بوناپارت) ایسه :

— میدان حربده انسان چابوق اختیارلایور ، بن‌ده محاربه‌دن کلیورم .

جواب مسکتنی ویردی ، فقط یته ایسته‌دیکنه ایره‌مدی ، ایره‌مه‌ینجه‌ده‌هیچ اولمازسه بر مأموریت مخصوصه ایله خدمت عثمانیه‌یه کیرمك هوسنه دوشدی . بو هوسی کوسترمزمی‌که (ناپولئون) ایچون الك بیوك احتراص حب نفسدر . نفساً موفق اولمق ، پارلامق ، فقط نه صورتله نرده اولورسه اولسون پارلامقدر .

ایشته (بوناپارت) اویله غریب براملك پشنده طولاشیرکن ، حتی ممالك‌عثمانیه‌یه متهیئ حرکت ایکن برکون ناصلسه حربیه نظارتنجه برمأموریتله قایرلدی.اووقتلر بیوك قاردشی (ژوزف) ه یازدیغی مکتوبلردن برنده بو مأموریت ایچون شویله سویله‌یوردی :

« شمدیلك (سلامت عمومیه) انجمننك تخطیط اراضی شعبه‌سنده (قارنو)نك یرینه اردولر اداره‌سیله مشغولم . مع‌مافیه ، ایسته‌سه‌م طوپجی قوماندانی صفتیله علی‌الخصوص بر اهمیت مخصوصه ، بر معاش وفیر ایله عثمانلی اردوسنی تنظیم ایتمك خدمتنی درحال استحصال ایدر ، ممالك عثمانیه‌یه کیده‌بیلیرم ، فقط حالاً مأموریتم هم‌مهمدر ، هم‌ده باعث مفخرتمدر . قورقارم‌که آرتق بنم ایچون خدمت عثمانیه‌یه کیرمکه حاجت قالماسون . »

فی‌الحقیقه‌ده قالمادی . بو اثنالرده جنرال (بوناپارت) بر یاندن همشیره‌لرینی اوله‌ندیرمکله ، برادرلرینی یرله‌شدیرمکله اوغراشیوردی ، بر یاندن‌ده بالذات بللی باشلی بر تأهل پشنده ایدی . برکره فراخ فراخ مادری اوله‌بیلیر ، اوچ ، درت

چوجق طوغورمش ، فقط اسکیدن بری طانیدیغی بر طول قادینك يد ازدواجنه طالب اولدی، برجواب رده اوغرادی ، صوکره کیتدی ، کندندن هیچ اولمازسه ینه درت ، بش یاش بیوك ، بری قیز ، بری اوغلان ، ایکی چوجق صاحبی دیکر بر طول قادینه ، (ژوزه‌فین بوآرنه) یه مبتلا اولدی ، بو سفر مراده ایردی . اوبی‌تاب ، اوبی‌تاب سودا ، سودانك انواعنی کورمش ، کچیرمش ، عشوه وجلوه دوشکونی قادینله اوله‌ندی ، هم‌ده چیلدیریرجه‌سنه سوه‌رکدن اوله‌ندی ، فقط ، غریبدر ، اوله‌نیر اوله‌نمزده ایتالیا اردوسنه فوق‌العاده سردار تعیین اوالندی ، هنوز فردای زفافده سودیکندن برآتش عشق ایچنده آیریله‌رق محل مأموریتنه کیتدی . دها یولدن زوجه‌سنه شویله آتشین فراقنامه‌لر یوللایوردی :

« هر لحظه بنی سندن اوزاقلاشدیرییور ، فقط هر لحظه‌ده افتراقکه تحملم دها زیاده آزالیور ، فکریمك دائما مشغله‌سیسك ، قوهٔ مخیله‌م نه‌یاپدیغکی ، ناصل وقت کچیردیککی تصور ایده ایده بی‌تابدر . سنی محزون کوریرسه‌م ، کوکلم قان آغلایور ، المم آرتیور ، شاید شن ایسه‌ك ، شاطر ایسه‌ك هنوز اوچ کونلك افتراق الیممزی درحال اونوتیویردیککك ایچون سکا قیزییورم ، اوزمان خفتکه ، بر حس محبتدن محرومیتکه حکم ایدییورم ...

« یاز ، بکا اوزون اوزادی‌یه یاز ، معشوقهٔ نازنینم . الك صمیمی ، الك آتشناك بر سودازده‌نك بیك بر بوسهٔ مشتاقی‌سنکدر . »

بر پادشاهمزه عطفاً دیدیکمز کبی : شیرلری پنجهٔ قهرنده زبون ایدن برجهانکیرك بویله بر کوزلری آهویه قارشی بو ضعفنه تعجب ایدلمسون ! (ناپولئون) دائما ، دائما اسیر سودا، هم‌ده احتراص ایله، افراط ایله اسیر سودا ایدی، همان‌خاتمهٔ حیاتنه ، هله خاتمهٔ سلطنتنه قدر شوق ایله ، هیجان ایله سودی ، (ژوزه‌فین) دن صوکره بالفرض مادموازل (ژورژ) ه اولدیغی کبی غرامناك اولسه‌ده مختصر ، موقت‌ابتلالر قاله آلنمازسه لطیف ، نزیه ، معصوم بر له کوزلنی ، مادام (والوسقا)یی سودی . ینه اویله حرص ایله سودی ، اوچنجی (ناپولئون)ك او معروف‌خارجیه ناظری، پارس مؤتمرکبیرینك رئیسی مشهور (والوسکی) بوعلاقه‌نك محصولی ایدی . حاصلی ، ایمپراطور (ناپولئون) ایکنجی زوجه‌سنی ، (ماری لوئیز) ی‌ده برمعتاد

مشتاقانه ، محترصانه سودی ، فقط بتون بو سودالرله هیچ بر زمان، هیچ برعزم جهانکیرانه‌سندن کری قالمادی .

ایشته اوسردار مظفر، دها او دورده، ایتالیاده طاغلری ، اووالری بو آتش عشق ایله یانارقدن آشیوردی، فقط معرکه‌لرده الک پارلاق ترتیبلری ینه اجرا ایدییور ، الک بلند ظفرلری ینه اکتساب ایله‌یوردی، دشمندن برنبذه فارغ اولدقجه درحال سودیکنی دوشونیوردی ، نهایت طایانامادی . آدملر کوندردی ، اومعشوقهٔ فکر وقلبنی یانه کتیرتدی .

لکن (ژوزه‌فین) اوزمان بو آتشین سودانك ، سودای کرانك قدرینی بیلمه‌یوردی . اوافتاده زوجنه بیکانه‌جه ، حتی برودتله مقابله‌ده بولونیوردی ، بوفعلنك جزای معنویسنی بش اون سنه صوکره چکدی ، اوزمان مفتون ، مبتلا، سودازده ، هپ اوایدی ، بیکانه ، بارد ایسه (ناپولئون) اولدی ، (ناپولئون) آرتق نامه‌لرینی ایتالیادن یازدقلری کبی : « بیك بوسه ، بوسهٔ آتشین ، سن نه‌قدر بارد ایسه‌ك اودرجه آتشین ... » ستمیله بیتیرمه‌یوردی .

(اوستریا) ایله (قامپونورمیو) معاهده‌سنی غالبانه عقد ایله‌دکدن ، (راشتاد) مؤتمر مخصوصنی تشکیل ایدرك بتون آلمانیا ایله مصالحه‌یی تأمین ایتدکدن صوکره (بوناپارت) مظفرانه پارسه دوندی . ایشته اوزمان انکلتره ایله قوزی پایلاشمق ایچون مصر سفرینی ، تاهندستانه قدر شرق فتوحاتنی قوردی .

(بوناپارت)ك بوتصوری خیاله بیله صیغمازدی ، اودرجه محال‌الاجرا ایدی . بوضرورتله کاملاً قوه‌دن فعله چیقه‌مادی . ولو قسماً اولسون ناصل چیقه‌بیلدی ، متحیر اولمامق ممکنمیدر ؟

تااهرامدن عکا پیشکاهنه قدر نسبةً جزئی برمدت ایچنده او دهای حربك اویله برجولانی خوارقدندر . هله مصرك ساده حالنه دکل ، آتیسنه ، عمرانه ، اقبالنه او تأثیر عظیمی مفکره‌یه وله ویرر .

بو فطرت خارقه‌یی انسان یالکز حربده ، میدان هیجاده تماشا ایتمکله اکتفا ایتمه‌ملی ، ساحهٔ تنظیم وترقیده کورمکده آلیشملیدر . جهانك هیچ بر فاتحی یوقدرکه (ناپولئون) قدر فتح ایتدیکی یرلرده ایز ، عمران ایزی ، تعالی ایزی ، تکمل ، هرنقطهٔ نظردن ، مادی ومعنوی تکمل ایزی براقمش اولسون .

(بوناپارت) اوشرق وادیلرنده بو داستان خوارقنی شعشعه ایله انشاد ایدر ، بونشیده‌لرله وطنی ، وطنداشـلرینی اوزاقدن اوزاغه وجده کتیریر ، طوریرکن فرانسه‌ده حکومت کوزدن ، اهمیتدن ، قدرتدن دوشـیوردی ، صورة ً حریت ، مشروطیت دییور ، کیدییور ، حقیقتده قراللرك مسلك استبدادینی تعقیب ایله‌یوردی ، مطبوعاتی قبضهٔ انقیادینه آلمشدی . سربستئ کلامی ، سربستئ اجتماعی لغو ایتمشدی ، مخالفلرینه نفس آلدیرمایوردی ، آغز آچدیرمایوردی . مرامنه قارشی کلنلری ، حتی خوشنه کیتمه‌ینلری برر وسیله ایله زندانلره آتیور ، قلعه‌لره بند ایدییوردی . فی‌الحقیقه برحزب قلیلدن عبارت ، برشرذمه‌یه مستند ایدی ، فقط او دور فترتدن استفاده ایله بتون فرانسـه‌یه حاکمدی . مع مافیه ملت ، هرحاله رغماً بو اداره‌دن عدم خشنودیسنی آلتدن آلته کوستریبور ، برانقلابه وسیله آرایوردی .

(بوناپارت) مصر وادیلرنده ، سوریه چوللرنده اومدیغنی بولامینجه بوسفر امل وعزم اقبالنی ینه مملکتنه توجیه ایله‌دی ، ایلر ایله‌مزده فرانسـه‌یه دوندی ، لکن ، عرض ایتدیکمز کبی ، وطننده احوال داخلیه‌یی اویله قاریشـیق ، امور خارجیه‌یی ایسه دها بربادبولدی؛ فرانسزاردولری هرجهتدن هزیمته اوغرایورلردی .

(بوناپارت) اول امرده (١٨ برومر) حادثهٔ انقلابیه‌سنی ایقـاع ایلدی ، برکون ، برحمله‌ده ، برضربه‌ده اومستبد قیریانتیلرینی سوپوردی ، ملتی اوتضییقدن قورتاردی ، داخلی تحت انتظامه صوقدی ، حاکمیتی ، حکومتی اله آلدی ، فقط بوموفقیتی تأمین ، ادامه ایتمك ایچون خارجاً مظفریتلر کرکدی .

ایشته بوسائقه ایله‌درکه بویله فرانسه‌نك حاکم اولی اولدقدن صوکره (بوناپارت) درحال حدوده قوشدی ، اردونك باشنه کچدی .

رفقای حکومتی : « مظفر اولورسه کوکلره چیقاریرز . مغلوب دونرسه تدفین ایلرز . » دییورلردی ، اوسردار دلیر ایچون اودرجه بی‌امان ایدیلر . ففط حریت مظفر اولدی ، نه‌ظفر ، نه‌ظفرکه مشعشع اولدیغی قدرمؤثر ایدی ، سورکلی ایدی ، بتون فرانسه‌یی وجده ، استغراقه‌دوشوردی . (مارنغو) مظفریتی پك غریب برطرزده ، خلاف مأمول وقوعه کلدی . فقط نه‌بیوك نتیجه‌لره بادی اولدی . اوستریالیلری شمالی ایتالیادن سوردی ، چیقاردی ، (مورو) ده آلمانیاده ینه اوستریالیلره قارشی (هوهنلندن) غالبیتنی

قازانجه (ویانه)حکومتی مغلوبانه(لوزویل)مصالحه‌سنه مجبور اولدی. فرانسزلرینه بریاندن ایتالیایه دال، بوداق صالدیلر،بریاندن ایسه بلچیقایی استرداد ایتدکدن ماعدا(رن) سواحلنه قدر یکیدن تمدید حدود ایلدیلر . بتون بوفتوحاتی اوستریالیلره معاهده ایله قبول وتصدیق ایتدیردیلر ، بوآرالق انکلیزلرله (آمیه‌ن) معاهده‌سنی عقد ایله‌یجه (بوناپارت) اوج‌اقباله‌ایردی، کوکللری تسخیر ایتدی، عدولری،عداوتلری صوصدیردی، صیزدیردی،آرتق جمهوریتك او حاکم اولی ایچون برنجی(ناپولیون) عنوانیله ایمپراطورلغنی اعـلان ایله‌مك پك قولای ایدی ، بر مدتجك صـوکره اوده اولدی .

بودورایچنده فرانسه یالکز خارجاً شرفجه، عظمتجه‌دکل، داخلاً ده‌اداره‌جه، اصولجه ، انتظامجه یوکسلدی ، بوکون بیله بواقلیمده حالا حکم سورن بر چوق قانونلرك ، مؤسساتك اسـاسی هپ او دورده ، هپ او سردار مظفرك تلقیناتیله، تعلیماتیله قورولدی. اودهانك بوصفحاتنی درکه انسان بهت‌ایله‌ادراك، ولهله تماشا ایلر.

بولوحهٔ غرانك یالکز بر نقطه‌سیدرکه سیهنا کدر ، الیم برلکه‌در: بوصیره‌لرده (ناپولئون) بر لحظه اك مردود برحرصك ، برغرضك مغلوبی اوله‌رق (بوربون) خاندانندن برکنجی، بیوك (قونده) نك کوچك حفیدی (دوق‌دانکه‌ن)ی آسایش حکومتی اخلال ایله اتهام ایدرك اجنبی طوپراغنده توقیف ایتدیردی ، صوری بر محاکمه‌دن صوکره یکرمی درت سـاعت ایچنده ناحق یره قورشونه دیزدیردی . تاریخ بر درلو بو ذلتی او فاتح اعظمه عفو ایتمه‌دی . بوفاجعه ایچون بر فرانسز شاعری دیبورکه:

« شان وشرف هر لکه‌یی سیلر ، فقط جنایتی سیله‌مز »

ایمپراطور اولدقدن صوکره (ناپولئون) دها پارلاق خارقه‌لر ، دها مدبدب ظفرلر میدانه قویدی ، (اوسترلیچ) لری ، (ایه‌نا) لری ابداع ایله‌دی، (ئه‌لو) و(فریدلاند)غالیتلریله روسیه‌یی،او قوص قوجه چاری‌ده‌مرامنه رام ایدنجه،انکلتره مستثنی، بتون اوروپانك بر نوع ناظم عمومیسی کسلدی ، وقتیله مصره کیدرکن تصور ایتدیکی کوکبهٔ غرای فتوحاته بوسفرده نصب امل ایله‌دی، بتون بوحرص

ایله چالیشدی، چابالادی . جنوبه: اسپانیایه، پورتکیزه؛ شماله: پروسیه‌یه، روسیه‌یه صالدیردی، طوردی. اومبنای معلای امل مهیب، محتشم، فسیح ایدی، بردرلو بیتمك، بر درلو کماله ایرمك بیلمه‌یوردی ، بعضاً بیتر کبی اولیور، لکن ینه بر کوشه‌دن، بر بوجاقدن کورول کورول ییقیلیویریوردی ، چوکیوردی. او نقصانی یکیدن اکمال ایتمك ، او معمار معظم ایچون کاه جنوبه ، (بایون) ه قوشه‌رق او دلیکی طیقامق، کاه شماله، (ارفورت) ه آتیله‌رق اونقائصی کیدرمك لازمدی.

بر دفعه او سردار اعظم سفرای اجنبیه‌دن برینه دیوردی که :

— سزك ایمپراطورلریکز، قراللریکز سلطنته اجداددن توارث ایله‌دیلر ، نه‌اولورسه اولسون ، دوشسه‌لرده ، قالقسه‌لرده محافظهٔ موقع ایده‌بیلیرلر ، بن‌ایسه بر صاحب‌خروجم ، تختمی، سلطنتمی قلیجمله قازاندم، بوموقعده قاله‌بیلمك‌ایچون دائما فتوحاته ، دائما مظفریتلره محتاجم ، اصلا مغلوب اولماملی‌یم ، هرزمان غالب کلملی‌یم ، حاصلی، لاینقطع جهان ایله چارپیشملی‌یم .

فی‌الحقیقه‌ده بویله اولیوردی. (ناپولئون) نهایت اوستریایی برکره دها کاملاً ازدکدن، حتی ایمپراطورك قیزینی آله‌رق (هابسبورغ) لر کبی جهانك اك بیوك ، اك قدیم برخاندان حکمداریسیله همرتبه‌اولدیغنی عالمه کوستردکدن صوکره مرامنه بر درجه یاقلاشمش کبی کوروندی، فقط، چوق کچمه‌دن ، روسلرله ینه چارپیشمق لزومنی حس ایتدی، بوسائقه ایله تاریخده (بیوك‌اردو) دیدکلری کتیبهٔ محتشمه‌یی تجهیز ایله اوروپانك کوبکنی بر جبهه‌دن برجبهه‌یه عظمتله سیر ایدرکدن روسیه چوللرینه طوغری مظفرانه یوریدی .

دها (۱۸۰۷) ده ، (تیلزیت) ده برنجی (آلکساندر) ایله اوزلاشنجه ، دوست اولونجه دولت عثمانیه‌یی موسقوفلرله مشترکاً تقسیمه حاضرلانمشدی. سلیم ثالثه مودتنامه‌لرینی هپ اونوتمشدی، فقط بوسفر روسلرله بوزوشنجه عثمانلیلری، عثمانلیلرله دوستلغی یکیدن خاطرلامغه باشلادی . ذاتاً ساده (ناپولئون) ایله دکل، دائما معاملهٔ دول معظمه ، باخصوص بزه قارشی بویله‌در ، بویله بی‌اماندر .

اوجهانکیر برلحظه (درسد) شهرنده طوردی ، براوجی آلمانیایی کچسه‌ده براوجی هنوز فرانسه‌دن چیقمایان ، ایتالیادن لهستانه قدر اوزایان کتیبه‌لرینی ،

دیدیکمز کبی ، آدیله ، صاتیله اوبیوك اردویی تصوردن کچیردی ، برکرده معینه
باقدی ، امرینه منقاد صف صف قرالر، فرمانته مطیع بیوك بیوك تابعلر کوردی ،
زمانك شرق حکمدارلری کبی اویله صوری دکل ، فقط حقیقةً برشاهنشاه
اولدیغنی آکلادی .

(ناپولئون) ی پك زیاده تبجیل ایدن بیوك برمورخ بومنظره‌یی قدرتله تصویر
ایله‌دکدن صوکره دییورکه :

« من القدیم فرانسه‌یه عداوت ایله پرورده اوله‌کلن بوایمپراطورلری ، بوقراللری ؛
عصرلردن بری فرانسزلره حسدله ، نفرتله یاشامش سلاله‌لرك اوعضولرینی ، اوعدو
ابن عدو حکمدارلری ، حکمدار زاده‌لری ، (فره‌دریق) لرك ، (فردینان) لرك ،
(لەئوپولد) لرك بوخلفلرینی برفرانسه حکمدارینك ، اوفرد فریدك — برفرد فریدکه
قدرت وعظمت ملیه‌مزی بومرتبه یوکسکلره رفع ایتدی ، بتون اوجماعتی زیرپای
غالبیتنده برمدت پریشان ، متذلل طوتدی — اوکنده بویله زبون ، بویله فرمانبر
کورمك بروطنپرور ایچون نه‌کسکین ، نه خارق العاده برذوقدر . »

اوت ، برذوقدر لکن بوجهان فناده :

وکل نعیم لامحالة زائل

اودبدبه ، اوقدرت ، اوعظمت‌ده چوق سورمدی . ذاتاً بتون اوکاشانهٔ ظفر
واقبال احاطهٔ بشرك فوقنده ایدی ، فقط ینه برصنع بشر ایدی ، اویله اولدیغی
ایچون طبیعتیله محکوم زوال ایدی .

(بیوك اردو) روسیه بادیه‌لرنده . انسانلره غلبه چالدی . لکن طبیعتله ، کرم
وسرد طبیعتله چارپیشمغه مجبور اولدی . نهایت (موسقوا) محاربهٔ خونینی متعاقب
والئ عمومی (روستوپکین) شهری طرف طرف آتشلره ویرمش ، دشمنی
اوقیشده ، اوقیامتده یرسز ، یوردسز براقمق ایسته‌مشدی ، براقدی ، کلی قورتارمق
ایچون جزئی فدا ایتدی ، برجنایت ، فقط شانلی برجنایت ایشله‌دی .

بو آفتدن ، بو فلاکتدن صوکره اوسردار غالب ، اونامغلوب اردو زبون
دوشدیلر ، روزکارك مقهوری اولدیلر ، مصائبه طایانامادیلر . اوبری مبهوت ،

مدهوش صولوغی فرانسه‌ده آلمغه مجبور قالدی ، یکیدن بر اردو تجهیز ایتمکه قالقیشدی. بریکنك ایسه باشنه کله‌بیلنلر قالمادی، اوبیوك اردودن کوچك برآلای بیله دونمدی .

آرتق بوتاریخدن صوکره (ناپولئون) ك حیاتی برادباردر ، برادبار کثیفدر. فرانسه یورغون ایدی . ولو مهیج ، مشعشع اولسه‌ده سنه‌لردن بری بیتمك ، توکنمك بیلمه‌ین اومحاربه‌لردن، حتی اوآغر ظفرلردن بیقمشدی، صلح وسکونت ایسته‌یوردی. بوسببه‌مبنیدرکه (ناپولئون) روسیه‌دن عودتنده وطنی، وطنداشلرینی دوشکون ، بزکین بولدی ، معمافیه شویله بویله ینه بریکی اردو تجهیز ایده‌بیلدی ، دشمنه قارشی ینه یوریدی .

او (موسقووا) رجعتی، بیوك اردونك اوهزیمتی متعاقب کروه اعدا لایعد برلشکر عرمرم اولیویرمشدی ، متفقلر ، دوستلر هپ اوطرفه کچمشدی ، بتون آلمانیا بویله خصمانه آیاقلانمشدی، پروسیه درحال ید اتفاقنی روسلره وزاتمشدی. اوستریابیله اوقدر مخادنتیله ، صهریتیله برابر همان‌اویله یاپمق‌اوزره ایدی، دیدکلری کبی : احیا شیوهٔ یغماده اعدائی مبهوت ایله‌مشدی .

(ناپولئون) ایچون موقع مهلك ، چونکه « دوست بی‌پروا ، دشمن قوی » ایدی . معمافیه، هرحاله رغماً اودهاً ینه شعشعهٔ غراسنی برلحظه کوستردی. انجق اوقدر مهاجماته قارشی کلمك محال ایدی ، (اوستریا) نك وساطتیله (پراغ) ده بر مؤتمر عقد اولوندی ، لکن مصالحه ممکن اولمادی ، چونکه متفقلرك مقصودی هرچه باداباد فرصتدن استفاده ایله اوجهانکیری اورتادن قالدیرمقدی ، فرانسه‌یی حال قدیمنه ارجاع ایتمکدی، یوقسه اصلا (ناپولئون) ایله مصالحه ، ینه اوسلطنتی محافظه، ادامه ایله‌مك دکلدی . ذاتاً او (پراغ) مؤتمری‌ده متفقلردن طرفه برآن اول علناً کچه‌بیلمك ایچون (ویانه) حکومتجه بروسیله ایدی ، اونیتله تشکیل اولونمشدی .

صلح امیدی قالمانجه ، (ناپولئون) آرتق اوحدسز ، حسابسز خصملریله چارپیشمغه مجبور قالدی . (لیپزیغ) ده بیوك برمحاربه اولدی . متفقلر پك قوی، پك متعدد ایدیلر . روسیه‌دن ، پروسیه‌دن ، انکلتره‌دن ، اوستریادن باشقه ، مثلا

اسوچ قرالی (برنادوت)، (ناپولئون) ك اورفيق قديمى. اوسابق فرانسز سردارىده سوق حرص ايله اونلره التحاق ايتمشدى، وطننه قارشى يورييوردى. (برنادوت) ك قاريسى وقتيله (مارسيليا) ده اوفاق بر قيز ايكن (ناپولئون) ك سوديكى، حتى نكاحله آلمق ايسته‌ديكى، برياندنده بالديزى برقدين ايدى، كرك اووقتلر، كرك صوكره‌لرى اوجهانكيرك محبتنه، لطفنه مظهر اولمشدى، اويله ايكن بوسفر او بيله (ناپولئون) ك ازلديكنى ايسته‌يوردى.

ينه سابق فرانسز سردارلرندن (مورو)، شهرت مخصوصه‌سيله (هوهنلندن) قهرمانى برزمان قرال طرفدارلريله برلكده (ناپولئون) ه اهانتله اتهام ايديله‌رك فرانسه طوپراغندن چيقارلمشدى، آمريقاده، منفاده ايدى. بوسفر متفقلر فن حربده اوخصم اعظمه فائق بولونمق امليله (مورو) يى منفاسندن جلب ايتديلر، آرالرينه آلديلر، اوده (ناپولئون) ه عداوت سائقه‌سيله وطننك عليهنه يوريدى، تاريخده نامنى الى الابد لكه‌له‌دى، بومحاربه‌ده حاضر ايدى، متفقلره متصل فرانسز اردوسندن (ناپولئون) ك بالذات باشنده بولونماديغى قوللره هجومى توصيه ايدييوردى، فقط بركله كلدى، (مورو) نك باجاقلرينى قوپاردى، كوتوردى، موتنه بادى اولدى.

تاريخك هيچ بر زمان عفو ايتمديكى، اصلاده ايده‌ميه‌جكى جنايتلردن بريده كوچك، بيوك هركيم ايچون، مشروع، غيرمشروع هرنه سببه مبنى اولورسه اولسون، برفردك مملكتنه قارشى يوريمسى، مادروطننه تعرض ايتمسيدر.

بودرجه متعدد، مدهش اعدايه قارشى فرانسز اردولرى ضعيف، دوشكون ايدى، بوضعفه، بو دوشكونلكه ساقسونياليلر كبى متفقلرك، معاونلرك‌ده اهانتى، محاربه تماماً قوامنده ايكن، انضمام ايدنجه آرتق دهاى حربده فائده ويرمدى، (ناپولئون) منهزم اولدى، انهزامدن انهزامه، نهايت (فونته‌نبلو) يه قدر چكيله‌رك متفقين اردولرى‌ده مظفراً پارسه كيرنجه، بالخاصه رفقاى جهادينك، (ماقدونالد، نه‌ى، مارمون) كبى سردارلرك ابراميله استعفاسنى ويردى، دولتلرك قرارينه اتباعاً (الب) اطه‌سنه چكلدى، بوعزلتده جهاندن، حتى اقرباسندن، قاريسندن، انشته‌سندن، همشيره‌سندن اهانت كوردى، (مارى لوئيز) قوجه‌سنك يانه كيتمك شويله طورسون، اومعاشقات معروفهٔ فضيحه‌سنه باشلامق اوزره ايدى.

بوصیره‌لرده یالکز (ناپولئون) ك همشیره‌لرندن بری، الك کوزلی، الك روحپروری، رومادہ لطیف بر هیکل مصنعی شوق ایله تماشا ایدیله‌کلن (پولین بورکز) جداً مزیت، وفاکارلق کوستردی، یرینی، یوردینی ترك ایله (الب) اطه‌سنه، قارداشنك یانه قوشدی . وارینی، یوغنی، بتون الماسلرینی اوکا ویردی، بر مدتجك صوکره اویله مظفرانه، غالبانه فرانسه‌یه‌دونرکن بوثروتك اوسردار خارقه‌پردازه‌یاردیمی اولدی.

یوز کون سورن بوایکنجی سلطنتی (ناپولئون) ك الك صوك برشعشعهٔ افعالی، (واترلو) مغلوبیتی ایسه دهای تابدارینك برلمعهٔ اخیری ایدی، (سنت ئەلن) ده کچن حیاتی مماتنه برفاتحه، برنوع مرض ممتد موت دیمکدر، اودرجه الیمدر .

وسعت وعظمتنه مبنی انجق بوطرزناچیزده خلاصه وتمهیدایده‌بیلدیکم بوترجمهٔ غرای حیاته برنتیجه اولمق اوزره دیرم‌که :

بوصاحب دها، اعتقادمجه، سرور دهاتدر، تمادیٔ زمان ایله بیور، بیور، فقط کوچلمز، فردای انکشافنده عدولرنجه عادی، وحشی، غدار، حریص برصاحب خروج کبی تلقی اولونیوردی، مزایای حقیقیهٔ انسانیه‌دن معری عد ایدیلیوردی . آرتق حق، حقیقتی انکارده او درجه ایلری کیدنلر، او نوری، اوفضلی هیچ تسلیم ایتمه‌ینلر قالمادی .

روسیه چارلرینه وارنجه‌یه قدر پارسی زیارت ایدنلر کوچك، بیوك، دوست، اولسون، دشمن اولسون، (ناپولئون) ك مرقد محتشمنی تماشا ایدرکن عرض حرمت وخشوعه مطلق شتاب ایدییورلر .

تاریخ جهان برچوق دهالرك معرضیدر، فقط، قرون سالفه برطرفه طورسون، عجبا قرون اخیره، جامع الکل اولمق اعتباریله، بوداهیهٔ‌دهیانك برمثلنی کوره‌بیلدیمی؟

ازمنهٔ متقدمه‌ده اوچ بیوك سردار ظفر یتیشدی : اسکندر، آنیبال، قیصر. بیوك (فره‌دریق) ك فکرنجه بودهاتك الك بیوکی (آنیبال) در . (ناپولئون) ده اواعتقادده ایدی، ازمنهٔ متأخرده ایسه ینه اوچ دهای حرب توره‌دی: تورن، فره‌دریق، ناپولئون. بودهالرك الك پارلاغی‌ده (ناپولئون) دکلیدر؟ (ناپولئون) که مبدأ و منتهاجه بیوك (فره‌دریق) ی بیله کچمزمی ؟ هله آثار وافکارجه بتون او دهات اسلافه تقدم ایتمزمی ؟

بوحکمی تتبعات تاریخیه ایله دها زیاده اوغراشانلر ویرسون . بومصاحبه‌ده املم ، اندیشه‌م اولجه‌دن برموجه ، فقط صاف . حقیقی ، اویله اولدیغی ایچون‌ده سهولتله ادراك ایدیلیر برموجه عرض ایتمکدی . ایده بیلدمسه ، (ناپولئون) ی حقائق اخلاق و آمال و آثاریله سزه برلحظه خاطرلاتدمسه برنبذه‌دها آکلاتدمسه،

خانملر ، افندیلر ،

بکا نه‌موطلیدر ! چونکه ، شو مأمن قدسیٔ عرفانده کچیره‌جکم حیاتك ایلك خطوهٔ اقبالی بوسعی ناچیزمدر . »

(بایدور) تقریرینی ناصل باشلادیسه ، ینه اویله‌جه نشاط ایله بتیردی . بتون سامعین اوکنج معلمی آلقیشلره بوغدیلر . سلمان بك جهت جهت مسعود ایدی، اولا برشاکرد قدیمنك موفقیتنی کوره‌رك مفتخر ، ثانیاً دارالفنون یکی برخواجه قازاندیغندن منبسط اولیوردی . (فترت) ده باباسنك سرورینه اشتراك ایله‌یوردی .

یالکز (بایدور) لك رقیبلرندن ، اسکی آرقاداشلرندن ایکی کنج اوموفقیتلردن، بوآلقیشلردن عادتا متأثر اولدیلردی ؛ حتی اوتبریکلرك، تمدیحلرك تمادیسنه‌قیزارق درسخانه‌دن ، دارالفنوندن دیشاری بیله فیرلادیلردی . باب عالی جاده‌سنه طوغری کیدییورلردی .

یولده اوکنجلردن بری اوبرینه دییوردی‌که :

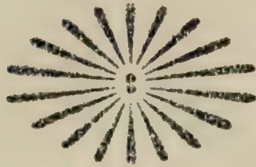
— فرقه واردکیا (بایدور) لك سوزلرنده قهرمانی بکلك‌کچن کون(کامران)ده علمدار مصطفی پاشایه دائر نشر ایله‌دیکی برمقالهٔ تاریخیه‌یه آلتدن آلته اعتراضلر واردی . سلیم ثالثك (ناپولئون) ایله مناسبتنه، اودورده فرانسه‌نك دولت‌عثمانیه ایله مخادنتنه دائر بتون‌اومطالعه‌لر (کامران) ی ضمنی مؤاخذه دیمکدی . شمدی کیدر ، وقعه‌یی آکلاتیرز ، قهرمانمز یارین جریده‌سنده آتشین برمهاجه ایله اوشیماریق (بایدور) ه حدینی بیلدیریر . آرتق اووقت ، ایشی ، کوجی یوقسه سلمان بك‌ده شاکرد کزیننك امدادینه یتیشسون .

ایکنجی کنج‌ده :

— آه ، شو (بایدور) اواطوار عوامپسندانه‌سیله، اواوضاع غالبانه‌سیله‌اوقدر سینیرلریمه طوقونیورکه ، اویله برسله یسه نه‌اعلا اولور . ذاتاً کچن کون کیزلیجه

کوروشدکدی، سوز آرامزده قالسون، قهرمان بك بوحوپبایه هجوم ایچون بر فرصت آرایور . حتی شمدی دیکله‌دیکمز مصاحبهٔ تاریخیه‌سنی هانکی اثرلردن اقتباس ایله یازدیغنی بیلدکلرندن بری واسطه‌سیله تحقیق ایتدیردی، وقتیله یاپدیغی کبی ینه اوملعون یاماغنك انتحاللرینی میدانه قویه‌جقدی . .

دیدی ، بوچیرکین حسبحال ایله برپارچه تشفیٔ صدر ایله‌یه‌رکدن بو ایکی بیچاره (کامران) مطبعه‌سنه واردیلر ، همان تلاش ایله قاپودن ایچری کیره‌رك باش محررك اوطه‌سنه طوغری چیقدیلر .

مطبوعات عثمانیه‌ده بر سیاحت

ممالک عثمانیه‌ده مشروطیتك تأسیسیله مطبوعات مظهر حریت اوله‌لیدن بری درسعادت غزته‌لرندن الك زیاده (سلام) رواج بولمشدی. (سلام)ك ترك، خالص آناطولی ترکی، فقط استانبولده طوغمش، اولدقجه تربیه، تحصیل کورمش، فعال، مقتدر، مقتصد وقورناز بر مدیری واردی. اساساً موفقیتی‌ده بوسایه‌ده ایدی. بوذاتك اسمی تیمور بك، لکن عزمی، اجتهادی‌ده او قدر متین ایدی.

تیمور بك عمرینی مطبعه‌سنده، غزته‌سنده کچیریر، دیشاری چیقارسه آنجق مطبعه، غزته ایشلری ایچون چیقار، اوینه، چولوغنك، چوجغنك، یانته بیله هفته‌ده بر، ایکی کره یا کیدر، یا کیتمزدی؛ ایچه یازی یازاردی، باخصوص لفظدن زیاده معنایه اهمیت ویریردی، معنی مجلوبی، لفظ دوشکونی، لکن یازی صرافی ایدی؛ یازیدن خارق‌العاده آکلاردی، خلقی مستفیض ایدن، رغبت خلقی جلب ایله‌ین نه‌یولده مقاله‌لردر، رعنا بیلیر، کشف ایدر، اویله یاپه‌بیلمك ایچون، حین اقتضاده، الك امین واسطه‌لره مراجعت ایلردی، بتون بوخصائل مقبوله سایه‌سنده جریده‌سنك اقبالنی تأمین ایله‌مشدی، کیتدکجه‌ده بوفیضی آرتیرییوردی.

تیمور بك بوموفقیتلرله مهمجه برثروت صاحبی اولمشدی، اویله اولمقله برابر آقشام اوستی مطبعه‌ده ایشنی بیتیردکدن، مختصرجه بر یمك یدکدن صوکره ایرکندن اوطه‌سنه بر یاتاق سردیریر، طبقی بر معرکه‌ده، یامشکل برسفرده ایمش کبی طاره طار یاتار، فقط اوته‌دن بری بونوع مشاقه آلیشیق اولدیغی ایچون ینه اعلاحورل حورل بر اویقو چکردی؛ صباحلین کونشدن اول وپك دینج قالقار، کینیر، ایشنك باشنه کچردی.

بر کون بویله‌جه اویاندقدن صوکره، تیمور بك برمعتاد ما کنه اوطه‌سنه کیتدی،

غزته‌سنك توزیعنه نظارت ایتدی، علی‌العموم موزعلردن قورنازجه‌سنه بعض سوأللر صوردی؛ فقط باش موزعله اوزون اوزادی‌یه اوبر غزته‌لرك، رقیبلرك صاتیشلرینه دائر کوروشدی، (سلام)ك ینه جمله‌سنه بوجهتجه پك زیاده فائق اولدیغی آکلایتجه کنیش نفس آلمغه باشلادی؛ فقط عادت ایدینمشدی، بوحقیقته رغماً ینه‌هرکسك، علی‌الخصوص هیئت تحریریه‌سنك اوکنده:

« صاتیشمز برپارچه تنزل ایتمکه باشلادی. بیلمم نه‌دندر؟» دیر، آرقاداشلرینك غیرتنی آرتیرمق ایستردی.

غزته باصلدقدن، طاغلدقدن صوکره تیمور بك اوطه‌سنه چکلدی، اوراق سائرهٔ حوادثی کوزدن کچیردی، (کامران)ده قهرمان بکك برمقاله‌سنی اوقودی، بیتیردکدن صوکره بر دها اوقودی، صوکره دوشونمکه باشلادی، نهایت (تله‌فون) حجره‌سنه کیتدی، روم ایلی حصارنده سلمان بکله شویله‌جه محاوره‌یه کیریشدی:

تیمور بك — ذات عالیکز سکز، دکلمی؟ سلمان بك افندی.

سلمان بك — اوت، سز کیمسکز؟

— تیمور، (سلام)ك مدیری...

— وای، سزمیسکز؟ تیمور بك، نه‌وار، نه‌یوق؟

— (کامران)ك بوکون (بایدور) بکه هجومنی کوردیکزمی؟ نه‌قدر حقسز! باخصوص نه‌درجه شخصی، بایاغی!. بویله بر تجاوزی جوابسز براقاملی یز. فکرمجه بوجوابی (بایدور) بك دکل، سز ویرملیسکز، شخصیاتی، اوقوری تعرضلری براقه‌رق صرف تاریخدن، معرفتدن بحث ایتملیسکز. پك مناسب ومؤثر اولور. سویله‌مکه حاجت یوق، (سلام)ك صحیفه‌لری سزه دائما آچیقدر. همده بیلدیککز شرائط ایله آچیقدر.

— فی‌الواقع (کامران)ك یازدقلری پك آشاغی، مع مافیه (بایدور)ی مدافعه ایتمکدن زیاده بعض حقائق علمیه‌یه خدمت ایله‌مك ایچون بوبحثه دائر سزسویله‌مه‌دن اول بر مقاله یازمق خاطریمه کلدی؛ نه‌ایسه، شمدی وقتم یوق. اوکله‌دن صوکره مطبعه‌یه اوغرارم، کوروشیرز، مقاله‌می‌ده کورورسکز. اللهه اصمارلادق...

تیمور بکك مقصدی برآتیشده ایکی اورمقدی، چونکه اولا (کامران)کبی

شویله بویله بر رقیبك خفیف بر بندینی اویله متین بر طرزده تنقید ایتدیرمك هرحالده اعتبارینی قیرمق ، بر درجه دها رواجنه سکته ویرمکدی ؛ صوکره‌ده سلمان بکك بویله مهمجه بر موضوعه دائرجدی برمقاله‌سنی نشرایله‌مك (سلام)ك قیمتنی آزتیرمقدی.

تیمور بك بوایشی بویله‌فصل ایتدکدن صوکره، اوطه‌سنه چکلدی، ماصه‌سنك باشنه کچدی ، چالیشمغه باشلادی ، دیرکن قاپودن ایچری والی معزولی بر پاشا کیردی. بوذات برقاچ کون اول (توسیع مأذونیت) مسئله‌سنه دائر (سلام)ه بر بند ویرمشدی ، تیمور بك باالخاصه پاشانك موقعنه ، شهرتنه حرمةً اوبندی درحال‌نشر ایله‌مشدی، فقط نشر ایله‌دکدن صوکره او قدر موافق بولمامشدی، براثرده‌دکری ایچون بویله شبهه‌یه دوشونجه همان باب‌عالی‌یه کیدر، اکابر مأموریندن قوۀتمیزیه‌سنه اعتماد ایتدیکی بر ایکی ذاتك رأینی هیچ سزدیرمه‌دن استمزاج ایلردی؛ بوسفرده اویله یاپمق ایسته‌مشدی، انجق بوذاتلر آیری آیری دها تیموربکی کوریر کورمز:

— عزیزم ، (سلام)ك بوکونکی بندی نه‌قدر کوشك ! اوپاشای‌ده نره‌دن بولدیکز؛ حریف حقوقدن ، حقوق اداره‌دن کاملاً بی‌خبر، فقطینه‌مرکزیتدن، عدم مرکزیتدن، توسیع مأذونیتدن ، مختاریت سیاسیه‌دن وسائره‌دن حارل حارل بحث ایدییور. هانکی دورده‌یز! عندیات وکیفیات ایله علم اولورمی ! »
ملاحظه‌لرینی بسط ایتدیلر .

بومزعج ماجرایی خاطرلادیغی ایچون (سلام)ك مدیر بی‌امانی بو دفعه والی پاشای‌عادتا بارد برصورتده قبول‌ایتدی . پاشا ایسه ، غالبا طالعغینلغندن، اومعامله‌نك فرقنه وارمادی . جیبندن بردسته کاغد چیقاره‌رق .

ایشته برمقاله دها مدیر بك افندی :

دییه تیموربکه اوزاتدی . اوده نوبرانه برادا ایله بوکاغدلری آلدی . شویله اوستون کوری براوقودی . صوکره آچیقدن‌آچیغه :

— پاشا حضرتلری ، بز غزته‌مزه بویله بندلر قویامایز ، چونکه صاتیشمزی دوشوریرز ، خلقمزك ایسته‌دیکی ، محتاج اولدیغی بونوع یازیلر دکل ، سوزیمه اعتماد بیوریکز .

دیدی . مقاله‌یی اعاده ایله‌دی ، باشقه بریله کوروشمکه باشلادی .

زواللی والی پاشاعمرنده بویله درشت برمعامله‌یه هدف اولمامشدی ، پك بوزولدی . صیقلدی ، نهایت باشقه مسافرلرك كلمرندن استفاده ایدرك اغبرار ایله چكلدی ، كیتدی ؛ لكن تیمور بك اواغبراره فلان اصلا اهمیت ویرمه‌مشدی ، بو سفر باشقه برینی حاشلایوردی : نظار سابقه‌دن بری (سلام) ه آرا صیرا بعض علمی ، فلسفی مقاله‌لر كوندرییوردی ، فی الحقیقه بویازیلر پك بوش دكلدی ، بردرجه‌یه قدر تدقیق ، تتبع محصولی ایدی .

فقط محررك اول امرده اسلوبی غایت مغلق ، پریشان ایدی ؛ درجهٔ ثانیه‌ده انتظام افكاردن ، ترتیبدن ، اطراددن جهانده خبری یوقدی ؛ بو نقائصه مبنی او مقاله‌لر بردرلو رغبت عمومیه‌یه مظهر اولمایوردی .

ایشته بوذاتك طبع اولونمق اوزره یکی بربندینی كتیرن اوغلنه تیموربك هركسك اوكنده دییوردی كه :

— پدریكزه سویله‌ییكز ، قارئلریمز شكایت ایدییورلر . بز (سلام) ه آرتق بوچشید بندلر قویامایز . براسلوبده اول باول وضوح كركدر ؛ پدریكزك اسلوبی ایسه ، دمیرلبلبی كبی‌در ، اویله چتیندر ، صوكره برمقاله ترتیب ایله ، برقاعده‌یه اتباعاً ، منطق دائره‌سنده قلمه آلینیر ، پدریكز بومنعقدنده بسبتون بی‌خبردر ، ابتدا وانتها كوزتمه‌دن كلیشی كوزل یازییور ، كیدییور . بویله اولماز ، بز بو غزته‌یی بو حاله كتیرنجه‌یه قدر نه‌لر چكدك !

حاصلی ، تیمور بك بویله مسائل جدیده‌ده خاطر ، كوكل بیلمزدی . حقیقتی كیمه قارشی اولورسه اولسون ، بی‌پروا سویلر ، كیدردی .

(كامران) برغزته ایدی كه (سلام) دن بسبتون باشقه برمسلكده ایدی ، ابتدالری اپیجه بررواجه مالك اولدی ، چونكه برچوق مسائل مهمه‌ده بر صنف عوام خلقك سویهٔ ادراكنه كوره ادارهٔ افكار ایدر ، الك بایاغی احتراصاته آلت كسلمكدن چكنمزدی ؛ كاه قوتمزدن ، بری وبحری توتمزدن غلو ایله بحث ایلر ، اوروپایه ، اوروپالیلره عادتا میدان اوقوردی . كاده سیاست بین‌الدولی املنه ، كیفنه كوره آلت اوست ایدر . بركون انكلیزلری ، فرانسزلری باطیریر ، آلمانلری چیقاریر ،

بر کونده‌اونلری برطرفه براقه‌رق موسقوفلره میله قدروار یردی. اقتصاد، سیاسیات، حقوق، نه‌اولورسه اولسون، هرمسئله‌یی. هرحادثه‌یی اویله موضوعات علمیه وفنیه‌یه استناداً دکل، فقط اجتهاد مخصوصنه کوره کلیشی کوزل فصل ایلردی .

تحفدر، شرائط وضعیت حاضره‌مزه مبنی، اوبرحقائق بزه آجی کلدیکی ایچون بوباطللر بر چوغمزك اوکه‌لری خوشنه کیدردی ، فقط کیتدکجه، حقیقت واضحاً تجلی ایتمکه باشلادی ، بوفویاده ناچار میدانه چیقدی . اوزمان (کامران) ایچه اعتباردن ، ضروری ، دوشدی .

بوغزته‌نك برمدیری، باش‌محرری قهرمان بك‌وار ایدی‌که شوتصویر ایتدیکمز مسلکك عادتا موجدی ایدی ؛ بوذات فی‌الحقیقه سناً اللی‌یی کچمشدی، فقط فکراً، عرفاناً حالا چوجقدی . جدی برتحصیل کورمه‌مش، حقائق شئونی هیچ برزمان آکلامامشدی؛ آرتق، اویاشدن صوکره، کوره‌مز، آکلایامازدی‌ده. ذاتاً حادثاتك یاردیمیله بیوك بر شهرت عامیانه قازانمشدی ؛ هرنقطهٔ نظردن ، مادی ومعنوی ، معاش وشرف اعتباریله مهمجه برموقع ایدینمشدی ؛ اویله برکلفتدن مستغنی‌ایدی ، مع‌مافیه پك‌اوقدربوش‌ده دکلدی، صرفاً، هله‌نحواً خطیئه‌دار، دوشوك، فقط قولای اوقونور، قولای آکلاشیلیر ، هرحالده آز ، چوق مزایای بدیع وبیانی حائز بر اسلوبه‌مالك‌ایدی، بواسلوب‌ایله ، اوعامیانه افکارایله، کاه کریدایشنی، طرابلس غرب مسئله‌سنی، کاه‌روملری، کاه‌بلغارلری، بعضاً آرناؤدلری بیله‌اله آله‌رق خیاله صیغماز خلطیاتی یازاردی، فقط احتراصات عوامی اوقشامغه کوزلجه موفق اولوردی .

فی‌الحقیقه بوچشید یازیلرك نتیجهٔ الی خارجاً قدرعرفان عثمانی‌یی تنزیل ایله‌مك، داخلاً بعض بیچاره‌لریمزك فکرصافنی ناروا یرده افساد ایتمك ، حتی زهرله‌مك ایدی اما اونتیجه‌یی ادراك ایلینلریمز نه‌قدر آزایدی . ایچمزده حقایق شئونك غوامضنی کشف ایدنلریمزیوزده قاچ نسبتنده‌در !

قهرمان بك بو خصیصه‌لردن باشقه خویلره ، یاخود خویسزلقلرده‌ده مالك ایدی . اوسهولت افاده‌سیله کوچك ، بیوك هرکیمه اولورسه اولسون ، کیف مایشاء تجاوز ایلردی . بعضاً بو وادیده کمی آزی‌یه آله‌رق اویله ایلری کیدردی‌که مخاصملرینك نه آلچاقلقلرینی، نه‌رذیللکلرینی، نه‌جانیلکلرینی براقیردی.

مملکتده مبارزه اصولی، او اصول ایله فصل دعوی ایله‌مك عادتی یوقدی؛ سربستیٔ مطبوعات هنوز قانون نامنـه تحف تجلیـاته تابعـدی، کایشی کوزل علی‌یه ملایمدی ، ولی‌یه بی‌امان ایدی . قهرمان بکك فطرتنده، خصلتنده یارادیلانلر ، وضعیتده بولنانلر بو حالتدن، بو فرصتدن طبیعی استفاده ایدییورلردی .

ایشته بو قهرمان بك بوسفر (ناپولئون) ه دائر او مصاحبهٔ تاریخیه مناسبتیله (بایدوز)ی قلمنه طولادی . تپه‌دن طیرناغه قدر خیرپالادی، في الحقیقه او مصاحبه‌نك نه موضوعندن ، حتی نه تاریخدن ، نه‌ده غوامض تاریخیـه‌دن بحث ایله‌دی ، ذاتاً ایله‌یه‌مزدی ؛ او عرفاندن بیله محروم ایدی ، فقط (بایدور)ك هانکی اثرلره مراجعت ایدرکدن او تقریری قلمه آلدیغنی سـویله‌دی ، حتی بعض جـمله‌لرك ، عبـاره‌لرك فرانسزجه‌دن حرفیاً اصللرینی کوستردی ، نهایت شو تعرضلره قدر واردی :

« ایشته مقتبسانك بو نوعنه انتحـال ، دها واضح بر تعبیر ایله سرقت دیرلر . چونکه بویله بر ذاتی قبوله تنزل ایتمه‌ین بر محرر بو نوع تألیفاتده مأخذلرینی سویلر ، ترجمه‌لرك منشأنی عرض ایلر، بویله‌جه قارئلرینی بحق مستفیض، حقائقه جداً آکاه ایدر . منتحللر ، سارقلر ، بوچشید فضاحتلری ارتکاب ایدنلر ایسه بو مورخ طاسلاغنك یاپدیغی کبی یاپارلر . »

« بیلمم هانکی ترك شاعری ، سرقت شعر ایدنك دیلنی کسـمك لازمدر ، دیمش . بز او قدر ایلری کیتمك ایسته‌مه‌یز . ایشته ماهیت و مزیتلری میدانده ایکن ناموس حقیقی ، عرفان جدی اصحابنی تحقیره یلته‌نن بو شارلاتانلرك قلملرینی پارچه پارچه ایدزلك آغزلرینه طیقامق کافیدر ، صانیرز ؛ چونکه او زمان مطبوعات عثمانیه برنبذه فراخ نفس آلیر ، بو تعفناتدن ، بو افساداتدن، بو تلویثاتدن قورتولور . »

« بلکه اصلاح نفس ایدرده آتیده سیئاتندن تصفی ایلر دییه ـ سوزم یابانه ـ بو مورخك حیات خصوصیه وسیاسیه‌سنه دائر بیلدکلریمزی ترحماً، تأدباً سویله‌میورز، فقط قورقارزکه بوکیدیشله او چیرکین حقائقی ده اورتایه دوکمکده مضطر قاله‌جغز . »

قهرمان بکك بو انتقاد غریبی ، بو تجاوز شدیدی بالطبع جهلهٔ ناسه برمعتـاد تأثیر ایتـدی : « قوجه حریف ! اما یازمش‌ها ، بایدوری برباد ایله‌مش ! » دیینلر چوق اولدی ؛ فقط عارف اولانلر بتون او سـوزلرك بوشلغنی ، علی الخصـوص

چیرکینلکنی درحال ادراك ایله‌دیلر. شوقدرکه بویله دوشوننلر اقلیت ایدی، اکثریت اوبرطرفده ایدی. بویله اولدیغی ایچونده اوتعرض انتشار ایتدیکی کون روم ایلی حصارندن کوپری‌یه کلیرکن واپورده همان بتون یولجیلر برقضایه اوغرایانلره، بر قباحت ایشله‌ینلره ناصل نیم‌رحیمانه، نیم غضوبانه برنظرله باقارلرسه (بایدور)ه‌ده اویله باقیورلردی، اوزواللی‌ده فی‌الحقیقه متهم ایمش کبی مضطرب، متأثر ایدی. ساده فترت، صمد، بتون اویله منور کنجلر نه‌اوخلقك بوحسیاتنی، نه‌ده بایدورك شوتأثراتنی اکلامیورلردی.

بوحالی مرصاد عبرتدن تماشا ایدن سلمان بك دیدی‌که:

— فترت، بیلمم، شیخ کامل افندی سکا کوستردیمی؟ ادیب معرینك شو ایکی بیتی کرك بوخلقك، کرك (بایدور)ك حالت روحیه‌لرینی متقابلاً نه کوزل تفسیر ایلر:

فلما رأیت الجهل فی‌الناس فاشیاً
تجاهلت حتی ظن انی جاهل!
فوا عجبا کم یدعی‌الفضل ناقص!
فوا اسفا کم یظهر النقص فاضل!

فقط برکون صوکره سلمان بکك (سلام)ده بومناقشه‌یه دائر نشر ایله‌دیکی بند آنی حقیقتی واضحاً اورتایه قویدی، افکار عامه‌یی‌ده کوزلجه ایقاظ، تعدیل ایله‌دی:

«کنج بر مورخ، (بایدور) بك کچن کون دار الفنون عثمانیده کزیده بر جمعیت ایچنده بیوك (ناپولئون)ك خلاصهٔ حیاتنی لطیف برمصاحبه طرزنده بسط ایله‌دی. بومصاحبه ساده لطیف دکل، مؤثر ایدی، مفید ایدی؛ بتون سامعینی محظوظ ایتدی، مستفیض ایتدی. نیچون: چونکه اولا (بایدور) بك نزیه برافاده‌یه، ساده اولدیغی قدر صحیح براسلوبه، مونس، حتی مهیج بر طور بیانه مالکدر. ثانیاً موضوعنی وسعتله احاطه، وقوف ایله مدار بحث ایله‌یور، بنابرین باشقه‌لرینه‌ده اویله‌جه بیلدیرییور، آکلاتیور.

(ناپولئون)ك حیاتی باشـدن باشه برجهاندر، برمحیط فسحت آرادر. بو جهانی، بومحیطی اویله برزمینده، برزمان محدود ایچنده مجملاً عرض ایده‌بیلمك،

لکن دیدیکمز کبی مفید، مؤثر برطرزده عرض ایده بیلمك بیوك برمهارته متوقف ایدی . ایشته اوکنج استاد بوموفقیته مظهر اولدی . هرحالده شایان تبریکدر .

بو موفقیتك غوامضنی آراشدیرمق ایسترسه‌ك ابتدای امرده کوریرز که (بایدور) بك ساده (ناپولئون) ك حیاتنه دکل، فرانسه تاریخنه مکملاً واقفدر، حتی یالکز فرانسه تاریخنه‌ده دکل، عمومیتله تاریخه بحق آشنادر: مثلا (ناپولئون) توره‌دیکی وقت فرانسه نه حالتده، نه وضعیتده ایدی ؟ انقلاب کبیرك نتیجه‌لری اکثریتله نه ظلمتلره اوغرامشدی ؟ بردور دهشت اختلال اورتالغی یاقشدی، قاوورمشدی. فقط اودوری تعقیب ایدن حکومتلرده بعضاً درد ارتجاع ایله معلول، دائماده مشوش، مظلمدی، بتون فرانسه، نه اولورسه اولسون، بوکشمکشلردن قورتولمق ایسته‌یوردی، عادتا برمنجی بکله‌یوردی .

ایشته (بایدور) بك فرانسه تاریخنه تعلق ایدن بوحقائقی مجملاً، فقط واضحاً تمهید ایله‌یور . مع مافیه اوقدرله‌ده قالمایور، تاریخ سیاسیات عمومیه‌یی‌ده حادثه تدقیقدن کچیره‌رك بالفرض اوجهانکیرك دولت عثمانیه‌یه قارشی ضمیرینی، سیاست شرقیه‌سنی نه موثوق برصورتده بسط ایدییور، ایشنه کلنجه عثمانیلره خیرخواه، کله‌نجه بدخواه اولدیغنی نه صراحةً کوستریور. ابتدای شبابنده، دورمنکوبیتنده نه سائقه ایله، نه اندیشهٔ اقبال ایله خدمت عثمانیه‌یه کیرمك ایسته‌دیکنی، فقط او حرصنی مملکتنده تسکینه موفق اولونجه آرتق عثمانیلیغی بسبتون اونوتدقدن ماعدا برمدت صوکره مصر سفرینه نه امل ایله کیریشدیکنی، اوصیره‌لرده بلاسبب، بی‌پروا بزه قارشی ناصل اعلان خصومته قالقیشدیغنی نه درجه ایجاز ایله ایضاح ایله‌یور، نهایت، (١٨٠٧) ده (تیلزیت) ده، دها صوکره (ارفورت) ده روسیه چاری ایله بولوشنجه، باریشنجه، فصل دعوی ایدنجه همان دولت عثمانیه‌یی اوخصم اکبریمزه فدا ایتمکه بیله ازلدن مهیا اولدیغنی نه مدللاً سویله‌یور !..

سویله‌یور، فقط (کامران) ك ــ علمدار مصطفی پاشا ــ عنوانیله اخیراً نشر ایله‌دیکی بربنده :

« سلطان سلیم ثالثك دور سلطنتنده فرانسه دولتی ایله عظیم برمخادنت جاری ایدی . (ناپولئون بوناپارت) روسیه‌یه قارشی کندی عاقبت مدهشه‌سنی انتاج ایدن اومشهور موسقوه سفرینی آچیق صیره‌لرنده ایکن روسیه‌لیلرده دولت علیه فرانسه‌لی‌یه معاونت ایدر

فكريله حكومت عثمانيه‌نك حدود استحكاماتى احتياطاً الده بولنديرمق ايچون بغتةً حدودى تجاوز ايدرك بندر وخوتين قلعه‌لرينى استيلا ايله حقوق دولى پايمال ايده‌جك بر صورتده اعلان حرب ايله‌ديلر . دولت بالطبع سفره مجبور اوله‌رق حدوده بر اردو كوندردى . روسجق يارانى ناميله معروف اولان ذوات وعلمدار مصطفى پاشا بو اردوده موجودايدى .. »

مطالعهٔ سقيمه‌لرى كبى حسابسز خطالرينى ضمناً كوستره‌رك برتعبير عاميانه ايله ، بالطه‌يى طاشه اوريور . فى الحقيقه تاريخه پك جزئى وقوفى اولانلر بيله بويله برقاچ سطرده اودرجه خطيأت تاريخيه‌يى زور جمع ايدرلر :

(ناپوليون) ك سليم ثالثه ، دولت عثمانيه‌يه قارشى اساس مخادنى ابتدادن انتهايه نه ايدى ؟ (تيلزيت)ده ، حتى (ارفورت)ده آلتدن آلته برنجى (آلكساندر) ايله سلطنت عثمانيه ايچون دوشوندكلرى نه‌لر ، نه دولابلر ايدى ؟ كوردك . هايدى (كامران) ى يازانلردن بودرجه حقائق سياسيه بكله‌مك عبث اولسون . فقط بوذاتلر دها بيلمه‌يورلركه (ناپوليون) مشهور (موسقووا) سفرينى (١٨١٢) اواخرنده آچدى . روسلر ايسه (بندر) و (خوتين) قلعه‌لرينى (١٨٠٦) ده ضبط ايله‌ديلر ، برسنه صوكره (ناپوليون) ، عرض ايتديكمز كبى ، (تيلزيت) ده چار ايله اوزلاشنجه بزده روسيه ايله بر متاركه عقد ايله‌دك ، فقط ينه بالخاصه (ناپوليون) ك بزه قارشى وفاسزلغى ، پيمانسزلغى سائقه‌سيله بو متاركه مصالحه‌يه منجر اولمادى ، ذاتاً چوقده دوام ايله‌مدى . (١٨٠٨) ده يكيدن موسقوف ايله محاربه‌يه طوتوشدق ، اوزمان ايسه علمدار مصطفى پاشا استانبوله كلمشدى ، غزاى معروفنى ياپمشدى ، حتى شهيد بيله اولمشدى . علمدارك ظهورى ، قتلى ، سليم ثالثك خلعى ، شهادتى هپ روسيه ايله شو عرض ايتديكمز متاركه زمانه تقابل ايلر .

حتى (ناپوليون) دها موسقووا سفرينه كيريشمه‌دن ، (١٨١١) ده بز موسقوفلرله (بكرش) مصالحه‌سنى عقد ايله‌دكدى . برمدت صوكره (موسقووا) هائله‌سنى متعاقب منهزماً رجعت ايدن فرانسه اردوسنى (نيه‌من) دن كچركن الك فنا صورتده خبرپالايان بزمله مصالحه تقرر ايتديكى ايچون آرتق اوحوالى‌يه دونن موسقوف كتيبه‌لرى اولدى . ايشته اوسردار جهانكيرده بيچاره صاف تركلره قارشى حقيقتسزلكنك جزاسنى بوصورتله بولدى .

(تيلزيت) معاهده‌سنى متعاقب روسيه ايله متاركهٔ واقعه‌مزى مصالحه‌يه تحويل

ایچون فرانسه‌ده‌کی سفیریمز محب افندی مرخص تعیین اولونمشدی ، (ناپولئون) ظاهرده سلیم ثالثك خلعنی وسیله اتخاذ ایدرك ، حقیقتده برنجی (آلکساندر) ایله شرقه دائر باشقه درلو اویوشدیغی ایچون بو مصالحه‌یه دلالت بیله ایتمدی ، روسلرله بزینه باش باشه قالدق ، ینه چارپیشدق ، ینه مغلوب اولدق . نهایت ، عرض ایتدیکمز کبی بکرش معاهده‌سنی عقد ایله‌دك .

ایشته (کامران) محررلری بتون بو غوامض تاریخیه‌دن کاملاً بی خبردرلر ، اویله اولدیغی ایچون ده بر علمدارك حیاتنی ، محدود ، مختصر بر صفحهٔ تاریخی عرض ایدرکن خطا ایچنده خطا ایدییورلر . حال بوکه (بایدور) بك (ناپولئون) کبی بر جهانکیرك ترجمهٔ حالنی ، اویله بر فصل محتشمی بر چوق حقائقیله بسط ایتدی ، ایتدی‌ده بوچشید بریاکلیش اولسون یاپمادی ، نه‌دندر ؟ بوسوألك جوابنی ینه (کامران) محررینك (بایدور) بکه قارشی مؤاخذه‌لرنده ، مهاجمه‌لرنده بولورز :

او کنج مورخ بتون او مصاحبهٔ تاریخیه‌سنی مخلدات مختلفه‌دن .آیری آیری تتبع ایله ، (کامران) ك تعبیرینه کوره انتحال ایله وجوده کتیردی . اساساً تاریخه جداً واقف اولدیغی ایچون بوتتبعاتنده اصلا مشکلاته اوغرامادی . اصلا خلطیاتده بولونمادی ، یوقسه او وقوفه مالك اولمایه ایدی ، اولا او مأخذلری اویله احاطه ایله الده ایده‌مزدی ، ثانیاً ده الده ایتسه بیله بویله مفید ، مسعود بر صورتده پیش تدقیقه آله‌مازدی . حاصلی ، (کامران) ك علمدار مصطفی پاشا بندنده یاپدیغی کبی قفا ، کوز یارارقدن ، وقایعی آلت ، اوست ایدرکدن یاپاردی .

مع مافیه دییه‌مه‌یز که (بایدور) بکك او مفید ، مفرح مصاحبه‌لری بسبتون نقائصدن بریدر ، حقیقةً شرائط علمیه‌یه موافقدر . یوق ، او کنج استادك هنوز بر چوق نقیصه‌لری ، بو مصاحبه‌ده بیله ، یوقاریده عرض ایتدیکمز مزایا ایله برابر ، ایچه قصورلری وار : مثلا بتون او تصویرلر ، تصورلر پك عمومیدر ، عمومیاته منحصردر ، وثائقه او درجه تماس ایله‌مز ، طبقی بر منظره‌نك اعماقی . نکته‌لرینی اهمال ایدرك سطحنی ، هیئت عمومیه‌سنی عرض ایدن برلوحه‌یه بکزر . بویله برلوحه نه قدر لطیف اولورسه اولسون ، بالخاصه ، صحنهٔ تاریخده ناقصدر .

بالفرض (بایدور) بك تا چوجقلقدن اعتباراً (ناپولئون) ك اخلاقی ، اطوارینی تعریف ایله‌یور ، فقط پك مختصر ، پك صوری بر طرزده تعریف ایله‌یور ، بتون کریز کاهلریله میدانه چیقاره‌مایور : خواجه‌لرینك شهادتلریله ثابتدرکه او کنج (بوناپارت) صوك درجه معند ، متغلب ایدی ، آمرلکی سوردی .

برکون مکتب مدیری اوکا :

— افندی ، سز کیمسکزکه بکا بویله جواب ویرییورسکز ؟

دیمشدی ، اوده :

— بر انسان ! مدیر افندی .

دیه مقابله ایتمشدی ، ینه بالذات (بوناپارت) درکه بو حیات صباوتی‌بالآخره حکایه ایدرکن :

— بنی هیچ برشی اورکوتمه‌یوردی ، هیچ برکیمسه قورقوتمایوردی ، آرقاداشلرمدن کیمی دوکیوردم ، کیمنك یوزینی ، کوزینی طیرمالایوردم ، حاصلی هرکسی بیلدیرییوردم .

دییوردی . مکتب اعدادیده ایسه کندی عالمنده یاشایوردی ، رفقاسندن هیچ بری ایله تکلیفسزلشمه‌یوردی ، قهوه‌یه چیقمایوردی . صوك درجه تصرفه رعایت ایله‌یوردی ، البسه‌سنی بیله بالذات سوپورییوردی .

ایشته بو نوع منقبه‌لری ذکر ایدرك (بایدور) بك (بوناپارت) ك چوجقلغنی ، کنجلکنی اخلاق ، طبیعت نقطهٔ نظرندن دها عیاناً کوسترملیدی . مثلا ینه اوبکزی صولوق ، حتی او برنبذه جیلیز کنج دکلمی ایدی که بتون شوعرض ایتدیکمز خویسزلقلریله برابر غایت چالیشقان ایدی . ریاضیاتی پك سوردی ، چوق اوقوردی ، حتی یازاردی ، (قورنه‌ی) لری ، (راسین) لری سوه سوه تتبع ایدردی . فقط (وولته‌ر) ی‌ده تعمیق ایتدکجه سوردی ، هله (روصو) یی ، شرائط اجتماعیه‌یی الدن براقمازدی . بو سائقه ایله مفرطانه جمهوریت طرفداری اولمشدی ، برافکار افراطی ساده اوقودقلرنده دکل ، یازدقلرنده بیله کوسترییوردی . بو تاریخدن اون ، اون بش سنه صوکره رئیس حکومت ، ایمپراطور ، حاصلی مطلق بر مستبد اولدیغی وقت بو احتراصات شبابنی خاطرلادی ایسه ، هیچ شبهه یوق مبهوت ، متفکر ،

نه قدر بکنزه‌منمشم بکا بن !

دیمشدر .

بو عمر مهیجك بودقیق صفحه‌لریدرکه اڭ زیاده عبرته شایاندر . (بایدور) بك اطنابه دوشمه‌دن بودقائقی بزه مجملاً کوستره بیلیردی .

کنج مورخمز (ناپولئون)ك مصردن عودتنده (۱۸ بروسر) ضربه‌سیله حکومتی ید غصبنه آلمسنی معذور کوسترمك ایچون جمهوریتك اوزمان فرانسه‌ده نه‌درکهٔ استبداده دوشدیکنی واقعا پك حقیقی ، پك مؤثر برطرزده بسط ایله‌یور . فقط بالآخره (ناپولئون) ك عین استبدادده بتون او اسلافنه رجحت اوقوتدیغنی درجهٔ کفایه‌ده کوسترمه‌یور .

بو صاحب خروجك زمان حکومتنده انقلاب کبیرك وضع ایتدیکی حریتلرهپ الغا اولوندی؛ موسوس، مدهش، بی‌امان برضابطه هیچ برکیمسه‌ده قدرت مخالفت، اندیشهٔ استقلال براقمادی ، حق اجتماع سوپورلدی ، انجق اوده سیاسیاتدن بحث ایتمه‌مك شرطیله، یکرمی کشی قدر برآرایه طوپلانه بیلیرلردی، فضله دکل. ضبطیه نظارتنده مطبوعاتی تفتیش ایتمك اوزره برقلم تأسیس ایدلدی . حریت مطبوعاتدن آرتق اثر قالمامشدی . دها (۱۸۰۰) ده ، (ناپولئون) ك ابتدای حاکمیتنده غزته‌لرك عددی اون اوچه ایندیرلدی . (۱۸۱۰) ده ایسه ، آرتق بتون ولایتلر ایچون بر، پارس ایچونده انجق درت غزته موجود ایدی. فضله اوله‌رق ده‌بو اوراق حوادثك مدیرلرینی حکومت تعیین ایدییوردی ، مندرجاتنی قبل الطبع تفتیش ایله‌یوردی . کتابلرده غزته‌لر قدر تحت تضییقده ایدی . اڭ بیوك مؤلفلر نفی اولونیوردی : (شاتوبریان) کبی ، مادام (استائل) کبی . حریت کلام ، حریت شخصیه مفقود ایدی . (ناپولئون) بعضاً بالذات ضبطیه ناظرینه شهرك قهوه‌خانه‌لرینی نظر تفتیشدن دور طوتمامسنی تنبیه ایتمکه قدر وارییوردی ، چونکه اویرلرده حکومت موجوده‌نك علیهنده آلتدن آلته سوزلر سویله‌نیوردی .

ایشته (بایدور)بك فی الحقیقه(ناپولئون) سلطنتنك شعشعه‌لرینی کمالیله کوستریبور ، او صاحب دهانك فتوحاتدن تنظیماته قدر خدمتلرینی اطرا ایله‌یور، یاپدیغی قانونلری

بحق تجیل ایدیبور ؛ اوت ، بحق . چونکه بالذات (ناپولئون) خاتمهٔ حیاتنه طوغری (سنت ئەلن) ده حرفیاً شوسوزلری سویله‌مشدر :

« بنم ایچون شان حقیقی اویله قرق محاربه قازانمش اولمق دکلدر ، بتون بوظفرلرك خاطره سنی (واترلو) سیله بیلیر . فقط جهانده کیمسه‌نك سیله‌مه‌یه‌جکی بنم قانون مدنیمدرکه ، هیچ شبهه یوق ، الی الابد یاشار .. »

حقیقت ، شمدی‌یه قدر زمان بوحکمی تأیید ایله‌دی . فقط مورخلکه دوشن ، بومحتشم ماداله‌نك بویله ساده یوزنی تصویر ایله‌مك دکل ، بلکه ترسنی ده تعریف ایتمکدر . یوقسه (ناپولئون) ، (ناپولئون) ك سلطنتی صرف (بایدور) بکك توصیف ایتدیکی کبی اولسه‌یدی ، اویله (موسقووا) رجعتی متعاقب همان همان قاشله کوز آراسنده کومبور کومبور ییقیلیویریرمیدی ؟ نه‌اولورسه اولسون ، بودور اخیر تمدنده ، آرتق بتون اوانقلابلرك تجلیسندن ، افکارك ترقیسندن صوکره عالمده برادارهٔ مستبده اصلا پایدار اوله‌ماز .

(ناپولئون) ه ساده فرانسه دکل ، اکثریتله آلمانیا ، بلچیقا ، اسویچره ، هولاندا ، ایتالیا ، اسپانیا ، هپ منقاد ایدی . فقط هپ زور زورینه ، هپ کرهاً منقاد ایدی ، وقتاکه روسیه بادره‌لرنده اوقدرت عظمی برلحظه سکته‌یه اوغرادی ، درحال بتون بو تابعلر باش قالدیردیلر ، مطیع ایکن بر بر عاصی اولیویردیلر . ایشته قهر ایله ، استبدادایله حکومت ، حاکمیت بویله‌سوزشناك نتیجه‌لر ویریر .

(ناپولئون) ك برددی بواستبداد ایدی ؛ بردرد دیکری ایسه سیاست عالمه ، بالخاصه اوروپا سیاستنه ، اوسطوت دهایه رغماً ، نقصان وقوف ایدی . دولتلر ایچون جهانده قوت قدر ، بلکه‌ده قوتدن زیاده سیاستك ، تدبیرك لزومی واردر . دولت اولورکه صرف سیاستله ، تدبیر ایله ادامهٔ حیات ایلر ، ایله‌یه‌بیلیر . ینه دولت اولورکه هم تدبیر ایله ، سیاستله ، هم ده قدرتله ، سلطنتله شانی ، موقعنی محافظه ایدر . لکن دولت اوله‌مازکه ، نه‌قدر معظم اولورسه اولسون ، صرف قوتله یاشاسون ، حکمنی الی نهایه اویله سورسون . ایشته (ناپولئون) بیله اوخارقهٔ دهاسیله برابر بومحالی ممکن قیله‌مادی ، دائما بر قدرت عظمایه مالك ایدی ، فقط سیاستجه ینه ضعیف

ایدی ، داخلاً ، بالخصوص خارجاً ضعیف ایدی . داخلاً نه‌دن ضعیف ایدی ؟ عرض ایتدك . فقط خارجاً اوجهانکیر ادراك ایده‌میوردی‌که فرانسه ایچون اوبله قبدن طاشمق ، بریاندن ایتالیایی ، اسپانیایی استیلا ایتمك ، بریاندن ایسه تا (هولاند) یه ، (اسقو) وادیسنه ، آلمانیانك کوبکنه قدر یاییلمق صورةً مهیب ، فقط اساساً چوروك ، جدی بر صدمه‌ده انهدامه درحال منهمك بربنا قورمق دیمك ایدی .

اولا ، انکلتره انکلتره اولدقجه بویله بر رقیبك ، بر فرانسه‌نك موجودیتنه راضی اوله‌مازدی ، هر انکلیز کوملکنه وارنجه‌یه‌قدر صاتار ، ینه دولتی اوفرانسه‌یه محارب کورمك ایستردی . ثانیاً ، آلمانلر ، اسپانیوللر ، بلچیقالیلر ، هولاندلیلر هپ برر قومیت ، حریت ملیه‌یه جان آتار برر قومیت ایدیلر ؛ بوملتلری جبرایله ، طول مدت ربقهٔ انقیادده طوتمق آصمقله ، کسمکله‌ده اولسه ممکن دکلدی . محال ایدی ؛ ثالثاً ، انکلتره‌سندن روسیه‌سنه‌قدر بتون دول معظمه‌نك متفقاً ایلك فرصتده او معظم ، اومظفر ، اوجهانه مستولی فرانسه‌یی حال قدیمنه ارجاع ایتمکه قالقیشملری پك ضروری ایدی .

(ناپولئون) ك (تاله‌یران) کبی دوربین مستشارلری او کاشانهٔ سلطنتك بوچوروکلکلرینی رعنا کوریبورلردی . دها (١٨٠٩) ده ، (ارفورت) ده ایدی که (تاله‌یران) روسیه چارینه :

— هیچ سزك ایچون (ناپولئون) ایله عقد وفاق ایله‌مك اولورمی ؟ بوآدمك سلطنتی سورسه سورسه بر ایکی سنه دها یا سورر ، یاسورمز . »

دیبوردی ، کندی تعبیرنجه بر « حساب معقول » ایله آتیٔ نجاتنی حاضرلایور ، افندیسندن دها او زمان ، (موسقووا) لری ، (لیپزیغ) لری ، (واترلو) لری بکله‌مه‌دن آیریلیوردی .

فی‌الحقیقه بر مستشار مؤتمن اولمق اقتضا ایتدیکی ایچون بویله بر حرکت اساساً جرکیندر ، حتی بر فرانسز مورخنك حکمنه کوره او « حساب معقول » ه تاریخ طوغریدن طوغری‌یه اهانت نامنی ویریر ، اویله‌در . فقط ، مع‌الاسف جهانك دهات سیاسیونی هیچ بر زمان بونوع شائبه‌لردن منزه اولمادیلر ، حتی نتیجه‌ده اصابت ایله ،

موفقيتله بوقصورلرینی اونوتدیرییور ، عفو ایتدیرییورلر بیله . ایشته (تالەیران)
ایچون ده بویله اولدی.

حصلی ، (بیسمارق) ی ده (سادووا) لردن ، (سەدان) لردن کچەرك
(ورسای) ه قدر کتیرن، بوقوص‌قوجه آلمانیایی ابداعه موفق ایدن (رون) لرك .
(مولتکه) لرك حاضرلادقلری اردو ایله ، قوتله ، او واسطه ایله برابر، بلکه اوندن
زیاده او (تالەیران) واری تدبیرلر ، سیاستلر ، اویله حساب معقوللر ، حتی
اهانتلردر .

(بایدور) بك یوقاریده عرض ایتدیکمز کبی ، تدقیقاتنی دها زیاده تعمیق
ایدەیدی‌ده مثلا دها جنرال ایکن اوستریا ایله عقد ایلەدیکی (قامپو فورمیو)
معاهدەسندن (موسقووا) رجعتنی متعاقب انعقاد ایدن (پراغ) مؤتمرینه کلنجەیه
قدر (ناپولئون) لك دول معظمه ایله مذاکرەلرینی ، مناقشەلرینی بر نبذه دها ایضاح
ایلەسەیدی بتون بولدنیاتی بولور ، کورر ، کوستیردی .

رفیقمز بوحقائقدن یالکز شو مسئلەیی ایچه تشریح ایلەیور : بعض مورخلر
(پراغ) ده اوروپا ایله اویوشمادیغی ایچون بیچاره (ناپولئون) ی مؤاخذه ایدرلر؛
فی الحقیقه او زمان فرانسه ایچون ، فرانسه ایمپراطوری ایچون عقللیلق بش اشاغی ،اون
یوقاری اوروپا دولتلرینه ایستەدکلرینی ویرمك، محاربەیه خاتمه چکمکدی ،چونکه آرتق
فرانسزلرده او اتفاق مهیبه قارشی کله بیلمك ایچون طاقت یوقدی ، (ناپولئون) لك
اضمحلالی محقق ایدی . فی الحقیقه‌ده بویله اولدی .

(بایدور) بکك دیدیکی کبی ، ظواهره اعتبار ایدیلیرسه بومؤاخذه طوغریدر ،
فقط حقیقتده (پراغ) ده دولتلرله اوزلاشمق (ناپولئون) ایچون محال ایدی ،
چونکه بومؤتمر اساساً صلحه دکل، تمادئ حربه برزمین حاضرلامق ،متفقلکدن
مخلصلکه کچه بیلمك ایچون (مترنیخ) لك ایجاد ایلەدیکی برخدعه ایدی،اوروپانك
مقصدی (ناپولئون) ی اورتادن قالدیرەرق فرانسەیی حدود قدیمەسنه ارجاع
ایتمکدی . اومقصدده چوق کچمەدن حصوله کلدی .

تاریخك الك معین فوائدی ، حتی عمومیتله ذوقی بو غوامضك بیلنمسیله ،

بوحکمتلردن عبرت آلنمسیله‌در . یوقسه وقایعی کیف مایشـأ مطالعه‌دن بیوك بر استفاده ایدلمز .

بوانتقادلرله برابر ، ابتدادن سـویله‌دیکمز کبی ، (بایدور) بکك بو مصاحبهٔ تاریخیه‌لری مشکور ، مبجل برسعیدر. دیلرز که مملکتمزده بویله‌جدی چالیشانلر، چالیشـه بیلنلر کوندن کونه چوغالسون ، چوغالسون‌ده مطبوعاتمزده شـمدی کوره کلدیکمز او قوری ، او شخصی ، او عادی مهاجمه‌لره ، مناقشـه‌لره آرتق نه زمان ، نه‌ده آرزو قالسون . »

بومقاله بتون قارئلره ، خلقه شدتله تأثیر ایتدی ، (کامران) ی دوشوردی ، آلچالتدی ، (بایدور) ی ایسه قالدیردی ، یوکسه‌لتدی .

معارضلری دائما (سـلمان) بکدن حدتله بحث ایدرکن : بو حریفی مغلوب ایتمك ایچون یازی یازمقدن منع ایتملیدر ، باشـقه چاره یوقدر دییورلردی . بومطالعه طوغری ایدی . فقط بوغالیتك سرینی آکلامق قولای ایدی . سلمان بك اسـاساً اوبرلری کبی بر غرض و عوضك زبونی دکل ، دائما حقه . حقیقته خدمت ایله‌یور ، دائما صاف ، صمیمی دوشونیوردی ، ایشته اك زیاده بو سایه‌ده یازیلرینه او تأثیری ، اوسحری القا ایدرك هر مباحثه‌ده غلبه‌سنی تأمین ایله‌یوردی.

اومقاله نشر اولوندیغی کون ، اقشام یمکندن صوکره ینه روم ایلی حصارنده کریم پاشانك افراد عائله‌سـیله سلمان بك ، فترت ، برده (بایدور) طوپلاندیلر . (فترت) نشئه‌لر ایچنده ایدی . بومسرتك برسببی واقعا (سلمان) بکك اوبندی، اوموفقیتی ایدی ؛ فقط برسببی‌ده او ایدی که اوکون ایلك دفعه اوله‌رق بومعصوم کنج (سـحر) ه عشقنی حس ایتدیرمشدی ، ایتدیرمشـدی‌ده یالکز نه درجه سودیکنی آکلاتمامشدی ، نه قدر سولدیکنی‌ده آکلامشدی .

عین زمانده سومك و سـولمك عمومیتله حیاته ، علی‌الخصوص اویله آتشـین برحیات شبابه مستثنی بر فعالیت ، بر قدرت ، بر انشراح ویریر ؛ سـوز جهانی ، حادثاتی باشـقه بر طراوتله ، صباحتله ، جاذبه ایله کوسـتریر ، حس ایتدیریر . سومکده‌کی صفا ساده جانانك وصالنده دکل ، او سودا ایله یاشامقدن علی‌الاطلاق ادراك ایدیلن درین بر ذوقده‌در .

مسعود بر عاشق جهانی ، شئون جهانی، تجلیات طبیعتی باشقه بر نظر ابتهاج ایله کورر . افکارجه ، حسیاتجه ، خیالجه صوك درجه تهیجه ، رقته هر حظه طوتولور ! بر مسئله‌یی تتبع ایدرکن اك دقیق نقطه‌لری کشف ایدر ، بر لوحه‌یی ، بر منظره‌یی تماشا ایدرکن اك کورولمز سرلری ، سرائری کورر ، بر موسیقی‌یی ، بر آهنکی دیکلرکن اك ایشیدلمز ، اك محرم نغمه‌لری ، نوحه‌لری ایشیدیر . عشق ، عشق بشریتك ، بلکه‌ده عمومی بر نقطهٔ نظردن ، بتون طبیعتك سائق تعالیسیدر ، روحی تجلیسیدر .

طبیعی ، سودازده بکام اولدقجه‌درکه بو مسعدته ایرر ، محرومیته اوغرایجه او اقبالك ادبارینی کورر .

عالمده نه‌واردرکه بوقانون ازلی‌یه تابع اولماسون ؛ نه‌واردرکه عاقبت سونمه‌سون ، بیتمه‌سون ، کچمه‌سون ؛ مع مافیه ، نهایت عشقك قهرینه اوغراسه‌لر بیله عمری بر ماجرای سودا ایله کچیرنلر بونوع تهیجاتدن محروماً یاشایانلردن دها زیاده غبطه اولونمغه دکرلر ، قیمتجه اویله بر حیات بویله بر حیاته فائق ، پك زیاده فائقدر . طبقی دوز ، قوراق ، یابانجی بر زمینه ، چاغلایانلرله ، شلاله‌لرله ، شجره‌لرله ، اوجوروملرله ، قورقونچ قایالرله ، مهلك قوغوقلرله محاط بر اقلیمك لطافتجه ، بدیعجه بیك کره مرجح اولدیغی کبی ...

(فترت) او کون صباحلین (سلام) ك مقاله‌سنه دائر تعاطئ افکار ایچون صبرسزلقله (صمد) ی کورمکه کلمشدی . باغچه‌دن کچرکن باقدی‌که (سحر) ساده ، لکن شیرین ، شوخ بر طرزده ، بیاضلر ایچنده کینمش . بر کوشه‌ده چیچکلری ، منکشه‌لری ، ضیالری ، شببویلری تنظیم ایدییوردی . (فترت) ی کورر کورمز مبسوط ، متبسم :

— (فترت) بك ، باقکز ، نه کوزل چیچکلرم وار .

دیدی ، بو سس ، بو منظره او سودا زده کنجی هیجانه دوشوردی ، وجده کتیردی .

بو صحنه‌ده ، بو صباحت ایچنده (سحر) حقیقةً دلربا ایدی . (فترت) ایلك

دفعه اوله‌رق بويله شدتله عشقك ضربات استغراقنه طوتولدی ، طوتولدی‌ده اختيارينی الدن قاچيره‌رق او معشوقهٔ نورانورينه بی محابا :

— اوح ! چيچكاريكز كوزل ؛ فقط سز او چيچكلردن بيك كره دها كوزل ، كوزلسكز ، امل عمرمسكز !

ديدی ، قيزجغز بو نا كهانی اعلان غرامدن اويله هيجانه كلدی‌كه بردن بره سندله‌دی ، صوكره ملول ، مشتاق (فترت) ه برباقدی ، نشاطندنمی ، حجابندنمی قيب قيرمزی اوليوردی .

چمنلرك اوته طرفندن طوغری (صمد) آرقاداشنی آرامغه كليوردی . (سحر) شوق ايچنده بر خلجان ، بر اهتزاز ايله ، (فترت) ك النی صيقارقدن تيترك بر سسله :

— بيلسه‌كز بو دقيقه حياتمك نه قدر مسعود برديمدر ، او اوچ كلمه ايله بكا نه ابدی برنشئه ويرديكز ..

ديدی ، اوزاقدن (صمد) ك كلديكنی كورديكی ايچون مخاطب معززينك جوابنی بيله بكله‌مه‌دن كويا مستعجل بر ايشك بشنده ايمش كبی تلاش ايله اوه طوغری كيتدی .

ايشته بو لطيف حادثه مناسبتيله (فترت) اوكون مونس بر تهيج ايچنده ايدی ، حياتی نورلره نشئه‌لره مستغرق كوريوردی . چونكه عشقك ، احتساسات عشقك ايلك تجليانته بكر قلبنی بويله برنجی دفعه اوله‌رق مستغرق بوليوردی . (سحر) ده اويله شوق ايچنده يوزييوردی .

بو ايكی كنجك شو سروز صميميلری زمين مساعداولديغی ايچون اوبرلرينه‌ده سرايت ايتدی ، آرتق او جمعيت بر دوكون كيجه‌سنه دوندی .

(صمد) ديوردی‌كه :

— عثمانليلق تحف بر نشاطه مالكدر . او لاينقطع سويله‌نه كلن قصورلرينه رغماً خلقمزك بيوك بر مزيتی واردركه اوده فكر سليميدر ، انصافيدر ، سلامت ونصفته ميلی ، مجلوبيتيدر . مثلا بو كون (سلمان) بكك مقاله‌سنی اوقويانلر نه‌قدر مصيب ، محق بوليورلردی . حتی نه شتاب ايله تصحيح فكر ايله‌يورلر ، باطلدن

آریلیور ، حقه یاناشیورلردی . حقیقت . بویله بر ملتك ، هرحاله رغماً ، نجاتندن نومید اولماملی‌یز . اویله دکلمی (بایدور) بك ؟..

(بایدور) او کیجه همان (فترت) قدر شاد ایدی ، اولا (سلمان) بکك او فضلانه دلالتیله مخاصملرینه غلبه چالدیغی ایچون شادایدی ، ثانیاً ده بومظفریت سائقه‌سیله چالیشدغه. فیض واقبال عثمانی‌یه وقف حیات ایله‌مکه یکیدن یکی‌یه شوقلر، امللر پیدا اولدی ، او سائقه ایله شاد ایدی . (صمد) ك سوزلرینی شوق ایله تصدیق ایدرکدن شو مطالعه‌یی بسط ایله‌دی :

— عثمانلیلر ، اوت ، ازلدن بر قدرت نامیه‌یه ، بر تجلی‌یه مظهردرلر ، بو مظهریتلرینی او ماضیٔ محتشملریله اثبات ایدرلر. شرقلی عربلردن ماعدا هانکی اقوامی واردرکه او قدر آز زمان ایچنده بو درجه معظم بر سلطنت تشکیل ایده‌بیلمش اولسون . بو سلطنت ابتدای تأسسنده کرك افراد ، کرك حکومت اعتباریله ساده سطوتجه . مهابتجه دکل ، فقط من حیث‌المجموع ترقی وتمدنجه‌ده غربه غبطه فرما ایدی . اك منصف غرب مورخلری : « وقتاکه شرقی فتحه باشلادیلر . ایلك عثمانلی پادشاهلری سیف سطوتلرینه رام ایتدکلری خریستیان ایمپراطورلرینك پك چوغندن زیاده فضیلت ، حتی مزیت ابراز ایلدیلر [*] » دیمه‌یورلرمی ؟

« عثمانلیلرك همتیله اوزاوچنجی عصرده خریستیانلر نهایت اسلامیتك نه اولدیغنی اوکرندیلر ، مسلمانلرك کندیلرندن زیاده متمدن اولدقلرینی اعتراف بیله ایلدیلر [*] » دیمکه قدر وارمایورلرمی ؟

نیچون بو اقبالمز چوق سورمدی ؟ یوکسلمه‌دی ؟ عاقبت ایسه ادباره مبدل اولدی ؟ چونکه ، بز ، عثمانلیلر شرق ایله غربك مخاصمهٔ ازلیه‌لرینه قربان کیتدك. او مخاصمه‌نك دردیله کریوهٔ انقراضه اوغرادق ، جهان مدنیتدن آیرلدق ، کری قالدق . بویله اولمقله برابر بوکون اقوام شرقیه ایچنده ینه اك مترقی بزز ، عثمانلیلردر. عثمانلیلردرکه خلقاً وحکومةً غربلیلره بکزه‌مك ، یتیشمك ، مدنیت غربیه‌یی تمثل ایتمك استعدادینی کوستریورلر. بو مدعایه اوفاق بر دلیل ایسترسه‌کز اوروپایه کوندردیکمز طلبهٔ عثمانیه‌یی نظرهٔ امعانه آلکز . علی‌الاطلاق بوکنجلر تحصیلده

---

[*] (سه‌کور) — بیزانس تاریخی — جلد ٤

وتربیەده اقوام متمدنەنك شانندن هیچ آشاغی قالمازلر ، ذکاجه عرفانجه عینی استعدادی ، عینی اقتداری کوستره‌بیلیرلر . (صمد) ك دیدیکی کبی بو نکته‌لری کشف ایتدکجه‌درکه انسان عثمانلیلغك ، عثمانلیلرك آتیسندن امید وار ، هم ده پك زیاده امید وار اولور .. »

بو صیره‌لرده (کزیده) خانم (سلمان) بکله بر کوشه‌ده همان باش باشه بر حسبحاله طالمشدی :

— ایشته باقیکز ، شبابزه نه‌بیوك نفوذیکز اولیور . مثلا (صمد) ك ، (بایدور) ك شو سویله‌دکلری بتون او دوشوندکلریکزك ، یازدقلریکزك او کنج فکرلرده تجلیلرندن بر رجلوه ، لکن اویله قوری قوری‌یه تقلید دکل ، بر تفکر ، بر تتبع سائقه‌سیله اولدیغی ایچون مفید ، مفرح بر جلوه‌در . فی‌الحقیقه نه‌قدر آجیلر کورمش ، چکیرمش اولسه‌کزده سز ینه بختیارسکز . انسان حالکزی ، حیاتکزی یقیندن تدقیق ایدنجه ، اوقدر فلاکتلره رغماً وادیٔ حیاتده نشاطکزی ، متانتکزی . ثباتکزی ناصل محافظه ایده‌بیلدیکزی قولایجه آکلار . سزی بحق طانیینجه .. تقدیر ایتمه‌مك ممکن اولماسه کرکدر .

دیدی . صوك سوزلری برپارچه متحسسانه ، مترددانه سویله‌مشدی . آزقالدی « تقدیر ایتمه‌مك » یرینه « سومه‌مك » دییوردی . کندینی طوپلادی ، فقط (سلمان) بك اونکته‌یی کشف ایله‌دی ، ایله‌یجه‌ده قلبی ، صمیمی برابتهاجه طوتولدی . او نشئه ایله‌ده بحث آتی‌یه کیریشدی :

— کزیده خانم افندی ، غروریمه حمل ایتسه‌کزده ینه سویله‌یه‌جکم : آز زمان ایچنده بنی نه‌چوق آکلامشسکز ! حقیقتمی نه‌کوزل طانیورسکز ! مادامکه اویله‌در . فلسفهٔ حیاتیه‌می سزه مجملاً تمهید ایده‌یم : بر فرنك فیلسوفنك دیدیکی کبی ، حیاتی سورم ، فقط مماتدن قورقمام ، چونکه اویله بر قورقو انسانی ذوق حقیقیٔ حیاتدن محروم ایدر . حیاتده بنجه بر منتها ، برچوق‌ده وسائط واردر . او منتهادن نومید . بسبتون نومید اولورسه‌م ایشته اوزمان بیترم ، سونرم ، فقط شمدی‌یه‌قدر کوردیکم چکدیکم فلاکتلر هپ وسائطه متعلق ایدی . مثلا ثروت ، پاره بنم ایچون نه‌در ؛ منتهای حیاتمی ؟ حاشا ، بلکه اومنتهایه وصول ایچون بر واسطه ، حتی عادی بر واسطه‌در .

بوحكمته مبنیدر كه برزمان بیوجه برثروتمی بر بحران مالی‌یه قاپدیردم، قاپدیردمده.
متأثر اولمـادم، دییه‌مم، لكن مأیوس اولمق خاطریمه كلمه‌دی، چونكه او مصیبت
نه‌قدر بیوك اولورسه اولسون مقصود حیاتمی تعقیب ایتمكدن بنی منع ایده‌مزدی.
فی‌الحقیقه‌ده اویله اولدی.

دها صوكره، دها باشـقه آجیلر كوردم، غربته دوشـدم، موقعمی، مدار
معیشتمی الدن قاچیردم، ضرورته اوغرادم؛ ینه، متأثر اولمادم. دییه‌مم. انجق
بوسفرده یأسه طوتولمادم. سعیمی، متانتمی آرتیردم، دیشمی صیقدم، امل حیاتمه
طوغری ینه یوله چیقه‌بیلدم.

بویولده برهمراهم، بررفیقهٔ حیاتم وارایدیكه اقبالمده بمله مشترك‌ایدی. لكن
ادبارمده شجیع، وفاكار، مونس برمعینم، مستمندم اولدی. الك سیاه، الك قورقونج
دم حیاتمده: یورو قورقما، آتیدن اصلا، اصلا مأیوس اولما.» دییور، برنكاهیله،
برخنده‌سیله، هله بربوسه‌سیله بنی یكیدن یكی‌یه امیدلره دوشوریبوردی.

ایشته بنم ایچون عالمده الك بیوك فلاكت او اولدی: اجل بردن بره كلدی،
بویولداشمی، بویار جانمی، جانانمی المدن آلدی. هرلحظه اومنظرهٔ الیمه كوزومك
اوكنده‌در: برصوك‌بهارده‌ایدی، انكلتره‌نك اوپاك، اومطرا. اوباغچه‌لر، اومشجره‌لر
ایچنده تجلی ایدن شهرلرندن برنده ایدك. كمراه، بلند، یشیل، قیش یازیم‌یشیل
آغاچلریله، بیاض بیاض چیچكلریله، مزین طاشلریله، مرمرلریله عادتا برروضهٔ
بهشتی آندیریر برمزارلغه كیتدك، اووجود عصمت ومحاسنی‌طوپراقلره كومدك.
اومقبره ایكی كشیلك ایدی، احتیاطاً اویله یاپشدی، چونكه هپمز ایركچ اویولك
یولجیسی دكلمی‌یز؟

فقـط ایشـته یالكز او زمان الیم بر ضجرت كوكلی، كوزیمی صـاردی،
كیجه اوده دوتجه فكرمدن كچن آرتق عمریمه خاتمه چكمكدی، مماتده‌بیله رفیقه‌مه
همراه، بردرجـه‌یه قدر توكل ایله، خشـنودسزلق ایله همراه اولمقدی. فقط
یاتاق اوطه‌سـنه چكلمـه‌دن اول، قیزم (سـلمی) ـ كه اووقت اوچ یاشـنده
ایدی ـ كلدی، برمعتاد بنی اوپدی، بوسفر اوپركن بوینمه صارلدی، صارلدی.
عادتا مینی مینی قوللریله بنی صیقیشدیرییور، بندن آیرلمق ایسته‌میوردی. اوزمانه

قدر هیچ بویله یاپماشدی ، غالبا بر الهام طبیعتله آرتق آننه‌سز قالدیغنی ادراك ایدیور ، باباسنه دها زیاده میل ایله‌یوردی . برلحظه صوکره قائم والده‌م (فترت)ی کتیردی، قوجاغمه ویردی. طوغه‌لی هنوز یکرمی بش کون اولمشدی. فقط چوجق برنور طوپی کبی، بربارقهٔ سودا ایدی. کوزلرم یاشله، کوکلم رقتله طولدی. وظیفهٔ نجیبهٔ حیات وار مهابتیله نظرهٔ امعانمده تعین ایله‌دی . او کیجه‌یی اویله تفکرات ایچنده بم بیاض کچیردمدی . آرتق بردها اوسیاه تصورلر خیالمدن بیله کچمه‌دی . رفیقه‌مك خاطرهٔ ماتمنی اونوتمق، برلحظه اولسون اونوتمق بنم ایچون محال ایدی ، فقط چوجقلریمك سعادتنی ، آتیسنی دوشونمك‌ده بکا دائمی ، مسعود بر اندیشه اولدی . براندیشه‌که امل ازلیٔ عمریمه باشقه برفر ، برتاب ویردی، یکرمی‌سنه‌در بنی بویله چالیشدیردی . چابالاتدیردی. غریبدر، بیوك برعزم ایله ، برشوق ایله، سوده‌ره‌کدن ، سوینه‌رکدن چالیشدیردی، چابالاتدیردی . باقکز، بویاشمده بیله بنی یاشامغه نه‌قدر منهمك ، جهاندن نه‌درجه خشنود کوریبورسکز، دکلمی؟ فی‌الحقیقه:

باغلیدر دامان حشره رشتهٔ طول امل ،
های هوی اهل دنیا بیتمه‌دن دنیا بیتر!.

فقط فریضهٔ انسانیه ، نه‌اولورسه اولسون ، عزم ایله ، اجتهاد ایله ینه اواملی تعقیب ایتمك ، حتی هرحاله رغماً مبسوط ، مستریح تعقیب ایتمك ، اوسایه‌ده ایسه بشریتك تعالیسنه آز ، چوق برخدمت ایدرك ، دیدکلری کبی، بوقبه‌ده خوش برصدا براقه بیلمکدر .

(کزیده) خانم بومنقبه‌یی هیجان ایله دیکله‌دی. دیکلرکن بعضاً اودرجه‌رقته کلدی‌که برایکی کوز یاشی بیله دوکدی . دوکدی‌ده سلمان بکه دها زیاده ربط قلب ایدرکبی اولدی . بوسائقه ایله‌ده :

— تحفدر . بعضاً خلق نه‌قدر انصافسزدر ! سزك فلسفه‌کزده ، سزك خلقتکزده برآدمك بودرجه دشمنلری اولسون. مادام‌که اوبلند فکرلرك،اوصاف املارك مجلوبیسکز ، بنجه الکزدن ، ایسته‌سه‌کز بیله، برفنالق کلمز . ینه تحفدر . سنه‌لردن بری اوجداللره ، بو مرتبه عداوتلره ، عدولره رغماً صاچکز بیله همان

همان آغارمامش کبی . عادتا بر شباب دائمی‌یه مظهرسکز . دیمك، آلامه اوزتبه متحملسکز ...

دیدی . (سلمان) بك بو التفاته قارشی کولومسه‌دی ، کولومسه‌یه‌رکدن شو مقابله‌ده بولندی :

— کزیده خانم افندی ، سزه دمیندن اوزون اوزادی‌یه فلسفهٔ حیاتمی آکلاتدم . شمدی اوقدر باشکزی آغریتمادن سزه حیاتمی‌ده سویله‌یه‌یم: فی‌الحقیقه بنی بیلنلردن ، بیلمه‌ینلردن ، باخصوص بیلمه‌ینلردن پك چوق عدولرم وار ، فقط کیمسه‌یه عداوتم یوق ، اصلا یوق. بوکون بکا اك چوق فنالق ایتمش برفرد کلسه‌ده النی اوزاتسه ، اوالی صمیمی صیقارم ، اوفنالقلری هپ اونوتیرم. ایشته اخلاقمك بوانشراحیدرکه اك آجی دم حیاتمده بیله شطارتمی محافظه ایتدیریر. بعض دوستلرم بوحرکتمی ، بوخصلتمی ضعف خلقتمه عطف ایدرلر . اویله اولسه‌بیله، بوضعف خلقی بنی نفسمجه حسددن، غیظدن، غرضدن دائما صیانت ایتدیکی ایچون عندمده برنقیصه دکل ، بلکه‌ده برفضیلتدر .

اوت ، دائما دشمنلرم چوق ایدی، چوقدر، فقط ینه دائما بردوستم، جاندن، کوکلدن ، صاف ، صمیمی بردوستم وار ایدی ، واردرکه لطف محادثتیله بکابتون اودشمنلری اونوتدیریر . رفیقهٔ مرحومه‌مك صدق ، محبتی ایشته اویله برملك صیانتمدی . حتی شمدی بیله ، جهانده عداوت اولورمی‌که سزك دمندن بری بنم ایچون بذل ایتدیککز نوازشلره ، التفاتلره ، توجهلره قارشی هیچ حکمنده ، سونوك ، پك سونوك قالماسون ؟.. »

بومتهیج سوزلردن صوکره (سلمان) بك بلا اختیار کزیده خانمك النی کیزلیجه النه آلدی ؛ او قیزجغزده بو صمیمیتدن ، بوبر نوع اعلان محبتدن درین برنشئه طویدی ، اوایکی ال برمدت ، ایچه برمدت بربرندن آیرلمادی. اومصافحه دها دوام ایده‌جکدی، فقط بتون اوکنجلر اوموس، مؤثرمکالمه‌لریله، مناظره‌لریله صوك مرتبهٔ نشاطه ایرمشلردی، بواجتماع لطیفه خاتمه ویرلمه‌دن اول برپارچه پیانو چالمسنی کزیده خانمدن رجایه کلدیلر .

بوماهر قیز او کیجه بتون او تحسساتك سوقیله موسیقیده عادتا خارقه‌لر کوستردی، الهام سودا ایله، شوق صمیمیتله فنك، مهارتك فوقنه چیقدی ، چالدی، الك بلند، الك وجدانربا فصللری چالدی. ساده سلمان بکی دکل، (فترت)ك سحری ده استغراقه دوشوردی . او درجه‌ده‌که بر مدت صوکره او جمعیت طاغلدی ، هرکس اویقو اوطه‌سنه کیتدی، چکلدی؛ فقط او آهنك نورانینك تأثیر سحر انکیزی او کنجلرك رؤیالرینه باشقه بر شعشعه ، بر جاذبه ، بر زینت ویرییوردی. بویله‌جه :

ایشته او کیجه صباحه ایردی !

بر قبر عالمی

« استانبول کائناتك طبیعت اعتباریله معالی، بدایع ایچنده بر موقعیدر؛ آسیانك، اوروپانك بر نقطهٔ اتصالیدر ؛ دکزلرك حاکمیدر ؛ بوغاز ایچنه ، صنع ازلك اویله بر خارقه‌سنه مالکدر .

نه‌در او زمردین، او دائما نورانی، دائما براق موجه‌لر، اوبیانه‌صیغماز جاذبه‌لر ایچنده او دکز نه در ؟ نه بدیعه‌در ، نه لطافتدر ، نه شعردر ؟ یا او دکزی هرایکی طرفدن صاران ، قوشاتان او منور ، اومطرا ساحل تا کناردن تپه‌یه قورولریله ، مشجره‌لریله ، تارلالریله ، رنکارنك ثروتیله ، احتشامیله نه آهنکدر ، نه نشیده‌در !

فیاض قدرت بوزمینه مواهبنی آووچ آووچ سرپرکن اویله بر سخاوت کوسترمش‌که!.. استانبول ، استانبول بر مجلهٔ فطرتدر .

الك مسعود ، الك مفرح مناظر دمادم طبیعت ، بتون او نظر فریب خارقه‌لر ، او خیاله وله ویریر طلوعلر، غروبلر، مهتابلر، سحردن شفقلره، شفقدن سحرلره قدر بوساحه‌ده پارلار ، طورور.

متحسس ، مدرك بر سیاح کمی ایله مرمره‌دن طوغری ایلریلرکن ، یاقاره دکزدن کلیرکن او منظرهٔ غرابی کورونجه، حس وادراك ایدنجه وجده،استغراقه دوشر، استانبول فطرتك اویله بر تجلیزاریدر.

استانبولی اوزاقدن، یقیندن تماشا ایدن سور، استانبولی جهان بر بدیعهٔ ازلیه کبی ادراك ایدر.بویله ادراك ایده‌مه‌ینلر ینه اکثریتله‌استانبوللیلردر. استانبوللیلرکه بشیکدن مزاره قدر ایچنده یاشادقلری ایچون او خوارقی تقدیر ایله‌یه‌مزلر، هیچ دکلسه الك آز تقدیر ایدرلر.

استانبول یر یر ، کوشه کوشه یکی بدیعه‌لره مظهر بر زمین محاسندر ، بر خزینهٔ غیبدر ، بر دفینه‌در . طبیعتجه بویله‌در ، لکن تاریخجه ، ماضی اعتباریله بر درجه‌یه قدر ینه بویله‌در، بویله خارقه‌لرله لبالبدر، قرون اولادن قرون اخیره‌یه قدر تمادی ایدر بر حیاته مالکدر ؛ جهانك اك معمور ، حتی ساده معمور بیله دینه‌مز، فقط قدیم، فقط معروف بر شهریدر . برشهری که او فصل فصل مهیب، بعضاً‌ده سوزشناك ، فجیع ، لکن دائما مؤثر ، دائما عبرت انکیز عمریله ، سر انجامیله تاریخ عالمك بلند بر صفحه‌سنی تشکیل ایلر .

حتی سلطنت عثمانیه‌یه وارنجه‌یه‌قدر بوپای تختك مناقبی، آثاری دریندن درینه تدقیق اولونسه تا فن‌معماریدن، فنون نفیسه‌دن، عسکرلکدن ، اخلاقه، اجتماعیاته قدر نه‌دقائق کشف ایدلمز .

انکلیزلرك عصر اخیرده یتیشن بیوك بر فیلسوف مربیلری ، (راسکین) مثلا بر وندیك شهرینی بویله آثار بدیعه‌جه تتبع ایده ایده ، اثردن مؤثره انتقال‌ایتمك اوزره بر خلقك بیوکلکلرینی ، کوچکلکلرینی ، کمالاتنی ، نقائصنی ، علویاتنی ، سفلیاتنی، کوستره کوستره جهانه ، بالخاصه وطنداشلرینه بردرس اخلاق، بردرس تعالی ویرییور. ینه اویله بر صاحب دها استانبول‌ده عینی وجه ایله تتبع، مطالعه ایتسه عینی حقیقتلره ، عینی نتیجه‌لره ایرمزمی ؟ ایرر ، هیچ شبهه یوق ، ایرر .

مثلا بر ایاصوفیه‌نك ، او بنای معظمك سرکذشت مهیجی بتون غوامضیله ، بتون خفایاسیله ، سرائریله تشنهٔ معرفت بر فکری نه‌هیجانلره اوغراتماز ، لکن نه‌استفاضه‌لره‌ده مظهر قیلماز!

بر سلیمانیه‌نك، او جامع مبجلك تاریخی‌بیله اودرجه‌تهیجاتی‌احتوا ایتمه‌مکله برابر حیات اجتماعیه‌مزدن نه رنکین بر فصلی مصوردر ، بر نخبه‌یی محتویدر . فنوندن، علومدن او بهره‌سزلك ایچنده او عظمتك بانیسی نه‌در ؟ نه صلابت اعتقاددر ! نه مهابت فکر وقلبدر !

او سرکذشت، بو تاریخ بیلنمه‌دیکی ایچون ، بو طرزده عرفان لابد حقیقیدن محروم ، عصرلردن بری محروم قالدیغمزدندرکه بر مدنیتك واضعی ، خادمی ، معقبی اوله‌مادق .

استانبول ، استانبول ساده اسرار حکمتله ، ساده مکارم طبیعتله لبالب دکل ، فقط قاموس تمدنده بر نسخهٔ کزیده‌در. عثمانلیلر یالکز اوپای تخت سلطنتلرینی اولسون ، کافهٔ دقائق ماضیسیله ، بنالریله ، هیکللریله ، آثار عتیقه واخیره‌سیله ، مناظریله ، محاسنیله ، تتبع ایتسه‌لردی ، بیلسه‌لردی ، آکلایه‌بیلسه‌لردی بوکون تمدناً دها مستثنی بر رتبه‌یه ایرمش اولورلردی .

بو شهر معظمده بر لوحه ، بر منظره ، بر اثر ، بر خاطره یوق که مفکره‌یی درین درین تهیجلره دوشورمسون : ادوار سالفه بر طرفه طورسون ، یالکز دوریمز ، تاریخمز ، تاریخ عثمانی پیش تدقیقه آلنسون ؛ اطرافمزده شویله بر باقسه‌ق ، کوکلزی ، کوزیمزی نورلاندیریر نه منقبه‌لری ؛ یاخیالمزی ، حسیاتمزی قارارتیر نه فاجعه‌لری خاطرلارز .

بالفرض ایشته روم‌ایلی حصاری دیبور ، کچیورز . بر شهریار جهانکیریمزك ، فاتحك استانبولی فتح ایدرکن ابداع ایله‌دیکی بر اثر شهامتی ، او غزای مبجلی اوفصل اذعانسوزینی دوشونیورمی‌یز ؟ حتی اکثریتله بیلیورمی‌یز؟ بو واقعهٔ غرایه تلمیحاً بر مورخ افرنج بیله :

« نهایت ، سلطان محمد بر چاره‌یه مراجعت ایله‌دی‌که عزم دلیرانه‌نك بو درجه‌سنه قوهٔ مصوره بیله مبهوت اولور . او دورك مورخلری طرفندن متفقاً تصدیق ایدلمه‌مش اولسه ، بویله بر وقعه‌یی حکایه‌یه جسارت اولونه‌ماز .. »

دیمه‌یورمی ؟ او فتح مبین ، او واقعهٔ غرا ایشته درت یوز التی‌طقوز سنه اول بو زمیندن ، بو نقطه‌دن ، بو حصاردن باشلادی ...

فقط بزشمدی قیرعالمنه ، اکله‌نمکه چیقدق . تاریخك بو دقائق ایله اوغراشمق زمانی دکل ، ذاتاً شو بوغاز ایچی ، بو منظرهٔ خوارق بویله طویا طویا تماشا ایتمك‌ده بزه بر درس حکمت آلمق ایچون کفایت ایلر . موقعك ، زمینك تأثیریله ، تشویقیله بی‌محابا شو سویلدکلرمدن بیله محجوبم ، صاقین ، معرفتفروشلغمه‌ذاهب اولمایکز ... »

بو مطالعه‌لری تمهید ایدن سلمان بك ایدی . ایلولده ، صوك بهارده بهار آرا بر کون ایدی . هوا نه صیجاقدی ، نه صوغوقدی ، عادتا سنبلی ایدی ، فقط کوزلدی . سما صاف ، اولدقچه براق ، زمین بر پارچه قوراقچه ، صولوق . نکن

ينه لطيف ايدى. استانبولك بهارى قدر، بلكه بهاردن زياده صوك بهارى مؤثردر، ايلول آيلرك ، بكزى بر نبذه اوچوق اولسه ده ، بلكه اويله اولديغى ايچون اك روح استيناسيدر .

خلاصه ، ايشته بويله بركون بر صباح ايركندن بتون كريم پاشا عائله سيله برابر سلمان بك، سلمى، فترت ، بايدور ؛ هپ حصارك اوست طرفه ، برقير كزينتيسنه چيقمشلردى ؛ بتك ييه جكلر ، كزه جكلر ، اكله نه جكلر ، بتون او كونى او عالمده كچيره جكلردى .

سلمان بكك قيزى سلمى بر قاچ كون اول ، بر مدتجك باباسيله ياشادقدن صوكره قارداشيله برابر ينه اوروپايه دونمك اوزره، انكلتره دن استانبوله كلشدى . (فترت) يقينده اكمال تحصيل ايله مك ايچون (پارس) ه كيدييوردى .

كريم پاشا ايله سلمان بكك بوقيرصفاسنى ترتيب ايتمكدن برمقصد مخصوصلرى واردى . بر صفاكه هم عادتلريمزه ، اكلنجه لريمزه موافق ايدى ، هم ده انكليزلرك او معروف (پيق نيق) لرينى آنديرييوردى .

بو جماعت اولا ياليدن صباحله ين قالقديلر، تپه يه طوغرى كوله ، اكله نه يوله قويولديلر ؛ ايچه يوريديلر ، بر لحظه برجك اتكلرنده طورديلر ، ديكله نديلر ، ديكله نيركن ده سلمان بكك مجملاً ذكر ايتديكمز او منقبه سنى ديكله ديلر ، صوكره ينه يوريمكه باشلاديلر .

كنجلر ، صمد ، فترت ، سحر ، حتى سلمى قوشوشيورلردى ، جشيد چشيد احتساسات معصومه نك سوقيله اعلان شادمانى ايله يورلردى ، حياته او متين ، او كمراه ارتباطلرينى ، علاقه لرينى كوسترييورلردى .

بعضاً يولده سحرله فترت باش باشه قاليورلر، اوزون مدت اويله يان يانه، برلكده يورييورلردى ، آرتق بر بريله عاشقانه تعاطئ افكار ، مبادلۀ حسيات ايدييورلردى . (فترت) ديورديكه :

— سحرجكم ، جهانده املم نه در ؟ بيليرميسك ؟ برآن اول (پارس) ه كيدرك تحصيلمى اكمال ايتمك ؛ كيجه ، كوندوز چاليشه چاليشه ، صرف سنى دوشونه ركدن چاليشه چاليشه اكمال ايتمك ؛ صوكره وطنمه دونه رك عرفانمه ،

فکریمه کوره برموقع ایدیمك ، بر ایش کوچ صاحبی اولمق ؛ نهایتده سنکله اوله‌مك ، او سعادته ایرمکدر . نه‌ساده ، فقط نه پارلاق بر امل دکلمی ؟ ایکیمز ال اله ویریر ، نه‌مسعود برعائله تشکیل ایلرز . بربریمزی سویوروز ، بر بریمزی آکلایورز ، بر بریمزی بختیار ایتمك ایچون نه‌لازمسه ، اویله برفکره ، اویله بر قلبه ، اویله برمظهریته هر ایکیمزده آیری ، آیری مالکز .

سحرجکم ، حیاتمك نوریسك ، نور سحریسك ، سکا بویله ابتدای شبابمده تصادف ایتمك بنم ایچون نه‌لطیف بر حسن طالعدر ! کیجه‌لریمی ، الك یکنسق ، الك مزعج کیجه‌لریمی ، غربتده بیله ، یاد منیرکله نورلره غرق ایده‌جکسك ؛ (پارس) ده سنی دوشوندکجه انزوایی ، سعی دها زیاده سوه‌جکم . کونلریمی خاطرهٔ خندانکله ملالدن ، صیقینتدن قورتاره‌جقسك ، نه‌زمان یورولسه‌م ، نه‌زمان صیقلسه‌م . بوضرورتلرده نه‌زمان طوغری یولدن چیقارکبی اولسه‌م ، امینم ، اوخیال متبسمك معصوم ، معصوم قارشیمه کلیر ، پناهم اولور ، بنی او مصیبتلردن درحال خلاص ایلر .. سحرجکم ، فرشتهٔ نجاتمسك ..

دون کیجه بوروحپرور ، فقط مهیج دوشونجه‌لرله اویقوم قاچمشدی ، ذاتاً مهتابده اوطه‌مه خارق‌العاده بر انشراح ایله انعطاف ایتمشدی ، پنجره‌می آچدم . یادك ، یاد مونسك کوزیمك اوکنده ، نورلر ایچنده پارل پارل پارلایوردی . ذاتاً صباحلرم ، سحرلرمده بویله سنکله ، محبتکله ، خیالکله ، خاطره‌کله مالامالدر . غریبدر : زمان زمان ساعتلرجه برمسامره‌ده بربریمزله بولوشیورز ، کوروشیورز ، دکلمی ؛ فقط سندن آیریلنجه ینه سنك خیالك ، ینه سنك یادکدرکه ندیممدر ، ندیم تفکرمدر ، همدممدر ، همدم وحدمدر ، نه‌حکمتدر !

ایشته بویله‌جه ، ینه دون کیجه‌ده اومنظره ، اوحال ، بتون تفکراتم بنی وجده کتیردی . سحرجکم ، شاعر دکلم ، فقط سوق عشقکله اواثناده لسانمدن آهسته آهسته شو بیتلر صادر اولدی .

طوغارسك هر صباح آفاق امید وصالمده ..
کزرسك هرکیجه بیك ناز ایله عرش خیالمده ..

نه‌لر پیدا ایدرسك فکر حیرت اشتمالده !..
هویدادر سکا میلم بنم هرحال وقالده ..

شبابم ، ماهتابم ، آفتابم ، هپ ، سحر ! سنسك ..

سحر بتون بونشیدهٔ غرامی بر موسیقی ، پك مؤثر بر موسیقی دیکلر کبی ابتهاج ، احمرار ایچنده دیکله‌یوردی . بو صاف ، بو ساده لکن مونس شعری ایشیدنجه درین بر نشاطه طوتولدی ، سودیکنك النی اشتیاق ایله صیقارقدن سوینه سوینه :

— وای فترتجکم ، شاعرده‌می اولدك ؟

— اوت ، سحر .

بودنیاده سنك فیضکله‌در برشاعر اولدم بن
سنکچون‌هرنه‌سویلرسه‌م اوبرشعر دلارادر .

— بنم ایچونده ، فترت ، عالمده بر سعد طالع تصور اولونه‌بیلیردی . اوده وادیٔ حیاتده سکا ، سنك کبی برهمراهه ، بریارجانه تصادف ایتمکدی . بوسعادت نجه‌اوقدربیوك ، اویله‌معززکه بنی ، اوت ، سویندیرییور ، حتی پك‌زیاده‌سویندیرییور ، فقط بعضاً‌ده نه‌قدر قورقوتیور ، نه‌درجه تلاشه ، اندیشه‌یه دوشورییور ! فی‌الحقیقه بن نه‌یم ؟ برترك قیزجغزی .. سنی جلب ایتمك ، جذب ایتمك ایچون بنم نه‌م وار ؟ فوق‌العاده برعرفانمی ؟ فطانتممی ؟ کمالاتممی ؟ نه‌کزر ! حتی حسنم ، جاذبه‌م بیله نه‌قدر بسیطدر ! قیمتدار بر متاعم وارسه اوده قلبمدر . قلبم‌که هپ سنکله طولودر . سکا شدتله مربوطدر . بنی سودکسه ، هیچ شبهه یوق بوقلبم ایچون سودك .

فترت ، فترت ، بویکنسق ، بوآسوده حیاتمده بردن‌بره بر کونش کبی پارلادك . کوزلریمی قاماشدیردك . کوکلمی جذب ایتدك . وارلغم آرتق سنکله‌در . سنسز یاشامق بنم ایچون محالدر . آه ، فقط شمدی (پارس) ه کیدییورسك ، ایکی ، اوچ سنه اوروپاده قاله‌جقسك ، یازلری انکلتره‌ده کچیره‌جکسك . اویاشادیغك یرلرده‌فرانسزلردن انکلیزلردن حسناً ، عرفاناً پك مطرا ، پك مکمل قیزلره تصادف ایده‌جکسك ،

صیمی تصادف ایده‌جکسك . عجبا اوکزیده معارفه‌لردن بری برکون بنی، بوکوچیجك سحری سکا اونوتدیرمازمی ؛ اوت ، قلبك صافدر . وجدانك نجیبدر . بیلیرم ، لکن او جهان تمدن بتون آلایشیله ، اوتابشیله وجدانه بعضاً سکته ویرمه‌یورمی ؛ قلبی یسه انقلابه اوغراتمایورمی ؛ ایشته بواندیشه‌لردرکه بو سعادت بی انتها ایچنده بنی زمن زمان دوشوندیرییور، قورقوتیور، فترت، امین اول، نه‌اولورسه اولسون آرتق سنسز یاشامایه‌جغمدن، یاشایامایه‌جغمدن امین اول ، فلاکت بکا، ویل بکادر، شاید برکون برضربهٔ سوء طالع بنی‌سندن ابداً آییریرسه ، محروم ایدرسه .. اوکون ایشته بو زواللی سحر جهانه ، حیاته ، شبابه نه عزم ایله، نه شتاب ایله وداع ایدر ، سونر ، کیدر . . .

— سحرجکم، بنی نه‌ایچون بویله سوزشناك برامتحانه چکیورسك ؛ عشقمدن، قلبمدن امین دکلیسك؛ دیمك حالا بنی بحق طانیمایورسك . کوردیکم تربیه، بسله‌دیکم امل بنی‌فکرمه موافق، کوکله مونس بررفیقهٔ حیات بولمغه سوق ایله‌دی ، جلوهٔ طالعده سکا ملاقی قیلدی ، هرحالکله . هرحرکتکله ، معنویاتکله ، حسنکله بنی جذب ایتدك . تسخیر ایتدك . بو دقیقه‌ده کوکلم ، کوزم ، هپ سنکله مشغولدر . بیلمم جهانده سندن کوزل . سندن مکمل قیزلر وارمی ! بیلدیکم اودرکه بوکون بنم ایچون جهانك اك کوزل . اك مکمل قیزی سنسك . ساده حسنکك مفتونی ، قلبکك پرستشکاری دکلم ، عرفانکك ، شطارتکك ، بو یاشده اوفکر سلیمکك‌ده حیرانی‌یم . عالمك اك متمدن براقلیمی‌ده یتیشدیرسه یتیشدیرسه بویله بردختر پاکیزه یتشدیر دبیلیر .

سحرجکم ، طالع بکانه‌درجه یار ایمش ، یاور ایمش‌که ابتدای شبابمده سنی بولدم . کوردم ، سودم . بویله برسودا ایله یاشامق ، مشکلات عمری اقتحام ایتمك نه بختیارلقدر ، نه بختیارلقدرکه بیکده بر فرده یامیسر اولور ، یا اولماز . شمدی بوسایه‌ده سنك عشقکله، سنك خاطراتکله اورویاده کچیره‌جکم عمرکمالی کوزاوکنه کتیر: دائما سنی دوشونه، دوشونه. اومستقبل معززه وقف‌امل ایدرکدن چالیشمق، یابدقلریمی هپ اومسعود، اوممدوح اندیشه ایله‌یاپمق بکا برنعمت، هله جدال‌حیاتده موفقیت ایچون جدی ، مؤثر برسائق دکلیدر؟ بویله اولمایه‌یدی، بوسودا بنده تجلی

ایتمه‌یه‌یدی‌ده (پارس) ك اوساحۀ طرب انکیزینه مغلق برامل ، بوش برقلب ایله دوشه‌یدم ، احتمال قضادن قضایه اوغرادم . رنکا رنك ، فقط اکثریا مردود ، هله دائما مشکوك ، دائما فیضه مانع هوالرك ، هوسلرك پشنده چیرپینیر ، طوریردم؟

یوق ، سحرجکم ، سنی ناصل جاندن ، کوکلدن ، وار قدرت قلبمله سومه‌یه‌یم؟ نی فکراً ، املاً ، هپ ، هپ احیا ایتدك ، اعلا ایتدك . بیلیرمیسك ؟ انکلیز کنجلری ، انکلیزلر اساساً حیاتده نیچون اقوام سائره‌دن زیاده موفقدرلر ، مسعوددرلر؟ چونکه ابتدای شبابده اکثریتله معصوم ، منم ، معزز برسودایه ربط قلب ایدرلر ، بوسائقۀ معنویه ایله‌ده بریاندن عزم وفعالیتجه دها زیاده متین اولورلر ، بریاندن‌ده مساویدن ، معاشقات مردوده‌دن ، اسراف تحسساتدن ، افنای قلبدن محافظۀ نفس ایده بیلیرلر؛ عاقبت ، امله ایرنجه ، اوله‌نجه‌ده هم معناً ، هم بدناً دینجدرلر ، سلیمدرلر . رفیقه‌لرینی ، عائله‌لرینی مسعود ایتمك ایچون نه لازمسه بتون اوخصائصه بول بوله مالکدرلر .

سندن صاقلایه‌مام ، کچن کون پدرم بکا ایلك دفعه اوله‌رق سکا قارشی بسله‌دیکم حسیاتی ، آمالی صوردی ، اوکاده عینی ملاحظه‌لری بسط ایتدم ، اویله تفصیلات ایله بسط ایتدم ، بربریمزی ناصل سودیکمزی‌ده اودرجه شوق ایله سویله‌دم‌که سلمان بك طایانامادی :

— اویله ایسه (پارس) ه کیتمه‌دن اول سحره نشانلانملیسك .

دیدی . عجبا اوسعادته نه‌کونی ایره‌جکز ؟ سحرجکم !

بوصوك تبشیر اوقیزجغزه اوبر مباحثه‌لری هپ اونوتدیردی ، اونوتدیردی‌ده :

— آه ، دیمك ، دون صباح آغلامك بنی سکا میلمه ، محبته ، سنکله علاقه‌مه دائر اوزون اوزادی‌یه عادتا امتحان ایتمسی بوسببه مبنی ایمش ، اوح ! فترتجکم ، پدریکك حقی وار ، بربریمزه برآن اول نشانلانسه‌ق ، نشانلانسه‌ق ! دیدیرتدی .

اواثناده اوبرلری اوفاق برکوی مزارلغنك کنارنده توقف ایتدیلردی ، اوشاغی کوندرمش ، فترتله سحری چاغیرییورلردی . اوحسبحال عاشقانه بالضروره ختامه ایردی . فقط (فترت) بتون اوماجرانك شوقیله سویجندن نه‌یاپه‌جغنی بیلمه‌یوردی ! .

اوموقعده بویله هیئتجه توقفه سبب (سلمی) اولمشدی . (سلمی) تاصباحدن

بری رسمه چالیشیور ، مستثنی براستعداد کوستربیوردی . دها شمدیدن تقدیره، تماشایه دکر لوحه‌لر یاپمشدی. الکچوق تصویر مناظره‌میل ایله‌یوردی، (قورو)لری، (روصو) لری پك سوییور، فیضنه، سعینه مشق تتبع، مشق امل اتخاذایله‌یوردی؛ فطرةً نفاست آشنا ایدی، رسام ایدی ؛ دها درت ، بش یاشنده ایدی، النه برقلم کچیرنجه برخانه ، برآغاچ ، برچیچك رسمی یاپمغه چابالار ، یاپامانجه یالواره آننه‌سنك دست مهارتنه مراجعت ایلر، یاپدیغندن دقتله اورنك آلیردی . بویله‌لکله دها چوجقلقده رسمه آلیشدی ؛ اون، اون ایکی یاشنده ایکن عادتا چیزییور ، قارالایوردی ؛ شمدی هنوز یکرمی بر ، یکرمی ایکی یاشنده ایدی ، فقط بررسام عد اولونه بیلیردی . اودرجه مهارته مالك ایدی ؛ الك بیوك فطانتی مناظرطبیعیه‌یی کشف وتدقیقده ، باخصوص بومنظره‌لردن موضوعنی‌انتخابده ابراز ایله‌یوردی ؛ الك متین‌قدرت‌صنعتی ایسه آثار نفیسه‌یی تماشاده، تتبعده بولیوردی؛ (پارس)ده،(لوندره)ده صیق صیق (لوور) کبی، (رووایال غالری) کبی برمشهور نفائسه، بر(موزه) یه کیدر، اوراده بر لوحهٔ نفاستك اوکنه کچه‌رك اوزون مدت بتون دقائق بدیعه‌سنی کشف ایله اوغراشیردی، جهانده الك بیوك ذوق حیاتی بویله براشتغال کزینده‌بولوردی.

سامی ایچون بومشغله‌نك، بومعرفتك فوقنده برمسعدت یوقدی، اوله‌مازدی؛قلب فکر، هپ او امله معطوف، او اندیشه‌یه منحصر ایدی؛ حتی ــ انکلتره‌ده‌بیومش بر قیز ایچون غریبدر!ــ اوله‌نمك؛ او، بارق صاحبی اولمق بیله‌خاطره کله‌یوردی.

بر کنج ، ولو نحیف بر قیزجغز اولسون، بودرجه وجد ایله، استغراق ایله بر صنعته ، بر فنه ابتلا کوستریرسه ، حقیقةً‌ده براستعداده مالك ایسه البته‌عاقبت خارق‌العـاده مراده ایرر . سلمی‌ده بویله مسـعود ، موفق بر یولی طوتمش کبی کورونیوردی، او کوی مزارلغندن بوغاز ایچنه‌طوغری معرفتمندانه برنظرعطف ایدنجه عادتا غشی اولدی؛ آرتق هرکون فیرچه‌لریله، بویالریله، طاقمیله اورایه‌کله‌رك اومنظرهٔ بدیعه‌یی تصویر ایتمکه قرار ویردی. فی‌الحقیقه او لوحهٔطبیعت جداً محتشم ایدی، بوغاز ایچندن الك بدیع برنخبه‌یی احتوا ایدییوردی، الك کمراه بدایعی احاطه ایله‌یوردی ؛ اناطولی یاقه‌سنك او یشیل ، یم یشیل قورولرینی ، مشجره‌لرینی یریر دکزه طوغری‌انعطاف ایچنده، عادتا سجده ایلر کبی‌کوستریر الٓهی برتماشا ایدی.

نظر استغراقه اویله کورونیوردی‌که بعضاً دکز یوکسه‌لیور، آهسته آهسته یوکسه‌لیور؛ آغاجلرك سایه‌لریله مصافحه ایله‌یور، ظن اولونیوردی. او صاف، او معصوم یشیللك، صویندن طوپراغنه قدر، بتون اوزمینه مستثنی بر کوزللك، رقیق بر جاذبه، خارقه‌لر ایچنده بر طبیعیلك، بر علویلك ویرییوردی.

جهانی دور ایدنلر مناظر طبیعیه‌دن اوروپاده ایکی بدیعه‌نك حیرانیدرلر. بری بوغاز ایچی، دیکری (ناپولی) کورفزی... بیلمم وطندن برجزء معززی عرض ایله‌دیکی ایچونمیدر؟ نه‌در؟ بوغاز ایچی بکادائما (ناپولی) کورفزندن بیك کره زیاده مکارم ایله مطراء، حتی مالا مال مطرا کورونده.

نظر، بر نظر اشتیاق مفتون اودریای نورا نوره انعطاف ایتدکجه ایسته‌دیکی رنکی، موجه‌یی، اوزله‌دیکی لونی، تموجی بولور؛ هواده، فضاده، قیرلرده، تپه‌لرده سماوی بر ماوی‌یه، بهشتی بر یشیله، درین بر صفوته، کمراه برطراوته کومولور.

متأخریندن بر ادیب افرنج، بر شاعر، آدیله، صانیله (پیه‌رلوتی) بواقلیم محاسنی تصوره صیغماز بر خارقهٔ بیان ایله نارین اولدیغی قدر ناشنیده بر اثر مشهورنده، (ناکاملر)ده نه‌مکمل تصویر ایلر! انسان اوپارلاق صحیفه‌لری‌اوقورکن او صنع ازلك عادتا اودرجه روحپرور بر نظیره‌سنی بولور، چشم جانیله کورور، روحیله. فکریله‌ده الك مستتر دقائق حسننه آکاه اولور. (لوتی) قدر بوغاز ایچنی تصویر، تکریم ایدن شاعر ظهور ایتمه‌دی.

ایشته سلمی بویله بر لجه‌دن بر نخبه‌یه، بر نخبهٔ بدیعه‌یه تصادف ایتمشدی، مفتونانه، مشتاقانه باقیوردی.

او رنکلری، او الوانی، او روح شئونی، سومه‌مك ممکن دکلدی. طبیعتك بو لطافتی بویله سود سودسیرایتدکجه، قلباً، فکراً‌ده سویمه‌مك، بوسوداء بوسوینج ایله حیاتدن خشنود اولماموده ممکن دکلدی.

قیزجغز بوتأثیر، بوتأثر ایله بر نشاط بی انتها ایچنده ایدی؛ بر مدتدن بری بر مزار طاشنه طایانمش، کوکلنی، کوزینی او تماشایه حصر ایله‌مشدی.

بر آرالق (فترت)ده آبلاسنك یاننه کلدی، عینی انعامه، استغراقه مظهر اوله‌رق

شوقندن تحف تحف اعلان شادمانی ایله‌مکه باشلادی ، نهایت :

— اوح! نه‌کوزل یر ! نه‌نورانی بر تپه ! بی‌ده اولونجه بومزارلغه کومسونلر، روحم شاد اولوردی.

دیدی ، او شباب ، او حیات ، او قدرت ایچنده پارلایان کنجلك ئولومه دائر بوساده سوزی، بیلنمز نه‌دندر؛ بر ضربهٔ برودت کبی بتون او جمعیته تأثیر ایتدی، هرکسی بر لحظه تترتدی ، حتی اورقیق ، بر فغفور کبی رقیق سحرجکی ایسه بر تبنده صولدیردی، صارارتدی. قیزجغز یاواشجه‌جق سودیکنه :

— فترتجکم، او ناصل لاقیردی! بکا آجمایورمیسك!

دییه سرزنشده بولوندی .

حیاته بر درجه‌یه قدر بیکانه‌لکیله برابر سلمان بك، اوغلنك او ملاحظهٔ صاقیانه سندن پك متأثر اولدی. ذاتاً ، بیلیورز، موتك درین بر زخمه‌سنی یمشدی. اویاره «آمان اویله بر مصیبت ایلەق تمرله نه‌سون» دییه بردن‌بره قورقدی. فقط چوق سورمدی، اوقورقو کچدی .

یوجیلر آرنائود کوینك اوستلرینه طوغری یوریبورلردی . آیازمه‌نك اوکنه کلدیلر. وقت اوکله‌یی کچیوردی. هرکس آجیقمشدی . بیوکجه بر چنار آغاجنك آلتنده اوطورمغه، سفره‌یی قورمغه قرار ویرلدی .

اوشاقلر چمنك اوستنه اورتولری سردیلر. حولیلری قویدیلر. سفر طاسلرینی آچدیلر ، شیشه‌لری دیزدیلر ، چاتاللر ، بچاقلر ، طاباقلر ، بارداقلر عمومه توزیع اولوندی. صحنلر الدن اله طولاشدیریلیور، هرکس طباغنه ایسته‌دیکی یمکدن ایسته‌دیکی قدر آلیوردی. حلوالر، یالانجی طولمه‌لر، تعبیر معروف ایله، اودرجه نفیس ایدی که بوچشید یمکلرده شمدی‌یه‌قدر پك آلیشمادقلری حالده‌بیله ینه (فترت)ك (سلمی)نك غایت خوشنه کیدییوردی .

فترتله سحر طبیعی یان یانه اوطورمشلردی . حتی بربرینه قارشی پك تکلیفسزجه طاورانیورلردی ، بر آرالق (فترت) سحرك بارداغندن صو ایچدی ، قیزجغز بو بواشترا کدن، صمیمیتدن ایچین ایچین بر سوینج طویدی ؛ دها صوکره ، (سحر) بر موزك یاریسنی یمشدی :

— آمان، فترت، طاباقدن بر موز آل‌ده، یه؛ طبق چیلك، آرنائود كوی چیلكی كبی، اویله كوزل قوقویور.

دیدی، فترت ایسه كوله‌ركدن سودیكنك النده‌قالان موز پارچه‌سنی‌قوپاردی، آغزینه كوتوردی. یمكه باشلادی.

— صحیح نه‌لطیف، نه‌لطیف قوقویور. فقط‌اوكوزل قوقو سندنمی! لبكدنمی! یوقسه میوه‌دنمی؟

دیدی. بوشوخپرستلك اومعصوم قیزی هم‌شوقه، هم‌حجابه دوشوردی. حاصلی، غرامه بسبتون رام ایله‌دی.

كریم پاشا، سلمان بك، كزیده خانم، هپ اوزاقدن اوزاغه، آلتدن‌آلته فترتله سحرك بوحسبحاللرینی، حسبحال عاشقانه‌لرینی انبساط ایله تماشا ایدییورلردی. اوملاحظهٔ عشق تماماً قوامنده ایكن كریم پاشا آیاغه قالقدی، بتون حضارك اولا مبهوتانه بر سكوتی، صوكره صمیمی بر آلقیشی ایچنده شو سوزلری سویله‌دی:

— خانملر، بكلر!

بیلیورمیسكز! بزنیچون بوكون بوتنزهه، بومسیره‌یه چیقدق؟ برصفا سورمك، طبیعتك الطافندن بول بوله بر لحظه مستفیض اولمق ایچونمی؟ اوت، فقط یالكز اوقدر دكل ... بز دها بیوك برسور، دها سوركلی بر سرور ایچون بو اجتماعی ترتیب ایله‌دك. هپمزك قلبدن، روحدن سوردیكمز فترت، سحر، بوكون، بو لحظه بتون شومكارم طبیعته قارشی، جهان محتشم شئونك شوالك صاف، الك‌دائمی، الك‌بلیغ تجدداتی ایچنده ایشته بربرینه نشانلانیورلر، مسعود، معزز بر عائله‌وجوده كتیرمك ایچون ینه‌بربرینه وقف‌حیات ایله‌مكه عهدله‌شیورلر. سلمان بك برادریمز ایله بن آیلردن بری كوردك، آكلادق كه بو ایكی محصول عمریمز یكدیكرینی سوییورلر، جدی، صمیمی سوییورلر. بو سودا بویله بر نتیجهٔ مسعوده‌یه شایسته ایدی.

دیدی، صوكره كیتدی، فترتی‌ده، سحری‌ده آیری آیری اوپدی، تبریك ایتدی، سلمان بك، كزیده، سلمی، صمد، هپ بویله یاپدیلر. ایكی نشانلی‌ده بربریله ایلك دفعه اوله‌رق شوق ایله، صفوتله اوپوشدیلر. ایشته بو اكلنجه حقیقی

بر سور سرور ؛ او مسیره ایسه پك محتشم ، پك رعنا بر دوكون اوی اولدی .

كنجلر جهت جهت تنزهه طاغلدیلر ، ملاطفه‌یه قویولدیلر . اغاجك آلتنده مستریح بر زمینه یرلشدكدن صوكره كریم پاشا سلمان بكه دیدی‌كه :

— عزیزم ، بیلیرم ، اجتماعی ، سیاسی ، ادبی هر درلو ترقیاتمزدن خشنود دكلسك ؛ تكاملمزی كوشك ، یاوان بولیورسك ؛ فقط بر كره چوجقلغمزی ، كنجلكمزی خاطرلا ؛ بر كرده شو كنجلرمزه ، بالخاصه فقرمزه ، سحرمزه باق. باقده هیچ اولمازسه بو تكاملمزی ، یالكز تكاملمی : بو انقلابمزی اولسون ، تقدیر ایت ؛ اجدادیمز ، پدرلریمز ، حتی بز بویله‌می بیودك ! بویله‌می سودك ، سولدك ، نشانلاندق : احوال اجتماعیه‌مزده كوردیكك بو تحول سیاسیاتمزده ، ادبیاتمزده ، حاصلی ، كافهٔ خصوصاتمزده دها زیاده واقعدر . یوق ، سلمان ، مكتبدن بری بر بریمزی طانیرز ، طارلما ، فقط مفرطسك ، دائماتهیجسك ، هیچ بر زمان ، سن كمالكده بیله ، قابكه صیغمادك .

سلمان بك بو مطالعه‌لره شو مقابله‌ده بولوندی :

— پاشا ، بر ضرب مثلمز ، بر كل ایله بهار اولماز ، دیر . بر جزء ایله ، بر جزء صغیر ایله قوص قوجه بر كل ایچون حكم ویریله‌مز . ملاحظه‌لریكز قسماً طوغریدر . دیدیككز تحول ، تحوللر واقعدر . اوت ، ساده اجتماعیاتمزده دكل ، ادبیاتمزده ، سیاسیاتمزده هپ واقعدر : فقط قورقارم كه بو تحولاته بر اثر تكامل ، حتی انقلاب دییه‌مه‌یز ؛ دیسه‌ك ، دیسه‌ك اختلال دیرز . تكامل تدریجاً ، روح اصلیسنی محافظه ایدركدن ، عمومی بر صورتده اولور . انقلاب ایسه بردن بره وقوعه كلمكله برابر ینه عمومیدر ، ینه بر اطراده نتیجه ویریر . حال بوكه اختلال بر هرج مرجدر ، بعضاً بر حسن عاقبته اقتران ایدر ، لكن اكثریاده بر جماعتی بسبتون یولدن چیقاریر ، قارغاشه‌لغه بوغار ، باطیریر .

انكلتره‌یی ، انكلیز تاریخنی نظر تتبعدن كچیر ، نه اجتماعیاتده ، سیاسیاتده ، ادبیاتده تكاملك بر نمونهٔ خارق العاده‌سنی كوریرسكز . بر خلق ، بر هیئت ، بر جمعیت آهسته آهسته ، اویله اولماسه بیله . هیچ هرج مرجه میدان ویرمه‌دن . همان همان هیچ یاقمادن ، ییقمادن ، قان دوكمه‌دن تشكیلات اجتماعیه وسیاسیه‌سنی تعدیل ایله‌یور ،

اصالتدن عوامه، زنکیندن فقیره طوغری تعدیل ایله‌یور؛ اول امر ده ادارهٔ کیفیه‌دن، مطلقیتدن فسیح، متین بر مشروطیته کچیور، کیتدکجه‌ده عواملاشیور، سیاسیاتجه، اجتماعیاتجه؛ هر جهتجه عواملاشیور، دها صوکره اصحاب اصالتك امتیازلرینی برر برر آلیور. بین الاهالی مساواتی کیتدکجه تأمین ایله‌یور.

بیلیرمیسکز؟ ینه انکلتره‌ده بوصوك سنه‌لرده اجتماعاً سیاسةً اویله آثار تکامل تجلی ایله‌دی که بوتحول باشقه بر مملکتده اولسه‌ایدی، انقلابه، حتی اختلاله بادی اولوردی. مثلا عمله‌نك، فقرانك حقوقی نسبةً توسیع؛ حیاتی، معیشتی ممکن مرتبه ترفیه ایدلدی. اصیلزاده‌لرك، زنکینلرك ایسه امتیازلری همان بسبتون قالدیرلدی؛ فقط ویرکولری، مکلفیتلری‌ده صوك درجه آرتیرلدی. اومشهور (لورد)لر مجلسنك حکمی کلی اسقاط اولوندی. کافهٔ نفوذ حاکمیت مجلس عوامه ویرلدی.

ایشته بتون بوتقلبات، اوت، جدال ایله، مناقشات ایله، فقط آهسته آهسته، فقط مشروع بر طرزده، خلاصه قانون تکامله توفیقاً وقوعه کلدی. ادبیاتجه، حتی عاداتجه ینه بویله‌در.

انجق بوخارقه‌لر انکلتره‌یه، انکلیزلره مخصوصدر. مثلا فرانسه‌ده بویله تحوللر دائما انقلاب ایله، بعضاً‌ده اختلال ایله حصول بولور، فقط نه اولورسه اولسون، نتیجه ینه آز، چوق مسعوددر، مفیددر.

ایشته بتون بوممالك متمدنه بویله یورییر، یوکسه‌لیر، طورماز، هیچ طورماز؛ طورمادیغی ایچونده انقراضدن یاقه‌یی قورتاریر. ویل اوممکلتلره که اونلر بوقدرتی کوستره‌مزلر، اونلر بومشی ازلیده توقفه اوغرارلر. اوغرایجه‌ده انقراض بولور، پریشان اولورلر.

دیمك، بزدکیشمزسه‌ك، یوریمزسه‌ك، یوکسلمزسه‌ك عینی تهلکه‌یه معروضز. دیمك، تکامله، اولمازسه انقلابه، اوده اولمازسه اختلاله، فقط نتیجه‌ده شاد، موفق براختلاله محتاجز.

(فترت) هیئت اجتماعیه‌مزده نه‌در؟ بر ثمرهٔ تکاملمی؟ بر محصول انقلابمی؟ یوق. بلکه بر نتیجهٔ اختلالدر. برترك چوجغی که برانکلیز آنه‌دن دنیایه کلدی، انکلتره‌ده طوغدی، فرانسه‌ده بیودی. عثمانلیلق ایچون تکامل بویله اولماز، بویله

اولورسه اختلال اولور . نیچون بویله یاپدق ! چونکه بزاساساً ، اسباب مبسوطهیه مبنی تکامله ، انقلابه مقتدر اولهمادیغمز ایچون اختلالجی یز ، اختلالجی اولدق . قومیزی ، قومیتمزی فضله محافظهکار ، ترقیات عصریهیه پك بیگانه بولدق ، قیزدق ، قابازدق ، نهایت وادئ اختلاله صاپدق . قانون تکاملی ، قواعد انقلابی هیچ گوزتمهیهرك اویله یاپدق ، فقط اسف که بو سائقه ایلهده هیئت اجتماعیهمزدن ، کتلهٔ حقیقیهٔ عثمانیهدن برمرتبه آیرلدق ، گوندن گونهده آیریلیورز . عمومیت اعتباریله ، ابنای وطنمز بزی آکلاماز ، بکهنمز ؛ آکلایانلر ، بکهننلر انحق بر شرذمهٔ قلیلهدرکه اونلرده اختلالجیدرلر .

برقومك ترقیسنه ، نجاتنه اختلال کفایت ایتمز ؛ بالعکس ، اکثریا مانع اولور ، لکن تکامل ، انقلاب کرکدر . بز نه زمان بو وطنك حقیقی خادمی اولهبیلیرز ؟ نهوقت اختلال واقعی منتظم برشکل تکامله ، یامعقول برطرز انقلابه صوقابیلیرسهك !

ایشته هیئت اجتماعیهمزدن آیرلدیغمزی آکلایورز ، یولمزی برپارچه تعدیل ایتمك ایستهیورز . دکلمی ! فقط اوهیئتهده آکلاتمق کرکدرکه بومحیط آرتق تجدده محتاجدر ، کهنهلکدن بوغولیور . طبیعتك مادی ومعنوی هردرلو یاردیمنه رغماً بوغولیور . افکار عثمانیه او عصرلرك تضییقندن صیبرلمغه ، عصریمزك مقتضیاتنه هرجهتجه آشنا اولمغه یالکز محتاجده دکل ، عادتا مفتقردر . بویله اولمازسه عثمانلیلق معنوی ، مبهم برفقرالدمله گوندن گونه سونر ، بیتر ، ازیلیر ، گیدر ، طبقی شمدی اولدیغی کبی ...

بداهته قارشی گوز یومق جائزمیدر ؟ معنویاتمزه ، مادیاتمزه ، هرحالمزه عبرتله باقیکز ، نه گورورسکز ! برپریشانلق ، برطاقتسزلق ، برناتوانلق دکلی ! نیچون بویلهدر ؟ چونکه ، دیدیکمز کبی ، عصرلردن بری طوریبورز ، یوریهمیورز ، اطرافمزده ملل سائره یوریدیلر ، ایلریلهدیلر . بز بویله اولیرسهق البته مضمحل اولورز .

پاشا ، بوحقائقی سز ، بز آکلامشز ، نهپارهایدر ؟ بزبراقلیت قلیلهیز . جمهور عثمانی بوادراکه ایرملیدر . ایشته اختلال واقعمزك امید ویرن جهتی اودرکه شو ابتهاج ایله گوردکلریمز کبی کنجلریمز یتیشیرلر ، چوغالیرلرده بودردلریمزی کشف

ایدرلر ، برعزم خارقه پرداز ایله بو اختلالی یاواش یاواش تهذیب ، توسیع قیلارلر . اولا بر انقلابه ، صوکره بر تکامله قلب ایلرلر ، عمومیلشدیریرلر ، اوساییه‌ده ایسه هیئت قومیه‌مزه بر تجدد ویریر ، بر نخبهٔ غرای ترقی صوقارلر .

کریم پاشا بو مصیب ملاحظه‌لره حق ویردی ؛ فقط ملول ، محزون دوشونمکه قویولدی : چونکه علماً محدود اولمقله برابر فکراً مترقی ، قلباً نجیب بر آدمدی ؛ وطننك فلاکتنی آکلایوردی ، سعادتنی جاندن اوزله‌یوردی ؛ بو سائقه ایله‌ده عائله‌سنك ، اطرافنك فیضی ، ترقیسنی بتون عثمانلیلرك ترقیاتنه بر مقیاس عدایدرك سوینیوردی ؛ فقط سلمان بکك اوانتقادلریله ، ایقاظلریله بو ظنونك حقیقتدن زیاده خیال اولدیغنی آکلادی ؛ بالطبع متأثر اولدی .

سلمی ایله کزیده قول قوله کیرمشلردی ؛ هم چمن چمن کزییور ، زمان زمان چیچك طوپلایورلر ؛ هم‌ده صاف ؛ صمیمی کوروشیورلردی .

کزیده خانم سلمایی بر همشیره کبی سوییور ؛ علماً ، کمالاً ده پك تقدیر ایدییوردی . حقیقةً سلمی ساده رسمده دکل ، عمومیتله معرفت نفائسده خارق‌العاده ، فلسفهٔ نفاستده کلی واقف ایدی ؛ چونکه چوق اوقویوردی ؛ انکلیز فیلسوفلرینی برر برر نظر تتبعدن کچیرییوردی ؛ ذاتاً فطرةً ده فیلسوف ایدی .

مثلا کزیده‌یه دییوردی که :

— اوله‌مکمی ؟ نیچون ؟ حال حاضرم سعادت محضه دکلمی ؟ قاردشمی ، بابامی ، بیوك آنه‌می ، هپ جانم کبی سورم . بو محبتلر قلبم ایچون پك صحیح بر غدای کافیدر . صنعتم ، رساملق ایسه ، ناشطهٔ فکرمدر ، نشوهٔ روحمدر . بو آهنك حیاتمی محافظه ایتمك بنم ایچون اك بیوك بر اندیشه‌در . باشقه بر دوشونجه یادیمه بیله کلمز . انکلتره‌ده بیوك آنه‌مله برابر کچیردیکمز حیات پك ساده‌در . فقط نه‌درجه منعمدر ؛ قلبمه ، فکریمه لاینقطع انشراح ویریر . بعضاً پدرم ، برادرم‌ده کلیرلر ، هپ او مسکن معززمزده طوپلانیرز ؛ ساعتلرجه باش باشه ، بزبزه کوروشیرز ، اکله‌نیرز . اکثریا هپ برابر کزمکه چیقارز . تا چوجقلغمزدن بری عادتمدر ؛ زمان زمان باباجغمك بوینه صاریلیرم ، اووقت بیچاره آنه‌می خاطرلارم ،

كوزلرم درحال ياشله ، لكن ليلرمده دعا ايله ، مرحومه‌نك روح پاكى ايچون دعا ايله طولار .

حاليشمق زمانى كلنجه ، حجرهٔ مساعيمه چكيليرم . رسملريمه، لوحه‌لريمه وقف اجتهاد ايدرم. ساعتلرم انشراح ايله كچر؛ مسعود ، معزز نتيجه‌لره ايررم.. حياتدن دها فضله نه‌بكله‌نير ؟.. اوت ، ازدواج برقيز ايچون خوش بركاشانهٔ املدر ، فقط بالنفس بكا اومرتبه جاذبه‌دار كورونميور ، حتى بلكه بو انتظام عمريمه سكته ويرير كبى كليور . اوت ، بيليرم ، عموميتله كنج قيزلر بويله دوشونمزلر ، فقط كزيده خانم افندى ، امين اولكز . سوزلرم صميميدر ، دوشوندكاريمى صميمى دوشونيورم .

كزيده يكرمى ياشنده برقيزك بودرجه تمكين ايله ازدواج كبى برمسئلهٔ حياتيه ايچون بسط مطالعه ايديشنه مبهوت اولدى .

ناسل اولماسون؛ حياتده اواعتدال، حتى اوكمالات نه‌در؟ اوعمر صاف وساده‌دن اونه خشنوديدر! ايشته بوفيضك باعثى‌ده اونزيه تربيه‌در، انكليز تربيه‌سيدر .

مع مافيه كزيده سلمادن نهايت شو استيضاحه كيريشدى :

— سلمى خانم ، هرخصوصجه مزيت صاحبى بركنج سزه عاشق ، يد ازدواجكزه طالب اولسه نه ياپارسكز ؟ او طلبى ردمى ايدرسكز ؟ مطلق بكار قالمقمى ايسترسكز ؟

— كزيده خانم افندى، بوسوألكزك جوابى قولايدر ، اويله بر حال وقوعه كليرسه اولا فكريمه صورارم ؛ فكراً ، عقلاً اويله بر علاقه‌يى تصويب ايدرسه‌م صوكره قلبمه مراجعت ايدرم؛ قلباً موافقت حس ايدرسه‌م البته او ازدواجى قبول ايدرم . فقط شمدى‌يه قدر بويله بر وقعه باشمه كلمه‌دى . فى الحقيقه بنى ايسته‌ينلر اولدى، كوزلجه بر قيزى على الاطلاق ايسته‌ين دائما اولور ، فقط بوطالبلرك هيچ برى عقلمه، فكريمه ملايم كورونمه‌دى، اويله اولونجه‌ده قلبمى امتحانه بيله حاجت قلمادى. بنده قلب دائما فكره منقاددر. قلبك محاكمه‌لرينى عقل آكلاماز، دستورى بكا كوره دكل، ادراكم دائما حسياتمه غالبدر . سوديكمى، سومديكمى هپ اسباب معقوله‌سيله سورم، سومم.

كزيده‌نك سلمانى بوصورتله ازدواجه دائر امتحان ايديشنه بر سبب واردى.
بايدور بك بوقيزه مبتلا ايدى ، فقط سلمادن قورى برنزاكتدن ماعدا بر مقابله
كورمه‌ديكى ايچون بوابتلاسنى اظهاره جسارت ايده‌مه‌يوردى ، بوحالك فرقنه
چوقدن وارمشدى؛ بومكالمه‌دن صوكره آكلادى‌كه بايدور ايچون سلمادن اميد
يوق ايدى .

صمد ، بايدور ، سداد فترتك شعر سويله‌ديكنى خبر آلمشلردى . سحر ايچون
ياپديغى قطعه‌يى‌ده كورمشلردى، حيرت ايچنده ايديلر؛ بويله‌آز برزمانده اوكنجك
شاعر اولمسنه عقل ايرديره‌مه‌يورلردى ؛ نهايت ، كيتديلر ، وقعه‌يى كريم پاشايه ،
سلمان بكه نقل ايتديلر . پاشا اوحيرته اشتراك ايتدى ، حالبوكه سلمان بك
شو مطالعه‌لرى بسط ايله‌دى :

— تعجبه هيچ معنى يوق ، فترت شاعر دكل، ناظم اولمش؛ يعنى افعله‌وتفعله
اوكرنمش .. بوتجربه وقتيله هپمزك باشمزدن كچدى . على‌العاده تحفهٔ وهبى‌يى
اوقور اوقوماز اكثريتله برهوسه دوشرز .

حمد بى‌حد اوكر مفرمايه
فعلاتن ، فعلاتن ، فعلن

تقطيعنى بولور ، بولماز شاعر اولورز . هله صوكره بعض قدماى شعرامزك ،
بالخاصه متأخرينمزك حافظى اوليويريرسه‌ك بر چوق سوزلرى قولاى قولاى وزنه
صوقه‌بيليرز .. ايشته (فترت) ده بويله ياپدى ، ديمكدر ؛ فارسيدن ، عربيدن ،
تركجه‌دن او متعدد بيتلرى خواجه‌لرندن ديكله‌يه ديكله‌يه ، ديكله‌دكجه حفظ ايده ايده
نظمه آشنا اولدى ؛ نهايت ، عادتا بر سوق طبيعتله :

شهابم ، ماهتابم ، آفتابم ، آب وتابمسك ! ديدى ، فقط نيچون بوقدرله اكتفا
ايتدى ، بالفرض :

بهارمسك ، كلمسك ؛ كلبنمسك ، كلستانمسك ! ديه دوام ايده‌بيلير ، برمنظومهٔ
غرا ميدانه قوياردى ، قوياردى‌ده اوده باشمزه بر شاعر نورسيده كسيليردى ،

فقط اومارم‌كه بو چوجقلقدن محافظهٔ نفس ایلر، چونكه بویله ملعبه‌لره شعر دینه‌میه‌جكی ایچون بویولده صرف ایدیلن اجتهادده، وقتده هدردر.

بو نوع شاعرلكك، ناظملغك برنفی اوله‌بیلیر. اوده تركجه‌یی غوامض قواعدیله اوكرنمكدر، فقرت ایسه، بوكمالاته چوقدن مالك اولدی. یوق، شعر باشقه برفن، برنخبهٔ معالیدر؛ باشقه برادراك، برتعالیدر، حتی دینیله‌بیلیركه بزده اوافعله وتفعله قیدلری حقیقی شاعرلكه، حقیقی شعره بردرجه‌یه قدر مانعدر، هیچ دكلسه انكلدر.

صمد — استاد، بوملاحظه‌لریكز اساساً طوغریدر، فقط شعریمزك تكامل اخیرینی تقدیر بیورمازمیسكز؛ اساتذهٔ متأخرین اوضرورت عروض ایله برابر بوزمینده بیوك برتجدده موفق اولمادیلرمی؟ غربه یاقلاشمادیلرمی؟ آز، چوق بر بدیعهٔ كمال ایدینمه‌دیلرمی؟ الك صوك شاعرلریمز، حتی كنجلریمز ینه او وادیده‌قسماً دها ایلری‌یه كیتمه‌دیلرمی؟ برقدرت تكامل، بلكه‌ده برفیض انقلاب كوسترمه‌دیلرمی؟ اویله معنای لفظه اسیر، قربان دكل.

معنی نه‌در؛ الفاظ ایله اوغراش بره اوغراش!

— فقط الفاظی معانی‌یه همان‌همان ایسته‌دكلری كبی تابع، مطیع قیلمادیلرمی؟ شمدی منظومه‌لریمز، مفصل، منتظم آثار شعریه‌مز یوقی‌كه بر فكری، براملی، براندیشه‌یی حقیقی بر بلاغتله، برانشراح ایله باشدن باشه تبلیغ؛ بر منظره‌یی بر لوحه‌یی كافهٔ دقائقیله، سنوحاتیله تصویر ایله‌یورلر؛ بر واقعه‌یی، بر فقره‌یی، بر حكایه‌یی بتون تهیجاتیله، صفحاتیله اینجه‌دن اینجه‌یه نقل ایدیورلر. بوترقی‌یی امینم‌كه تصدیق، حتی تبجیل بیورپرسكز. اوت، بز فقرتك قطعه‌سنی طبیعی برشعر حقیقی دكل، برنظم بسیط كبی تلقی ایدرز، فقط آز وقت ایچنده، ولو ساده اولسه‌ده، قواعد نظمی اوكرنه‌بیلمسنی‌دركه شایان حیرت بولدق.

سلمان — صمدبك. مطالعه‌لریكز طوغریدر، لسانجه ترقیاتمزك شعریمزه انعطافی بلنددر. انجق شعری، شاعری تقدیریمزده سزكله بربریمزدن آیریلیورز. فكرمجه، شعرك محیطی، افقی، روحی، تأثیری؛ شاعرك ایسه نفوذی، قدرتی؛ بر قومه، برقومیته، بر هیئت اجتماعیه‌یه خدمتی بزده كوردكلریمزدن، حتی الك صوك

كوردكلريمزدن ؛ اومسعود ، مشكور تجلياتمزدن بيله باشقه‌در ، دها باشقه‌در .

شعر ، شاعر اودركه تحسساتيله ، تهيجاتيله ، آثاريله بر خلقك باشدن باشه، عوامندن، خواصنه، كنجندن اختيارينه قلبنى، فكرينى، خيالنى خلجانه دوشورير، فقط مطلق بر نقطهٔ نظردن تكملنه ، تهيجنه ، تعاليسنه ، تصفيسنه خدمت ايدر، حتى يالكز بر قوم ايله ، بر دور ايله ، بر محيط ايله قالماز ؛ اقوامه ، ادواره ، محيطلرده كيتدكجه حلول ايلر ، پايدار اولور . (ايلياذا) بر شعر ، (هومر) بر شاعر اولديغى ايچون بومظهريته ايردى ،همده قرنلردن، عصرلردن برى ايردى، الى ماشاالله‌ده ايرر .

اوقدر يوكسكلره ، او معاليه چيقمايه‌رق زمينمزه، زمانمزه اينسه‌لك‌ده‌بالفرض (فترت)لك ديديكى كبى كليشى كوزل زمان زمان ذكر ايتديكمز (بودله‌ر)ك (الم چيچكلرى) نى اله آلسه‌ق اوده بر شعردر ، (بودله‌ر) ده بر شاعردر . چونكه او اثر تقريباً اللى سنه‌اولى فرانسه‌كبى برجهان كمالاتده بيله يكيدن يكي‌يه كوزللكلرك، حقائق نفائسك كشفنه بادى اولدى ؛ فكرلرى تهيجه ، قلبلرى هيجانه، خياللرى تموجه دوشوردى ؛ حسن ايچون برافق نوين آچدى . بوشعرك قائلى بر غريبهٔ خلقت ايدى، بعض اطواريله ، حركاتيله عالمى شاشيرتدى، حتى بعضاً قيز ديردى، لكن شاعر ايدى ، بر نادرهٔ فطرت ايدى ، تاريخده ياشادى. حتى شاعر اودركه بالفرض (شاتو بريان) كبى تاچوجقلغندن خاتمهٔ حياتنه قدر همان نه‌ياپديغنى بيلمز، كولركن آغلار، آغلاركن كولر؛ فرانسه‌يه صيغماز، دها شبابنده آمريقايه قوشار؛ مدنيلردن بيقار،وحشيلرله دوشر، قالقار؛ صوكره ينه وطننه دونر،انقلاب كبير ايله اوغراشير ، بيوك (ناپوليون) ايله چارپيشير ؛ قرالرله‌ده كچينه‌مز، سفيرلكى استخفاف ايدر، ناظرلغى كوچك كورير، جهانك الك كوزل قادينه، بر ملكه‌ٔ جمله بيله ناز ايدر ، بر تعبير عاميانه ايله قفا طوتار ؛ عمرينى، استعدادينى اسراف ايلر، مغروردر، خود پسنددر، وفاسزدر، يار جانمه، رفيقهٔ حياتنه بيله‌يار اولماز، مغلق، مبهم ، مجهول بر دردك اسيريدر ، اسيرى اولمغله برابر:

اما اونكله در ينه عالمده وارلغم
قورتارما اى خدا ، بنى بوا كترابدن

دیر ؛ دائما بیزاردر ، دائما مضطربدر ؛ سومکدن ، سولمکدن ، کائناتدن ، حیاتدن بیله مشتکیدر ، معذبدر ؛ فقط بتون بو تأثراتنی ، بو عذابلرینی ، اضطرابلرینی اویله آلهی صوتلرله تبلیغ ایدر ، اویله مونس ، رقیق ، مهیج اثرلرله پیدرپی فصل فصل بزه احساس ، افهام ایدر ، اسلوبده‌کی کمالاتیله ، تجدداتیله لسانه بیله معنیً ، لفظاً او وسعتی ، او انجذابی ویریر که شاعرلکنی بحق عالمه تسلیم ایتدیریر ، یازدقلرینی ، شعرلرینی هر صاحب ذوقه سوه سوه اوقوتدیریر ، اوقویانلری ده دوشوندیریر ، فکراً ، قلباً ، خیالاً ، هپ ، هپ یوکسه‌لتیر .

ینه فرانسزلردن ، ینه او عصر ایچنده (موسه) بر شاعردر ؛ خلقاً ، خلقةً بر شاعردر ؛ هنوز وارلغنی ادراکه باشلار بر کنجدن غایهٔ حیاته یاقلاشمش بر پیره‌یه قدر بتون بشریتك دائما متحسسانه اوقودیغی ، اوقودیغه سودیکی بر شاعردر .

بر شاعردر که مثلا کیجه‌لری تصویر ایلر ، جهانی حزن ایچنده سرور ، سرور ایچنده حزنه ویریر ، یریر کولدیریر ، آغلاتیر . موسه ، موسه ، حتی بر سرور شعرادر ؛ اویله اما حیاتی نه‌حوبیاقله ، حتی نه کریه ایله ، نهایت نه‌ماتمله کچیردی ، بدبخت اولمغه وار قوتیله چالیشدی واولدی ؛

بر شاعره منتهای مقصد
بر شیشه شراب ، بر سمن خد

دیدی ، اك کوزل عمرینی بو ایکی ابتلایه حصر ایله‌دی ؛ دها سن کماله ایرمه‌دن فنایی آرادی ، آرادی ؛

قرارياب اوله‌مام کرچه مست سرشارم .
حسد ! اورنده‌که آسوده‌در مزارنده . .

مدلولنه ماصدق کسیلدی ؛ نهایت ، مرادینه ایردی ؛ فقط شعرینه ، شاعرلکنه کائناتی حیران ، مفتون ایله‌دکدن صوکره ایردی .

انکلیزلرك اومشهور (اوسقارو ایلد) ی همده فرانسزلرك (بودله‌ر) ینی هرجهتجه آندیریر ، بیوك بر شاعردر . اوده عمرینی دها فنا بر صورتده افنا ایله‌دی .

عالمده اك مستكره مساوئ اخلاقه طوتولدى ؛ جانيلر كبى زندانه آتلدى ؛ ذلت، سفالت ، فلاكت ايچنده ئولدى ؛ لكن بوكون جهانك تكريم ايله ، مشتاقانه نظر مطالعه‌دن كچيرديكى بدايع فكريه‌نك والديدر ، اويله شعرلرك شاعريدر ..

بو محيط واسعى بردرجه دها وسعتله‌شديريرسه‌ك ينه شعر ، شاعر اودركه سنوحاتيله ، اوت ، صرف سنوحاتيله ، تفكراتيله قومنى ، قوميتنى بردركهٔ پستيدن آهسته آهسته برمرتبهٔ بلنده رفع ايدر ، رفع ايتمكه چاليشانلرك راهبرى ، مشوقى، نورى اولور ؛ قارانلق ، زفيرى قارانلق بركيجه‌ده بر وادئ بى انتهانك افقنده ، افق ازليسنده پارل پارل پارلايان برستارهٔ اقبال كبى ... مثلا (شيلر، كوته) آلمانلر ايچون بوخدمت منيره‌يى ايفا ايله‌ديلر . اونلردن اول آلمانيا پست ايدى، طاغينيق ايدى ، پريشان ايدى ؛ اونلردن صوكره‌دركه يوكسه‌له بيلدى ، طوپلانه بيلدى ، شان ، سطوت قازاندى .

جهانك اك معروف اقوامى ، انكليزلردن روسلره ، مجارلره قدر آتيلرينى ، اقباللرينى برزهرهٔ سحركبى تاآوازلردن، افقلردن شعرلرله، شاعرلرينك الهاماتيله، عادتا هاتفانه الهاماتيله كورديلر، بولديلر، نهايت ايديندلر. انكلتره‌ده بر(تەنيسون)، روسيه‌ده بر (پوشكين) ، مجارستانده بر (پەتوفى) انكليزلك ، روسلق ، مجارلق ايچون برقطب مهيج تعالى ، برمهر مشعشع تكمل اولديلر . شعر، شاعر اودر ، اومرتبهٔ غرايه ايرر . بزده ايرديمى ؟ بزده شمدى‌يه قدر اويله اوله بيلديمى؟

ايشته ، صمد بك ، تخالفمز بونقطهٔ دقيقه‌ده‌در ، دكلى ؛ يوقسه سزك سرد ايتديككز ترقيات شعريه‌مزى، تجددات شاعرانه‌مزى، برمرتبه‌يه قدر شعريمزى، شاعرلكمزى انكار ايتمك انصافسزلقدر ، المدن كلمز ..

بايدور — فقط سلمان بك افندى ، ينه منصفانه دوشونيليرسه ، بزيالكز شعرده ، شاعرلكده دكل ، بتون شعبات معرفتده ملل سائره‌دن كرى دكلى‌يز ؟ ذكر ايتدكلريكز كبى شعرلريمز ، شاعرلريمز يوقسه اويله لوحه‌لريمز ، رساملريمز وارمى ؟ اويله علملريمز ، عالملريمز وارمى؟ تاريخلريمز ، مورخلريمز وارمى؟ يوق، البته يوق .. اوحالده يالكز شعريمزدن ، شاعرلكمزدن دكل ، بتون معارفمزدن مشتكى اولمليز .

سلمان — بايدور بك ، سزكله‌ده اساسده متفقز ، لكن تفرعاتده دكلز . اوت ، هر معرفتجه بز جهان تمدندن كرى يز ، فنونده ، علومده ، هپ اويله‌يز . بويله اولمقله برابر دمندن برى عرض ايتديكم شرائطى احتوا ايلر شعره ، اومرتبه‌ده شاعرلره مالك اوله بيليردك . (هومر) تو زه‌ديكى زمان يونانيلر البته سلسلهٔ ترقيجه حال حاضريمزدن دون ايديلر . اويله قرون قديمه‌يه كيتمسه‌ك ، زمانمزه ياقلاشسه‌ق عجبا (پوشكين) يتيشديكى وقت روسلر ، (شيللر) ك زماننده آلمانلر اودرجه مترقيمى ايديلر ؟ كمالات سائره ايچون طبيعى تمدنك تأثيرى كليدر ؛ فقط الك بسيط برقوملك بيله ديديكمز ، ديله‌ديكمز شعرى ، شاعرلرى اولور ، اولمق كركدر .

بزده نه ايچون بويله اولمادى ؟ بو سؤال عادتا بر مسئلهٔ اجتماعيه‌دركه تاريخ اجتماعيمزه تعلق ايلر . ناصل ، نه‌زمان ، نره‌ده برملت ، بر قوميت ؛ لسان ، تاريخ موجوديت صاحبى برملت ، برقوميت اوله‌رق تشكل ايتدك ، ايده‌بيلدك ؟ يازدقلريمزى ، دوشوندكلريمزى ، بربريمزه اكلاتمغه ، دبكله‌تمكه ناصل ، نه‌زمان ، نره‌ده باشلادق ، موفق اولدق ؟ عرفانمز ، لسانمز ، ادبياتمز ، حاصلى بتون كمالاتمز ناصل ، نه‌زمان ، نره‌ده وجوده كلدى ؟ خلاصه ، بتون بو مسائل تاليه تحليل ايديليرسه ، نتيجه‌ده اومسئلهٔ اساسيه كشف اولونور . نيچون شمدى يه‌قدر هردرلو شرائط مبسوطه‌سيله شعريمز اوله‌مادى ، شاعرلريمز يتيشه‌مدى ؟ اوحقيقتده اووقت ميدانه چيقار .

سلمان بك ، كريم پاشا اوكنجلرله باش باشه ويره‌رك بومباحثه‌يه طالمشلردى . كزيده ايله سامى اوجوارده قديم بركليسايى زيارت ايدييور ؛ (بيزانس) دن اثر ، خاطره ارايورلردى . (فترت) ايسه نشانليسيله برابر خنده‌لر ، مسرتلر ايچنده تارلالرى سير ايدييوردى ؛ زمان زمان يلديرمه‌سنك اتكلرينى اليله طوته‌رق سحرك بر دمت ياپمق ايچون منكشه‌لر طوپلاديغنى كوردكجه :

صانجوب بله نازنين اتكلر ،
طوپلاردى اتك اتك چيچكلر !

ترانه‌سيله اعلان مسار ايله‌يوردى . اوايكى كنج بويله مشتاقانه ساعتلردن برى

ال‌اله، یان‌یانه‌قوشوشیور، کزییور، اکله‌نیورلردی؛ فقط آرتق ایکندی‌اولمشدی، اقشام‌یاقلاشمشدی،بتون‌یولجیلر یاواش‌یاواش ینه‌اوچنار آغاجنك آلتنه طوپلاندیلر، صوکرده بباك طریقیله روم‌ایلی حصارینه طوغری یوله قویولدیلر .

سحر حالا نشاط . نشئه ایچنده ایدی، سماجه ساده پنبه دکل، عادتا برکل کبی قیپ‌قیرمزی ایدی، کوکسنه‌ده بردمت‌منکشه طاقمشدی، اوطور معصوم آتشینیله، حسنیله ، صباحتیله حقیقةً دلربا ایدی ؛ اویله اولدیغی‌ده شمدی بالذات اکلامغه باشلامش، باشلامشدی‌ده برپارچه‌نازنین‌برادا آلمشدی . (فترت) ینه اویله آتش، اویله خلجان ایچنده ایدی، متصل سودیکنه سوه سوه، سوینه سوینه باقیوردی، بربرندن بردرلو آیریله‌مایورلردی .

بتون جماعت بویله کوله، اکله‌نه کوچك ببك‌قدر کالدیلر، انکلیز کلیسانك اوکندن کچرکن لطیف برترانه‌ایشتدیلر، طوردیلر، دیکله‌دیلر. کلیسانك ایچریسنده قادینلر، قیزلر طوپلانمشلردی ، عبادت ایدییورلردی ؛ اثنای عبادتده ایسه مطرد برآهنك، مکمل بر موسیقی ایله هپ بر آغزدن برنشیده اوقیورلردی . اوبدایع غروبه قارشی بونوحات عابدانه مؤثر ایدی. ذاتاً سسلرده کوزلدی .

کریم پاشا :

— نه کوزل اوقویورلر، عجبا نه‌اوقویورلر ؟

دیدی . بوسؤاله سلمی خانم :

— بواوقونان نشیده انکلیزجه پك معروف بر شعردرکه کلیساده، خارجده، نرده اولسه اکثریا خلقك لسانندەدر .

جوابنی ویردی . اوتەدن (فترت) سوزه قاریشه‌رق :

— آه، سلمی بوشعری اویله مونس برآهنك ایله سویلرکه !

دیدی . عمومك رجاسنه قارشی کله‌مدی، سلمی‌خانم ببکدن روم‌ایلی‌حصارینه طوغری رنجتم بویی یوریرکن اومنظرهٔ غرای غروب ایچنده ؛ آسمانك، زمینك، دکزك ، ساحلك احتشامنه قارشی بر صوت صمیمیٔ رقیق ایله اونشیده‌یی اوقودی ، او اوقودقدن صوکره (فترت) ده همان حرفاً شویله‌جه ترکجه‌یه ترجمه ایتدی :

« کونش باغیور . اقشام ییلدیزی کوروندی ، بلیغ بر ندا قولاغمه ایردی ، بو قیلری آرتق براقه‌رق دکزه طوغری آچلمق زمانی کلدی . .

« او دمدمه بیتنجه ، او مدمدید چکیلنجه شمدی طالغه‌لر نه‌قدر ساکندر! سطح دریاده نه کوپوك وار ، نه کورولتی ! . .

« او قعر بی انتهادن نه چیقدیسه غربت بیتنجه ینه اورایه کیرر . شفق ، غروب ، چاك صدالری ، دها صوکره ، دها صوکره کیجه‌در . . .

« دیلرم ، بن بویله ساحلدن آیریلیرکن وداعمدن کیمسه متأثر اولماسون . چونکه طالغه‌لر بنی بو جهانك ، بو فضانك اوته‌سنه ، اویله اوزاقلره سوق ایدنجه ؛ برکره ساحلدن اوزاقلاشدیره‌رق او آچیقلره کوتورنجه اومارم ، اومارم عاقبت خالقمله یوز یوزه کلیرم . . . . . »

او مهیج انشاد ، بو صاف ترجمه او محیط ایچنده ، او منظره‌لرك اوکنده بو جماعته صوك درجه تأثیرایتدی . همان هرکسك کوزلرینی صولاندیردی ، چونکه هرکسه فنا حیاتی خاطرلاتدی ، هرکسده الیم خاطره‌لر اویاندیردی .

سلمان بك تأثیرینه غلبه چالدقدن صوکره صمدله بایدوره دیدی که :

— ایشته بکلر ، شعر بویله اولور . سنه‌لردن بری میلیونلرجه خلق لاینقطع بوشعری اوقویه اوقویه تنزیه فکر وقلب ایدییورلر . ئولومه قارشی سلاحلانیورلر ، حیاتدن بیقمایور ، فقط موتدن‌ده ییلمایورلر ، خلاق کائناته عرض طاعت ، حتی سجده ایدییورلر . هم‌ده نه تزیه ، نه عمومی بر لسان ایله ! . . . شاعر فردای عمری بر مهابت ، بر انشراح ، بر نور ، حزن انکیز اولسه‌ده تسلیتبخشا بر نور ایچنده کوستربیور ، بیچاره بشریتی مأیوس ایتمه‌مکه چالیشیور ، فقط نه موفقیتله ! . .

سلمی ، قیزم ، شونشیده‌یی برکره دها یوکسك بر سسله اوقورمیسك؟ هپمز ینه منتدارانه دیکلرز . .

سلمی او منظومهٔ غرانك صوك قطعه‌سنی آهنك ایله آهسته آهسته انشاد ایلدیوردی . کونش حجلهٔ فراقنه بسبتون چکلمك اوزره ایدی ، الك صوك اشعه‌سی حزین حزین ، بی‌تاب ، ناتوان صاچیوردی .

يولجيلر روم ايلی حصارينه واردیلر ، اولرينه طاغلديلر . فترت ، سحر بربرندن آيريليركن محزون اولديلر ، كويا بر كون صوكره ينه بربرينی كورمه‌يه‌جكلر ، بولمايه‌جقلرمش كبی محزون اولديلر ، آرتق او درجه يكديكرينك مجلوبی ايديلر...

خلاصه ، بويله‌جه بولدی او كونده اقشامی . . .

تحصيل ایچون پاریس

تشرین اولك ابتدالرنده بر پنجشنبه كونی ایدی . (مساژری) نك (بوسفور) نامنی طاشییان بیوكجه بر پوسته واپوری غلطه ریختیمنه یاناشمش ، طوریيوردی . مارسلیا'یه متوجهاً حركته حاضرلانیوردی .

واپورك آرقه طرفنده كوكرته‌ده بر چوق یولجیلر واردی ، كلی بر خلق‌ده بو یولجیلری تشییعه كلمشلردی . فترت ، سلمی او یولجیلردن ، سلمان بك ، كریم پاشا ، كزیده ، سحر ، صمدده بو تشییعه كانلردن ایدی .

(فترت) اكمال تحصیل ایچون (پاریس) ه كیدییوردی ، (سلمی) ایسه فرانسه طریقیله انكلتره‌یه دوشیوردی .

(فترت) باباسندن ، وطننده ، بالخاصه سحردن آیرلدیغی ایچون محزون‌ایدی ، فقط نهایت اوچ سنه صوكره املنه ایره‌جكنی بیلیوردی ، بو حزن الیمی متین بر عزم‌ایله هضم ایله‌یوردی ، مع‌مافیه زمان زمان قلبنه حكمنی كچیره‌میوردی ، مشتاقانه سحره باقدقجه كیزلیدن كیزلی‌یه برقاچ كوزیاشی دوكیوردی ، افتراقی اودرجه‌آجی بولیوردی .

بیچاره سحر طبیعی نشانلیسنك او متانته مالك دكلدی ، قلباً‌ده ذاتاً پك‌رقیق ایدی ، برقاچ كوندر بوروز وداعی دوشونه دوشونه اوطه‌سنه قاپاندقجه آغلامشدی ، كیجه‌لرینی اویقوسز كچیرمشدی ، لكن ، عاقبت اوده خیال مستقبل ایله بر نبذه تسلیت بولمش ، بوفراقك وصالنی وار قدرت تفكریله ، وار تاب تخیلیله هدف آمال ایدینمشدی .

سلمی‌ده هم باباسنی ، هم‌ده استانبولی سودیکی ایچون انکلتره‌یی اوزله‌مکله برابر بو افتراقدن متأثر ایدی ، هله سلمان بك تأثرینی ضبط ایتسه‌ده درونی قان آغلایوردی ، چوجقلرندن بو آیریلیشی اومرتبه سوز شناك بولیوردی ، في الحقیقه حیاتنده پك چوق کوردیکی ، کچیردیکی بویله وداعلرله مألوف ایدی ، لکن سناً ایلریله‌مش ، عتبهٔ شیخوخته آیاق باصمش اولدیغی ایچون او الفته رغماً بو آجیلره آرتق زور تحمل ایدیبوردی .

حاصلی ، بر آی اولی اوقدر عالمده شوق ، شطارت ایچنده کوردیکمز بو ایکی عائله بوسفر ملول ، مکدر ایدیلر ، انجق بیوکلر ، اختیارلر کنجلره قلباً صلابت ویرمك ایچون ظاهراً شن ، شاطر کورونیورلر . المدینی ضبط ایدیبور ، سزدیرمه‌یورلردی .

وقت حرکت یاقلاشدی ، واپور عزیمت دودوکنی چالدی ، آیرلمق زمانی کلدی . سحر ایله فترت اوپوشدیلر ، دفعات ایله اوپوشدیلر ، عزم ونیتلرینه رغماً متانتلرینی محافظه ایده‌مدیلر . سحر مردیواندن ریختیمه اینرکن بلا اختیار بول بوله کوز یاشلری دوکیوردی . (فترت) ایسه کریه‌لرینی قوروتمق ایچون بر لحظه قماره‌سنه چکلمکه مجبور اولدی ؛ برپارچه اکتساب تمکین ایله کوکرته‌یه چیقدیغی وقت واپورده حرکته باشلادی ، سرای بورنه ، مرمره‌یه طوغری آچلدی .

ریختیمدن سحرك خفیف خفیف صالladیغی مندیل ، سودیکنك بتون تمثالی کوزدن نهان اولونجه‌یه ، برخیاله ، برخیالته تقلب ایدنجه‌یه قدر . (فترت) انظارینی او نقطه‌یه دیکدی ، محزون ، متهیج اویله طوردی ، او علائم وداعه مقابله‌ده بولوندی .

بویله وداع دملری حیاتك نه مهیج دقیقه‌لریدر ! انسان الك سودکلرندن امیدلر ایچده آیریلیر ، فقط ینه بیلیرکه بعضاً او فراق ابدیدر ، حشره قدر سورر .

وداع که فرقتك الیم بر قائمه‌سیدر ، چوق کره بر خاتمهٔ وصلته منجر اولماز ، ابدیله‌شیر . وداع ، وداع ، کردش ایامی ادراك ایدنلر ایچون نه درجه کریه انکیز بر دمدر !

سلمی قلباً دها متین ، طبعاً دها معتدل ایدی . اویله اولدیغی ایچون ده

بوتهیجات وداعدن دها چابوق نفسنی قورتاردی ، حتی ئاردشنك قوانه كیردی ؛ موتس ، منمم سوزلرله تسلیتنه چالیشدی .

فترت همشیره‌سیله چوق قونوشمادی ، قامارەسنه چكلدی ، تا یتاق وقتنه قدر كتابنی آچدی ، درین بر تتبعه قویولدی ، چونكه مسعود بر فطرته مالكدی ، بر عادت ایدینمشدی ، بویله اك حزین دم حیاتنده اك كوچ ، اك بلند بر مطالعه‌یه وقف ذهن ایله‌یور ؛ بوسایه‌ده قلباً ، فكراً عاقبت سكونت بولیوردی ؛ بر بیوك فیلسوفك او دستور معروفنه اتباع ایله‌یوردی . ایله‌یوردی‌ده كذر بیلمه‌یوردی كه برساعتلك مطالعه ایله زائل اولماسون! برمدتدر ، اون طوقوزنجی عصر میلادینك اواسطنده یاشامش بر فرانسز تحریر معروفنك ؛ (پرووست پارادول) ك تاریخ كائنات ایچون یازدیغی برفذلكه‌یی تتبع ایله اوغراشیوردی . اوادراك نوشكفته‌سیله بواثر متینی خارق‌العاده بولیوردی . اویله بولدقجه تدقیقه ، احاطه‌یه چالیشیوردی .

فی‌الحقیقه تاریخ عالمی اودرجه مسعود ، مفید بر صورتده خلاصه ایله‌مك بیكده برمورخه میسر اولمامشدی ، مولف تا ازمنهٔ متقدمه‌دن متأخره‌یه اقوامدن اقوامه ، دوردن دوره ، مدنیتدن مدنیته وقایع كائناتك بنیانلرینی تمهید ایله‌مش ؛ نخبةً ، لباً تمهید ایله‌مش ، فقط هیچ بر حقیقت مهمه‌یی نسیان ایتمه‌مش ، ینه فقط بتون بو لجه‌یی عادتا برموجه‌ده كوستره‌رك ایكی جلده صیقیشدیره‌بیلمشدی . (فترت) مكتب اعدادیده تاریخ عمومی‌یی وقوعات اعتباریله دها مفصل اوقومشدی اما بو خلاصهٔ تاریخیه‌یی محضا بر فلسفه‌یی ، بر چوق‌ده غوامض حكمتی احتوا ایله‌دیكی ایچون دها جاذبه‌دار بولیوردی ؛ علناً اعترافه جسارت ایده‌میوردی ، لكن تحصیلنی اكمال ایدر ، تاریخدن مأذونیت رؤسنی آلیرسه ترجمه‌ده اویله براثر یازمق املنی كیزلیدن كیزلی‌یه بسله‌یوردی ؛ حاصلی ، بو تألیف بهینی حرز جان ایتمشدی ، اوقدركه عرض ایتدیكمز كبی ، اك یأس انكیز ، اك مزعج آوان حیاتنده بیله پیش تتبعه آلنجه غمنی ، غصه‌سنی عادتا اونوتیوردی ؛ ایشته بوسفرده اویله یاپدی .

(فترت) ك بو وجه ایله تتبع ایله‌دیكی بو مؤلفك فكرنجه تاریخدن مقصود اویله قوری قوری‌یه وقایعی بیلمك دكل واوله‌ماز . چونكه حادثاتك ار صورتله

اینجه‌دن اینجه‌یه حقیقتی آکلامق معاصرینی ایچون بیله اکثریا محال ایکن آرادن عصرلر کچدکدن صوکره البته هیچ قابل اولماز . حتی (پارادول) مقدمهٔ اثرده بر فقره نقل ایله‌یور : بر انکلیز مورخ فیلسوفی تاریخ کائناتی یازمق ایچون وثائق لازمه‌یی ، مأخذلری طوپلار . صوکر بر قله‌یه قاپانیر ، سنه‌لرجه اواعتکاف ایچنده اویله براثر معظمی حاضرلامق ایستر ؛ لکن دها ایشه باشلامادن ، قلمی اله آلمادن اشاغیده بر کورولتی ایشیدیر ، بر حادثه‌نك وقوعنی آکلار ، درحال اینر ، باقار ؛ فی‌الحقیقه بروقعه اولمش اما نه‌قدر تحقیقاته قویولسه‌ده بر درلو او وقعه‌نك‌صورت جریانی صحیح بر طرزده آکلایاماز ، شاهدلرك افاده‌لرینی بر برینه مباین بولور ؛ خلاصه ، نه اولورسه اولسون ، او حقیقته کسب اطلاع ایده‌مز ؛ صوکره دوشونورکه کوزینك اوکنده جریان ایدن وقایعی بیله بحق آکلامق بویله محال اولورسه عصرلرجه ، قرنلرجه اول‌جریان ایتمش وقوعاتك صحتنه مطلع اولمق‌امکانه صیغارمی ؟ بو ملاحظه‌لردن صوکره قلمنی قیرار ؛ او اعتکافدن‌ده ، او تألیفندن‌ده وازکچر .

(پارادول) دییورکه فی‌الحقیقه وقایع جهانك بو درجه تفرعاتنه آکاه اولمق محالدر ، معاصرلر ایچون بیله محالدر ؛ فقط هر وقعه‌ده بر نخبه واردر ؛ ایشته تاریخ ایچون او نخبه‌یی میدانه قویمق ، محاکمه ایتمك تأمین فوائده کافیدر : مثلا (١٨١٥) ده بیوك (ناپولئون) ایله دول متفقه اردولرینك آرالرنده (واترلو)ده بر محاربه اولدی . بو محاربه‌نك دقائق تفرعاتنی حرفیاً ادراك ایله‌مك شمدی بیله کوچدر ، بر قاچ عصر صوکره ایسه هیچ قابل اولماز . (بلوخر) ، (وه‌للینغتون) نه یاپدیلر ؟ (ناپولئون) ، (نه‌ی) ناصل حرکت ایتدیلر ؟ (غروشی) نه‌خطاده بولوندی ؟ بو غوامضی کاملاً آکلامق اویله قولای دکل ، فقط بر حقیقت‌وارکه معیندر : فرانسه مغلوب اولدی ، متفقلر غلبه چالدیلر . بو نتیجه‌ده اوروپاجه‌کلی تحوللره سببیت ویردی . مورخ ایچون استنباط حکمته ، تعیین فلسفهٔ شئونه بو معلومات ، بو معلومات اساسیه کافیدر .

(پارادول) او اثر معروفنی‌ده بو دستوره توفیقاً یازمشدی ؛ ابتدادن انتهایه کافهٔ حادثات جهانك هب‌لبنی آلمشدی . هب اولبدن‌ده بر حکمت چیقارمشدی .

ایشته (فترت) ی جلب وجذب ایدن ، دوشوندیرن بو طرز مؤثر تألیف ایدی.

بو اشتغال جید اوکنج ذکایی اویله اشغال ایلهدیکه بر مدت او الم افتراقدن قورتاردی .

یکدن صوکره (فترت) همشیرهسیله برابر کوکرتهده اوطوریبور، کزییوردی؛ زمان زمان بلا اختیار ایچنی چکهرکدن استانبولی، سحری آنیوردی، لکن آرتق او آلامنه غلبه چاله بیلیوردی .

واپورك یولجیلری آراسنده بر (خاقان) بك وار ایدی که پك محترم ، پك جاذبهدار بر سیما ایدی . بوذات یتمش یاشنده بر پیر ایدی ، قرق سنهدن زیاده (پارس) ده یاشامشدی ، فقط کدیمیله ، ثمرهٔ عرفانیله یاشامشدی. بر ترك ایچون بویله بر حیاتدن دها پارلاق بر حسن شهادت اولهماز .

خاقان بك ، ابتدادن انتهایه حقیله تصویر ایدلسه ؛ مهیج ، موثر بر حکایه تشکیل ایلر بر ترجمهٔ حاله مالك ایدی ؛ اصلاً استانبوللی ایدی ؛ چوجقلغنده پك حایلاز ، کنجلکنده پك حاشاری ایدی ؛ دور سابقده مکتب حربیهنك صوك صنفنده ایکن پارسه قاچمشدی ؛ فقط زنکین دکلدی ، اوزمان مدار معیشتنی بیله تأمیندن عاجز قالدی ؛ اوبلدهٔ غربتده اوکجهلری چوق صیقندی چکدی ، چوق کرهلر ناچار ، تکلیفسز ، تکلفسز طانیدیغی بعض وطنداشلرینك مسافرتلرینه بیله صیغنمغه مجبور اولدی؛ حاصلی، اوچ درت سنه متمادیاً هرفلاکتی کوردی. علماً، کمالاً ده همان بیوك بر ترقی‌یه مظهر اولدی ، چونکه چالیشمغه پك وقت ، فرصت بولهمایوردی؛ ذاتاً اویله چالیشه بیلمك ایچون اقتضا ایدن حضور فکرده اوقدر مالك دکلدی ؛ بوحیات سفالتنده بر کون (لوکسمبورغ) باغچهسنده بر صیره‌نك اوستنده مأیوسانه پینکله‌یوردی، دریندن درینه دوشونیوردی ؛ بر زخ ضرورتدن ناصل قورتوله‌جغنی دوشونیوردی ؛ نهایتنده دونه‌مکه عزم ایتمشدی ؛ ذاتاً دونه‌مزدی ، دونه‌یدی ، سلهٔ استبداده اوغراردی ؛ اوچ کوندر یمك بیله یمه‌مشدی ؛ صباحلری چوق اولسون دیه اون پاره‌لق بایات اکمك آلیوردی ، بتون کون اونکله تغدی ایله‌یوردی؛ فقط بوغدا کفایت ایتمه‌دیکی ایچون صارارمش، صولمشدی .

اضطرابندن شابته‌سنی چیقاردی؛ اوکمراه. کمراه اولدیغی قدرده سیاه صاچلریله، اومردانه سیماسیله کوزل برقفایه صاحب ایدی؛ بوی، بوجهه‌ده لوند ایدی؛ برلحظه آیاغه قالقدی، شویله برطاش پارماقلغه طایاندی، (لوکسمبورغ) سراینه، معرض نفائسنه، حوضه، بتون اوهیکللره، اواقشامه عطف نظر تحسر ایله‌دی؛ بوثروت ایچنده شوفقر ذاتیسنی دوشونمکه طالدی؛ تضادك بومرتبه‌سنه مبهوت اولیوردی؛ اولیوردی‌ده مسلك اشتراکیونه حق ویرییوردی:

«بن، بنم کبی دها اردو اردو بیچاره‌لر آچ ایکن، چپلاق ایکن بتون بوعظمت، بواسرافات حرام دکلیدر: یوق، شرائط اجتماعیهٔ جهان حقیقةً محتاج اصلاحدر..» دییوردی.

بوتفکرات ایله اویله طالغین طالغین اومنظره‌یی تماشا ایدرکن برپارچه اوته‌ده برصاندالیه‌ده اوطوران اولدقجه کنج، سوسلیجه برخانمك زمان زمان کندیسنه باقدیغنی کوردی، تعجبه دوشدی.

برمدت صوکره قادینجغز اوباقیشلره خفیف برتبسم‌ده علاوه ایدنجه خاقانی بسبتون مراقه، خلجانه دوشوردی؛ پارس حیاتی بو، یاواش یاواش یانینه قدر جلب ایله‌دی؛ نهایت، اوفلکزده کنجه مشفقانه، متبسمانه:

— اویله دریندن درینه نه‌دوشونیوردیکز! یوقسه عاشق، بدبخت برعاشقمیسکز؟ دیدی؛ (خاقان) طایانامادی؛ فقرینی، ضرورتی بردرجه صاقلامقله برابر ایچنی اوندیمهٔ ناکهظهورینه کمال صفوتله دوکدی، فقط اویله صافیتله ده دوکدی که قادین اوکنجك صاقلادقلرینی هپ آکلادی.

(خاقان) یکرمی بش یاشنده ایدی. بوخانم ایسه اوتوزه یاقلاشیوردی. نسلاً کبار برعائله‌دن ایدی. اساساً کوزل برتربیه، ایجه تحصیل کورمشدی، لکن دها اون سکز یاشنده آنادن، بابادن یتیم، جهانده بیکس قالمشدی، تأمین معیشت ایچون چالیشمغه مجبور اولمشدی. کوچك بر یازیجی صفتیله بیوك بربانقه‌یه کیرمشدی. اواثناده تصادفاً طانیدیغی برمحرره، برحکایه نویسه علاقه ایتمشدی، دوست اولمشدی، سنه‌لرجه اونکله برابر یاشامشدی؛ فقط حریف بالاخره شهرت، ثروت صاحبی اولونجه زنکین برقیزله اولنه‌رك اوبیچاره‌یی انصافسزجه‌سنه ترك ایله‌مشدی.

بو سرکذشت حزین شبابندن او قیزك یالکز بر کاری وار ایدی ، اوده مکتسبات عرفانی ایدی . اویله مقتدر بر صاحب قلمله طول مدت عاشقانه ، معاشقانه یاشایه ، یاشایه ، ذاتاً ده مستعد اولدیغی ایچون ، بو قیزجغز بر مزیت ادبیه ، بر قدرت قلمیه ایدینمشدی ؛ او درجه ده که ادبیاته ، حتی بر درجه یه قدر سیاسیاته کلی آشنا ایدی ؛ چوق اوقومشدی ، فقط حین اقتضاده یازییوردی ده ؛ حتی یار بیوفاسندن آیرلدقدن صوکره ، بیکس ، بیوایه قالنجه ، ینه حیاتنی قزانمق ایچون ، بو اقتدارینه مبنی ، معروف ، متمول بر مبعوثك یاننه کاتب صفتیله کیره بیلمشدی .

مبعوث افندی مکتوبلرینی ، بندلرینی ، تقریرلرینی اوکا دائما کلیشی کوزل کویا استکتاب ایدییور ، فقط او محضا قریحه سندن ، بالخاصه معلومات ذاتیه سنه مراجعتله عادتا یکیدن یکی یه بو یازیلری مکملاً قلمه آلیوردی . او مبعوث ده بو سایه ده بر قدرت قلمیه و علمیه ایله شهرت بولمشدی .

بو حیات ، بو مساعی بو قیزجغز ایچون اوچ درت سنه در بویله دوام ایدییوردی .

ابتدالری یار قدیمی بر درلو اونوته مادیغی ، دردینه صرف بو مشاغل روز مره سنده بر نوع دوا آرادیغی ایچون او بیچاره قیز آرتق باشقه بر ذوق ، بر سودا ، بر ذوق سودا دوشونه مه یوردی ، ایسته میوردی ؛ فقط آرادن بویله سنه لر کچدکدن صوکره زمان زمان آیینه یه باقه رق حالا دوام ایدن حسنتك ، لطافتنك بوش یره هبا اولدیغنی کوردکجه بر اضطراب ؛ او اضطراب ایله برابر ده کوکلنده بر آرزو ، بر احتیاج محبت حس ایدییوردی .

ایشته بو حالده ، بو حسیاتده ایکن برکون ، بر تفرجده ، او (لوکسمبورغ) باغچه سنده (خاقان) ی اوینجه . او وضعیت مردانه ده کورمش ؛ کوزینی کورمزده ، او فقرینه ، پژمرده لکنه رغماً ، حتی احتمالدر ، اویله اولدیغی ایچون سومشدی ؛ چونکه حیاتنی بول بولنه قزاندیغی ایچون ثروت آرامایوردی ، صفوت آرایوردی ، صفوت و صمیمیت صاحبی بر دوست ، بر دوست وفاکار آرایوردی ؛

بتون آلامنی ، سر انجامنی دیکله دکدن صوکره خاقانه دیدی که :

— سزك کبی بر کنجك ، دینچ ، مقتدر بر کنجك جدال حیاتدن بو مغلوبیتنه

تأسف اولونور. بو قدر يأسه نه‌معنی واردر؛ برایش ، بر مدارمعیشت آراسه‌کز آ ، (پارس) بر محشر عجائبدر ، فقط ، اوفضلنی انکار ایتمه‌ملی یز ، چالیشانلری هیچ برزمان مأیوس ایتمز ، منابع کونا کونیله هر کسك رزقنی تأمین ایدر. بکا مساعده ایدرمیسکز؟ سزه بر خدمت بوله‌یمی؟

ایشته بو حضروراری تصادفدن ، بودقیقه‌دن اعتباراً (خاقان) جهانده بر انسان اولمغه باشلامشدی ، نهایت اولمشدی؛ اولا اوقیزجغزك دلالتیله ، اوعرض ایتدیکمز مبعوثك توصیه‌سیله اوفاق تفك یازی ایشلرینی کورمك ، مسوده‌لری تصنیف ایله‌مك ، اوراقی حفظ ایتمك اوزره بر مجموعهٔ موقوته‌یه جزئی برمعاشله انتساب ایتمشدی ، اوسایه‌ده ایسه بر یاندن حیاتی تأمین ، بریاندن‌ده معلوماتی توسیع ایله‌مشدی .

آرتق فلکك کرم‌وسردینی ایدن ای یه ، اونودلماز برطرزده کوردیکی ، چکدیکی ایچون اویله حایلاز ، حاشاری ، هله هیچ تنبل دکلدی ، وظیفه‌سنده صوك درجه اقدام کوستریوردی .

ثانیاً ، اوصرتبه نجابت فکر وقلب ایله ، علوجناب ایله الك مشکل بردم حیاتنده امدادینه یتیشن او مخلوق کزین ایله دوست ، جاندن ، کوکلدن دوست اولمش ایدیلر ؛ برمدت صوکره بربرینی جداً طانینجه ، سونجه برابر اوطورمغه ، برابر یاشامغه باشلامشدیلر ، طبقی قاری ، قوجه کبی ایدیلر .

بورابطه سنه‌لرجه مسعود ، معزز سورمشدی ، حالاده سوریوردی ؛ فقط (خاقان)ی‌ده علماً ، معنیً احیا ایتمشدی . اوفرانسز قادینی اواطلاع واسعیله ، کمالاتیله اوغریب ترك ایچون مشفق ، منعم ، بختیار برخواجهٔ فضیلت ، مدرسه‌لردن ، دارالفنوندن زیاده برراهبر ، راهبر تعالی اولمشدی .

بوحیاته ایزدکدن صوکره ، خاقان باشقه برخاقان کسیلدی ؛ فسیح بر قریحه ، برقدرت علمیه ایدینمدی ؛ سیاسیاته ، ادبیاته دائر فرانسز مطبوعاتنه بول بول یازیلر ویردی ؛ (پارس)ی آرتق مدارسیله ، کمالاتیله ، هردرلو غوامض معرفتیله رعنا طانیدی .

ایشته مسعود بررابطه ، مفرح برعشق ، نزیه برحیات بومعجزه‌یه بادی اولمشدی ؛

اوپریشان خاقاندن بویله بر انسان کامل چیقارمشدی . قادین ، قادین ، اوت اکثریا آدمی برباد ، افنا ؛ فقط بعضاً ده بویله احیا ، اعلا ایلر .

خلاصه ، خفون بك بویله بر ذات ایدی ؛ یالکز ، مع الاسف ، وطنی اونوتمش ، وطنداشلرنجه اونودلمش ، فرانسزلاشمش ، بسبتون فرانسه عالمنده یاشایوردی .

انقلاب عثمانینك وقوعندن بر قاچ سنه صوکره ایدی . حکومت عثمانیه بر مسئله‌دن پك عاجز ، پك مضطر قالمشدی ، اوده برای تحصیل اوروپایه ، بالخاصه فرانسه‌یه اعزام اولونان طلبه‌نك احوالی ایدی ، احوالنه دائر بر خط حرکت ایدی .

اولا بر معارف ناظری کلمشدی ، اوسنه (پارس) ه کوندریلن کافهٔ طلبهٔ عثمانیه‌یی یوز ، ایکی یوز افندی‌یی بردن بر (لیسه) یه ، بر مکتب اعدادی‌یه صوقدیرمشدی . ارمنی ، ترك ، عرب ، روم ، آرناؤود کبی مختلف قومیتلره منسوب بولونان بو عثمانلی کنجلری کویا بویله بر یرده یاشایجه بر برینه ایصینه‌جقلر ، مملکتمزده ائتلاف عناصره بر زمین حضرلایه‌جقلردی . فقط بو تجربه‌یی استانبولده دکل ؛ (پارس) ده اجرایه قالقیشمق حقیقةً غریب دکلمی ایدی ؟ نتیجه نه اولدی : اوکنجلر اویله هپ بر آراده اولدقلری ، هپ بر برلریله کوروشدکلری ایچون کویا ممالك عثمانیه‌ده ایمشلر کبی (پارس) حیاتندن ، اوتحصیلدن همان هیچ استفاده ایده‌مه‌دیلر ، اوسنه‌لرینی هدر ایله‌دیلر . ذاتاً مختلف مسلکلرك سالکلری بولوندقلری ایچون کافةً برلکده نه یاپه‌جقلرینی ، نه اوکرنه‌جکلرینی بیلمه‌یورلردی .

دها صوکره بر دیکر ناظر (صوربون) ده ادبیات تحصیل ایتمك اوزره ینه (پارس) ه کلیشی کوزل بر آلای کنج کوندرمشدی ؛ بو افندیلرك چوغی درست ، دوزکون فرانسزجه بیله بیلمه‌یورلردی ؛ فقط ایکی ، نهایت اوچ سنه ظرفنده اودار العالیدن ادبیات رؤسی آلمغه ، بویله بر معجزه کوسترمکه مجبور ایدیلر . بوروؤس ایچون لاتینجه . روجه بیلمك ؛ فرانسزجه‌یه‌ده اساسندن آشنا اولمق ، خاتمهٔ تحصیلده ایسه بری ینه فرانسزجه ، دیکری لاتینجه بر ز تألیف وجوده کتیرمك کبی شرائطی کیسه دوشونمه‌مشدی .

بو سائقه ایله اوزواللی ادبیات شاکردلری ده (صوربون) ده نه ایش کوره بیله‌جکلرینی ، بر درلو آکلایامایه‌رق شاشیرمش ، قالمشلردی .

نهایت، اوچنجی بر ناظر هرنظارتدن ، حتی حربیه‌دن ، هله بحریه‌دن لسان، صرف لسان اوکرنمك ایچون هیچ فرانسزجه بیلمه‌ین ، فقط سناً اولدقجه مترقی بر چوق کنجلری طولغون معاش ایله (پارس)ه یوللامشدی . بو افندیلر او بول پاره ایله بویله برشهر شعشعه‌پاشده برکوشه‌یه چکیله‌رك اویاشدن صوکره ساعتلرجه صرف ونحوه دائر قفا پاطلاته‌جقلردی! هیهات !..

بتون بو احوالك اجاآتیله (پارس) ده طلبهٔ عثمانیه‌نك برقسمی، قسم جزئیسی محضا شطارت ذاتیه ایله شویله بویله بر مسلك ، بر امل، بر مسلك واملی تحصیل ایدینه‌رك بر درسه ، بر مدرسه‌یه دوام ایله‌دیلر ؛ آز ، چوق بر نتیجهٔ مسعوده‌یه ایردیلر ؛ اما بر قسمی ، برقسم کلیسی‌ده ایشسزلکدن ، صیقنتیدن هوائیاته مبتلا اولدیلر؛ اویوش ، اومزعج عمرلرینی اویونله ، قادینله، قهوه‌خانه ایله طولدیرمقده مضطر قالدیلر. او زمان استانبول آیاقلاندی. هرایشه کایر، هردوره یارار، هرتلدن چالار قودومان بر محرر قلمی اله آلدی ، بوکنجلرك علیهنه یوریدی ، حتی عامهٔ عثمانیه‌جه اوروپاده، بالخاصه (پارس) ده تحصیله قارشی برجریانه‌بیله بادی اولدی .

معارف نظارتی بوحالدن تلاشه دوشه‌رك مسئله‌یی بر انتظامه صوقمق ایچون چاره آرامغه قویولدی ، نهایت برصاحب خیرك دلالتیله خاقان بکك تجربه‌سنه ، عرفاننه ، حمیتنه مراجعت ایله‌مکه قرار ویردی ، اوذاتی (پارس) ده طلبهٔ عثمانیه‌یه مفتش تعیین ایله‌دی.

خاقان بك بووظیفه‌یی درعهده ایده‌لیدن بری او مغلق مسئله نه‌درجه وضوح کسب ایتمشدی ؛ هرجهتجه بر طریق انتظامه کیرمشدی ، آرتق طلبهٔ عثمانیه (پارس) دن بحق استفاده ایدییورلردی. مفتش بك هرسنه یازلری استانبوله کلیور، ناظرلرله کوروشیور ، طلبه‌نك مسابقه امتحانلرنده حاضر بولونیور ، صوکره منتخبلرله برابر (پارس)ه دونه‌رك اونلری امللرینه، استعدادلرینه، عرفانلرینه کوره اوراجه مدرسه‌لره یرله‌شدیرییوردی. آرتق او افندیلردن سفاهته ، حایلازلغه ابتلا کوسترنلر ، وظیفهٔ تحصیلی ایفا ایتمه‌ینلر پك آز ایدی .

خاقان بکك فکرنجه طلبهٔ عثمانیه (پارس)ه تحصیل ایچون دکل، اکمال تحصیل ایچون کلملیدر؛ کلمه‌دن اول علمك لذتنی طاتمش، مبادیسنی کافی ایدینمش اولملیدر.

فرانسزجه‌یی بیلمیلیدر؛ چونکه، اوت، غریبدر. فقط اویله‌در، (پاریس)ده فرانسزجه اوکره‌نیلمز. فرانسزجه مملکتده اوکره‌نیلیر، (پاریس)ده انجق توسیع. تعمیق ایدیلیر.

تحصیلاتِ اولیاتی کورمه‌مش، ذوقی آلمامش بر کنج (پاریس)ه کلیرسه تحصیلدن اول باشقه ابتلالره، اکلنجه‌لره، هوسلره طوتولور؛ بالخاصه فرانسزجه بیلمزسه علمدن، عرفاندن مأیوس اولور. لکن هوائیاتده، اوذاقده یأسنه سهولتله برمدار تلافی بولور.

(پاریس)ه کوندریلن طلبه تحت تفتیشه آلنه‌ماز. جبراً طوغری یوله سوق اولنه‌ماز. باصقی آلتنده یاشایه‌ماز، یاشاسه‌بیله ینه بر فیضه ایره‌مز؛ انجق خیرینی، شرینی بالذات تقدیر ایده‌بیلیر؛ بالذات سبیل نجاتی بوله‌بیلیر، بالذات مساویدن توقی ایلیه‌بیلیر؛ سوءادن معقول بر طرزده منع نفس ایلر؛ سومك، سولمك مانع تحصیل، مانع ترقی اوله‌ماز؛ بالعکس سومه‌مك بعضاً فطرتی هر خصوصجه کوشه‌تیر، چوروتیر.

(پاریس)ده بر کنج زمان زمان لطیف برقادینله کوروشمکدن برضرر کورمز، فقط اویله بر الفتدن دائما محروم یاشارسه فکرآده. بدنأده مستریح اوله‌ماز، مضرتیه بیله اوغرار.

ایشته خاقان بك بو فکر اساسیلری (استانبول)ده اولیای اموره بی‌پروا عرض ایله‌مشدی، اویله صفوتله، سلامتله عرض ایله‌مشدی که هپ قبول ایتدیرمشدی؛ بالاخره بروجه آتی بسط اولونان تفرعاته کچدی:

(صوربون) نه‌در؟ بر ترك کنجی (صوربون)ده نه‌اوکرنه‌بیلیر؟ فرانسه ادبیاتی تحصیل ایده‌بیلیرمی؟ لاتینجه‌یه، رومجه‌یه واقف اوله‌بیلیرمی؟ حتی چوجقلغندن باشلاسه، او مرتبه‌یه وارسه، عاقبت اویله بر تحصیله موفقیتله ایرسه ترکلکجه فائده‌لری نه‌اولسه کرکدر؟ محذورلری ایسه، اوکنج ایچون اول امرده تحصیل ملیسنی بسبتون اهمال، نسیان ایله‌مك اولمازمی؟

حال بوکه عینی کنج ینه (صوربون)ده مثلا تاریخ، یا جغرافیا شعبه‌لرینه انتساب ایدرسه فکراً، علماً عین بهره‌لری ایدینه‌بیلیر، لکن اوبهره‌لرینی مملکتنه مفید قیله‌بیلیر، حصر ایله‌یه‌بیلیر.

خاقان بگه گوره بر ترك اوروپاده تحصیل ایدرکن ترکلکنی اونوتمامیدر، ترکلکدن چیقمامیدر، مملکتله دائما مربوط، دائما آشنا، علاقه‌دار قالمیدر. اویله اولمازسه، اجنبیله‌شیرسه قیمت ذاتیه‌سنی تهوین ایلر، مکتسباتنی‌ده قیمتدن دوشورور. او بر نیه بو آجی تجربه‌لری نفسنده گورمش، گچیرمشدی.

حقوقده بیله خاقان بك اوروپاده ینه تحصیلدن زیاده اکمال تحصیل طرفداری ایدی، چونکه استانبولده مکتب حقوقی مکملاً اکمال ایتمش برگنجك (پارس) ده تدریسات حقوقیه‌دن دها زیاده فیض آله‌جغنه قانع ایدی؛ یالکز طبابت، هر نوع مهندسلك کبی مسلکلرده، او چشید علومده، بو قاعده‌یه بردرجه‌یه‌قدر بر استثنا بولیوردی؛ فقط هر حالده مهندسلریمزك، طبیبلریمزك، بتون عالملریمزك‌ده ترکلکی، ترکجه‌یی اهمال ایتمه‌ملرینه طرفدار ایدی.

بو نظریاتدن ماعدا، خاقان بك تطبیقاتجه‌ده افکار مخصوصه‌یه مالك ایدی، اویوزدن‌ده (پارس) ده طلبهٔ عثمانیه‌یه چوق دلالت ایله‌مش، چوق خدمت ایتمشدی؛ بو سایه‌ده‌دایسه، مملکتده آرتق بیوك برشهرت قازانمش ایدی؛ اویله متکبر دکلدی؛ گنجلریمزله دوشر، قالقار، حسبحال ایدردی؛ مسامره‌لرده، اکلنجه‌لرده بیله بولونوردی.

خاقان بك بو خدمته مأمور ایدیله‌لیدن بری (پارس) ده مکملاً تحصیل ایدن طلبهٔ عثمانیه‌نك عددی سنه‌دن سنه‌یه چوغالیوردی. ایشته (بایدور) اوزمرهٔ گزیده‌دن ایدی.

باباسنك بر دوست قدیمی اولدیغی ایچون (فترت) بو ذاتی طانیوردی، حتی تبجیل ایدییوردی. اوده (فترت) ی اولاد کبی سوییوردی، دها گوریر گورمز (پارس) ده تحصیلنه نه صورتله باشلایه‌جغنه، حتی ناصل یاشایه‌جغنه دائر اوزون اوزادی‌یه استجواب ایتمشدی، اوگنجه ممکن مرتبه نصیحتلرده بیله بولونمشدی، فقط بیلیوردی، گوریوردی‌که (فترت) بو حیاتده باباسنك دلالتیله خط حرکتنی هر خصوص ایچون مکملاً تعیین ایتمشدی، دلیلدن مستغنی ایدی، ذاتاً فطرةً‌ده برجوهره مالك، تحصیله آتشین برهوسله تشنه ایدی، مرادینه پارلاق برصورتده ایره‌جکدی.

اولیله حرکتك فرداسنده ایدی . (فترت) علی الصباح بدناً ریاضته بولونمق ایچون یوقاری کوکرته‌یه چیقدی ، بر مدت اوغراشدقدن صوکره کزینیرکن راست کلدیکی خاقان بکله مکالمه‌یه طالدی ، بر آرالق :

— بك افندی ، بز استانبولدن آیریلیرکن متأثر اولدق ، آغلامله برابر عادتا آغلادق . سز بزدن زیاده استانبوللی اولدیغکز حالده بوافتراقدن بك اوقدر تأثر کوسترمه‌دیکز ، ینه‌ده کوسترمه‌یورسکز .

دیدی ، او مخاطب مکرمندن شو مفصل جوابی آلدی :

— فترت بك ، اوغلم ، بر ترك شاعری :

کاه اولور غربت وطن ، کاهی وطن غربتله‌نیر .

دیمش ، بسیط لکن طوغری برسوز ! قیش ، یاز قرق سنه متمادیاً (پارس) ده یاشادم . حیاتمك بتون آلامنی ، اذواقنی (پارس) ده کوردم ، کچیردم . خاطره‌مده ، استانبولك طوتدیغی یر ناقدر محدود ، سونوك ، مبهم ایسه (پارس) کی بالعکس نامتناهی ، پارلاق ، براقدر . اوت ، ابتدالری غربت ، سفالتله قاریشیق اولدیغی ایچون بکا آغر کلمشدی ؛ کونلرجه ، هفته‌لرجه صرف قوری ، بایات اکمکله یاشامق ، ولو او بدایع تمدن ایچنده اولسون ، بنی صارصمشدی . خیرپالامشدی ، لکن صوکره‌لری رفاهیت دوری کلنجه او حیات پژمرده بیله کوزیمه کیردی . عندمده قیمتله‌شدی ، شمدی اویله صانیورم که استانبولده طوق یاشامقدن زیاده (پارس) ده آچ یاشایه‌بیلمك بر سعادتدر . آه ، پارس نه اذعانسوز ، فقط نه جاذبه‌نا کدر ! .

چوق دفعه‌لر جیبمده بش پاره ، دقت بیوریکز ، بش پاره اولمازدی ، فقط ینه اوطه‌مدن چیقاردم ، اولا عنادیمه اك بلند بر معرض نفائسه ، مثلا (لوور) ه کیدردم ، بتون او بها تقدیر اولونماز آثار بدایعی تماشا ایدردم ، ایتدکجه‌ده کندی کندیمه دیردم که : « ایشته میلیونلرك صاحبی برقاروننده بومملکتده اك چوق بویله برصفا سوره‌بیلیر ... » صوکره یا بردارالفنونه ، یابراجتماع علمی و ادبی‌یه اوغراردم ، اك بلیغ خطبه‌لری دیکلردم ، در وضرورتمی اونوتیردم .

نهایت ، خلاف مأمول دها زیاده صیقیلنجه آهسته آهسته (شانزه‌لیزه) یه طوغری چیقاردم، تا (بووا) یه قدر یوللانیردم ، اومسیرده برصیره‌نك اوستنه اوطورپر ، فریح ، مستریح اطرافمی ، کلن کچنی کوزدن کچیریردم.

بو یرلرده طبق بنم کبی زوکورد ، بنم کبی آچ بر ایشچی قیزه کلیشی کوزل تصادف ایدردم ، بر ایکی لاقیردی سویلردم ، اوده بکا جواب ویریردی . دیرکن بربریمزله دوست ، برلحظه ، برساعت، برکون ایچنده عادتا دوست قدیم‌اولوردق، یمکی برابر یمکه ، حتی کیجه‌یی برابر کچیرمکه قرار ویردك . دردیمزی یکدیکریمزه یانديغمز ایچون ضرورت متقابله‌مزدن اوطانماز ایدك . انجق اکمکجیدن ، بقالدن، قصابدن اقشام یمکی ایچون ویره‌سی‌یه اوته بری آلمق چاره‌لرینی دوشونوردك . باش باشه ویرنجه‌ده بولوردق .

قارنمزی طویورنجه برانبساطه ایرردك ، صرف عشقمزه وقف امل ایلردك . غملریمزی اونوتور ، آرتق حیاتی لذیذ بولوردق . فقط حزین دکمیدر : برکره آیرلدقدن صوکره بلکه بر بریمزی کورمزدك ، نه‌مزه کرك ! اوکیجه مسعود یاشاردق‌یا .

ایشته شبابمك ایلك فصلی (پارس) ده بویله کچدی ، صوکره بر فرشتهٔ آمال امدادیمه یتیشدی ، بنی بتون اومضایقه‌دن، اومزاحمدن قورتاردی ، انسان ایتدی ، رفاهیته ، سعادته مظهرقیلدی . هله شمدی . بنم ایچون (پارس) ی سومه‌مك ، (پارس) دن خارجده یشامق ممکن اولورمی ؟

رفیقه‌مده ، بن‌ده (پارس) ه اویله برمربوطز ، اویله مفتونزکه شاید باشقه براقلیمه ، بر شهره بالفرض تغریب اولونسه‌ق ، چوق سورمز ، حسرتمزدن ، کدریمزدن ، شبهه یوق ، ئولورز . اوح ! طاشنه ، طوپراغنه ، الك بسیط ، الك آسوده برحیاتنه وارنجه‌یه‌قدر بوشهر شعشعه‌پاشه باشدن باشه عاشقز .

فترت — خاقان بك افندی، دیمك متأهلسکز..

— اوت، متأهلم، قلباً، فکراً، املاً متأهلم، رسماً دکلم. چونکه رفیقهٔ‌حیاتمله اوتوز بش سنه اولی بر بریمزی طانیدق، سودك ، جاندن سودك ، او زماندن بری برابر یاشادق ، برلکده دوشدك ، قالقدق . بریمز خسته اولسه دیکریمز مراقدن

اویقو اویومازدی ؛ بریمز غیبوبت ایدنجه اوبریمز اوکا ملاقی اولمادقجه راحت ایده‌مزدی. سنه‌لردن بری بویله ایدی، ینه‌ده بویله‌در.

فقط رسماً، حضورقاضیده اوله‌نه‌دك. آرامزده‌کی رابطه حردر، خصوصیدر. ایسته‌سه‌ك بوکون یکدیکریمزدن آیریلیرز، لکن بیلیرزکه بویله برافتراق محالدر. ساده قاری قوجه‌یه دکل، حتی قاردش‌قاردشه ؛ پدر، والده اولاده ناصل مجلوب، ناصل مرتبط ایسه بزده بر بریمزه اویله باغلی‌یز. هرکس بزی زوج و زوجه بیلیرلر، رسماً متأهل اولمادیغمزی آکلاسه‌لر بیله ینه اویله عد ایدرلر، تاابتدادن بری بینمزده قید رسمیٔ ازدواجه تنزل ایتمه‌دك. بویله سربست اولورسه‌ق یکدیکریمزه علاقه‌مزك دها صاف، دها صمیمی اوله‌جغنه قناعت ایتدك، شمدی‌یه قدرده او قناعتله مسعود، مبتهج یاشادق.

حیاتمدن اویله مسعود ایدم‌که بر قاچ سنه اولی بکا بوطلبهٔ عثمانیه مفتشلکنی تکلیف ایتدکلری وقت ایچمه بردن بره بر قورقو کلدی، باباکزك، دیکر دوستلریمك اصراری اولمایه‌یدی، او خدمتی قبول ایتمه‌یه‌جکدم، چونکه قبول ایدرسه‌م بوحیات سعادتمه سکته کله‌جکندن قورقویوردم. رفیقه‌مله برابرسنه‌لردن بری ساده مرفه یاشامقله اکتفا ایتمه‌دك، اوفاقدن اوفاغه تصرفده بولوندق، خاتمه‌یه قدر عمریمزی برشرکتده تأمین ایتدیردك. شمدی کوچك، فقط بزه‌کوره کافی بر ایراده بیله مالکز. طلبه مفتشلکنی احتیاج ایچون دکل، حمیةً درعهده ایله‌دم، بلکه بویوزدن وطنمه المدن کلدیکی قدر خدمت ایتدم.

فترت — بك افندی، اوفاق بر استیضاحه مساعده بیوریرمیسکز ؟ طلبهٔ عثمانیه‌دن ممنونمیسکز ؛ یوقسه مشتکیمیسکز ؟

— عمومیت اعتباریله ممنونم، کنجلریمزك اکثریتله قدرت تمثیلیه‌سنه حیرانم، فی الحقیقه چوغی هنوز فطرةً ناتراشیده‌درلر، بر قسمی بالفرض موسیقی کبی، رسم کبی فنون نفیسه‌یی بردرلو تمثل ایده‌میورلر : مثلا خجسته، بسته، حاصلی بلند، هرجهتجه بلند بر (اوپرا) دن ذوق آله‌میورلر، فقط مع‌الاسف اوهنوز ناقص، اوهنوز ابتدائی موسیقیمزه، اوهیهی‌لریمزه، تقسیملریمزه بایلیورلر؛ ینه (اوپرا) ده خارق‌العاده بر رقاصه‌نك، بر رقص مجتمعك آلایشنی، جذبه‌لرینی، رقتلری کشف

ایده‌میور ، آکلایامیورلر اما چنکیلرمزك اوناموزون اولدیغی قدر ثقیل جنبشلرینی ذوقه ملایم بولیورلر . بعضاً اودرجه ذوقسزلقله کوستریورلر : اعتقادمجه ، معذوردرلر ، تأثیرات ارثابله الفت مخصوصات وطنایله بویله یاپیورلر . بر ، ایکی ذریتدن‌صوکره بونقصان دوزه‌لیر . ابتدالری کنجلکمده عین‌حال بنده‌عینیله واقع اولدی . قاچ دفعه (قومه‌دی فرانسه‌ز) ده اك مکمل بر اویونی ، (مولیه‌ر) لری (راسین) لری ، حتی متأخرینی دیکلرکن میشیل‌میشیل اویومدی ؛ لکن (فولی برژر) ده برکورش ، هله برترك کورشی ، مثلا اومشهور قره‌احمدی سیر ایدرکن تپه‌دن طرناغه تهیجه اوغرادمدی ، بویله اولمغله برابر (پارس) ده کنجلریمزك یوزده طوقسانی تحصیلارینی مکملاً یوروتیورلر ، فرنکلردن هیچ‌کری قالمایورلر ، حقوقده ، طبده ، تاریخده ، حتی‌ادبیاتده ، نه‌ده‌اولورسه اولسون ، برقابلیت عرفان کوستریورلر ؛ بعضاً پك ایلری بیله کیدیورلر ، معلومات‌عمومیه اعتباریله فرانسزلری کچیورلر ، یالکز بر قصورده بولونیورلر : بر علمی اساس اعتباریله بر علم اولمق اوزره تلقی ایتمه‌یورلر ، سومیورلر ؛ برواسطه ، مقصوده ایرمك ایچون برآلت کبی عد ایدییور ، او منتهایه واصل اولونجه‌ده چالیشمقدن فراغت ایله‌یورلر . حال‌بوکه غربلیلر بویله یاپمازلر .

ایشته بالخاصه بوسائقه ایله‌درکه بوتون علامه‌لر ، علومده ، فنونده صاحب دهالر ، مثلا بوعصره کوره بر (هانری پوانقاره) ، یابر (مچنیقوف) یابر (کوری) یتشمز ، یتشمه‌یور .

بونقصانمزك‌ده ینه باعثی عصرلردن بری شرائط اجتماعیه‌مزه اعتیادات ارثیه‌مزدر . هپ اوشرائطك ، هپ اواعتیادلرك ضرورتیله‌درکه اك منور شبانمزك‌بیله قابلیت اجتماعیه‌لری یاواندر ، مزیت شخصیه‌لری نه‌اولورسه‌اولسون ، اویله‌در . فکراً علماً ممتاز کنجلریمزی بیله قاچ کره برآرایه طوپلادم ، برانجمن فضل‌وادب تشکیل ایله‌دم . مکر ممکن دکل ، اوجمعیت سورمدی ، سورمه‌دن پریشان اولدی . چونکه اعضای‌جمعیت اویله بروظیفه‌نك ، برسعیك نه فوائدینی ، نه‌لوازمنی هیچ بر زمان بردرلو تقدیر ایده‌مدیلر .

حاصلی ، طبقهٔ علیای عرفانه چیقلمازسه ، وسطاه ، بر وسط مقبول ایله اکتفا اولونورسه طلبهٔ عثمانیه اوروپاجه بر مرتبهٔ مهمه‌یی حائزدرلر .

قصورلریمز یالکز بزه خاص دکل ، عمومیتله شرقه ، شرقلیلره مخصوصدر . حتی اونقائصدن آز ، چوق تبری ایده‌بیلنلر ، غرب تربیه‌سنی ، غرب عرفانی . غرب ادراکنی الک سهولتله ایدینه‌بیلنلر ینه بز عثمانلیلرز .

تحفدر ، بعض جهلای فضلامز یافضلای جهلامز بوتمثلده ، بوتعالیده نه‌قدرایلری کیدرلرسه کنجلریمزی اودرجه خیرپالایور ؛ فرنکله‌شیور ، دیه خیرپالایورلر . فکرمجه خلط ایدییورلر ، یعنی تقلید ایله تکملی بربرینه قارشدیرییورلر .

بز غربك مکارمنی ، محاسننی ، علومنی ، فنونی ، عوائد ترقی وتعالیسنی آلیر ، بویوزدن غربلیلاشیرسه‌ق سوینملی‌یز ؛ چونکه اوزمان ملیتمزی ، اساساً وارلغمزی اونوتمق شویله طورسون ، بالعکس تهذیب ، توسیع ایلرز ؛ متینله‌شدیریرز ، الی نهایه ادامه‌ایدرز . معرفت غرب انسانه بوفضائلی تلقین قیلار . یوقسه ، حال‌حاضر تدنیمزده کومولور ، قالیرسه‌ق امین اولملی‌یزکه ترقیمزده ، موجودیتمزده هپ یاواش یاواش تار اولور ، تاراج اولور ، کیدر .

بکا کلنجه ، صانیرمکه شبابمز غربه هنوز درجهٔ کفایه‌ده ، هنوز دها زیاده انشراح ایله طالمایورلر .

اوغلم ، فترت بك ، ایشته سز فطرةً ، ارثاًده ، تربیه‌جه‌ده مزایای لازمه‌یی حائزسکز . تحصیلکزی واسع برنقطهٔ نظردن یوروتیکز ، بر مسنده ، برمأموریته ایرمك ایچون دکل . فقط بالفرض بیوك بر مورخ اولمغه چالیشکز ؛ علمی علم اوله‌رق ، عالم . علامه اولمق ایچون نخبهٔ مساعی ، حیاتکزه اساس اتخاذ ایله‌ییکز . (صورل) ی بالطبع طانیرسکز ، شخصاً دکل ، چونکه اوچوقدن ارتحال‌ایله‌دی ، فقط آثاریله طانیرسکز . اوذات تحصیلنی بتیردکدن صوکره بر مسند ممتازه‌ایردی . مسلك خارجیده بر مأموریت آلدی . سفارتلره انتساب ایتدی ، ایسته‌سه‌یدی ، او مسلکده چوق ترقی ایده‌جکدی ، بیوك مرتبه‌لری احراز ایله‌یه‌جکدی ؛ اکن دها ایلك فرصتده بتون او اقبالدن وازکچدی ؛ علوم سیاسیه مکتبنه خواجه‌لقله کیردی ، عمرینی صرف تدریساته ، تألیفاته حصر ایله‌دی . سنه‌لرجه ، غالبا (١٨٧٣) دن

(١٩٠٦) يه ، صوك نفسنه قدر لاينقطع چاليشدی ، كونده بلا مبالغه سكز ، اون ساعت منتظماً علمه ، صرف علمه وقف عمر ايله‌دی ؛ نه پاره ، نه رتبه ، نه‌ده باشقه بر انديشه دوشوندی ؛ بو سايه‌ده ايسه ، (فرانسه انقلاب كبيری واوروپا) عنوانيله يازديغی او سكز جلد اثر خارقه‌نمونی ، تأليف غرايی ميدانه قويدی ، فقط نامنی صفحهٔ تاريخده تأبيد ايتدی .

دورلر كچر ، عصرلر كچر ، ناظرلر اونوديلير ، سفيرلر اونوديلير ، حتی حكمدار اونوديلير ، اونوديلير ! (صورل) اونودلماز . چونكه او تاريخ كمالات فكر بشری حشره قدر تهذيبه ، تنويره خدمت ايلر . بو جهان فناده نه‌پايدار اولور ، اوله‌بيلير ؛ انجق فكر ، آثار فكريه دكلمی ؟ انسان سونر ، اشيا بيتر ، حتی مبانی بيله خرابه اير ؛ فقط فكر ، آثار فكريه تمادی ايدر . (هومر) ك عصرندن ، دورندن المزده مادی ، شخصی نه‌بقايا واردر ؟ (ايليادا) ايسه حالا ، هم‌ده پارل پارل دائمدر .

شرقده ، غربده بيله بالفرض (معلقات سبع) بوكون بعض بلند حافظه‌لری توشيح ايلر ، لكن عينی دوردن مبانی اولسون ، نه‌اولورسه اولسون ، هيچ محفوظات ماديه قالديمی ؟ . قوجه راغب پاشا :

اكر مقصود اثرسه مصرع برجسته كافيدر ؛
عجب حيرتده‌يم بن ، سد اسكندر خصوصنده

ديمش ، غريب اولسه‌ده بو نقطهٔ نظره كوره ، نه‌طوغری سوزدر ! سد اسكندر ماديدر ؛ عصرلرجه ، قرنلرجه صوكره البته محكوم زوالدر ، مصرع برجسته ايسه فكری اولديغی ايچون ابديدر ، الی ماشاءالله ابديدر .

شرقده بقای جهانه ، ابديت شئونه اهميت ويرلمز ،

فانيست جهان در او وفانيست

غربده ايسه بيوكلر هپ او امللرله ياشارلر ، اولدكدن صوكره ياشامق ايچون ياشارلر .

(پارس) ی طانیرسکز ، شمدی دها زیاده طانییه‌جقسکز ، کورمدیکزسـه کوره‌جکسکزکه مثلا (قارتیه‌لاتن) ك او صوری دبدبه‌لرینی ، بتون اوجنبشلرینی ، اوبوشلقلرینی ، حاصلی ، اوظواهری برطرفه براقکز ، فقط ایسـمز ، فقطساکت کوشه‌لرنده ، بوجاقلرنده طبق (صورل) کبی اجتهادات فکریه ایچون کیجه‌لرینی کوندوزلرینه قاته قاته خاتمهٔ حیاته قدر چالیشیر بیکلرجه علامه‌لر بولورسکز ، اونلر انجق یاشایه بیله‌جك قدر پاره قازانیرلر ؛ انجق اوقدر او ، بارق ، اشـیا ، ثروت صاحبی اولورلر ، مادیاته صرف اودرجه اهمیت ویریرلر ؛ اویله اما بتون محصول سعیلریله ، جهد فکریلریله فرانسه‌نك یوزینی آغارتیرلر ؛ جهانه ، انسانیته‌بیله باعث شرف اولورلر ، عالمده ابدی برنام براقیرلر .

او درجه سفاهتلرده ، اسرافلره رغماً بتون بوممالك غربیه ینه منقرض اولمایور ، بالعکس یوکسه‌لیور ، ابدیله‌شیورسه ، اساساً بوتجلی حسبةً للفکر ، اویله مبجل برامل ، بر اندیشه ایله چالیشان او علامه‌لرك یوزندندر . اك بیوك فیلسوفلر ، اك مسعود متفننلر ، موجدلر ، مخترعلر انجق اونلردن یتیشه‌بیلیرلر ، باشـقه صورتله یتیشه‌مزلر .

بو تهیجات فسیحهٔ فکریه‌نك عمومیتله ، هر نقطهٔ نظردن مملکته فوج فوج منافعی اولور . عادتا او هوای فاسد عمومی‌یی تصفیه ایدن ، تنزیه ایدن نسـیم پاك خصوصی اودر .

اوغلم ، بو اعاظمه بکزه‌مکه جهد ایت ، ایت که سز کله ، امثالکزله وطنمزده بر کون حقیقی بیوکلك ، حقیقی معرفت نه‌در ، کوره‌بیلسون ؛ آرتق اوپستلکدن ، بر تشبیه شاعرانه‌مزله ، مرغ پست پروازلقدن قورتوله‌بیلسون .

نه زمان بویله برحزب دهاته مظهر اولورسه‌ق ، او وقت سیاسیاتمز ، ادبیاتمز ، بتون علوممز ، فنونمز باشقه برانشراحه ایرر ، حتی محیطمز دکیشیر ، یوکسه‌لیر ، بر محیط متعالی اولور .

فترت . — حسن توجهکزه تشکر ایدرم ، لکن اویله برطالع ، او دها بکا ازلدن صونولمامش اولسه کرك .. او درجه یوکسکلرده میل ایله‌مك حدیمی تجاوز ایتمك دکلیدر ؟

— آه ، ایشته ینه بر شرق فکری ! باقیکز ، غربده طوغدیغکز ، غربده بیودیککز حالده سائقهٔ وراثتله ، کورەنکه ، هر نه ایله اولورسه اولسون ، بویله فکرلرك دائما اسیریسکز . بز عثمانلیلر غریبز ، بر ادراك غریبه مالکز . بالفرض اك بیوك بر دولته اعلان حرب ایتمکه ، بعضاً بر دفعه دها (ویانه) یه قدر بیله کیرمکه ، بتون او محالاره عقلمز یاتار ، میلمز اولور ، حتی چالیشیرز . لکن بالفرض (پاستور) کبی ، (برتلو) کبی علمده تجر ایتمکه ، دهات غرب درجه‌سنده کمالاتده تمیز ایله‌مکه هوس ، جسارت ایده‌مەیز . بو مشکلات ممکنه‌دن درحال بیلارز ، او ممکناتی محال کوریرز ، طبقی اوبر محالاتی ممکن کوردیکمز کبی . لکن طبیعت ، قوانین طبیعیه نظر اعتباره آلینیرسه مادام که بزده اوروپالیلر ایله عین عرقدن برقومز . ایسترسەك ، جداً ، مدت مدیده چالیشیرسه‌ق عینی فیوض مدنیه‌یه مظهراولورز. مکمل عسکرلر، مجاهدلر یتیشدیرییورز. نیچون علامه‌لریمز، متفننلریمز اولماسون ؟ قاچ دفعه (پارس) ده جهان پهلوانلغی بز احراز ایتدك ؛ برکره‌ده (نوبل) مکافاتی‌قزانسه‌ق، اوبارقهٔ فکریه‌یی کوسترسه‌ك نه‌اولور؟ اعتقادمجه بویله‌برمزیتی کوسترمه‌مکدن زیاده کوسترمك‌ایسته‌مه‌مك، اوشرفه طالب‌اولمامقدرکه برذلدر ، توقفه ، تدنی‌یه طوغری برتمایلدر ، تمدندن برنوع بیلغینلقدر. غربلیلرك تفوقنی تسلیمدر .

فترت — خاقان بك افندی، حقکز وار، صحیح ، نه‌طوغری دوشونیورسکز.

خاقان — بودوشونجه‌لرك فضلی بنم‌دکل، (پارس) ده قرق‌سنه سورن‌حیاتمك، اقامتمکدر ؛ باخصوص اوحیاتی ، اواقامتی ینه بنم ایچون اك مسعود ، اك منور بر طرزه صوقان رفیقه‌مکدر .

بوخطبه‌یه اشبو صوك سوزلرله خاتمه ویره‌رك اوپیرمبارك چکلدی ، کیتدی ، لکن (فترت)ی فکراً مدید برتهییج ، درین بر غلیان ایچنده براقدی . بعضاً مؤثر ، بلیغ برموعظه هنوز آچلمغه باشلامش برذکایی بردن بره نه‌مرتبه تراشیده ایلر . ایشته بو نصائح نافذه‌ده (فترت) ایچون اویله اولدی ، تا کوش جانه حلول ایله‌دی .

واپور(کاییولی) بوغازنی چوقدن کچمشدی، آچیقلره طوغری ایلریله‌مشدی؛

قره‌دن ایچه اوزاقلاشمشدی ؛ وطنك او صولغ طوپراغی ، صوك جزء مرئیسی کوزدن نهان اولنق اوزره ایدی . (فترت) براوطرفه طوغری محزون محزون باقدی .

وطن محزون ، بن محزون !..

برده نظرهٔ تعبدینی آسمانه ، زمینه ، اودریای احتشامه عطف ایله‌دی ، اومحیط فسحت ایچنده کزدیردی ، کزدیردی ، قلباً ، فکراً ، اولاً خلاق کائناته صیغندی ، ایشته اووجد ایچنده ایکن بی‌محابا :

— الهی ! شو بدبخت وطنمی بختیار ایت !

ندای تضرعنی کوکلندن قوپاردی ، اوفضای کبریایه رفع ایله‌دی .

صاف برکنجك بونیاز معصومی برسکوت مهیب عمیق ایچنده ابدیته طوغری آهسته آهسته یوکسه‌لیوردی ؛ فقط آرتق ساحل هیچ کورونمه‌یوردی ؛ واپور ایسه منزل مقصودینه طوغری یولنی آلمشدی ...

برنجی کتابك صوکی

